P.o.rel. 6680-1

1

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

FS, l

1

<36606390560010

S

<36606390560010

Bayer. Staatsbibliothek

SPIEGEL HISTORIAEL

OF

RIJMKRONIJK

VAN

JACOB VAN MAERLANT.

P.O. rel. 6680-1

450

SPIEGEL HISTORIAEL

OF

RIJMKRONIJK

VAN

JACOB VAN MAERLANT

MET

AANTEEKENINGEN.

DOOR

Mr. JACOB ARNOUT CLIGNETT

EN

Mr. JAN STEENWINKEL

Leden van de Maatſchappy der Nederl. Letterk. te Leyden.

Eerſte Deel.

TE LEYDEN

BY FRANS DE DOES

MDCCLXXXIV.

124. D

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Enimuero eſt haec ſaeculi noſtri labes, vt pleraque, quae a maioribus noſtris ſcripta ſunt, faſtidiant poſteri, iisque exterorum libros praeferant, quamuis nec rerum vberbate, nec natiua verborum elegantia, cum illis comparandos.

HEINECCIVS *Elem. Jur. Germ. in Praefat.* Tom. II. p. 5.

VOORREDE.

De Rijmkronijk, welke wy thands den letterminnaren aanbieden, is, gelijk ieder begrijpt, van eene tweeledige nuttigheid; voor eerst heeft zy hare verdienſten, ten opzichte van het geſchiedkundige, daar in vervat; ten anderen is het een werk voor onze Nederduitſche Taalkunde van het grootſte aanbelang, en voor alle ware beminnaars dezer Wetenſchap niet te ontbeeren. Wat het eerſte aangaat, dit werk bevat een geſchiedverhaal van alle, zoo wel merkwaardige gebeurteniſſen, als zulke, welke van minder aangelegenheid zijn. Doch, daar zedert den tijd, dat deze Rijmkronijk is opgeſteld, mannen van verdienſte in ons Vaderland, in eene meer beſchaafde eeuw, dan die, waar in onze Dichter leefde, den zelfden taak hebben by de hand gevat, en met allen roem voltooid, zal ons werk, uit dit oogpunt beſchouwd, thands zeekerlijk van minder aanbelang zijn; maar men zoude, naar onze gedachten, geheel mistaſten, indien men hier uit wilde beweeren, dat deze Rijmkronijk, als een Hiſtoriesch

werk beſchouwd, daar om van geene de minſte nuttigheid was; want voor eerst verſchillen latere Schryvers zomtijds in het verhalen der geſchiedenisſen, of uit ſtaatkunde, of uit onkunde, of andere diergelyke oorzaken, in welke gevallen de oudſte Schryvers, die de geſchiedenisſen met alle eenvoudigheid te boek geſteld hebben, in weerwil van alle laatere, welke dezelfde geſchiedverhalen, met meer verhevenheid van ſtijl en hoogdravender uitdrukkingen, ons hebben nagelaten, van de grootſte nuttigheid zijn.

Ten anderen vindt men by vele oude Schryvers, verſcheiden geſchiedenisſen, die te vergeefs by latere gezogt worden, daar de oudſte Schryvers, veel al boeken gebruikt hebben, welke tot onzen tijd niet zijn overgebleven, en dit vinden wy, met opzicht tot het werk, welks berijmde vertaling wy thands in het licht geven, by MORHOF (*) aangeteekend.

Be-

(*) *Polybiſt. Litter.* Tom. I. Lib. I. Cap. XXI. §. 22. STRUVIUS *Bibliotb. Hiſtor.* uitgegeven door *Meuſelius*, Vol. I. Par. I. pag. 82. zegt van dit *Speculum Hiſtoriale: Dignisſimum quod in uſus criticos verta-*

Beſchouwt men nu aan den anderen kant ons werk met een taalkundig oog; het is ten dezen opzichte van eene uitgebreide nuttigheid, wy zullen ons niet wederom byzonder inlaten, om breedvoerig aantetoonen, dat de kennis der oude Nederduitſche Tale, het eenig hulpmiddel is, om goed en zuiver Nederduitsch te leeren; dit ſtuk hebben wy reeds behandeld in onze *Inleiding voor de Taelkund. Mengel.* bl. 3. en volgg. Het zal thands meer aan ons oogmerk voldoen, aantetoonen, dat deze Rijmkronijk met recht zoodanig een hulpmiddel, om goed en zuiver Neêrduitsch te leeren, genoemd kan worden; en dit blijkt allerduidelijkst, dewijl het een werk is, opgeſteld door den beroemſten onzer oude Dichteren, in eenen tijd in welken nog geene verbastering in de regelen onzer tale was ingeſlopen, uitgegeven naar een *Handſchrift*, het welke alle teekenen van echtheid en oudheid draagt, handelende over vele en onderſcheiden zaken, en vervattende dierhalven vele ver-

---

tatur, quippe quod multa ex ſcriptoribus deperditis et ineditis comprehendat.

verouderde woorden van allerly aart; ja zelf zulke die men by Schryvers van dien zelfden tijd te vergeefs zoekt. Het komt ons dierhalven voor, dat men om eene grondige kennis onzer moedertaal, alleen uit de ſchriften der ouden te erlangen, geen beter werk, dan even dit, zoude kunnen wenſchen.

Het mangelde onzen Landgenooten, in het algemeen, aan werken van dezen aart; want, behalven de voortreffelyke uitgave van den *Rijmkronijk* van *Melis Stoke* door *B. Huydecoper*, hebben wy geen een werk van eenigen onzer oudſte Schryvers, het welk goed en onvervalscht door den druk algemeen gemaakt is; wy grypen dus hier de gelegenheid aan, om dit gebrek eenigermate te vergoeden, en onzen Landgenooten de zuivere taal, ſtijl en denkwyze hunner eerſte Schryvers te leeren kennen, waar in wy het voorbeeld van andere Natiën volgen, die om dezelfde reden, om welke wy deze Rijmkronijk in het licht geven, de werken hunner oude Schryvers door den druk algemeen gemaakt hebben. Hoe vele werken van dezen aart heeft men in Duitschland

en

en Vrankrijk niet in het licht zien komen? waar tegen tot heden toe den Nederlanderen niet een werk hunner oude Schryvers geſchonken is, met oogmerk om hun daar uit de taal, ſtijl en denkwyzen hunner Voorouderen te leeren kennen, het welk noch des te meer te verwonderen is, daar het ons, zoo min als andere Natiën, aan werken onzer oude Schryvers ontbreekt. Neen, er zijn verſcheiden werken van dien aart overgebleven, en thands nog voor handen; doch het zijn alle Handſchriften, welke in de Boekeryen als zeldzaamheden bewaard worden, en byna voor niemand zichtbaar zijn.

Men werpe ons niet tegen, dat het gemis van zoodanige boeken, als onze Rijmkronijk, onzen Landgenooten niet duur te ſtaan komt, uit oorzaak dat dezelve niet anders dan onverſtaanbare rabbeltaal behelzen, en die lompe en ruwe taal thands, om de meerder juistheid der denkbeelden in deze beſchaafde tyden, of in het geheel niet, of ten minſten met geen vermaak kan gelezen worden.

Zy, die dezen waan voeden, dwalen uit diepe

onkunde, niet begrypende, dat het meer beſchaafde, dat thands in onze uitdrukkingen gevonden wordt, voortbrengſels zijn van later uitgedachten, en onzen vooroudere onbekende regelen; eene naauwkeurigheid, dierhalven, welke by de Ouden niet gevorderd wordt, en welker ſchriften buiten dezelve volkomen goed zijn.

Het zijn dierhalven onkundige bedillers, die de werken onzer oude Dichters verachten, en veel al uit oorzaak, dat zy dezelve op de meeſte plaatzen niet meer verſtaan, daar hun de kracht en beteekenis van vele woorden geheel onbekend is. Dat deze de reden der minachting van de werken der Ouden is, toont GELLERT (*): Endlich muſs man auch bedenken/ daſs wir die eigentliche Bedeutung/ den Nachdruck und die Kraft vieler alter Wörter nicht genug verſtehen; daſs vielen von ſolchen Wörtern/ wenn ſie auch heut zu Tage noch gebräuchlich ſind/ doch entweder mehr oder weniger zu bedeuten angefangen haben/ und das alſo oft eine alte Stelle/ die uns matt und unkräftig/ oder ſonſt

(*) Nachricht von alten Deutſchen Fabeln S. 229.

ſonſt nicht zulänglich ausgedrückt zu ſeyn ſcheint, dennoch kräftig, poetiſch und richtig gegeben ſeyn kann.

De reden, waarom zulke werken den meeſten onzer Landgenooten niet behagen, is dierhalven niet gelegen in het werk zelve, maar by den lezer, die zyne eigen verouderde moedertaal niet meer verſtaat; verſtont hy die, dan zoude hy zulke werken met hetzelfde vermaak, als de hedendaagſche Franſchen hunnen *Roman de la Roſe*, lezen kunnen: *ce livre* (zegt de Schryver der voorrede voor het genoemde werk) *l'oracle de nos peres, est encore aujourd'hui gouté par le gens d'eſprit, qui ont le tems de le lire & la facilité de l'entendre.* (*) Het is echter eene waarheid, dat het Fransch van *Guillaume de Lorris* en *Jean de Meun* niet minder met de hedendaagſche Franſche taal verſchilt, dan de taal van *Jacob van Maerlant* en zyne tijdgenooten met ons tegenwoordig Nederduitsch. Wy beklagen hen, die in zoo eene diepe onkunde bedolven liggen, welke hun berooft van het vermaak om de nagelaten ſchriften hunner eigen vooroude-ren

(*) Pag. 6.

ren te kunnen lezen, en de beteekeniſſen, welke zy aan hunne woorden gegeven hebben, te kennen. Het zou te veel gezegt zijn, indien men meende, dat alle onze hedendaagſche Dichters den voorrang boven onze ouden verdienden, men vindt doch by de laatſte dikwils eene onopgeſierde bevalligheid, levendige en juiste gedachten, daar men thands van vele onzer Landgenooten, welke zich den naam van Dichter niet gerne betwist zagen, werken ziet te voorſchijn komen, waar in noch teekenen van vindingskracht, noch van gezond verſtand, doorſtralen; zoo dat men met GELLERT zeggen mach: Ich glaube, daſs der Leſer das alte — lieber zehnmal leſen wird, als das neue undeutſche Deutſche einmal. Dort höret man, ungeachtet der rauhen Sprache, doch einen Dichter reden, hier aber, ungeachtet des Sylbenmaſses, nur einen Reimer.

Wy zullen by dit punt niet langer ſtil ſtaan. Ieder, die voor eenige overtuiging vatbaar is, ziet reeds het nut, dat, in meer dan een opzicht, uit

(*) Op *de aangetog. Plaats*. S. 234.

uit de werken onzer oude Schryvers nog heden ten dage te halen is.

Wy gaan over om den Lezer met een woord onder het oog te brengen, wat ons eigenlijk aanleiding tot de uitgave van dit werk gegeven heeft.

Reeds een' geruimen tijd geleden ons op de beoeffening onzer verouderde moedertaal meer en meer toeleggende, en ten dien einde dezen en genen ouden Schryver met aandacht lezende, bevonden wy dat de *Spiegel Hiſtoriael* van *Lodewijk van Velthem*, een werk dat genoegzaam gelijktydig met de *Rijmkronijk* van *Melis Stoke*, en de werken van *Maerlant*, geſchreven is; echter, ten opzichte van taal en ſpelling, met de gemelde werken veel verſchilde, veroorzaakt, door dien dit werk niet naauwkeurig was uitgegeven. Wy ondervonden dus het gebrekkige, ten opzichte van taal en ſpelling, in deze Rijmkronijk alom ingeſlopen, en zagen, dat het werk hier om voor het algemeen van minder nuttigheid was; maar wy moesten, tot ons leedwezen, het hier by laten berusten, om dat wy geen Handſchrift van dezen *Spiegel Hiſtoriael*, het eenig middel echter om een

 ver-

verbeterde uitgave te vervaardigen, wiſten machtig te worden, daar wy aan den eenen kant ontwaar wierden, dat er, voor zoo veel *Le Long* had kunnen ontdekken, niet meer dan een Handſchrift van dezen *Spiegel* voor handen was (*). Waar by aan den anderen kant nog kwam, dat ons onbewust was onder wien het Handſchrift, door *Le Long* gebruikt, thands berustte: het ſcheen ons dus byna onmogelijk een oud Handſchrift van *Velthems* Rijmkronijk te bekomen. Nimmer hadden wy echter ons kunnen verbeelden, dat dit Handſchrift op 's Lands Boekery alhier bewaard wierd, dat wy by gelegenheid van het nazien eener geſchreven lijst der Handſchriften ontwaar wierden. Zoo dra wy dit Handſchrift tot ons groot genoegen ontdekt hadden, maakten wy terſtond ons werk om van het zelve het nodig gebruik te kunnen maken, het welk ons door hun Edele Groot Achtbaren de Heeren Curatoren van 's Lands Hogeſchool alhier, volgends hunne loffelyke gewoonte om den

bloei

(*) Zie LE LONG Voorr. voor VELTHEM *Spiegel Hiſtor.* bl. 3.

bloei van nuttige Wetenſchappen gedurig te helpen bevorderen, goedgunſtig wierd toegeſtaan; voor welk gunstbewijs wy Hun Ed. Gr. Achtbaren hier onze oprechte dankbaarheid betuigen.

Naauwlijks hadden wy dit Handſchrift bekomen, en beſloten eene verbeterde uitgave van dit werk het licht te doen zien, of wy vonden op eene naamlijst van Boeken, welke in Gend verkocht zouden worden, een oud Handſchrift op perkament, dat ten tytel voerde *Spiegel Hiſtoriael* of *Rijmkronijk*. Hier op maakte de eerstgenoemde Uitgever terſtond zijn werk, om dit Handſchrift door inkoop machtig te worden, het welke hem gelukte, en het zelve thands in eigendom bezit.

Intusſchen waren wy beide begeerig te weten, wat dit Handſchrift eigenlijk behelsde, onzeker zijnde, of het een afſchrift van den *Spiegel Hiſtoriael* van *Lodewijk van Velthem* ware, dan wel van de vier eerſte gedeeltens van den *Spiegel Hiſtoriael* waar van LE LONG gewaagt dat dezelve naar het Latijnſche *Speculum Hiſtoriale* van *Vincentius*, mede in het Nederduitsch vertaald, waren. het welk hy buiten twyfel heeft overgenomen uit de *Prologhe*

voor

voor de vertaling in onrijm van het *Speculum Hiſtoriale* van *Vincentius*, daar vindt men f. 4. b. *Eñ deſe Hiſtorien vanden Spiegel Hiſtoriael ſtaen hier proſelijc wten latine overgeſet, die te voren* —— *in rijme gheſtelt waren.* (*) Wanneer men eindelijk het handſchrift zelve machtig wierd, is by naauwkeurig onderzoek gebleken, dat het niet de *Spiegel Hiſtoriael* van *Lodewijk van Velthem* behelsde; maar dat het een Handſchrift der Nederduitſche berijmde vertalinge van het *Speculum Hiſtoriale* van broeder *Vincentius* was, en wel eene berijmde vertaling door den vader der oude Nederduitſche Dichters, door JACOB VAN MAERLANT zelven.

Eer wy van dit rijmwerk iets verder gewagen, zal het, naar onze gedachten, niet ondienſtig zijn, van dezen VINCENTIUS en deszelfs *Speculum Hiſtoriale* voor af het een en ander te melden.

Deze VINCENTIUS, van afkomst een Burgundiër, en daarom ook wel eens genoemd *Vincentius Bur-*

(*) Deze vertaling in onrijm is gedrukt in Antwerpen by *Claes de Graue* in het jaar 1515. in folio. Zie Catal. van *Le Long* bl. 14. N°. 125.

Burgundus (*); meer echter bekend onder den naam van *Vincentius Bellovacenſis*, naar de plaats, waar hy zich het meest heeft opgehouden, te weten te *Beauvais* in Vrankrijk. Hy was, zoo sommige meenen (†), aldaar Bisſchop; anderen ſpreken dit tegen, en beweeren, dat hy ſlegts Dominicaner Monik geweest is (§).

Het komt ons ook waarſchijnlyker voor, dat *Vincentius* Monik en geen Bisſchop geweest is; dewijl *Maerlant* in zyne Nederduitſche berijmde vertaling, meer dan eens van dezen *Vincentius* gewag makende, zyne bediening uitdruklijk meldt, onder anderen in de *Prologhe*, daar hy door onzen Dichter genoemd wordt een *Jacopijn*, een *Predicare:*

Njemen en wane, no en peinſe,
Dat ic dit in boerden veinſe;
Maer biden Coninc Loduwike,
Die Coninc was in Vrancrike,

Eñ

(*) Beuchem *Incun. Typograph.* p. 143.

(†) Beuchem en morhof op de *aangetog. plaatzen.*

(§) Struvius *Biblioth. Hiſtor.* p. 82. in de uitgave van *Meuſelius: Vincentius non Epiſcopus; ſed* monachus *Bellovacenſis, ordinis Dominicani.*

Eñ voer Thinius ſtaerf int here;
Bi ſinen wille, bi ſinen ghere
Verſaemde dit wt velc boeken,
Diemen verre dede ſouken,
Een Jacopijn, *een* Predicare.

En eenige regels verder:

Alſo alſe broeder Vincent,
Tote Beauays int couent,
Verſaemde, die Predicare.

Deze plaatzen toonen ten duidelijkſten aan, dat *Vincentius* by *Maerlant* alleen bekend geweest is voor Jacobiner Monik, of Predikheer, dat het het zelfde is met Dominicaner Monik, dus alleen genoemd naar den Inſteller *Dominicus*. Had *Vincentius* eene hoger en aanzienlyker ambt bekleedt, *Maerlant* zou, buiten twyfel, van hetzelve gewag gemaakt hebben; het is dierhalven hier uit waarſchijnlijk, dat hy geene hoger bediening gehad heeft, dan die, van welke onze Dichter hier melding maakt.

Wy vinden by *Maerlant* nog een nader bewijs

voor

voor ons gevoelen. Op het einde van de eerſte *Paertie* van den *Spieg. Hiſtor*. leest men:

— *Hier ſal enden aldat werc*
Dat verſaemde Vincent die clerc
Van Beauvays die Predicare
Die wijs was eñ ſere mare.

Hier zegt *Maerlant*, dat *Vincentius Klerk* geweest is, dat in het algemeen beteekent iemand die eene kerkelyke bediening waarneemt; met één woord, een *geſchoren*. Het kruinſcheren was alles, wat er, om Klerk te worden, vereischt wierd, gelijk HUYDECOPER in zyne *breed. aanteek*. op *Melis Stoke* (*) ons leert.

Doch deze algemeene beteekenis van *Klerk* is niet voldoende; wy moeten hier door *Klerk* verſtaan eenen *Monik*, en verſchillen dus, ten dezen opzichte, van het gevoelen van den Hr. *Huydecoper*, die van gedachten is, dat *Klerk* nimmer van eenen *Monik* gebruikt wordt, en dat hy, die *Klerk* genoemd wordt, volſtrekt geen *Monik* zijn kan.

La-

(*) X. B. vs. 1058. III. Deel, bl. 447.

Laten wy het een en ander nader onderzoeken. Voor eerst moet men hier wel in het oog houden, dat de naam van *Klerk* of *Clericus* in zoo vele verſchillende beteekenisſen gebruikt wordt (*), dat men by mogelijkheid uit eene enkele plaats geen zeker bewijs kan opmaken. Ten anderen, wat aangaat de bewyzen door *Huydecoper* bygebracht; dat daar wel geſproken wordt van *Klerken* die *Moniken* wilden worden, en van *Klerken* die zich valschlijk voor *Moniken* uitgaven; maar wat bewijst dit voor het gevoelen van *Huydecoper*? in de daad niets, ten minſten niet het welk hier bewezen moest worden, dat namelijk *Klerken* nooit *Moniken* genoemd wierden. Wy merken hier dus met den Heer WAGENAAR (†) aan, dat, ja de meeſte *Moniken* wel *Leken* waren, maar dat men er echter vond, welke, tot Prieſters gewijd zijnde, den naam van *Klerken* konden dragen; en het dus niet onbeſtaanbaar

(*) DU CANGE *Gloſſ. ad Scriptor. mediae et infini. Lat.* v. *Clerici.*

(†) In zijn *bericht wegens de Rijmkronijk van* MELIS STOKE *door* HUYDECOPER, in de Hedend. Vaderlandſ. Letteroeff. II. Deel.

baar is, te gelijk *Monik* en *Klerk* te zijn; maar het is niet noodig, dat men zich hier mede vergenoege, daar het overtuigend te bewyzen is, dat de benaming van *Klerk* voor eigenlijk gezegde *Moniken* genomen wordt. Met zoo veel woorden vindt men dit by DU CANGE (*). CLERICORUM *nomine* (zegt hy) *intelliguntur etiam interdum* MONACHI. Op eene andere plaats (†): MONACHOS CLERICORUM *nomine interdum apud veteres deſignatos fuiſſe probat praeceptum Caroli C.* an 873. apud Marten. Tom. I. Ampliſſ. Collect. Col. 197. Hier van is het dat men by den Monik ABBO *Serm.* 5. leest van Kloosters die door de Klerken verlaten wierden: *vidimus* (zegt hy) *Monaſteria a* CLERICIS *derelicta*. *Klerken* waren echter geen inwooners der Kloosters, maar wel de *Moniken*; dus beteekent *Klerk* hier zeker *Monik*. Zoo ook by ODERICUS VITALIS Lib. VIII. Welke zekere *Moniken* dus ſprekende invoert: NOS *autem et ordine et officio* CLERICI *ſumus*, *et* CLERICALE *ſervi-*

(*) *In Gloſſ. ad Scriptor. Mediae et infim. Lat. l. c.*
(†) *Gloſſ.* Tom. IV. *v.* MONACHI.

vitium ſummo Pontifici, qui penetravit coelos offerrimus. Zie ook het Capitul. Aquisgran. A. 789. Cap. 78. (*) *Klerk* en *Monik* worden verwisſeld by MAERLANT *S. H.* III. VI. L. daar hy van Paus Gregorius, bygenaamd den Grooten, het volgende verhaalt:

Doe Paues was deſe Pelagius,
Doe was CLERC *Gregorius,*
Die na hem Paues was vander port,
Eens Senaturs ſone, alſemen hort.
Rike eñ edel, alſemen hort,
Sijn grote herue brochti vort
Te gevene dore onſen Here;
Want hi maecte, dor ſine ere,
·vi· cloeſtren jn Cycilc.
Eñ jn Rome, ter ſeluer wile,
Maecti eenen cloeſter mede,
Daer hi hem MOENC *in cleden dede.*

Dat *Monik* en *Klerk* hier verwisſeld worden, is duidelijk, indien men zich erinnerd, dat *Gregorius* na den dood zijns vaders van zynen post, hem door

(*) By GEORGISCH *Corp. Jur. Germ.* p. 570.

door Keizer Juſtinus den Jongen opgedragen, afſtand deed, en den wereldlyken ſtand geheel verliet, een Klooſter te Rome ſtichtte, en zich zelven daar in terſtond als *Monik* begaf, makende hier mede eenen aanvang van zynen geeſtelyken ſtand, en dezen ſtand duidt *Maerlant* hier aan, eerst onder de benaming van *Klerk*, vervolgens onder de benaming van *Monik*.

In de woorden van onzen Diehter, bl XIV. aangehaald, is nog een ander bewijs voor ons gevoelen; hy verhaalt ons, dat *Vincentius* zijn *Speculum Hiſtoriale* te *Beauvais* in het COVENT geſchreven heeft; dat is in het *Klooſter*. *Covent* is het zelfde, als het Lat. *Conventus*, beteekenende in het algemeen eene *Vergadering*, eene *plechtige byeenkomst*, en hier van wordt, volgends HUYDECOPER (*) zelven, de *vergadering* of *zamenwoning* van MONIKEN in een Klooſter, '*t covent* genoemd door MELIS STOKE I. B. vs. 576.

Eñ

(*) *Breeder Aanteeken.* op *M. Stoke* VIII. B. vs. 200. III. D. bl. 175.

Eñ hi ſette Moneke *aldaer*,
Daer al noch op den dach heden,
*T*COVENT *woent aldaer ter ſteden.*

En het is hier van, gelijk *Huydecoper* vervolgends zegt, dat de Kloosters den naam van *Covent*, *Couvent*, of *Convent* gekregen hebben. Wy voegen hier by DU CANGE *Gloſſ.* v. *Conventus*. Die *Conventus* verklaart *Collegium Monachorum;* en KILIAEN, die *Konvent* en *Klooſter* voor een eñ het het zelfde houdt, en het *Monaſterium* vertaalt.

Covent moet dierhalven by *Maerlant* voor *Klooſter* genomen worden, een wooning alleen voor Moniken geſchikt, in zoodanig een *covent* leefde onze *Vincentius;* waar uit dan volgt dat hy *Monik* geweest is, en dat *Klerk* hier *Monik* beteekent.

Wy beſluiten dierhalven hier uit, dat *Vincentius* geen *Biſſchop*, gelijk zommige gewild hebben, geen *Klerk*, zoo als *Huydecoper* hem zoude getyteld hebben; maar een *Dominicaner Monik* in het Klooſter te *Beauvais* geweest is.

Onder alle de werken, welke deze *Vincentius* geſchreven heeft, vindt men er een, dat ten tytel

voert

voert *Speculum Hiſtoriale*, het welk hy op bevel en ten koſten van Lodewijk den IX., Koning van Vrankrijk, opſtelde. Het bevatte eene algemeene geſchiedenis van de ſchepping der wereld af tot het jaar 1254 (*). MAERLANT meldt ons den tijd, wanneer *Vincentius* dit *Speculum Hiſtoriale* heeft opgeſteld: te weten in het tweede jaar der regeeringe van Paus *Innocentius* den IV., dat is in het jaar 1245. I. VIII. XVII. vinden wy dit aldus:

—— Die vierde Innocent,
De Keyſer Vrederic heuet verſent,
In wies tiden altemale
Deſe SPIEGLE YSTORIALE
Broeder VINCENT *maecte vorwaer,*
Eñ was aldoe Paues .ij. jaer.

Dat dit werk van ouds reeds in groote achting was, blijkt uit de verſcheiden uitgaven, welke van het zelve in het licht gekomen zijn; acht malen is dit werk herdrukt: de *eerſte* uitgave is zonder

(*) STRUVIUS op de *aangeb. plaats.*

der naam van plaats of drukker, en, volgends STRUVIUS, met in hout ingeſneden letters gedrukt. Dit werk wordt voor een der zeldzaamſte en eerſte voorbrengſels der drukkunſte gehouden. De *tweede* uitgave is vervaardigd te *Straatsburg* in het jaar 1473. door *Joh. Mentelin* in X. Deelen in *folio*, waar van de IV. laatſte het *Speculum Hiſtoriale* bevatten. Eene *derde* uitgave in 1475. door *Joh. Ammerbach*, onder den tytel van *Bibliotheca mundi*, deze is ſlegts eene herdruk der voorgaande uitgave. De *vierde* in 1483. door *Herm. Lichtenſtein*. De *vijfde* in 1484. te *Norinberg* door *Anth. Coburger*. De *Zesde* te *Keulen* in 1494. De *zevende* te *Venetiën* 1591. en eindelijk de *agtſte* en beſte uitgave te *Douay* 1624. in IV. Deelen in *folio*, zoo'als ook alle de vorige uitgaven. Er zijn ook eenige afſchriften van dezen Spiegel voor handen, onder anderen vindt men er by SANDERUS (*). Wy hebben in onze *aanteekeningen* ook een HS. van dat werk aangehaald, het welk thands by den eerstgemelden uitgever beruſt; het

(*) *Biblioth. Belg. MSS.* Tom. I. p. 188. en p. 366.

het is door eenen *Cornelius de Clinge* in het jaar 1421. geſchreven, en bevat de XVI. eerſte boeken van den *Spiegel Hiſtoriael*.

Wy gaan over tot de Nederduitſche berijmde vertaling van dit werk van *Vincentius*, waar van men tot heden toe niets nader geweten heeft, dan alleen dat er zoodanig eene berijmde vertaling, niet lang na het voleindigen van het Latijnſche werk, was opgeſteld. LE LONG (*) zelf, een naarſtig opſpeurer onzer oude Handſchriften, heeft niet kunnen vernemen, of dit Handſchrift nog ergens beruſte, dan of het reeds verloren ware. Nimmer heeft men kunnen ontdekken, wie de Opſteller dezer berijmde vertalinge geweest was, ten minſten hier van wordt, voor zoo veel wy weten, nergens eenig bericht gegeven. Thands kunnen wy zeker bepalen, dat JACOB VAN MAERLANT Dichter dezer vertalinge geweest is.

Veel byzonderheden van onzen *Maerlant* kunnen wy den Lezer niet mededeelen, daar wy er geene noch

(*) Zie zyne *Voorr.* voor *Velthem*, bl. 1.

noch aangeteekend gevonden, noch in Braband hebben kunnen vernemen.

De Schryvers verſchillen in de ſpelling van den naam onzes Dichters; FOPPENS (*) noemt hem MEELLANT, doch, volgends ons oordeel, zeer verkeerd.

Juiſter vindt men zynen naam gemeld by PAQUOT (†), ſchryvende „JACQUES VAN MEERLANDT *ou* van MIERLANDT". Wy houden dit beter, om dat in de ouden HSS. des Dichters naam dus gevonden wordt. *Rijmbybel* f. 1. a. *Hier beghint die bibel in duutſche*, — *die maecte* Jacob van Meerlant. In het HS. van den *Spiegel Hiſtoriael*, in het leven van den *H. Franciſcus*, en in zekere oude ſtukken door LE LONG (§) aangehaald, ſtaat *Merlant*. Maar het is bekend, dat de Ouden *Meer*, *Mer* en *Maer* verwisſeld hebben, waarom dit laatſte verſchil in de ſpelling van geen gewicht is.

Wy

(*) *Bibliotb. Belg.* Tom. I. p. 526.

(†) *Memoir. pour Servir a l'Hiſtoir. Litter. des Pays-Bas*, Tom. VII. p. 391. van de uitgave in 8°.

(§) *Boekz. der Nederd. Byb.* bl. 158.

Wy gelooven dat onze Dichter zynen naam draagt van zekere plaats, genaamd MIERLANT of MAERLANT; eerst waren wy van gedachten, dat onze Dichter dezen zynen naam had naar eene plaats in het verdronken gedeelte van het eiland *Zuidbeveland*, volgends zommige oude kaarten van *Zeeland* aldaar wel eer gelegen, en te vinden in de kaart van Zeeland van 1274. by SMALLEGANGE (*), en in die, welke in de verzameling van oude kaarten, onlangs door den Hr. *Berkhey*, met meer andere zeldzaamheden, verkocht, in de *Cat.* N°. 2. beſchreven wordt, en thands by den eerstgenoemden Uitgever berust. In de eerſte kaart leest men *Mierlant*, in de andere *Mare*, waarſchijnlijk by verkorting. Dan de Hoog Gel. Heer TE WATER, welke op ons verzoek de vriendelijkheid gehad heeft, ons hier omtrent eenig bericht te doen toekomen, waar voor wy Zijn Hoog Gel. vriendelijk bedanken, meldt ons, dat niet alle de oude kaarten omtrent den naam van deze plaats overeenſtemmen, en dat dit *Mierlant* in

(*) *Kronijk van Zeeland*, bl. 120.

in eene kaart van Zeeland van 1420, welke de Wel-Ed. Geſt. Heer *van de Spiegel* bezit, genoemd wordt *Nieuland*, en zoo ook in eene kaart van 1274. by zijn Hoog Gel. beruſtende. MELIS STOKE gewaagt ook van eene plaats van dezen naam in het IX. B. vs. 795.

> *Deſe vier cogghen, als ic verſta,*
> *Volgheden der ſpiſen na*
> *Al van* Meerlant, *daer ſiſe vonden,*

Doch volgends het oordeel van kundige mannen, zoude men hier in plaatze van *Meerlant* behooren te lezen *Mallant*, zijnde een uitgors geweest in het land van Flakkee, beooſten Schelde. De ligging daar van ſchijnt ten minſten zeer wel overeen te komen (*) met het oogmerk van het verhaal by *Melis Stoke;* en op *Mierlant* in het verdronken *Zuidbeveland* kan *Stoke* niet gezien hebben, dewijl hy by mogelijkheid het oog niet kan gehad

(*) Zie de uitgifte van *Mallant* by MIERIS *Charterb.* IV. D. bl. 948.

had hebben op eene plaats in Zuidbeveland gelegen, zoo als uit het verband van het verhaal te zien is. Waar de plaats MAERLANT gelegen hebbe, is dus onzeker; dat er eene van dien naam bekend is geweest, is buiten tegenſpraak; en dat *Maerlant* in dezelve eenen geruimen tijd zijn verblijf gehouden heeft, is zeker, en wel volgends zijn eigen woorden in den *Sp. Hiſtor.* I. II. XVI. vs. 21. ſprekende van de beſchryving van den Trojaanſchen oorlog, door *Dares Phrigius*, gelijk men voorgeeft, opgeſteld:

Die dat langhe wille leſen,
Hoe die fauelen van deſen
Dat Walſch ſpreekt, entie poeten,
Ghae, daer wi hen ſullen heten
Ten Dietſche, dat wide es becant,
Eñ WI *maecten te* MERLANT.

Hier hooren wy, dat de Dichter eene Nederduitſche vertaling van het gemelde werk te *Maerlant* heeft opgeſteld, waar uit ontegenzeglijk blijkt, dat hy hier zijn verblijf eenigen tijd moet gehouden hebben. En dit vastſtaande gelooven

wy

wy, dat hy hier om den naam van *Maerlant* bekomen heeft, het welk in zynen tijd ook omtrend anderen heeft plaats gehad: als in *Lodewijk van* VELTHEM, dus genoemd wegens zijn verblijf te *Velthem;* in *Jan van* HEELV, anders *Jan van Leeuwe* (*) meer echter bekend onder den naam van *Jan van* HEELV, om dat hy Prieſter te *Helu* geweeſt is. Zoo kan ook MAERLANT dus genoemd zijn, wegens zijn verblijf te *Maerlant* of *Mierlant.*

MAERLANT wierd volgends FOPPENS en PAQUOT te *Damme* in Vlaandren geboren, en wel, gelijk wy uit het opſchrift van N. ROMMELIUS, hier achter bygebracht, kunnen opmaken, in het jaar 1235. Dat *Damme* de geboorteplaats van onzen Dichter geweeſt is, wordt ſlegts gezegd; doch niet bewezen. Dat hy een Vlaminger van geboorte was, getuiget hy zelf in den *Prolog. voor S. Franc.* vs. 71.

En-

(*) Zie het ſlot van de inleiding voor zyne Rijmkronijk aangetogen door den Hr. F. V. LELYVELD *aanteek. over de Rijmk. van J. v. Heelv* achter het I. D. der *Proev. van Taal en Dichtk.* van *Huydecoper.* bl. 484.

Ende, omdat ic Vlaminc *ben,*
Met goeder herte biddic hen,
Die dit Dietſche ſullen leſen,
Dat ſi mijns genadich weſen;
Ende leſen ſire in ſomich woort,
Dat in her land es ongehoort,
Men moet om de rime ſouken
Miſſelike tonghe in bouken.

Dat hy te *Maerlant* zoude geboren zijn, willen wy even zoo min zeker bepalen. —— Beſchouwen wy hem met opzicht tot zyne verdienſten, wy vinden eenen, naar de Eeuw, waar in hy leefde, zeer kundigen Wijsgeer, eenen uitmuntenden Renaar en den Vader der oude Nederduitſche Dichters. Met recht mogen wy onzen *Maerlant*, als een wonder van zynen tijd aanmerken, daar hy niet tot den geeſtelyken ſtand, waar onder men de kundigſten van dien tyde vond, behoorde, maar ſlegts onder de zoogenaamde *Leeken* (*) geſteld wierd, van

(*) Dit blijkt onder anderen uit zyne eigen woorden *Prologhe* vs. 26. en *volgg.*

van welker bedrevenheid en kundigheid geene voordelige berichten gegeven worden. Hooren wy onder anderen *Broeder* GHERAERT *Natuurk.* vs. 1252.

Men mach oec leken lieden
In duutſche ghene dinc bedieden
Men machſe taſten mitten dume
Nochtan ſullent ┼ *ſijt verſtaen cume* ┼ l. ſullen.

Zoo worden ons deze *Laici* of *Leeken* ook beſchreven in de *Revolut. de la lang. Françoiſe* (*) *il étoit* (zegt de ſchryver) *ordinaire de diſtinguer les François en Sçavans et en Ruſtiques: la premiere claſſe étoit peu nombreuſe, et presque déſerte; la derniere comprenoit* tous les Laïques. — Ja er was, volgends NIC. DE CLAIRVAUX (†) geen meer verſchil tusſchen een mensch en een beest, dan tusſchen een geleerden en een Leek. Onder deze laatſte zoort van menſchen behoorde onze *Maerlant* hier uit kunnen wy

(*) *Poëſies du Roy de Navarre* Tom. I. p. 79.
(†) Aangeh. door den Schryver der *Revol de la Lang. Franç.* p. 81.

wy hem, overtuigd van zyne kundigheden, leeren kennen als iemand, die in een woord verre boven alle zyne tijdgenooten verheven was, die in alles blyken gaf van uitſtekende vermogens van geest, en dezelve ten nutte van zyne evenmenſchen met eenen onvermoeiden arbeid beſteedde. Met de meerdere kennis en geleerdheid, welke wy in onzen *Maerlant* ontdekken, paarde zich allerduidelijkst eene ongemeene menschlievenheid, waar door hy met eenen onverſchrokken moed alles ondernam, het welk hy oordeelde zynen Landgenooten ten nutte te kunnen ſtrekken, hy kantte zich ten dien einde manmoedig aan tegen de afſchuwelyke gewoonte der geeſtelijkheid van zynen tijd, (*) en wilde de leeken niet in die onbegrypelyke domheid, waar in zy ſteeds gehouden wier-

(*) Hoe weinig hy hier in de Geeſtelijkheid, ja den Paus zelven ontzag, kan men zien by LE LONG *Reform. van Amſterd.* bl. 169. en 170 daar men twee uittrekſels uit de Gedichten van *Maerlant* vindt, zijnde de eerſte genomen uit *de diſput. van onzer vrouw. en van den Heil. Cruce.* Het tweede uit een Dichtſtuk genoemd: *vanden lande van ouer zee.*

wierden, doen voortgaan; maar integendeel hen in de mogelijkheid ſtellen, om die plichten, welke ter bereiking van wezenlijk geluk betracht moeten worden, te leeren kennen. Uit dit edelmoedig grondbeginſel ſchreef hy zynen *Rijmbybel* zich niet kreunende aan haat of vervolging, welke hy, gelijk men by LE LONG (*) vindt aangeteekend, hier om ondergaan moest. Hierop ziet MAERLANT waarſchijnlijk in den *Prol.* II. afdeel. vs. 15.

Deſe yſtorien altemale,
Vanden Spiegle Yſtoriale,
Salic vten Latine dichten
In ſconen worden eñ in lichten,
Eiſt dat mi God wille gheuen
Gheſonde, tijt eñ leuen:
Die jeeſten daer af al ghemeene;
Maer die clergie alleene,
Diere vele in es geſayt,
Willic, dat dat Paepſcap mayt;

Want

(*) *Boekz. der Nederd. Byb.* bl. 220.

Want den leeken eiſt te ſwaer,
Eñ oec mede hebbic vaer,
Dat deſ dat Paepſcap belgen ſoude,
Of ic mi dieſ onderwinden woude,
Eñ anderwaeruen ebbic geweſen
In haer begripen (*) van deſen;
Want ic leeken weten dede,
Vter Byblen die heimelichede

Deze verdienſten zullen ook buiten twyfel aanleiding gegeven hebben, dat men hem tot Schryver of Griffier der Stede Damme, in Vlaandren verkoos, — welke waardigheid hy waarſchijnlijk tot zynen dood toe bekleed heeft. Hy overleed te Damme in het jaar 1300. hebbende toen den ouderdom van 65 jaaren bereikt: hy wierd aldaar in de *Parochie* Kerk onder de Klokkentoren begraven, en het volgend opſchrift op zijn graf geplaatst:

Hic

(*) Begripen] KILIAEN begrypen / beriſpen. *reprehendere*, *carpere*, etc. Zie van HASSELT op dit woord.

Hic recubat JACOBUS VAN MEERLANT *ingenioſus,*
Trans hominem gnarus aſtu, Rhetorque diſertus:
Quem laus dictandi et juris proverbia fandi
Tranſalpinavit, famaque perenne beavit,
Huic miſerere, Deus, cui ſextus jubilaeus
Poſt ſummum nomen numeri, proch, abſtulit omen.

Het gedenkteeken (*) ter eere van *Jacob van Maerlant* op het Stadhuis te Damme, in eene groote zale, op den ſleutel van eenen balk konſtig uitgehouden, geeft een overtuigend bewijs van de algemeene achting, waar in *Maerlant* onder zyne tydgenooten was; en dat men hem onder die mannen ſtelde, welke zich, door hunne verdienſten waardig gemaakt hadden, dat men ter hunner gedagtenis gedenkteekenen oprichte. *Maer-*

(*) PAQUOT zegt, dat men dit gedenkteeken nog zag in 1627. Doch LE LONG *Boekz. der Nederd. Byb.* deelt ons mede eene verklaring van zekeren *Hendrik Pulinx*, bouwmeeſter van Stads werken te Damme, waaruit blijkt dat deze afbeelding in het jaar 1725 aldaar nog gezien wierd. LE LONG geeft ons in het gemelde werk hier van ook eene nette afteekening.

Maerlant wordt hier afgebeeld in de kleeding van eenen wijsgeer, met de pen in de hand, hebbende voor zich een geopend boek op eenen lesſenaar.

Eer wy hier van onzen Dichter afſcheiden, moeten wy den lezer noch onder het oog brengen het verkeerde gevoelen van zommige Schryvers, welke *Jacob van Maerlant*, en den befaamden *Thijl Ulenſpiegel* voor een en den zelfden houden. Volgends den kundigen PAQUOT, die de eer van onzen Dichter verdedigt, heeft het verdichtſel hier uit zynen oorſprong, dat *Maerlant* op zynen grafzerk mede was afgebeeld in de gedaante van eenen wijsgeer, zittende voor eenen lesſenaar, hebbende aan zyne zyde de Vogel van Minerva, ten teken van waakzaamheid en wijsheid. Deze afbeelding nu, doordien dezelve aan den ingang der kerk geplaatst was, uitgeſleten zijnde, zag men den lesſenaar voor eenen ſpiegel aan, voegde daar by den naam van den vogel, en zoo vondt men dan eindelijk den naam van *Uilenſpiegel* uit, en betytelde daar mede den wijsgeer, welke hier was afgebeeld. Tot verdere

voortplanting van dit verdichtſel gaf het volgend *Opſchrift*, door N. ROMMEL opgeſteld, aanleiding:

Viator, quod dico paullum eſt,
Adſta, et perlege.
Hoc eſt ſepulchrum
JACOBI A MELLANT
Poëtae et Oratoris clariſſ.
Qui a ·CCC·LXV. *annis obiit,*
Et hoc ſub lapide ſepultus jacet.
Viden' aſſidentem librario pluteo,
In veſte doctorali?
Fuit et olim appoſita noctua,
Vigilantiae et ſapientiae ſignum.
Sed dum ignorantia prioris aevi
Pluteum pro ſpeculo videt,
Illum Ulenſpiegel *vocitavit.*

Anderen zoeken den oorſprong dezer fabel hier in, dat men het half uitgeſleten doodshoofd, uitgehouden op den grafzerk voor een uil heeft aangezien, en voor de woorden: *dat is uwen ſpiegel*, onder het doodshoofd geplaatst, gelezen heeft, *dat is Ulen-*

ſpie-

ſpiegel. Anderen wederom denken dat *Maerlant* Dichter geweeſt is van den *Leken ſpieghel*, dat men hem, gelijk meermalen geſchiede, naar zijn boek genoemd heeft, of op den grafzerk uitgehouwen, dat hy Schryver van dat werk geweeſt was, en dat men dus uit het woord *Leken ſpieghel* gelezen heeft *Ulenſpieghel*.

Er is, gelijk *Paquot* wel aanmerkt, hier niets zekers uit op te maken; het is echter niet onmogelijk, dat een der bygebrachte gisſingen aanleiding tot dit verdichtſel gegeven hebbe, het welk zynen oorſprong zekerlijk aan het onkundig gemeen te danken heeft, en uit dien hoofde onzen Dichter tot weinig nadeel ſtrekt.

Maerlant wordt de Vader der oude Duitſche Dichters genoemd, men gaf hem reeds in zynen tijd dezen eernaam, zoo lezen wy by den onbekenden Dichter door LE LONG (*) aangehaald:

JACOB VAN MERLANT, *die Vader*
Es der Dietſcher Dichteren *algader*

Een

(*) *Boekz. der Nederd. Byb.* bl. 158.

Een Eernaam die onzen Dichter niet te betwisten is; want het zy men lette op den tijd in welken hy geſchreven heeft, zijnde de Kunst toen in hare eerſte beginſelen; het zy men het oog ſlaa op het aantal zyner werken, welke zyne nooit volprezen naarſtigheid zynen landgenooten geſchonken heeft, alles pleit voor onzen *Maerlant*, en overtuigt ons, dat men in hem den Vader onzer Nederduitſche Dichters beſchouwen mach. Zie hier eene lijst der Werken door onzen Dichter geſchreven.

I°. In de eerſte plaats komt hier in aanmerking zijn RIJMBYBEL. Dit werk is eene berijmde Nederduitſche vertaling van de *Hiſtoria Scholaſtica* van *Petrus Comeſtor*. *Maerlant* Dichte dit werk, zoo als men op het einde van het Handſchrift, het welk onder den eerstgenoemden uitgever berust, en in onze aanteekeningen is aangehaald, (*) leest in den jare 1270, *Rijmbybel* f. 166. d. *Na*

(*) Het is het zelfde Handſchrift van den *Rijmbybel*, het welk by LE LONG *Boekz. der Nederd. Byb.* bl. 169. breeder omſchreven is. Behalven de IX afſchriften dezes Rijmbybels welke by *Le Long* beſchreven worden, bezit er de Wel Ed. Heer MR. JACOB VISSER. een, aldaar niet bekend.

Na die gheboorniſſe van onſen Here
Waeſt .xii. hondert iaer eñ mere
·lxx· ende in een gheghaen.

Dit werk bevat vele boeken des ouden Teſtaments; uit het nieuwe Teſtament vindt men in dit werk alleen de vier Evangeliſten by wyze van overeenſtemming. Waar op, doch niet in alle Handſchriften, volgt de verwoeſting van Jheruſalem uit *Flavius Joſephus*, of de oorlogen tusſchen de Joden en Romeinen.

M. VAN VAARNEWIJK, FOPPENS en PAQUOT teekenen alle, als een der voornaamſte werken van onzen Dichter aan, zijn rijmwerk, genoemd DER NATUREN BLOEME, het oudſte werk dat in onze taal over de Natuurlyke Hiſtorie geſchreven is. Hier van bezit de Wel Ed. Heer Mr. JACOB VISSER een zeer ſchoon Handſchrift, geſchreven op perkament, waar van zijn Wel-Ed. de goedheid gehad heeft ons het volgend uittrekſel mede te deelen, voor welk bewijs van gunst en vriendſchap wy zijn Wel Ed.

onze ſchuldige dankbaarheid betuigen. Het werk vangt aldus aan:

JACOB VAN MAERLANT *die dichte*
Om te ſendene tee e ghichte
Wille datmen dit boec nome
In dietſch der naturen bloeme
Want noch noit in dietſchen boeken
Ne gheere ne wilde roeken
Hiet te dichtene van naturen,
Van ſo menighen creaturen
Als in deſen boeken ſtaen
Niemen ne hebbe des waen
Dat ic die materie venſede
Els dan ic die rieme penſede
Die materie vergaderde recht
Van Coelne BROEDER ALEBRECHT
Ute deſen meeſters, die hier na comen
Die ic u ſal bi namen nomen.

Hier op laat *Maerlant* de namen dezer meeſters, uit welke broeder Aalbrecht zijn werk, genoemd *Liber rerum*, heeft zaamgeſteld, volgen: als *Ariſto-*

te-

teles, *Plinius*, *Solinus*, *S. Ambroſius*, *S. Baſelis*, *S. Iſidorus*, en anderen. De voorrede van dit werk eindigt aldus:

Ic hebbe belouet eñ wilt ghelden
Ghewillike ſonder ſcelden
Te dichtene ene beſtiaris
Nochtan weet ic wel dat w' is
Dat h' Willem Utenhoue
Een prieſter van goeden loue
Van Ardenburch heuet enen gemaect
Maer hi waſſer in ontraect
Want hine uten walſche dichte
So wort hi ontledt te lichte
Ende heuet dat ware begheuen
M' daer ic dit ute hebbe beſcreuen
Heb ic van broeder Alebrechte
Van Coelne die men wel met rechte
Heeten mach bloeme d' clergien
Op hem dat ics coenlike lien.

MAERLANT beſluit dit werk met deze woorden:

Die enighe doghet in deſen boeke
Mach gheuinden of gheſoeken
Doe vor den ghonen ſijn ghebede
Die dit ſeluen dichten dede
Dat god alre ſielen verlichtere
Ende oec mede vor den dichtere
Hem ſi ghenadich ende verleene
Dat lijf daer doot es ne gheene.

Het voorwerk voor dit werk bevat eenen almanak, met eene verklaring in verſen, zoo van den almanak, als der quatertempers, heilige dagen, van de zon, maan, ſterren, de XII. hemelteekenen, de complectien der menſchelyke nature, enz. alles gedeeltelijk in rijm, gedeeltelijk in onrijm. Dit voorwerk begint aldus:

Van hi.r vortwaert
So is ons gheopenbaert
Vele dingen inden kalendier,
Nu wil ic vort ſeggen hier.

Alſchoon de Hr. VISSER in dit voorwerk den naam van *J. v. Maerlant* niet heeft kunnen ontdek-

ken,

ken, is Zijn Wel-Ed. echter van oordeel dat het zelve mede door *Maerlant* is zamengeſteld, als dienende tot eene voorrede of inleiding voor het werk. Wy ſtemmen volkomen met Zijn Wel-Ed. hier in overeen, en houden *Maerlant* voor den Dichter van dit voorwerk, alhoewel des Dichters naam daar in niet gevonden wordt, het zelfde heeft plaats, zoo in het voorwerk voor den *Spiegel Hiſtoriael*, als voor den *Rijmbybel*.

Van dit werk van onzen Dichter gewaagt VELTHEM (*), daar hy van dezen broeder *Aalbrecht*, wiens Latijnsch werk, genoemd *Liber rerum*, *Maerlant* hier gevolgd heeft, dus ſpreekt:

Hi was van leuene herde rene,
Ende maect oec boeke int gemene;
Der Liber rerum deen af es,
Datmen in Dietſche heet Beſtianes;
Daer vele nuttelijcheiden in ſteet,
Eñ van menigen dingen doet beſceet:

Van

(*) *Sp. Hiſtor.* I, xx, 9.

Van minſcen, van beeſten, van wormen,
Van vele dingen al haer vormen:
Menige nature ſtaet daer in,
Daer af wel des minſcen ſin
Leren mochten nuttelijcheden,
Haddi goede verſtanneſheden.
Ic ſouder v meer af hebben geſaect,
Mer daers een Diets af gemaeet,
Dat JACOP VAN MERLANT *dichte,*
Eñ daer om ouerlidict lichte.

III. Ook behoort tot de werken van onzen Dichter het LEVEN van den H. FRANCISCUS, in het Nederduitsch vertaald naar het Latijn van *Bonaventura*. *Prolog*. voor dit werk vs. 33.

Alſo als broeder bonaventure,
Int Latijn heeft gedicht ter cure,
So ic beſt mach eñ naeſt
Salic hem volgen metter haeſt.

Dat MAERLANT Dichter dezer vertaling geweest is, blijkt uit den *Prolog*. vs. 20.

JA-

JACOB VAN MERLANT *wille hier af* (*)
Dichten, dor der ghere bede,
Dies hem tUtrecht inde ſtede
Harde vriendelike baden;
Dies wil hi hem der mede geſtaden.

Het werk eindigt aldus:

Ghi, der ic dit dicht toe ſende,
In dere van ſinte frans. name
Waeſt gedicht, eiſt hem became,
Sone blivet ongeloont niet lichte.
Bidt vor Iacoppe, diet dichte,
Eñ over Ianne, diet ſcreef mede,
Dat God ſi in hare ghelede.

Van dit werk beruſt een affchrift op onze Lands boekery alhier. Zie de naamlijſt der boeken, bl. 329. N°. 101.

IIII. MAERLANT gewaagt zelf van eene vertaling van de BLOEMEN of *Spreuken* van ARISTO-

(*) Van Franciſcus.

STOTELES, anders genoemd HEIMELIJCHEIT DER HEIMELIJCHEIT, in zynen *Spiegel Hiſtor.* I. III. XLVII. VS. 41:

Deſe bloemen hebben WI *beſocht,*
Eñ vten Latine in Dietſche brocht;
Vte Ariſtotiles boeken.

Dit zijn de *Leſſen van Ariſtoteles* aan *Alexander den Grooten*, te vinden in de *Catal.* van LE LONG MSS. p. 6. N. 32. Dit zelfde Handſchrift wordt thans bewaard in de boekverzameling van het Genootſchap, onder de Zinſpreuk: *Kunst wordt door arbeid verkregen.* waar uit wy het volgend uittrekſel, zijnde het begin van dit werk, hier in voegen:

Dje gheuen mach gheue alleweghe
Elken radic dat hijs pleghe
Wāt datmen gheeft dats dat men vint
Eñ dat men houd vroemt niet .i. twint
Noit mi gheuen ne vernoiede
Vandat vt minen ſinne vloiede
Eñ noch helpt elken dat hi gheuet
Daer hi bi met eren leuet

Van

Verſtaet deſe word hier tehand
Wat ic in latine vant
Hoe ariſtotiles eñ gheen ander
Sinen ionghere alexander
Leerde die werelt berechten
Eñ ieghen die ſonden vechten
Wat dat hoghen here betaemt
Eñ elken here die hem ſcaemt
Dat hi wete hoe land bedriuen
Eñ ſelue in ſire eren bliuen.
Vendire iet dat te priſene es
Dat viſierde ariſtotiles
Vendere oec iet onnuts inne
Dat tijc minen dõmen ſinne
Deſe bouc es in latine gheſeit
Die heimelijchede der heimelijcheit.

De Hr. VISSER bezit van dit werk ook een Handſchrift, geplaatst achter eenige andere werken van onzen Dichter; het begin is, uitgenomen eenige kleine veranderingen in de lezing, het zelfde; het ſlot, het welk aan het HS. van het Genootſchap ontbreekt, is in dat van den Hr. VISSER aldus:

Hier

Hier hendt die boec, die es gheſeit
Heymelicheit der Heymelicheit.

V. Zoo ſpreekt onzen Dichter ook van zyne *Vertaling van den* TROJAANSCHEN OORLOG, *Sp. Hiſtor.* I. II. XVI. VS. 21.

Die dat langhe wille leſen,
Hoe die fauelen van deſen
Dat Walſch ſpreekt, entie poëten,
Ghae, daer wi hē ſullen heten
Ten Dietſche, dat wide es becant,
Eñ WI *maecten te Merlant.*

Van dit werk van onzen Dichter hebben wy tot hier toe niets nader kunnen ontdekken, en weten niet of hier van noch HSS. voorhanden zijn.

VI. MAERLANT ſchreef noch verſcheiden ſtukken, welke op de *Catal.* van LE LONG MSS p. 6. N. 31. onder den tytel van *verſcheiden gedichten* van *Jacob van Maerlant* gevonden worden; het is, naar alle waarſchijnlijkheid, het zelfde Afſchrift het welk thands op onze Lands boekery alhier bewaard wordt, dewijl men op den tytel van het HS., al-

aldaar te vinden, ook leest, dat het zelve is afgeſchreven naar een Handſchrift van den jare 1339. In dit Afſchrift zijn de volgende Dichtſtukken te vinden:

I. MIRACLE VAN ONZER VROUWEN, een werk groot 36. Hoofdſtukken. Dit is eigenlijk geen afzonderlijk Dichtſtuk, dewijl het genomen is uit den *Spiegel Hiſtoriael*, alwaar men in de I. P. VII. B. het zelfde, ſlegts met eenige weinige veranderingen, leest.

2. ZAMENSPRAAK TUSSCHEN JACOB EN MARTIJN. Van dit ſtuk gewaagt LE LONG (*); het is het zelfde, dat in zynen Catal. p. 201. N. 2742. gevonden wordt, onder den tytel van *Wapene Martijn*, dus genoemd naar de eerſte woorden van dit dichtſtuk. Dit boek is gedrukt te Antwerpen 1496. en volgends den tytel, daar voor te vinden, opgeſteld door *Jacob van Maerlant*. Het werk begint aldus:

Wapene Martijn! hoe ſalt gaen?
Sal deſe werelt iet langhe ſtaen

In

(*) *Boekz. der Nederd. Byb.* bl. 220. en volg.

In dus cranken love?
So ſal mijn vrouwe eere ſaen,
Sonder twiuel ende waen,
Rumen heren hove.

Hier op volgt noch een klein dichtſtuk, onder den tytel van den VERKEERDEN MARTIJN, mede handelende over de onaangenaame behandelingen, welke zy, die de waarheid ſpreken, en, naar de gedachten der grooten, te veel ſpreken, te wachten hebben. In beide deze werken, dunkt ons, dat de Dichter het oog heeft op zyne eigen omſtandigheden, waar in hy zich door den haat en vervolging, veroorzaakt, om reden dat hy de waarheid te veel geſproken had, bevond.

3. Een Dichtſtuk, getyteld van den DRIE GAERDEN, zijnde een fabelachtig verhaal van het kruis van Chriſtus; groot 840 verſen (*); de korte *Prologhe*, hier voor geplaatst, is van dezen inhoud:

Van

(*) Van den inhoud van dit ſtuk vinden wy een kort uittrekſel by VELDENAER *Faſc. Temp.* 1480. f. 2. a.

Van den hout, daer aen verſtarf
Der maeghede ſoen, om ons bedarf,
Heb ic gheleſen hoet ghewies.
Nu bidde wy Gode dies,
Dat hi mi ſulke leringe ſeinde;
Dat ic van beghin ten einde
Alle deſe pointen moeghe vertrecken,
Sonder loeghelike vlecken.
Wat hulpt dat ic vele vertoghe
Dit ghedicht in langher prologhe.

Dit werk is tweemaal door den druk gemeen gemaakt, onder den tytel van *het Boexken van den Houte*, dus genaamd naar de eerſte woorden van dit rijmwerk; by de eerſte uitgave leest men des Dichters naam, zoo als in den Catal. van *Le Long* p. 201. N. 2743. gevonden wordt. Beide uitgaven zijn zonder jaargetal: de eerſte meent men, dat omtrent 1480. zoude gedrukt zijn; de tweede omtrent 1550. te Antwerpen by *de Wed. van Hendr. Peeterſz. Leſtens.*

Verder bevat dit Handſchrift nog verſcheiden kleine Dichtwerken: als eene *Diſputatie van onzer*

Vrouwen, ende van den Heilighen cruce. Van den V. Bloemen. Van ons Heren Wonden. Van den ſeuen ghetiden. Die Clauſule van der Bible. Van der Drieuoudicheide. Van den Lande van ouer Zee. Zinte Anſelmus; Dat is onſer Vrouwen claghe. Van den Cluſenare. Van ons heren kynſcheide.

Deze alle zijn geeſtelyke werken, gedeeltelijk geſchikt om het gemeen te leeren, doch aan den anderen kant met eenige fabelen doormengd, zekerlijk om dat de Dichter niet ſchynen zoude in alles zich tegen de geeſtelijkheid te verzetten, en daar door verſtoken te worden, van, onder die fabelen, echter eenige nuttige leeringen aan het gemeen te kunnen mededeelen.

VII. Het is niet onwaarſchijnlijk, dat *Maerlant* ook Dichter is van de DUITSCHE DOCTRINALE; ten minſten de Heer VISSER bericht ons een Handſchrift van dit werk te bezitten, waar in de naam van onzen Dichter gelezen wordt. Het werk zelf begint met deze woorden:

Onder allen creaturen
Heeſt die meeſter der naturen

Twee

Twee ghemaket, des ſijt ghewes,
Daer redelec verſtaen in es.

In de voorletter O, met goud en kouleuren geſchilderd, ziet men in dit Handſchrift eenen man, met een blauw onder- en rood boven-kleed, ophebbende eene muts, en in zyne handen eene rol papieren, waar op geſchreven is: DITS DOCTOR MAERLANT. Volgends opgave van den Hr. *Viſſer* komt deze afbeëlding zeer wel overeen met die, welke van *Maerlant* op het Stadhuis te Damme gevonden wordt, waar van wy bl. XXVIII. geſproken hebben. Hier uit meenen wy, dat het zeer waarſchijnlijk is, dat de afſchryver van dit ſtuk zekerheid moet gehad hebben, dat *Maerlant* Dichter der *Duitſche Doctrinale* geweest is; dewijl er anders geen reden te vinden is, waarom hy het afbeeldſel van dezen Dichter voor dit werk heeft geplaatst of doen plaatzen (*). Dat dit werk de *Duitſche Doctrinale*

(*) Het uittrekſel, dat men van dit werk vindt by LE LONG *Reform. van Amſterd.* bl. 273. vermeerdert de

nale genoemd is, leeren ons des Dichters eigen woorden:

Der bi hebbic dit boeckskijn
Dat vore lach int Latijn
Al tantwerpen ghetoghen ute
Daer in ligghen grote virtute
Van doeghden ende van zeden
Ende van menegher wijſheden
Met autoriteiten al beweven
Die wiſe meeſtre wilen ſcreuen
Dermen in mach leren tſame
Orbore der zielen eñ ter lichamen
Daerõme es ſijn name wale
Die Dietſche Doctrinale.

Zoo dit werk, gelijk men onderſtellen kan, door *Maerlant* geſchreven is, blijkt hier uit, dat hy zich ook eenigen tijd in Antwerpen moet opge-

---

de waarſchijnlijkheid, dat het zelve door onzen Dichter zoude zijn opgeſteld, als in alles volkomen met zyne wyze van denken overeenkomende.

gehouden hebben. Wat nu aangaat het ſlot van dit werk, dat zoo wel achter het genoemde Handſchrift van den Heer *Viſſer*, als achter een ander, dat Zijn Wel-Ed. mede bezit, gevonden wordt, is het zeker, dat men het zelve niet voor het werk van onzen Dichter houden kan. Wy hebben hier voren, bl. xxxiii., gezien, dat *Maerlant* reeds in het jaar 1300. overleden is, en volgends het ſlot, dat achter de beide Handſchriften gelezen wordt, zoude dit werk eerst in het jaar 1345. geſchreven zijn. Volgends het laatstgemelde Handſchrift, dat de Hr. *Viſſer* voor het oudſte houdt, luidt het ſlot aldus:

Deſe boec wort volmaect aldus
In die maent Iunius
Doe men ſcreef Criſtus gheboirt
Dertien houdert eñ viertich voirt
Ende oec vijf daer toe mede
TAntwerpen indie ſtede
Int jaer des regements
Des ſeſten Peaus Clements
Eñ in achtſte jaer des rijcs
Des vijften Keyſers Lodewijcs

Eñ int drie en dertichſte jaer
Dattie derde Jan voirwaer
In brabant met groter ere
Hertoghe ſat eñ here
Hier mede ſo makics ende
Gode bidde ic ſonder miſwende
Datti ons allen ghemeenlike
Bringhe in ſijn ſoete rike.

Er is niets meer noodig, dan dit ſlot ſlegts te lezen, om overtuigd te zijn, dat het niet uit de pen van *Maerlant* gekomen is, dewijl het vijf en veertig jaar naar zijn overlyden geſchreven is. Dit ſlot moet dan, buiten tegenſpraak, door den eenen of anderen afſchryver, welke in 1345. deze *Doctrinale* heeft afgeſchreven, hier bygevoegd zijn, waar van menigvuldige voorbeelden in andere werken van dien tijd voorhanden zijn. Dat dit hier ook heeft plaats gehad, en dus onze gisſing niet ongegrond is, blijkt, dewijl er in dit werk nog andere byvoegſels zijn, welke niet in alle de HSS. gevonden worden, zoo als in het tweede gem. HS. der *Doctrinale* de opdracht aan Jan den III. Hertog van Braband:

Dit

Dit boec op dat ic moet leuen
Sel ic minen here gheuen
Den hertoghe van brabant
Die die derde Jan is ghenant
Ic bidde hem hem vriendelike
Dat hien ontſae lieuelike.

Deze opdracht nu wordt in het eerstgemelde Handſchrift, niettegenſtaande deszelfs inhoud, voor zoo verre het de *Doctrinale* betreft, dezelfde is, niet gevonden, en het laatstgemelde Handſchrift komt den Hr. *Viſſer* voor, veel ouder te zijn dan het eerſte, waar uit wy dierhalven beſluiten, dat deze opdracht hier door den Afſchryver voor het werk gevoegd is, die hetzelve misſchien op last van Jan den III. geſchreven heeft, en uit dien hoofde er deze opdracht voorplaatſte, en te gelijk in het ſlot van het werk den tijd meldde, wanneer hy zijn werk, dat is zijn Handſchrift, voleindde. Wat de opdracht van een Handſchrift aangaat, hier van vinden wy een voorbeeld in *Wouter de Klerk*, welke in zijn Handſchrift van de *Rijmkronijk* van *Melis Stoke* het zelfde gedaan heeft, en

dit byvoegſel van dezen *Wouter* wordt door *Huydecoper* (*) ook gehouden voor eene opdracht van het *Handſchrift* aan *Jan van Polanen*.

Dit zy genoeg om aantetoonen, dat er wel waarſchijnlijkheid, doch geene zekerheid is, dat *Maerlant* voor den Dichter van de *Doctrinale* moet gehouden worden. Dit werk is in het jaar 1489. te Delft in druk uitgegeven; zie de *Catal.* van LE LONG, p. 201. N°. 2740.

In het eerſtgemelde Handſchrift, waar in de *Doctrinale* gevonden wordt, zijn ook nog eenige ſtukken, als: *het Pater noſter in Dietſche; de Ave Maria in Dietſche; den Credo in Dietſche;* waar op nog in onrijm volgen: *de tien geboden; de XII. articulen des gheloofs; die VII. werken der ontſermherticheit; die ſeuen hoefiſonden;* en *de aflaten van Rome.*

MAERLANT heeft ook, zoo als men in den *Catal.* van *Le Long* Lib. MSS. p. 1. N°. 3. leest, den Nederlanderen eene Nederduitſche vertaling van den Bybel in onrijm geſchonken; ten minſten in

(*) *Breed. Aanteek. op M. Stoke* III. D. bl. 451.

in het Handſchrift van 1322., daar vermeld, wordt uitdrukkelijk gelezen, dat MAERLANT deze Duitſche vertaling gemaakt had. Dit HS. moet *Le Long* zekerlijk nog niet bezeten hebben, toen hy zyne *Boekz. der Nederd. Bybels* heeft uitgegeven, dewijl zijn oudſte Handſchrift van de vertaling van den Bybel in onrijm, waar van hy bl. 235. gewag maakt, in den jaare 1400. geſchreven is, en in zynen *Catal.* Lib. MSS p. 2. N°. 4. gevonden wordt. Uit dit Handſchrift blijkt niet, dat *Maerlant* deze vertaling gemaakt heeft, ſchoon het *Le Long* niet geheel vreemd voorkwam, dat men dezen arbeid onzen Dichter mede had toe te ſchryven. (bl. 230.). Nu zoude het ons niet onwaarſchijnlijk voorkomen, dat het Handſchrift van 1400. een vermeerderd afſchrift naar dat van 1322. zal geweest zijn. Het zy ons genoeg, dat men een oud HS. dezer vertalinge in onrijm vindt, waar in *uitdrukkelijk* gemeld wordt, dat *Maerlant* dezelve vervaardigd heeft.

FOPPENS (*) meldt nog van een Rijmwerk van

(*) *Bibl. Belg. op de hier voren aangeh. plaatt.*

van onzen Dichter, het welk ten tytel hebben zoude: *voorzegging van de onheilen en rampen van Vlaandren.* Doch, noch van het werk zelve, noch van het verhaal, door *Foppens* hier by gevoegd, hebben wy niets zekers kunnen vernemen.

Eindelijk behoort tot de werken van JACOB VAN MAERLANT de *Spiegel Hiſtoriael*, of *Rijmkronijk*, gevolgd naar het Latijn van *Vincentius.* Dat *Maerlant* hier van de Dichter is, bewyzen zyne eigen woorden, *Prol.* II. afdeel. vs. 31.

> *Want* IC *leeken weten dede,*
> *Vier Byblen die heimelichede.*

Hier en op meer andere plaatzen in deze Rijmkronijk zegt de Dichter, dat hy dezelfde is, welke voor de Leeken den Bybel verklaard heeft, het welk hier in beſtond, dat hy denzelven voor zyne Landgenooten in het Nederduitsch vertaald had. Dat *Maerlant* eene Nederduitſche vertaling van den Bybel gemaakt heeft, is hier voren bl. XXXVIII. reeds aangetoond; maar by behoeven ons ten dezen opzichte met geene gisſingen, of bewyzen by gevolktrekking, te vreden te houden;

de-

nademaal aan het einde van dezen *Spieghel Hiſtoriael* gelezen wordt, dat *Maerlant* denzelven in het Nederduitsch berijmd heeft:

Eñ verſtaet, dat JACOB *moet*
VAN MERLANT *ruſten terre ſtede,*
Vander vierder paertijen mede,
Eñ beiden, tote dats hem God jan,
Dat hire weder coemet an,
Omme te dichtene, in redene claer
Dje dinghen, diere volghen naer.

Deze woorden toonen ons duidelijk, dat *Jacob van Maerlant* de Dichter is der vier eerſte gedeeltens van den *Spiegel Hiſtoriael.* Verder kan men uit dezelve nog opmaken, dat *Maerlant* voornemens was, om dit hiſtorisch verhaal te vervolgen; dewijl hy ſpreekt om nog te dichten die geſchiedenisſen, welke nu volgen moeſten. Dan, voor zoo veel wy weten, heeft hy dit voornemen niet ter uitvoer gebracht; het welk nog te minder waarſchijnlijk is, daar *Lodewijk van Velthem* het hiſtoriesch verhaal op dezelfde wyze vervolgd, en juist omtrent dien tijd, by wel-

ken

ken *Maerlant* zijn werk had laten beruſten, een aanvang gemaakt heeft. Wat aangaat den tijd, omtrent welken *Maerlant* deze zyne berijmde vertaling van den *Spiegel Hiſtoriael* heeft opgeſteld, kan men, ſchoon hier geen gepaald jaargetal gevonden wordt, echter bepalen.

Vooreerst is het zeker, dat hy den *Spiegel Hiſtoriael* heeft berijmd na den *Rijmbybel*, welk werk hy in 1270. ten einde gebracht heeft, gevolglijk is de *Spiegel Hiſtoriael* na dien tijd opgeſteld. Dat *Maerlant* dit werk dertien jaar na zynen *Rijmbybel* en dus in 1283. heeft ondernomen, zegt hy zelf *Sp. Hiſtor*. I. I. XII. vs. 1.

> *Der* bybelen *jeeſten*, *ſonder wan*,
> *Willic lidelijc ouer gaen*,
> *Omme dat icſe*, *ouer wacr*,
> *Leden eſ wel* .xiii. jaer,
> *Dichte in* Scolaſtica,
> *Dat geſpreet es verre eñ na*;
> *Maer dien Spiegle Yſtoriale*
> *Willic volghen altemale*.

Met dezen tijd komt de *opdracht* van dit werk zeer wel over een — *Prol.* II Afdeel. vs. 39.

Graue

Graue Florens! Cō. Willems ſone,
Ontfaet dit werc. Ghi waert de ghone,
Die mi dit dede ane vaen.
Ghenoughet v, wildijt ontfaen
Danckelike, ſo bem ics vro
Eñ ic houts mi gepayt alſo:
God geue v leuen ſonder blame.

Het valt niet moeilijk te bepalen, welk een Graaf *Florens* hier door *Maerlant* bedoeld wordt. Wy moeten hier denken om *Florens* den V., den Zoon van Willem den II., Graaf van Holland, welke 1248. tot Rooms Koning gekroond wierd, en na zijn overlyden door zynen zoon Florens den V. in het jaar 1256. in de Graaflijke regering wierd opgevolgd, en gedurende veertig jaren het gebied in handen hield, tot dat hy in het jaar 1296. rampzalig om het leven gebracht wierd. Het is dierhalven hier uit zeker, dat *Maerlant* de berijmde vertaling voor 1296. ten einde gebracht heeft.

Behalven dat deze woorden eene opdracht van het geheele werk aan Graaf Florens den V. be-

hel-

helzen, zoo verhaalt *Maerlant* ons tevens hier, op wiens bevel hy dezen arbeid ondernomen heeft. Hy vertaalde dezen *Spiegel Hiſtoriael* niet uit eigene beweging; maar integendeel op hoog gezach, de Graaf zelf gebood hem dit werk te verrichten; waar uit wy aan den eenen kant mogen afnemen, dat Florens van de voortreffelijkheid van het werk zelfs overtuigd, en hier om begeerig was, dat het zelve in zyne moedertaal vertaald wierd; maar ook aan den anderen kant, dat hy volkomen bewust was van des Dichters kundigheid en trouwe, in het uitvoeren van zoodanig eenen last, als hem thands door den Graaf zelven wierd opgelegd.

De hoofdzakelyke inhoud van *Maerlants* vertaling is gelijk aan het Latijnſche werk van *Vincentius*; in verdeeling echter verſchillen zy. Want, daar het Latijnſche werk in XXXI Boeken is afgedeeld, heeft *Maerlant* zijn vertaling geſplitst in IV *Paertien* of Deelen, behoudende echter ook het getal van XXXI Boeken, welke niet doorlopen, dewijl ieder Deel met een eerſte boek aanvangt.

De-

Deze Rijmkronijk van *Jacob van Maerlant* is dezelfde Kronijk, op welke *Lodewijk van Velthem* een vervolg ſchreef. Dat *Velthem* een vervolg ſchreef, blijkt, dewijl hy in den *Prol.* vs. 66. van zyne Rijmkronijk dus ſpreekt;

— deſen boec *willic heten*
Die VIFTE pertie. —

Hier noemt *Velthem* zijn werk het *vijfde deel* van den *Spiegel Hiſtoriael*, om reden, gelijk er voor afgaat, dat de vorige geſchiedenisſen reeds te boek geſteld waren, en wel, gelijk wy hier opmerken mogen, in een werk dat in IV Deelen beſtont, waarom hy noodwendig zijn werk, dat het vervolg uitmaken zoude, het Vijfde Deel noemen moest. Doch om voor het tegenwoordige in dit onderzoek niet dieper in te treden, zeggen wy alleen, dat het zeker is, dat de Kronijk van *Velthem* een vervolg is op die van *Maerlant*, en zullen dit in een Voorbericht voor onze uitgave van *Velthem* nader bewyzen.

Hier moeten wy nog met een woord melden, dat NICOLAES DE CLERCQ (*) in zyne *Rijm-*

(*) Zie over dezen Dichter PAQUOT *Memoir. pour ſerv. a l'Hiſtoir. Litter.* Tom. IX. p. 256.

Rijmkronijk van de Hertoghen van Brabant, geſchreven 1318., verſcheiden geſchiedenisſen uit den *Spiegel Hiſtoriael* van *Jacob van Maerlant* heeft overgenomen, ja zelfs op eenige plaatzen genoegzaam woordelijk nageſchreven. Het zoude hier te ver uitloopen indien men dit met de vergelyking der plaatzen, welke ons voorgekomen zijn, en hier van overtuigende blyken geven, bewyzen wilde, dit zal gevoeglyker op die plaatzen zelve, welke uit den *Spiegel Hiſtoriael* van *Maerlant* door *de Clercq* overgenomen zijn, geſchieden kunnen. Het zy genoeg de volgende woorden van N. DE CLERCQ *Rijmk.* IV. B. Cap. 12. hier in te voegen.

> *In den* Spieghel Hyſtoriale,
> *Daer ict wt trac altemale*,
> *Die* Jacob van Merlant *maecte.*'

Hier uit blijkt klaar genoeg, dat hy zelf bekent, uit den *Spiegel Hiſtor.* van *Maerlant* het een en ander overgenomen te hebben.

Om van alle de oude ſtukken, zoo Handſchriften als gedrukte werken, waar van wy in de *aanteekeningen* ons bediend hebben, hier te gewagen, laat al

al mede het beſtek dezer Voorrede niet toe, ook is het meerder getal derzelver niet geheel en al onbekend. Tot de min bekende werken, van welke wy hier gebruik gemaakt hebben, behoort de *Natuurkunde van Broeder* GHERAERT; een Handſchrift, dat op de Utrechtſche boekery bewaard wordt, en ons, op voorſpraak van den Hoog Gel. Heere M. TYDEMAN, door den Hoog Gel. Heere RAU, met voorkennis van Hun Ed. Gr. Achtb. de Heeren Curatoren van Utrechts Hoogeſchool, ten onzen gebruike goedgunſtig is toegeſchikt; waar voor wy Hun Hoog Gel. vriendelijk bedanken.

Dit *rijmwerk*, zijnde een verhandeling over de *Natuurkunde*, waarſchijnlijk opgeſteld in het einde der XIII. eeuwe, is tot heden, doch ten onrechte, toegekend aan zekeren *Broeder* THOMAS, en wordt als het werk van dien man aangehaald in de *Nieuwe Tael- en Dichtk. Bydrag*. I. D. bl. 309. en 312.

De misſlag in den naam is waarſchijnlijk veroorzaakt door het ſtuk in *onrijm*, mede over de *Natuurkunde*, het welk achter dit *Rijmwerk* in het zelfde HS. volgt, doch door *Verwer*, in zynen brief aan *Reland*, ten onrechte, voor eene *uitbreiding* van het

Rijmwerk gehouden is. Dit ſtuk is door zekeren *broeder Thomas* gemaakt, en door eenen broeder *Arent*, Leesmeeſter der Minderbroeders te Utrecht in 1300., overgelezen, onderzocht en aangeprezen.

Dat echter het *Rijmwerk* niet door broeder *Thomas*, maar door zekeren GHERAERT is opgeſteld, is, om meer dan eene reden, zeer waarſchijnlijk; want vooreerst wordt in de geheele verhandeling van geenen *Broeder Thomas* gewag gemaakt; maar integendeel leest men vs. 1429.

Bidt ouer GHERAERT *diet ſullen horen.*

Hier uit, dunkt ons, dat men beſluiten moet, dat deze *Gheraert*, van wien hier uitdruklijk melding gemaakt wordt, veel eer voor Schryver te houden hebbe, dan iemand, wiens naam in het geheele werk niet gevonden wordt.

Een nader bewijs voor ons gevoelen is er in de volgende woorden, achter het Handſchrift der Utrechtſche Boekery, te vinden: *Brueder Thomas het dit boecke gemaekt anno* 1300. *Tutrecht.* Deze woorden, ſchoon door eene later hand, dan het HS.

zelve, geſchreven, en op de verhandeling in rijm geene betrekking hebbende, zijn ons echter in zoo verre thands van nut, als uit dezelve blijkt, dat *Broeder Thomas* zijn werk te Utrecht geſchreven heeft. Maar uit de verhandeling in rijm blijkt, op meer dan eene plaats, dat dezelve buiten twyfel te Gend is opgeſteld; onder anderen uit vs. 1366.

Wat lude hier onder ons woenen
Wi gheweten niet en connen;
Mar alſoe wel ſoe ſegghen ſi,
Dat onder haer voet ſiwi,
Als wijt van hem ſegghen;
Want voet iegen (*) *wi legghen;*
Alſoe wel hebben ſi tfirmament
Bouen hem, als WI *tot* GHENT.

Was nu deze verhandeling te Utrecht opgeſteld, wat zoude den Schryver bewogen hebben, Gend hier

(*) L. *Want voet iegen voet wi leggen.* — Het is duidelijk te zien, dat dit woord door den afſchryver is uitgelaten.

hier gedurig tot voorbeeld te nemen. En wat behelzen deze woorden:

—— WI *tot* GHENT

anders, dan eene aanſpraak tot de Inwooners van Gend, onder welke de Schryver zich zelven mede plaatst, door zyne uitdrukking WI; hier mede duidelijk aantoonende, dat hy zich ten tyde, als hy dit werk opſtelde, te Gend bevond.

Dat broeder *Thomas* geen Schryver van het *rijmwerk* geweest is, bewyzen al verder de woorden van broeder *Arent*; (van wien wy hier voren geſproken hebben,) *brueder Thomas die dit boeke maecte ſeghet: is enich ghebrec in deſen boeke, dat is mi leet, eñ ſoe wye dat ghebrec verbeteren wille, dat is mi lief.* Hadden nu deze woorden hunne betrekking op de verhandeling in *rijm*, dan moeſten dezelve noodzaaklijk in die verhandeling te vinden zijn; maar, daar van dit alles in het geheele werk niets voorkomt, is het zeker, dat broeder *Arent* het oog niet op ons *rijmwerk* gehad heeft, en dat broeder *Thomas* dierhalven geen Schryver van hetzelve geweest is.

Vele

Vele voorbeelden uit onze oude Schryvers hebben wy ook te danken aan het gunſtig beſluit, van de Maatſchappy der Nederlandſche Letterkunde te Leyden, genomen den 8ſten van Hooimaand 1783., waar by ons wierd toegeſtaan, om uit den voorraad, reeds door de Maatſchappy, tot het vervaardigen van een algemeen omſchryvend Woordenboek onzer tale, by een verzameld, zoodanige aanteekeningen en voorbeelden afteſchryven, als wy, tot de uitgave van den *Spiegel Hiſtoriael* van *Jacob van Maerlant* dienſtig, in dien voorraad vinden zouden.

Gerne hadden wy in dit deel den Letterminnaren meer taalkundige aanteekeningen medegedeeld; dan, het zelve buiten onze verwachting uitloopende, zijn wy genoodzaakt geweest dezelve achter te houden, en by het volgend deel te plaatzen. Wy hebben ons ook, om dezelfde reden, meest by het Taalkundige, als ons voornaam doelwit, moeten bepalen.

Eenige misſlagen van den Afſchryver, zijn op hunne plaatzen aangeteekend, en, naar onze gedachten, verbeeterd.

Leyden den 29 van Slachtmaand,
1783.

OP DE

AFBEELDING

VAN

JACOB VAN MAERLANT.

'T IS MAERLANT, wien ge ziet in deze ſchildery,
De Vader, Nederland, van uwe poëzy,
Wiens kunde een licht verſtrekte aan de eeuw, waar in hy leefde,
Die elk in dicht-vernuft, ſchoon ruw, te boven ſtreefde;
Een deftig Redenaar en Wijsgeer van zijn' tijd;
Zijn *Bybel* en *Kronijk* getuigen zyne vlijt.

P. VAN SCHELLE.

M. van Noort del. *F. de Does exc.* *L. Braſſer ſculpſ.*

KORTE INHOUD

van de vijf eerſte

BOEKEN

en derzelver

CAPITEELEN

van den

SPIEGEL HISTORIAEL.

KORTE INHOUD

van de vijf eerſte

BOEKEN

en derzelver

CAPITEELEN

van den

SPIEGEL HISTORIAEL.

Die eerſte bouc nemet ſijn begin/
Alſo alſe die werelt ginc in/
Hoe Adam was gemaect eñ Heue/
Hoe ſi verghaten die Gods lieue/
Hoe haer geſlachte van hẽ quam/
Hoe die louie die werelt nam/
Hoe naer die louie voer dat diet/
Hoe God die tongen verſciet/
Hoe Abꝛaham eñ ſine neven
Alleene int geloue bleuen/
Eñ ſtrect voꝛt tote Joſephſ doot/
Die in Egypten was Here groot/
Eñ heuet ·liij· capiteele inne
Vanden ende toten beghinne.

Van Gode. . . . . I.
Noch van Gode. . . . . . . II.
Godſ werc upten eerſten dach. . . . . III.
Gods werc upten anderen dach. . . . . IIII.
Gods werc upten derden dach. . . . . V.
Gods werc upten vierden dach. . . . VI.

Van

Vanden viiften daghe. . . . . VII.
Hoe Adam en̄ Yeue waren gemaect. . . VIII.
Hoe Adam en̄ Yeue braken tgebod. . . IX.
Hoe Caym ſloucb Abelle. . . . . X.
Van Cayms quaetbede. . . . . . XI.
Adams regnatie tote Noee. . . . . XII.
Van Noe, hoe hi ginc in daerke. . . XIII.
Van Noeſ benedictie . . . . XIIII.
Van Noels (a) *Kinderen.* . . . . XV.
Hoe God die tongen verſciet, enten tor Babel. XVI.
Van Azia, en̄ vanden Paradiſe. . . . XVII.
Van India in Azia, en̄ van ſinen wondren. . XVIII.
Van Perſia in Azia, en̄ andere riken. . . XIX.
Van Arabia in Azia, en̄ andere riken. . . XX.
Van Egypten in Azia, en̄ andere lande. . . XXI.
Van Albania in Azia. . . . . . XXII.
Vanden lande van cleene Azia. . . . XXIII.
Van Europen, en̄ van baren ſlicken. . . XXIIII.
Hoe Grieken eſ gedeelt in viuen. . . . XXV.
Van Teſſalia, van Europen, en̄ van Ytalen. . XXVI.
Van Gallen in Europen. . . . . XXVII.
Van Affrica, en̄ bare lande. . . . . XXVIII.
Van Tengis en̄ Mauritane. . . . . XXIX.
Vanden eylanden vander Zee. . . . XXX.
Van den geluckegegen (b) *eylande.* . . XXXI.
Vanden eylanden vander Zuudzee, en tuſſcen Stroe en̄ Marocb. . . . . . XXXII.
Van Cycile. . . . . XXXIII.
Van lieden dolingen, en̄ van coſtumen. . . XXXIIII.
Jberonimus van beeſten leuen van lieden. . XXXV.
Solinus van manieren van lieden. . . . XXXVI.
Van minnen van wiue tharen mannen wert. . XXXVII.
Van den beginne van der Cyten rike, en̄ boe die lande vielen, in dolingen. . . . XXXVIII.
Hoe trike van Egypten begonſte. . . . XXXIX.

Hoe

(a) *Noels*] Lees *Noes.*
(b) *geluckegegen*] Lees *geluckegen.*

Hoe Adams geſlachte doolde tote Abrahame, en hoe die afgoden vp quamen. . . . XL.
Van Abraham en van Niniuſ. . . . XLI.
Hoe Semiramis berechte Surien. . . . XLII.
Van Abrahamme, en ſinen geſlechte, hoe ſi rumden tlant. . . . . XLIII.
Van Jacobpe, eñ van Eſau. . . . . XLIIII.
Van Foroneus dieden Grieken hare wet gaf, en hoe trike van Argos begonſte. . . XLV.
Hoe Joſeph ſpelde den Co- ſinen droem, dien ſine broederen vercochten. . . . . XLVI.
Hoe Joſeph coren gaderde teſ Cox. houf, eñ van Aſenech (c) Futifers dochter. . . XLVII.
Van Joſeph, eñ van Aſſenech, hoe ſi hem onderſaghen. . . . . . . XLVIII.
Van Aſſenech droufhede, eñ hoe ſoe Joſephe minde. . . . . XLIX.
Hoe Joſeph ſinen broederen coren vercochte, eñ hoe Jacob in Egypten quam. . . . L.
Van Pharaons ſone, eñ van Aſſenech, hoene Beniamin warp met eenen ſteene, alſi Aſſenech wilde nemen. . . . . LI.
Hoe die Kinderen van Yſrael quamen in pinen nar Joſephs doot, eñ hoe deygijndom begonſte van den Jueden. . . . . . LII.
Van Aſpis, den afgod, eñ van Serapbiſ. . LIII.

Die ander bouc neemt ſijn begin
An Moyſes meer no min/
Hoe dat hi geboren waert/
Hoe hi geplaget eñ veruaert
Heuet Egypten met groter pine/
Hoe hi voer dozdie woſtine/
Eñ leedde tfolc van Yſrael/
Eñ wat wondere hem ghevel/

Hoe

(c) *Alſenech*] Lees *Aſſenech*.

***

Hoe dat hi ontfinc de wet/
Hoe hi ſtaerf al ombeſmet (d),
Wat wondere in ſinen tiden
Andere lieden moeſten liden,
Hoe Joſue na Moyſes
Hertoghe gemaket es.
Hoe die van Yſrael Bailliuwe
Na Yoſue maecten nuwe.
Van Othoniel. Van Delbora.
Van Gedeone/ eñ oec daer na
Van Abimalech. Van Tela mede.
Torloghe van Teben/ die ſtede.
Van Hercules. Van Jeptee.
Van Troyen oec orloge mee.
Hoe Bartaenyen (e) Vrancrike
Van Rome quam gemeenlike.
Van Sampſoene/ eñ daerna alſo wel
Van Hely/ eñ van Samuel.
Van Saul/ Dauite eñ Salomoene/
Eñ van al der Juedſcer crone/
Eñ hoe dat ſiſe verloren/
Haer gevangneſſen/ eñ haer toren
Tote Cyrus/ die hem helpen began/
Entie Babylonien wan.
Deſe bouc heuet hi ghetale (f).

Moy-

(*d*) Ombeſmet] Schoon in de oude Handſchriften de m en n, vooral wanneer er i of e volgt, of voor af gaat, dikwils door de afſchryvers niet naauwkeurig onderſcheiden worden, lazen wy hier nogthands liever: onbeſmet.

(*e*) Bartaenyen Vranc.] Lees Bartaenyen eñ Vrancrike. Het koppelwoord eñ is zekerlijk in 't afſchryven in de laatſte lettergreep van Bartaenyen ingeſmolten.

(*f*) Deſe bouc] Het getal der capiteelen is door den afſchryver weggelaten, welk gebrek gemaklijk op deze wyze te herſtellen is:

Deſe

Moyſes gheborneſſe. . . . . . . I.
Vander plaghe van Egypten. . . . II.
Hoe die van Yſrael voeren wt Egypten eñ waen af Paſchen quam. . . . . III.
Vanden ſwerke, eñ vanden viere, dat die van Yſrael hadden indie Woſtine, eñ hoe Pharao verdranc ende die ſine. . . . IIII.
Hoe Joſue (g) *ginc droochſ voetſ ouer die zee, eñ hoe die van Yſrael ghingen dordie woſtine.* . . . . V.
Hoe Moyſes ontfinc de wet. . . . . . VI.
Vanden calue, dat die van Yſrael maecten van ghoude. . . . . VII.
Hoe ſi ſcieden van Synay, eñ Moyſeſ doot. . VIII.
Vanden wondere in Moyſes tiden. . . IX.
Noch vanden ſeluen. . . . . . . X.
Van Joſue den Hertoghe. . . . . XI.
Van Baruch, eñ van Delbora. . . . XII.
Hoe die van Madyan plageden den Joden, eñ van Gedyone den rechtre. . . . . XIII.
Hoe die Amoniteñ plaechden de Joden, eñ van Jaree. . . . . XIIII.
Weltijt Parijs rouede Helenen. . . . XV.
Van Abyſay, eñ van Halyone die rechters. . XVI.
Hoe Dareſ beſcreef dorloge van Troyen. . XVII.
Vanden neghenden wighe, enter Troijenen vlucht. . . . . XVIII.
Wat

Deſe bouc heuet bi ghetale
·l· Capiteele altemale.

of gelijk men in het einde van den inhoud van volgende Boeken wel vindt

·l· Capiteele, weetmen wale.

(g) *Joſue*] Deze misſlag is naderhand door den afſchryver ſelf verbeterd, die er met zeer kleine letteren *Moyſes* heeft boven geſchreven.

Wat van den Troijenen quam. . . . XVIIII.
Hoe Rome van Eneaſe quam. . . . XX.
Van Sampſoene en̄ van ſire cracht. . . XXI.
Vanden pape Hely, die rechter was, mettem was tkint Samuel. . . . . . XXII.
Van Samuel, en̄ Saul. . . . . . XXIII.
Vanden riken, die begonden; en̄ wat geſciede in Samuels tiden. . . . . . . XXIIII.
Vanden Coninc Dauite. . . . . XXV.
Vanden Co̅. Salomoene, enten temple. . . XXVI.
Van Salomoene, en ſijns wijfs zale. . . XXVII.
Vanden mure van Jheruſalem, en̄ Salomoens doot. XXVIII.
Hoe trike ſchiet na ſine doot. . . . XXIX.
Van Joſaphat Co̅. van Jheruſalem. . . XXX.
Van Joram Co̅. van Jheruſalem, en̄ van Helyas. . . . . XXXI.
Van Jodas, Biſſcop van Iheruſalem, ende van Ligurus wet. . . . . . . XXXII.
Van Amaſias Co̅. van Jheruſalem. . . . XXXIII.
Van Oſyas Co̅. van Iheruſalem, en̄ van Sardomopilis. . . . . XXXIIII.
Hoe begonſte tconincrike van Meden. Van Oſyas den Coninc. . . . . XXXV.
Vanden rike van Machedone. . . . . XXXVI.
Van Tia, die haren vader beſloot, en̄ van Remus, en̄ van Romelus. . . . . XXXVII.
Vanden Co̅. Ioatham, enten rike van Iſrl'. . XXXVIII.
Vanden quaden Achas, Co̅. van Jheruſalem, en̄ hoe Rome geſticht waſ. . . . XXXIX.
Van Ezechias Co̅. van Iheruſalem, ende van Romulus doot. . . . . . . XL.
Van Manaſſeſ, Co̅. van Iheruſalem, en̄ van Yſayen. . . . . XLI.
Van Gygus Co̅. van Liden. . . . . . XLII.
Van Amon, Co̅. van Iheruſalem, en̄ van Phalariſe den fellen. . . . . XLIII.
Van Ozias, Co̅. van Iheruſalem, en̄ van Arioene, den harpere. . . . . . XLIIII.

Van

Van Joachim Jeconias Coninc van Iheruſalem. XLV.
Van Sedechias Coninc van Iheruſalem eñ van bugodonoſor. . . . . XLVI.
Die vijfte euwe vander nieuwer vangneſſen. XLVIII.
Vanden Prophete Ezechiel, eñ vanden · v i j · vroeden van Athenen. . . . . . XLVIII.
Van viſſchers, die ene goudine tafle vp trocken. XLIX.
Van Danielę eñ ſine geſellen, . . . L.

Hier beghint die derde tafle.

Die derde bouc begint aldaer /
Daer Cyrus / met orloge zwaer /
Verwan dat lantſchap van Meden /
Eñ brachte / met mogentheden /
Int lant van Perſen die crone.
Hoe hi verwan Babylone /
Eñ hoe hi ſcout die Jueden vri /
Eñ daer naer mede hoe hi
Creſſus verwan / Cõ· van Lyden /
Eñ hoe hi na velde / tien tide /
Van Liden die Coninc crone.
Daer naer hoe hi ſtaerf die ghone /
Eñ hoe fel hi oec was.
Vanden wiſen Pictagoras.
Daer naer werringe groot
Wart na des Cambiſes doot.
Hoe Darijs Ydaſpis ſone
Cõ· mede wart na tghone.
Hoe hi orloghede / eñ ſtreet
Op Syten eñ Grieken gereet.
Daer na van ſinen ſone Xerces /
Hoe hi mede wilde volgen des /
Eñ hoe hi wart geſconfiert.
Hoe ſijn geſlachte na hem tiert.
Van Arterces / eñ van Ypocras.
Van Socrates / die vroet oec was.

Van Darius/ die na Sogdiane
Tlant van Perſen oec vinc ane.
Van Aſſuerus/ eñ van Platoene/
Eñ van Dyogenes doene.
Van Carthago/ van Cycile/
Die orlogeden lange wile.
Van Bremius/ eñ vanden Gallen/
Hoe ſi Rome daden vallen.
Aſſuerus doot. hoe Perſen vaert/
Eñ hoe Othus Cō· waert.
Hoe Phillip van Machedone
Fellike drouch die Cō· crone,
lvi· Capiteele heuet in
De boec no meer no min.

Hoe Cyrus wart gheboren. . . . . I.
Van Spartacus, datſ Cyrus, hoe dat hi Here wart. . . . . II.
Van Eſopuſ, eñ wie Coningen in Perſen waren. . . . . III.
Van Cyrus mogenthede, eñ wat wonderen hi dede. . . . . IV.
Van Babylone, hoe groet hoe ſterc et was. . V.
Hoe Cyrus Babylonien wan. . . . VI.
Hoe Cyrus vribede de Jueden. . . . VII.
Hoe Cyrus Creſſus vinc anderwerf. . . VIII.
Wat in Cyrus tiden geviel, eñ ſine doot. . IX.
Van Cambiſes, Cyrus ſone. . . . . X.
Van Cambices zeden, eñ ſine daden. . . XI.
Van Pyctagoras zeden. . . . . . XII.
Van ſinen ſproken. . . . . . XIII.
Van ·ij· broederen Heren van Perſen, eñ hoe Dares Coninc wart. . . . . . XIV.
Hoe Zorababel an Darius quam. . . . XV.
Hoe Zorobabel ſinen wille gewan. . . XVI.
Van Demetrius, eñ van Anaxagoreſ. . . XVII.
Hoe Darius vp Athenen voer. . . . XVIII.
Van Coninc Xerces van Perſi. . . . . XVIIII.

Hoe

Hoe Coninc Xerces die Grieken verſochte met here. . . . . . . XX.
Hoe Xerces den wijch verloos. . . . XXI.
Hoe Xerces keerde met verlieſe. . . . XXII.
Vanden ſtouten Demiſtides. . . . . XXIII.
Exerces doot, entie wrake d' af. . . . XXIIII.
Ataxerces langhe hande. . . . . XXV.
Hoe die Romeine wonnen wet. . . . XXVI.
Van Ypocras, eñ Pyctagoras. . . . XXVII.
Van Socrates, eñ ſinen wiuen. . . . XXVIII.
Van ſinen ſproken. . . . . . XXIX.
Van eenen anderen Xerces eñ van Soccidianus de (h) Coninc. . . . . . XXX.
Wat in Darius tiden ghevel, eñ van Alcidrades. (i) . . . . XXXI.
Van Aſſuerus coninerike. . . . . XXXII.
Wat in Aſſuerus tiden geſciede. . . . XXXIII.
Van Dyogenes. . . . . . . XXXIIII.
Vanden orloghe tuſſcen Cartagho eñ Cycile. . XXXV.
Van Mago eñ ſinen ·ij· ſonen. . . . XXXVI.
Van Deniſe Coninc van Ceſile. . . . XXXVII.
Vanden ſeluen Deniſe. . . . . . XXXVIII.
Van Platoens auenturen. . . . . XXXIX.
Noch van ſinen ſproken. . . . . XL.
Vanden ſeluen. . . . . . . XLI.
Vanden ſeluen noch. . . . . . XLII.
Van Bremius enten Gallen. . . . . XLIII.
Hoe Bremius Rome wan metten Gallen. . XLIIII.
Vanden capitole van Rome, eñ vander Ganſ. XLV.
Van Ariſtotiles eñ ſine ſproke. . . . XLVI.
Noch vanden ſeluen. . . . . . XLVII.
Vander plaghe van Rome. . . . . XLVIII.
Van Coninc Aſſuerus, die doodde Darius ſinen ſone. XLIX.
Hoe Codomanus ſuuerde Perſen. . . . L.
Van Othus rike, eñ Demoſteneſ. . . LI.

Van

(h) De] Lees den het ſtreepjen boven de e is vergeten.
(i) Alcidrades] Lees Alcibiades.

Van Demoſtenes noch. . . . . . . LII.
Van Phillip van Macedone. . . . . LIII.
Van Demoſteneſ, eñ van Othuſe. . . . LIIII.
Van Amio in Cartaengen, eñ van ſinen wiuen. LV.
Hoe Chartago ſochte de hulde van Rome. . LVI.

Hier beghint die vierde tafle.

Die vierde bouc neemt ſijn begin/
Hoe ter werelt quam in
Alexander/ die Here groot/
Die noch nie en hadde ghenoot.
Hoe dattene Neptanabus wan/
Alſe ſine yſtorie ſeggen can.
Hoe hi te Piſen wan een ſpel.
Van Xenocrates alſo wel.
Daer naer Cō. Othus doot.
Daer naer hoe in Perſen Here groot
Wart Arges/ Cō. Othus ſone.
Van Manlus Torquaet na tgone/
Die in Rome was Here groot.
Daer naer Cō. Phillips doot.
Hoe gheſeedt waren beede gader
Alexander eñ Phillip ſijn vader.
Hoe Alexander orloghen beſtont.
Hoe hi wart te Rome cont.
Hoe hi Affrike eñ Surie
Eñ Egypten wan die vrie.
Darius lettren eñ proſent/
Eñ wat Alexander weder ſent.
Hoe hi wan Theben eñ Atheenen.
Hoe hi Darius dede weenen.
Vanden zeghe/ dien hi wan.
Daer naer vanden fieren man/
Hoe hi vp Iheruſalem
Een deel oetmoedeghede hem.
Hoe hi tote Amone daer na
Voer ten temple te Lybia.

Daer

Daernã hoe hi anderwaeruen vacht
Darius op hem met groter cracht/
Sijn verlies eñ ſinen rouwe.
Hoe Alexander ſine trouwe
Crike van Perſen eñ van Meden
Dwanc met groter mogentheden
Coninc Darius doot eñ ende.
Van meeſters/ die men doe kende:
Aneximines/ eñ tier vre
Eenen anderen hie Epitcure.
Van Syten eñ alſo wel/
Van den volke van Yſrael.
Hoe dat hi wrac Darius doot
Dat houeſceit was eñ eere groot.
Clitus doot/ eñ oec naer des
Hoe dat doe ſtaerf Caliſtenes.
Vanden lande van Endi/
Hoe Alexander/ die Here vri
Daer inquam/ eñ hoe hi verwan
Porruſe/ den ſtouten man.
Hoe dat oec die Here jonc
In Subdracas ſpranc ſinen spronc
Van Candaſis/ die Coninginne/
Die ſere wijs was van zinne.
Hoe hi beſochte daer na
Dat wonder van India.
Hoe hem die doot was vorſeit.
Hoe hi met groter dorperheit
Ghevenijnt was eñ vergeuen/
Eñ hoe hi endde ſijn leuen.
Hoe die Bracmanne eñ hi ſtreuen
Onderlinghe haer leuen
Hier in ſijn tſinen deele
·lxl· capiteele.

Hoe Othus, Coninc van Perſi Nebtanabus verdreef. I.
Hoe Nebtanabus Alexander wan. . . . II.
Hoe Nebtanabus hem verkeerde in eenen drake. III.
Van Alexanders geborneſſe. . . . . IIII.
Hoe Alexander Nebtanabus doedde. . . V.

Hoe Alexander Butifalle reet. . . . VI.
Hoe Alexander den prijs wan te Piſe. . . VII.
Vanden wiſen Xenocrates. . . . . VIII.
Hoe Phillip van Machedone Grieken wan. . VIIII.
Hoe Arſamus Coninc wart. . . . X.
Hoe Alexander chens ontſeide den Perſen. . XI.
Phillips doot eñ ſine wrake. . . . . . XII.
Van Coninc Phillips doenẽ, eñ manire. . . XIII.
Hoe Alexander ontfinc trike. . . . . XIIII.
Hoe Alexander gaderde ſijn here. . . . XV.
Hoe Alexander Egypten wan. . . . XVI.
Wat Darius Alexander ſcreef. . . . XVII.
Wat Alexander Darius weder ſcreef. . . XVIII.
Vanden eerſten wighe van Darius. . . XVIIII.
Hoe Alexander Theben velde. . . . XX.
Hoe Alexander Darius echt verſochte. . . XXI.
Hoe Alexander wan Darius lant eñ ſcat. . XXII.
Hoe Alexander vriede de Jueden. . . XXIII.
Hoe Alexander voer te Amonſ temple. . . XXIIII.
Hoe Darius eñ Alexander hen onderſcreuen. . XXV.
Hoe Alexander met Darius at. . . . XXVI.
Hoe Darius eñ Alexanders (k) *vochten.* . XXVII.
Hoe Darius an Alexandere ſcreef omme genaden. XXVIII.
Hoe Dariuſe vingen ſine lieden. . . . XXIX.
Darius wort vor ſine doot. . . . . . XXX.
Van Aneximineſ, eñ van Epycurus. . . XXXI.
Hoe Alexanders zeden verkeerden. . . XXXII.
Hoe Alexander ſloot die van Iſrl'. . . XXXIII.
Die wrake van Darius doot. . . . XXXIIII.
Hoe Alexander Clytus doot ſlouch in dronken-ſcepe. . . . . XXXV.
Hoe Alexander Caliſtenes doedde. : . . XXXVI.
Hoe Alexander jn India tijdde. . . . XXXVII.
Hoe Alexander enen ſone wan in Jndia. . XXXVIII.

Ale.

(k) *Alexanders*] Meermaalen vindt men het dus voor *Alexander* in den *Nomin.* Zie I. P. IV. B. XXXIIII. C. vs. 40. eñ XXXVI. vs. 9.

Alexanders camp iegen Porrus. . . .	XXXIX.
Porruſ macht eñ rijchede.	XL.
Hoe Alexander ſpranc in ene ſtat. . .	XLI.
Hoe Alexander die Juedſce (1) *zee beſtont.* .	XLII.
Van Canday der Coninginnen. . . .	XLIII.
Alexanders vaert dor de Juedſce woſtine. .	LXIIII.
Vanden ſerpenten diene vreeſden. . . .	XLV.
Hoe Alexander voer jn Jndien. . . .	XLVI.
Vanden wonderen van Jndien. . . .	XLVII.
Noch vanden wondere van Jndien. . .	XLVIII.
Vander zonne bome enter manen. . . .	XLVIIII.
Van Alexanders verweentheden. . . .	L.
Hoe Alexander te Babylonen quam. . .	LI.
Van Alexanders verraneſſen. . . .	LII.
Hoe Alexander was gevenenijnt. . . .	LIII.
Alexanders doot.	LIIII.
Den prijs van Alexanders vromicheden. .	LV.
Alexanders ſepulture.	LVI.
Van Alexanders enten Bracmannen. . .	LVII.
Hoe Alexander den Bracmannen ſcreef. .	LVIII.
Didimus antworde.	LVIIII.
Noch Didimus antworde.	LX.
Alexander tote Didimuſe.	LXI.

Hier beghint die vijfte capiteele.

Binnen deſen vijften bouke ſtaet:
Hoe men deelt / eñ hoet gaet
Alexanders rike groot
In ſtucken naer ſine doot.
Van Theophaſtus / den wiſen man /
Van ſinen ſproken daer zin leit an.
Van Tholomeus den vrien /
Die Egypten eñ Surien

Ge-

(1) *Juedſce*] Lees *Jndſce* en zo ook twee regels laager.

Gewan na Alexanders doot.
Vanden Samiten/ die ſcade groot
Daden vp Rome/ die ſtat.
Van Papyruſe/ die wrac dat.
Van Fabiuſe/ die int ende
Alle die Samiten ſcende.
Hoe die Romeine die Sabine
Verwan bi Curus pine
Hoe hi verwan met ſinen roten
Pyrrus/ Cō· van Epyroten.
Olimpias doot/ Alexanders moeder/
Die Philippe ſlouch/ ſinen broeder.
Hoe trike van Surien began
Naer Alexander/ den ſtouten man
Van Socrates den vrien/
Die den tor maecte tAlexandrien.
Van Philadelphus Tholomeus/
Eñ hoe hem Eleazarus
Sendde/ omme ſine bede/
Die ·lxx· vroede mede/
Om te ſcriuene der Joden wet.
Eñ daer naer ſo eſ gheſet
Bremiuſ doot/ eñ hoe de ſine
Storuen/ doe ſi Apolline
Rouen wilden eñ ſinen liede.
Wat wondere in Rome geſciede
Den (m) ſtrijt van Rome die ghemeene
Scadelijc was vanden Picheene.
Van Cō. Pirrus/ die onſcone
Verwan trike van Machedone.
Vanden twiſte zwaer eñ onvro
Tuſſcen Rome eñ Carthago.
Van Hanibal/ hoe hi Ytale
Wilde winnen altemale.
Van Regulus/ hoe dat hi vacht
Op Affrike met ſiere cracht/

Eñ

(m) Den] Lees De, en zo nog eens op de volg. bladz. De ſtrijt.

Eñ hoe hi wart gevaen/
Eñ dat Roemſche rike ontaen.
Hoe die Romeine daer naer ſinden
Om Affrike winnen eñ ſchinden/
Paulus eñ Siluius/
Hoe ſi den wijch wonnen dus.
Dorloghe van Háſdrubal:
Hoe vp hem den ſtrijt wan al
Mettellus/ die van Rome quam/
Eñ meneghèn dat leuen nam.
Van Philadelphus orloge mede
Eñ van ſiere grotere rijchede.
Den ſtrijt van Rome eñ van Gallen.
Van Haniballe/ die met allen:
Van Carthago vp Rome quam
Eñ menegen dat leuen nam.
Van Sypioenè/ die vromechlike
Rome wrac over Affrike
Op Sifax/ eñ vp Haſdrubal/
Eñ vpten ſtouten Hanibal.
Hoe die Romeine die eylande
Eñ Surien wonnen in hande.
Van Anthyocus Ephiſane
Dieden Jueden ſwaer lach ane.
Hoe die Romeine wonnen ſcone
Dat rike van Machedone.
Vanden Machabeus Judas/
Hoe ſtout eñ hoe vrome hi was.
Hoe Carthago wart ghevelt.
Hoe cleene Azien met gewelt
Andat Roemſche rike quam
Hoe Pillus (n) echt orloge an nam
Deſe bouc ſtrect hem eñ ſijn tiden
Al tote Keyſer Julius tiden
Eñ heuet te ſinen deele
·lxxvi· Capyteele

Hoe

(n) Pillus] Lees Cilla. er wordt nergens gewag gemaakt van eenen Pillus.

Hoe Alexanders rike ware geſcuert. . . I.
Theophaſtus (o) *ſproken.* . . . . II.
Vanden ſeluen. . . . . III.
Van Tholomeus Socher Coninc van Egypten. . IIII.
Van Papyrus van Rome. . . . . V.
Hoe Fabius die Samiten verwan. . . VI.
Van Fabius eñ van turius (p). . . . VII.
Olympias doot, Alexanders moeder. . . VIII.
Van Surien dat beghin. . . . . . VIIII.
Van Zelencus van Babylone. . . . X.
Van tholomeus filadelphus. . . . . XI.
Vanden ·lxx· bedieders van Iheruſalem. . XII.
Vanden byblen, die ſie ontbonden. . . . XIII.
Van Bremius eñ vanden Gallen. . . . XIIII.
Hoe Bremius in Delphoſ ſtaerf. . . . XV.
Noch vanden Gallen. . . . . . . XVI.
Dat wonder dat in Filadelphus tiden geuel. . XVII.
Van Pyrrus Coninc van Egypten. . . . XVIII.
Vanden ſtride van Cartago. . . . . XIX.
Van Regulus van Rome. . . . . XX.
Hoe Regules wart gevaen. . . . . XXI.
Hoe Paulus van Rome voer vechten in Af-frike. . . . . XXII.
Van Mettellus eñ Haſdrubal. . . . XXIII.
Van Filadelfus mogentbede. . . . . XXIIII.

Van

(o) *Theophaſtus*] Lees *Theophraſtus*. in het werk zelve leeſt men Theoſrauſtus.

(p) *turius*] Lees *curius*. Het gering onderſcheid, dat er tuſſchen c en t in oude Handſchriften is, heeft dikwils de affchryvers in dwaling gebragt. Tweemaal vond HUYDECOPER t. voor c in een en 't zelfde vers, in een HS. van den *Melis Stoke*. VII. B. vs. 31. alwaar in plaats van:

Her Jan ſtreec *doe* Scouden *duere.*

gelezen wierd:

Her Jan ſtreet *doe* ſtonden *duere.*

Van Evergetes Filadelphus broeder. . . XXV.
Van Hanibal van Cartago. . . . . XXVI.
Van Filopater Cninc van Egypten. . . XXVII.
Hoe Hanibal te Rome waert trac. . . XXVIII.
Hoe Sempronius den wijch verloos. . . XXVIIII.
Van Flamineus eñ Hanibal. . . . . XXX.
Van Hanibal eñ van Lucius. . . . XXXI.
Hoe nauwe dat te Rome ſtont. . . . XXXII.
Hoe Hanibal Rome wilde winnen. . . XXXIII.
Van Sypioens vaert te Spaengen. . . . XXXIIII.
Van Valerius eñ Hanibal. . . . . XXXV.
Hoe Sypio in Affrike voer. . . . XXXVI.
Hoe Cartago Haniballe ontboot. . . . XXXVII.
Hoe Sypio Haniballe verwan. . . . XXXVIII.
Van Epyfanes van Egypten. . . . . XXXIX.
Vanden Gallen, enten Romeinen. . . . XL.
Hoe Theodorus Godſ tempel wilde rouen. . XLI.
Hanibals des fieren doot. . . . . XLII.
Sypioens doot. . . . . . . XLIII.
Van Antyochus Ephifanes. . . . . XLIIII.
Hoe Anthyocus rouede Iheruſalem. . . XLV.
Hoe trike endde van Macedone. . . . XLVI.
Van Mathacias eñ ſinen kinden. . . . XLVII.
Antyochus Ephifanes doot. . . . . XLVIII.
Judas Machabeus ſtrijt. . . . . XLIX.
Van Demetrius eñ Machabeus. . . . L.
Van Terencius eñ ſinen ſproke. . . . LI.
Van Machabeus, entie na hem quamen. . . LII.
Judas Machabeus doot. . . . . LIII.
Hoe die Romeine echt Affrike beſtonden. . . LIIII.
Hoe Cartago wart ghevelt. . . . . LV.
Van Jonathas, Machabeus broeder. . . . LVI.
Symeoens Machabeus dood. . . . . LVII.
Vanden Gallen, enten Romeinen. . . . LVIII.
Vanden jongen Alexander. . . . . LIX.
Van Griffus Antyochus. . . . . LX.
Hoe Trifon ſinen broeder verdreef. . . LXI.

Den

Den (q) *ſtrijt van Rome vp Jurgata.* . . LXII.
Hoe Jurgata wart verwonnen. . . . LXIII.
Hoe die Jueden drougben crone. . . . LXIIII.
Vanden Duutſcen enten Romeinen. . . . LXV.
Hier wert trike van Surien Rome onderdaen. . LXVI.
Hoe die meente wart jegen de Heren. . . LXVII.
Van Pompeius van Aſcaloen. . . . . LXVIII.
Van Marius, eñ van Cilla. . . . . LXIX.
Van Mitridates, den groten Here. . . . . LXX.
Van Mitridates, eñ Cilla. . . . . LXXI.
Hoe Mitridates wan vele lande. . . . LXXII.
Van Lucillus, eñ Nutridates. (r) . . . LXXIII.
Hoe Nutridates ſtaerf. . . . . . LXXIIII.
Hoe Pompeius wan Surien. . . . . LXXV.
Hoe Craſſus was gedoot met goude. . . . LXXVI.

(q) *Den*] Lees *De* en voor *Jurgata* lees *Jugurta*.
(r) *Nutridates*] Lees *Mitridates*.

SPIEGEL HISTORIAEL.

EERSTE PAERTIE.

EERSTE BOEK.

Dit eſ tProloghe.

Dje de werelt eerſt werrelt hiet /
Hine wâſ al in dole niet.
Hij gaf hare bi na rechten name;
Want bider meſdaet van Adame /
Daer hi Gode omme vererrede /
Entie werelt al verwerrede /
So eſ hare die name comen.
Werrelt machmen de werelt nomen;
Want je ſidert alle jare /
Heuet ſoe ſijn gewerret in hare.
Wie dan weten begaert /
Hoe ſwaerlike / eñ hoe hinderwaert
Soe heuet gheſijn gewerret dan /
Sidert dat die eerſte man
Ghemaket was vander erden lime /
Hi come eñ leſe minen rime.
Hier vint hijs meer / in rechten wâre /
Dan els ieweren openbare.

Njemen en wane / no en peinſe /
Dat ic dit in boerden veinſe;
Maer biden Coninc Lodewike /
Die Coninc was in Vrancrike /
Eñ voer Thinius ſtaerf int here:
Bi ſinen wille / bi ſinen ghere.
Verſaemde dit wt vele boeken /
Diemen verre dede ſouken /

Een Jacopijn / een Predicare /
Eñ maket alder werelt mare.
In ·xxxi· bouken wale /
Eñ hietſe Spiegle Yſtoriale /
Omme datmer in ziet openbare
Van vele yſtorien dat ware.
Van allen Coningen / die oint waren /
Die met ridderliker ſcaren /
Die werelt dwongen eñ dorvochten /
Hoe ſi hare dinc vulbrochten?
Hoe ſi begonſten? hoe ſi enden?
Hoe ſi hare vianden ſcenden?
Van allen Roemſchen keyſeren mede.
Van allen Paueſen vander ſtede.
Van Philoſophen. Van Poeten.
Van brayen eñ van valſchen Propheten.
Al neder toter coemſt ons Heren /
Die de maget drouch met eeren /
Entie nieuwe wet daer naer.
Meneghe pine groot eñ ſwaer
Die kerſtijnheit leet onder tſwaert /
Onthier eñ gedoopt waert
Conſtantijn / die keyſer was /
Eñ van laſerſcepe genas.
Eñ cortelike van aneginge /
Hoe die werelt hare dinge
Ghehandelt heeft tote onſen tiden?
Suldi hier horen ouer liden.

Wien dan die boerde vanden Grale /
Die loghene van Percheuale /
Eñ andere vele valſcher ſaghen
Vernoyen / eñ niet en behaghen
Houde deſen Spiegle Yſtoriale
Ouer die truffen van Lenvale ;
Want hier vintmen al beſonder
Waerheit eñ menech wonder /

Wijſheit eñ ſcone leringhe/
Eñ reine dachcoꝛtinghe/
Alſo alſe bꝛoeder Vincent/
Tote Beauays int couent/
Verſaemde/ die Pꝛedicare/
Die de loghene hadde ommare.
Deſe yſtorien altemale/
Vanden Spiegle Yſtoriale/
Salic vten latine dichten
In ſconen woꝛden eñ in lichten/
Eiſt dat mi God wille gheuen
Gheſonde/ tijt eñ leuen:
Die jeeſten daer af al ghemeene;
Maer die clergie alleene/
Diere vele in es geſayt/
Willic/ dat dat Paepſcap mayt;
Want den leeken eiſt te ſwaer/
Eñ oec mede hebbic vaer/
Dat deſ dat Paepſcap belgen ſoude/
Of ic mi dieſ onderwinden woude/
Eñ anderwaeruen ebbic geweſen
In haer begꝛipen van deſen;
Want ic leeken weten dede/
Vter Byblen die heimelichede.
Hare biddic/ diet al vermach
Naeſt Gode/ die in hare lach/
Dat ſoe mi daer bouen beiaghe
Sin eñ gheſonde daghe/
Dat ic dit bouc vulmaken moete/
Eñ ic mine meſdaet gheboete.
Gꝛaue Florens! Cõ. Willems ſone!
Ontfaet dit werc/ ghi waert de ghone/
Die mi dit dede anevaen/
Ghenoughet v/ wildijt ontfaen
Danckelike/ ſo bem ics vꝛo/
Eñ ic houts mi gepayt alſo.
God geue v leuen ſonder blame!
Ic beghinne in ons Heren name.

Djtſ deerſte eñ dats van Gode. I.

God es begin/ dat niene began/
Daer alle beginne in ende an
Hare beginne in ebben ontfaen;
Maer gheene herte en can verſtaen/
Noch tonge beſceden daer bi
Te vullen wel/ wat God ſi.
Dies ware hi ries/ diet verre ſochte;
Want hi lichte dolen mochte.
Hi es/ die wi niet verlieſen mogen/
En ſi dat wi ſijn bedrogen.
Hi es/ die niemen ſouken can/
Hine ſi vermaent daer an.
Hi es/ die niemene en vint/ dats waer/
Hine ſi reine eñ claer.
Hi es/ daer onſe geloue toe weet/
Eñ onſe hope oec toe treet/
Eñ daer onſe minne toe voeget.
Siet dat hu hier bi genoeget.
Hi eſ/ alſe ons die heilegen leeren/
Die nemmermeer en can verkeeren.
Hi eiſt/ dus neſſer waſſen geen.
Hine can niet mindren; want hi eſ een/
Noch verkeeren van ſteden te ſteden;
Want hi eſ ouer al met mogentheden.

Ditſ noch van Gode. II.

Deſe God/ elc man bezie/
Eſ een God/ in Perſonen drie.
Dien Vader/ dien gi verſtaen moget/
Fonteyne d' af vloyet alle doget.

En-

Vs. 18. hu.] d. i. h. zo ook hier achter III. VII. 15. meer voorbeelden zullen wy, in onze breeder aanteekeningen van deze bygevoegde aanblazing, opgeeven.

Vs. 4. d'.] Dit hebben wy hier en op andere plaatzen,

Entie Sone / die den Vader
Euen geweldich eſ altenegader.
Die heilege Geest / die beedegader
Coemt vten Zone eñ vten Vader.
Deſe drie dat es een God.
Eñ niemen en ſi ſo ſot /
Dat hi hiet gewane das /
Dat eenich voer dander was.
Elc van deſen drien beſonder
Es een God / eñ dit es wonder;
Noch ſijn deſe alle drie
Maer een God / gelouets mie /
Eñ niemen en waſ noit vor andren.
Die int geloue wille wanderen
Houde dit vaſte in ſinen zin /
Legge ſijn ghedochte hier in
Van eenen God / van drien Perſonen.
Eñ late hem altoos niet honen;
Want diere iegen doen / of ſcriuen /
En mogen niet behouden bliuen.

Gods werc vpten eerſten dach. III.

Deſe God / die de creaturen
Niet mogen zien bi naturen /
Maecte de werelt int begin.
Die werelt en eſ no meer no min /
Dan de hemel / merct deſe ſproken /
Eñ al dat hi heuet beloken
In hem ſeluen / altemale
Alſe dat ey in de ſcale.
Vier / lucht / water eñ erde /
Die inglen van groter werde

Maerti

zen, daar het in het HS. dus geſchreven is, alzo behouden, om dat het onzeker is, of het daer of der betekene, dewijl het beide by de Ouden in dezen zin in gebruik was.

Maerti / dit ſpreect de waerhede /
Eñ vervulde den hemel daer mede /
Eñ God die ſciet / daer ter ſtede /
Dat licht vander deemſterhede;
Eñ dit was die eerſte dach /
Die ter werelt ie gelach /
Eñ was / alſe wijt verſtaen /
Dat nu zondach heet ſonder waen.
In deſen dat wi verſtaen recht /
Dat God verſciet deemſterheit eñ lecht /
Verſtaen wi / dat hi verſciet
Die quade ingle / die hi hiet
Vallen in die deemſterhede /
Eñ liet den goeden de claerhede;
Want Lucifer ſach ſine nature /
So ſcone eñ ſo clare fighure
Eñ daertoe ſinen zin ſo claer /
Dat hi hem verhief daer naer;
So dat hi God wilde weſen /
Eñ verouerdem in deſen /
Eñ ſciet vander waerheit al;
Dus quam hi inden zuaren val /
Enter inglen een groot deel /
Dieſ mettem waren al gheel.
Deſe voeren haerre vaerde
Hem volgede nijt / ſcalcheit eñ ouerde /
Eñ dat was recht / om h' verkeren /
Ouer die edele gaue ons Heren.
Dit ſijn die belagen mede
Talre tijt die menſcelichede /
Beede wakende eñ in drome
Elfs ghedrach eñ fantome /
Touerie comen van deſen :
In afgoden / daer wi af leſen /
Spreken ſi dicke eñ liegen /
Eñ dit eſ al omme onſ bedriegen.

Gods

Vs. 37. h'] Dit is haer of her. Zie onze aanteeken. I. II. 2. vs. 4.

Gods werc vpten anderen dach. IIII.

Vpten anderen dach ſo maecte
Die wakende God / die nit waecte /
Dat firmament / daer wi de ſterren
Noch in ſcinen zien van verren /
Eñ dat int water te middewaerde /
Eñ beluuct al omme de aerde /
Van verborſene watre al /
Hart / gelijc alſe criſtal.
Alſe vele waters eſ bekent /
Eſ buten bouen tfirmament /
Alſe beloken es daer binnen /
Doet ons Moyſes wel bekinnen.
Wat dat water daer bouen doet
Dies eſ God alleene vroet.

Gods werc vpten derden dach. V.

Een derden daghe al ommetrent
Verſaemde God onder tfirmament
Alt water teere ſtat te ſamen.
Dat hiet hi die zee bi namen.
Dus heeft hi derde vort getrect /
Die te voren was verdect.
Die viere elemente mede
Sette hi elke in ſine ſtede.
Daer ſterren / zonne eñ mane
Afgemaect waren / ic wane.
Die lucht ſette hi daer bi /
Omme dat ſoe daer na minſt zw' ſi /
Dies altoos van ſochter maniere /
An die zide naeſt den viere ;
Maer an de zide te watre waert ;
Want daer vetter eſ ſijn aert /

Maer

Vs. 1. Een] Voor Een zo als hier in het HS. gevonden wordt, lazen wy liever Ten

Vs. 5. derde] d. i. de erde of aerde.

Daer ſijn de donre eñ die reghen/
Eñ winde/ die altoos plegen
Te doene ons Heren gebot.
Na die lucht ſo ſette God
Dat water; want etſ licht/ daer nar
Dje erde; want ſoe es zwaer:
So hout ſoe die nederſte ſtede
Vanden viere elementen mede.
Oec verchierde God die erde
Metten bomen van groter werde/
Eñ met crude menegertiere/
Nuttelijc eñ van ſcoenre maniere.
Oec ſo maecti dat Paradijs.
Opdien dach/ alſe men ons maect wijs/
Daer hi cruut eñ bome de beſte
Binnen plante eñ veſte.

Godſ werc vpten vierden Dach. VI.

Op dien vierden dach/ eſ bekent;
Verſierde God dat firmament/
Dat wi hemel heeten bi namen/
Eñ maecte die ſterren alle tſamen/
Daer niemen af en weet tgetal
Dan God ſelue/ diet weet al.
Oec maecti zonne eñ mane/
Eñ ſette elc in ſinen ſtane/
Omme dat ſi/ met haerre cracht/
Sceden ſouden dach eñ nacht/
Weken/ maenden eñ tijt/
Alſo de werelt lijt.

Van

Vs. 21. nar] waarſchijnlijk eene vergiſſing van den afſchryver voor naer/ gelijk om het rijm geleezen, moet worden.

Vs. 30. maect wijs/] Merk hier deze ſpreekwijs in eenen goeden zin gebruikt, welke wy thands alleen in eenen kwaden zin, om iemand te misleiden, bezigen.

Van den vijften dach. VII.

Des vijfts dageſ maecte God
Water / lucht na ſijn gebot.
Die lucht met vogle: water / riuieren
Met viſſcen van vele manieren.
Entie maecte die hoge Vader
Vandien watere beede gadere.

Hoe Adam eñ Yeue waren ghemaket. VIII.

Ten ſeſten dage heeft God verſiert
De erde; want hi viſiert
Beeſten van ſomegen aerde /
Die hi maecte vander aerde /
Die ſom den menſche ſijn gegeuen;
Want ſi verlichten dat arme leuen,
Die wreede ſijn gemaect bidi /
Dat hi hem caſtie daer bi.
Vor Adams zonde waren alle diere
Den menſce van zachter maniere;
Maer ſine zonden dadenſe ſijn
Fel / eñ hebben venijn.
Alſe aldus in derre maniere /
Verchiert waren alle viere
Die elemente / maecte dan
God deſ ſelves dages den man /
Alſe Heere te ſine van groter werde.
Den lachame maecti vander erde /
Vanden lime / eñ naer dat
Seindi die ziele in dat vat.
Vanden lime maectine bidi /
Omme dat hi oemoedich ſi /
Eñ hiere bi come ter waerde /
Daer die ingle afvielen bi h're ouerde
Die menſce was prouſt eñ ſmaect /
Met groten vorſiene gemaect;
Want maken wine! ſprac God / de rike /
Tonſen beelde / tonſen gelike!

Ditſ nader zielen : ſalment keeren /
Eſ hi nae dymage ons Heren.
Daer Damas nu ſtaet uten pleine
Droughene God int Paradijs reine /
Eñ gaf hem eenen ſlaep daer.
Eene rebbe nam hi hem / datſ waer /
Eñ heeſter af een wijf gemaect /
Eñ / ten eerſten dat Adam waect /
Hiet hiſe vrago bi namen /
Eñ vorſprac van beeden tſamen /
Vanden huwelike / daer ter ſtede /
Vleſcelijc eñ oec geeſtelic mede.

Hoe Adam ende Yeue braken Gods gebot. IX.

Adam eñ ſijn wijf mede /
Doe ſi indie onnoſelhede
Beede waren int Paradijs /
Sine mercten in geere wijs
Te deckene enegerande lede ;
Want ſi en wiſten ne gheenen onzede.
God gaf hem orlof tetene dare
Alrehande vrucht / die ware
In dat Paradijs ghemeene /
Sonder van eenen bome alleene :
Dats die in ſcrifturen heet /
Die quaet eñ goed onderſceet.
Lucifer die hadde nijt /
Omme dat ſi waren in dat delijt /
Eñ ginc an dat ſerpent /
Daer hi twijf met heuet geſcent /
Eñ ſeide : eeten ſi die vrucht /
Daer hem God in gaf dien ducht /
Eñ die hi hem adde verboden /
Si ſouden gelijc weſen Goden.
Dat wijf begonde dies gelouen /
Eñ waende die Godheit rouen /

Eñ

Vs. 37. vrago] Lees virago.

Eñ nam den appel eñ at.
Adam ſelue wiſte wel dat/
Dat dat altoos niet en dochte/
Dat hi die Godheit rouen mochte;
Maer dor die lieſſcap van den wiue
At hi den appel keytiue.
Dit was al vpten ſeſtendach/
Eñ God/ dien gheene pine en wach/
Ruſte inden ſeuenden daghe/
Eñ benedijde/ dins ghene zaghe/
Dies hiet hi in ebreus Sabat/
Noch houden die Jueden ouer dat/
Datmenne te rechte vieren ſal/
Eñ ſi vierne oec ouer al.

Hoe Caym ſlouch Abelle. X.

Men wille ſeggen in waren brieue/
Dat Adam ende ver Eue
Opten vrijndach / ten ſeſten daghe
Ghemaect waren/ ſonder ſaghe/
Eñ te middaghe braken ſi tgebot/
Ende noenen ſtacſe God
Uten Paradiſe tſamen;
Want Jh'c metter zaleger namen
Was gecruuſt vpten ſeſten daghe/
Eñ vpten middach/ ſonder ſaghe/
Ginc hi ant cruce/ daer menich kende/
Eñ te noenen dede hi ſinen ende/
Eñ ontdede dat Paradijs
Dien dieue/ des ſijn wi wijs.
Alſe Adam eñ Eue ſijn wijf
Waren worden ſo keytijf/

Eñ

Vs. 13. Ontdede] Ontdoen d. i. *openen.* Zie onze aanteek. hier achter.

Eñ wt dien Paradiſe geſteken/
Horen wi dien ieeſten ſpreken/
Dat ſi quamen wonen beide
Tote Damas an die heide/
Daer Adam ghemaket was.
Ouer waer gewaget men das/
Dat ſi maget in alre wijs
Waren in dat Paradijs;
Maer daer ſi namen hare ruſte/
Quamen ſi in huwelix geluſte/
Eñ pogeden hem te generne/
Dat ſi wat wonnen te verterne.
Caym wart geboren/ datſ waer/
Alſe Adam hadde ·xv· iaer/
Eñ ſijn zuſter Calmana.
Ouer ·xv· iaer daer na
Wart gheboren die goede Abel/
Eñ Delbora alſo wel
Sijn zuſter; want ſijn moeder
Drouch te ſamen zuſter eñ broeder.
Abel/ die ſimpel/ hi wart herde.
Caym ten ackere hem generde/
Die quaet/ fel was eñ vrec/
Dus viel hi indes duuels ſtrec.
Men hout vor waerheit/ dat Adam ginder
Inſtruweerde ſine kinder/
Dat ſi ſouden offren Gode
Deerſte vrucht tſinen gebode/
Eñ die bernen tſiere eeren.
Dus/ alſe ons die bouke leeren/
Offerde Caym ſijn aerchſte coren/
Eñ Abel/ alſe wijt horen/
Offerde ſijn beſte lam/
Eñ omme dat hi Gode bequam/
Omme ſine ſoete miltheit groot/
Sloughene ſijn broeder doot/

Dien

Dien God ſelue verwiet daer af/
Omme dat hi die hope begaf.

Van Cayms quaetheden. XI.

Van allen quaden menſcen thouet
So eſ Caym/ dies ghelouet.
Hi was deerſte in alle lant/
Daermen vrecheit ane vant
Hi was deerſte/ hebt gheloof/
Die veſte ſtichte eñ roof.
Dies macti veſte met ghewelt/
Omme dat hi daer den roof onthelt
Hi was dalre eerſte die ſtichte
Mate/ lant geſceet eñ gewichte.
Hi keerde der lieder ſimpelhede
Ter vrecheit enter gierechede;
Want voer ſine coemſt alleene
So was derdſche goet gemeene.
Deſe na dattene God verwiet/
Eñ hine wt ſinen lande ſciet/
Vloe hi ten oeſten waert/ leſen wi/
Int lant/ dat heetet Endi/
Daer hi die eerſte veſte ſtichte/
Die Enoch heet int gedichte;
Want ſijn ſone Enoch hiet.
Aerger volc en weet men niet/

Dan

Vs. 20. gedichte] Verſtaa hier niet door eenig rijmwerk. Dichten wordt by de Ouden zo wel gebruikt voor ſchryven in *rijm*, als in *onrijm*. Onze Dichter. IIII. II. 18. zegt van ANSELMUS, *Biſſchop van Kantelbergen*:

Menege miracle groot eñ claer
Dedi, *eñ* dichte *diere gewerke.*

Zie KILIAEN. v. Dichten.

Dan dat van Cayme quam;
Want die ſine/ alſict vernam/
Brochten alle ſcalcheit ane
In rouene/ in ſteelne/ ic wane/
So dat die ſeuende/ die quam
Van Adame/ alſict vernam/
In ſijn geſlachte/ weetmen wel/
Was die eerſt plach ouer ſpel/
Eñ hadde te ſamen twee wijf/
Dus leeddi een onſalich lijf/

Adams regnatie tote Noe. XII.

Der Bybelen jeeſten/ ſonder waen/
Willic lidelijc ouer gaen/
Omme dat icſe/ ouer waer
Leden eſ wel ·xiii· jaer?
Dichte in Scolaſtica/
Dat geſpreet es verre eñ na;
Maer dien Spiegle Yſtoriale
Willic volghen altemale.
Adam/ doe Abel was doot/
Beweende hine met rouwen groot.
C· jaer/ dus eiſt gheſet/
Doe wan hi eenen ſone hiet Seth.
Seth Enoch ſinen ſone wan.
Van Enoch quam Caynan/
Van Caynam Manaleel/
Jarechs vader/ weetmen wel.
Eñ Jarech die wan Enoch.
Die werelt began ergeren doch/
Eñ deſe Enoch was ſo goet/
Dattene God (want hi verſtoet/

Dat

Vs. 5. Scolaſtica] Hier ziet de Dichter op zijn Werk, by ons bekend onder den naam van *Rijmbybel.*

Dat hare die werelt verkeerde)
Heenen voerde / eñ hine ſo eerde /
Dat hi hem verſte die doot
Ter werelt / ende doꝛ die noot /
Alſe der goeder ſullen ſijn verſte /
Te ſtridene jeghen Antkerſte
Met Helyen / ſinen gheſelle /
Daer ic noch hier naer af telle.
Enoch die wan Matuſalee /
Die wan Lamech / den vader Noe.

Van Noe, hoe hi ginc in daerke. XIII.

Noe was out · v ͨ jaer /
Eñ wan · iij · ſonen daer naer /
Sem eñ Cam eñ Japhet.
Doe wart die werelt ſo ſere beſmet
Met quaden dorperen ſondaren;
Want Seths geſlachte / die goet waren /
Die namen die ſcone wiue /
Die comen waren van Cayms liue:
Nochtan dat hem Adam verboot.
Nerenſtelike voer ſine doot.
Wandien huwelike quamen gygante
Grote / quade / ſterke ſeriante /
Die altoos niet duchten Gode /
Eñ jegen der naturen ghebode
So vielen ſi in ouer ſpele /
Wijf eñ man / daertoe ſo vele
Lieten den worch der naturen /
Dies balch hem vptie creaturen
God / eñ dede die aerke maken /
Omme te wꝛekene die ſaken /
Voer die louie hondert jaer.
Noe maerte dat ſcip / datſ waer /

Eñ

Vs. 21. Louie] d. i. Zundvloed. zie hier achter.

Eñ caſtyede die lieden;
Maer dan mochte altoos niet dieden.
Doe ginc Noe eñ ſine drie kinder
Eñ ſijn wijf indie aerke.ghinder /
Eñ alrehande beeſten mede /
Alſo alſt God ſelue dede /
Eñ alrehande voglen tien ſtonden;
Want dat volc bleef indie zonden.
Doe begant reinen met crachte
Xl. daghe eñ xl. nachte.
Eñ dit was deerſte / merket wel /
Datmen leeſt / dat ie reghen vel.
Twater wies / eñ het verdranc
Al / dat die werelt hadde beuanc;
Want het bouen allen berghen ginc
Xv. ellen lanc / ditſ ware dinc.
Die aerke dreef woch metten haren /
Daerſe God wilde bewaren.
Hondert eñ l daghe
Wies dat water / ſonder ſaghe.
Doe begonſt dalen na dat
Alſo / dat die aerke ſat
Optie berghe van Aermenien
Met Noe eñ met ſiere partien.

Van Noecs benedictie. XIV.

Noe ſendde eerſt wt den rauen
Hine quam niet / hi ginc henen ſcauen;
Maer die duue en wilde niet bliuen /
Soe brochte een telch van oliuen.
Nochtoe en ginc hi vte niet /
Onthier ent hem God hiet.
Doe ginc hi vte en ſine kinder /
Eñ hare wijf / die waren ghinder /

Do-

Vs. 24. Dan.] d.i. dat en. Hier van breder op eene andere plaats.

Voglen eñ beeſten mede.
Noe maecte daer ter ſtede
Eenen outaer met ſinen handen
Eñ offerde Gode offranden/
Eñ danctem ſiere genaden ginder/
God benediedene eñ ſine kinder.
In drien ſaken/ alſe wijt vinden:
Deen was in waſdoem van kinden.
Dander in bedwanghe der diere
Van zachter eñ van felre maniere.
Terde dat ſi vleeſch mochten eten/
Dieſ men te voren en conde geweten.
Eñ want ſi die louie ontſaghen/
Settem God in ghenen daghen
Den reghenboghe indie lucht/
Eñ hietſe weſen ſonder vrucht/
Dat ware tekijn vandien dinghe/
Dat louie nemmermeer en ginghe.
Doe hadde Noe . d c . jaer
Eñ Sem hondert/ dat eſ waer/
Entie werelt hadde gheſtaen
ij^{m}. jaer/ ſonder waen/
cc. xl. ende twee
Die .lxx. wiſe ſeggen nemmee.
Hier gaet vte deerſte Etaet/
Diere noch viere te comene ſtaet/
Eer wi tellen eñ leeren
Vander geborneſſen ons Heren.

Van Noeeſ kinderen. XV.

Van deſen Noes kinderen quam
Sem/ Japhet eñ Cham.
In Philone leſen wie/
Dat van deſen kinderen drie.
Alſo vele volcs quamen/
Eñ van hare kindſ kindere te ſamen/

Eer Noe die doot ghewan/
xxiiij· duſentech man
Eñ hondert/ al bouen. xx. jaren/
Sonder wiue eñ kindere te waren.
Eñ dede hadden/ alſe wijt horen/
Ouer hem drie Heren vercoren/
Eñ van deſen volke eſ ontſprongen
Lxxij· manieren van tongen.
Sems gheſlachte hadde Azia.
Chams Egypten eñ Affrica.
Japhets Phrygien eñ Europen.
Die twee geſlachten laten wi lopen/
Eñ tellen alre meeſt van Sem/
Omme dat Maria quam van hem;
Maer Cham wan eenen ſone hiet Chus/
Van hem leſen wi aldus:
Dat hi wan Nembroth/ den gygant/
Die wart rouende eerſt int lant/
Eñ deerſte Here met moghentheden/
Die dede dat vier anebeden.
Dyrodius/ die maertelare/
Die ſeget van Noe openbare
Dat hi nadie louie wan
Eenen ſone/ die goede man/
Jonicus was hi genant/
Etham gaf hi hem een lant/
Eñ God gaf deſen groten ſin.
Aſtronomie nam beghin
In deſen man; want hiſe vant.
Nembroth quam in ſijn lant/
Die gygant/ wi leſent dus/
Hi was lanc. x. cubitus.

Hi

Vs. 11. dede] Lees deſe dewijl de woorden anders geenen zin hebben.

Vs. 15. Sems] Hier is boven ſems chams en boven chams ſems in eene omgekeerde orde met een later hand geſchreven. Zo ook in 't *volg. Cap.* vs. 7.

Hi verwaerf eñ leerde an deſen/
Hoe hi Here ſoude weſen
Jonicus voerſeidem mede/
Dat Chams kindere de mogenthede
Eerſt ſouden ebben / alſe wijt horen;
Want Belis was van hem geboren.
Daer naer ſoude Sems geſlachte
Die werelt dwinghen met machte.
Dat waren Perſen eñ Meden/
Die vele hadden der mogentheden.
Daer naer die van Japhet quamen/
Dat waren die Grieken/ alſe wijt vernamen/
Entie Romeine/ die haer bedwanc
Hadden ouer die werelt lanc.
Alſt emmer moeſte gheſcien
Noch machment heden dages ſien/
Dat alle die wel ghelouen in erterike
Moeten onderdaen ſijn den Roemſcen rike.
Hier naer ſalmen wel horen de ſaken/
Hoe ſi onſen Here wraken.

Hoe God die tongen verſciet, ende vanden torne Babel. XVI.

Nembroth begonſte eerſt met machte
Here ſijn ouer Chams geſlachte/
Eñ dien leerde Jonicus/
Noes ſone/ wi leſent dus/
Hoe hi Here weſen ſonde.
Daer naer wart Jecte met gewoude
Here ouer Chams gheſlachte.
Daer na wart Suſne met machte
Here ouer Japhets kinder/
Dus wart deen meerre/ dander minder.
Dus quam eerſt hoocheit onder die liede,
Sem/ alſict eerſt bediede/

Wan na die louie .ij. jaer
Arfaxat ſinen ſone/ datſ waer /
Eñ Arfaxat/ die wan Salee:
Deſe hadde der namen twee ;
Lucas hietene Canaan /
Men leeſt / dat hi Ebur wan.
Hebur wan Falech daer naer /
Alſe hi hadde ·xxxiiij· jaer.
In ſinen tiden geſciede dat wonder
Vanden menegen tongen beſonder.
Van deſen Heber / weetmen wale /
Heeft die name Eubreuſce tale /
Alſic v wel bedieden can.
Nembroth / Suſne eñ Jectan
Quamen te Semiar ant velt /
Eñ vruchten / alſemen ons telt /
Dat hem die louie ſoude doen ſcade /
So dat ſi bi Nembroths rade /
Die emmer Here wilde weſen /
Ouer een droughen in deſen /
Dat ſi eenen tor maken wouden /
Dien ſi ſo hoge metſen ſouden /
Dat ſi die louie daer bi ontgingen.
Over een ſi daer ane vingen
Teglen / eñ ouer morter mede
Eene dinc / die hout met groter vaſthede /
Dat heetmen butumen inden rijm /
Vter erden vallet ſulc lijm.
Dien tor willen ſi hooch maken
Toten hemele / in waerre ſaken ;
Maer God / die hare meninge kende /
Sine geſele hi hem ane ſende /
Eñ gaf elken daer ene ſonderlinge tonge ;
So dat die oude entie jonge
Altoos niet verſtaen mochte
Die tale / die dander vort brochte.
Dus lieten ſi dat metſen ſtaen /
Eñ in drien ſcieden ſi hem ſaen /

Eñ

Eñ deelden hem in vele ſcaren /
Nadien dat hare tongen waren.
Men leſet / dat tgeſlachte van Sem,
Tlant van Aſyen trac an hem /
Alſic hier voren hebbe geſeit /
Die meeſters / die de waerheit
Hier af tellen / eñ ebben ghemeten /
Eñ hier af die waerheit weten /
Si gheuen der werelt drie deel;
Azia geuen ſi oec gheel /
Te ſinen deele / alleene die helt
Affrica eñ Europen ſijn getelt
Ouer dander heelt onder hem tween.
Men vint andere eylande en geen /
Van deſen drien groot eñ ſmal
So ſijn dandere eylande al.
Hort hier die redene leſen /
Hoe die werelt gedaen mach weſen.

Van Azia, eñ vanden Paradiſe. XVII.

Azia / alſe wi ghetrouwen /
Heuet die name van ere vrouwen /
Die wilen hilt moghendelike
In Orientien haer Conincrike.
Ter zonne vp gange eſ ſijn begin
Eñ gaet omme meer no min /
Dan zuut toten middaghe /
Eñ nort omme / dans ghene ſaghe /
Strect ſoe haren ganc ſo verre /
Dat ſoe ſtrect toter leet ſterre.
Ant weſt ſceedſe die Neruel zee /
Die gheſceet maect min no mee /
Dan tuſſchen Akers eñ Brandijs /
Dat heet Zuud zee in onſer wijs.
In dat Azia ſijn vele lande /
Die ic hier binde in corten bande /

Eñ beginne ant Paradijs/
Dat bouen allen lande heuet prijs.
Dat Paradijs eſ ſekerlike
Dat oeſt ende van erderike/
Vul bomen van goeder maniere/
Vul van elken crude diere/
Daer eſ in deſ leuens hout/
Ennes daer in no heet no cout;
Maer getemperde lucht eñ reine.
In midden ſo eſ eene fonteine/
De dat propeel can verchieren/
Eñ deelt hare in viere manieren.
Noint man was/ diere in comen conde/
Sint dat Adam dede die zonde;
Want een muur van viere claer
Gaeter omme/ dat eſ waer/
Alſic wel ſal doen verſtaen/
Daers Enoch eñ Helyas in gedaen.

Van India in Azia eñ van ſine wondere. XVIII.

India es deerſte rike/
Daermen in leuet ſekerlike/
Dat ſere wijt es eñ groot/
Van rijcheden eſ hem geen genoot.
In dat lant eſ meneghe ſtede/
Eñ menegerande liede mede.
Daers een eylant heet Tamprobane/
Daermen ons af doet te verſtane/
Dat elpendier heuet menech een
Eñ menegen precieuſe ſteen.
Daer ſijn oec eylanden twee/
Datſ Criſos eñ Argyree/
Daer ſeluer no gout eſ diere/
Eñ daers menege ſcone riuiere/

Eñ menege wilde beeſte / datſ waer /
Eñ men hoegſter .ij. waeruen int jaer.
Selſiene voglen / eñ oec diere /
Bome / crude van meneger manire.
Solinius ſcriuet / ſonder waen /
Dattere .vm. ſteden in ſtaen /
Entie minſt lieden in ebben dan /
Hebben wel ix^{m}. man.
Men hilt langhe ſekerlike
Voer terdendeel van erderike /
Dat wondere eiſt / al es groet Inden;
Want wi dat beſcreuen vinden /
Dat die wilde Inden te waren
Geen ander lant ſouken begaren.
Liberbacus was deerſte man /
Die tlant van Indien verwan.
Die meeſte flumen ſijn daer
Ganges / leeſtmen voer waer /
Die de Scriſture Fyſon heet /
Eñ vten Paradiſe gheet.
Daer ſoe nauſt es gewaſſen /
Die wijde van .viij^{c}. paſſen /
Die wijtſte .xx^{m}. breet /
Dondiepſte / dat mer in weet /
Leeſtmen dat .C. voete es.
Een eylant leghet in Ganges /
Daer hem ſo vele lieden in generen /
Dat die Cō. heuet ter weren
Te wapenen lieden te voet
Liiij. duſentech goet /
Eñ tors .l. duſent man /
Wie ſore heerſcap heuet an /
Heuet nochtan in ſiere ſcare
Vele elpendiere goet eñ mare /
Ridders eñ voetgangerſ mede
So vele / dat eſ wonderlichede.

Oec ſo vint men in India
Een volc / dat heet Praſia /
Sere ſtaerc / eñ hare ſtede
Heetet Palibetra mede.
Haer Coninc heuet nochtan
Te voet wel .v^{m}, man
Eñ .viij^{m}, elpendiere
Eñ van ridderliker maniere
xxx duſent alle daghe /
Dit nes altoos geene ſaghe /
Dis vp ſinen zoude leuen.
An geene zide / dus eiſt beſcreuen /
Eſ een berch / die Malcus heet /
Daer elx jaers .ij. werf ouer gheet
Dje zonne in erfſt eñ in lentijn /
Daer eiſt / dat die dwerghe in ſijn /
Eñ wonen indie berghe / datſ waer /
Eñ en leuen maer .viij. jaer.
Daer woent Panree .i. geſlachte /
Die de wijf dwingen met machte.
Haer eerſte vrouwe / ſi lyhen des /
Dat was die dochter Hercules.
Men vint wonderlike beeſten
In India / ſeggen die jeeſten /
Paeldinghe .ccc. voete lanc /
Menech ſerpent groot eñ ſtranc /
Daer hier af ſpreect die Scriſture
In Alexanders auenture.

Van Perſia in Azia , eñ andere riken. XIX.

Parchia dat lant te ſamen
Heet van lieden / die wilen quamen
Vte Siten. Ane die zuud zide
Leghet die Rode zee / die wide.
Nort anden berch van Ircane.
Aſſyria dat leghet daer ane /

Dat

Dat van Aſſur den name ontfinc
Sems ſone; want hire eerſt in ginc:
Dat ſtrect van Inden tote Meden/
Oeſt eñ weſt vpten dach heden.
Die Tygre andie nort ſide rinnet/
Eñ Caucaſus die berch bekinnet.
Daer ſijn die porten van Caſpia/
Daermen wonder af telt hier na.
Puerper was eerſt vonden daer/
Eñ ongyment eñ ſpecie vor waer.
  Media/ eñ oec Perſidia
Hebben beede die name daer na
Van tween Coningen/ die heeten dus/
Medeus eñ Perſeus/
Dieſe met orloghen verwonnen.
Tlant van Meden ſietmen begonnen
An Perchia eñ doeſter paertie.
An die nort zide leghet Aermenie.
  Perchia leghet an die zuud ſide.
Een boem waſt daer tallen tide/
Heet Medica/ die nieweren el
Ter werelt en waſt/ weet men wel.
  Perchia ſtrecket oeſt van Ynden
Toter Roder zee/ alſe wijt vinden/
Eñ heuet an die nort zide Meden.
Zuud waert endet teere ſteden/
Die chierlijc es/ eñ Suſen heet/
Datſ dedelſte port/ diemen weet.
  In Perſidia was in ouden ſtonden
Touerie eerſt waeruen vonden.
Daer voer Nembroch altehant
Doe die tale verſciet/ die gygant/
Hi leerde den lieden/ als .i. zod/
Vier anebede ouer god.
Noch eeren ſi eñ anebeden
Ouer god die zonne noch heden.
  Meſopotania/ horic viſieren/
Eſ een eylant tuſſcen .ij. riuieren.

Tygris loept an die oeſt zide.
Eufrates ant weſte. die wide
Caucaſus eñ Taurus / nv hort /
Deſe berghe liggen hẽ ant nort
An die zuut zide Babylone /
Dat ſo mogende was eñ ſo ſcone /
Dat mer wilen noemde na
Caldea / eñ oec Aſſyria.

Van Arabia in Azia, *eñ andere riken.* XX.

Arabia in ſine lants ſprake
Luud alſo vele / alſe heilege ſake.
In ſinen boſſce waſſet wieroec /
Caneele / ſpecie eñ mirre oec.
Daer eſ Fenix / der vogle een /
In die werelt es el ne gheen.
Men vintere in diere ſteene
Menegertiere eñ menech eene.
Dat lant eſ nauwe eñ lanc /
Eñ neemt ſinen oeſt ganc
Vander zee van Perchidia.
Andien norden eſ Caldea.
Ten weſten die Rode zee /
Daer Pharao wilen in hadde wee.
Surien / dat eſ Syria /
Van eenen Cydrus / daer het na
Was genant in ouden tiden /
Dat hiet langhen tijt Ziden.
Dat lant van promiſſioene /
Eñ al nv in onſen doene /
Noemet menech dat heilege lant /
Nv eiſt der Heydinen pant /

Ons

Vs. 13. die] In het HS. leest men andie; doch onder an ſtaan *puncten* ten bewyze, dat an niet mede geleezen moet worden.

Ons te ſcanden vtermaten.
Doeſt ende datſ ter Eufraten.
Onſe zee dat eſ ant weſt ende/
Eñ Egypten es hem gehende,
Andie nort zide eſ Aermenie.
Ane die zuudzide Arabie/
Hier in ſtaet Iheruſalem/
Naſareth eñ Bethlem/
Daer hi wandelde die Here/
Die ons loſte vten ſere.
Oec ſtaettere Surs eñ Sayet
Eñ Hakers eſſer bi gheſet.
Dit was tlant van Chanaan/
Dat wilen tfolc van Iſrl' wan
Daer es int lant van Galylee/
Eñ daer eſ in die Rode zee;
Want daer viſch no vogel in leuet
No gheene dinc die leuen heuet/
Daer wilen die vijf ſteden in ſtonden/
Die God om hare dorpere zonden
Met ſulfre eñ met viere brande/
Noch waſſen daer apple inden lande
Scone buten/ alſemenſe vp ſnijt/
Vint mer in aſſcen talre tijt.
Nabathea leghet daer bi/
Tuſſcen daer eñ Arabi/
Dat naer Yſmahels ſone heet
Nabyoth/ alſemen wel weet.

Van Egypten in Azia eñ andere lande. XXI.

Egypten hiet wilen Ypila/
Doe wart daer Cã· daer na

Da=

Vs. 36. Iſrl'] Om de onzekerheid der ſpellinge, die by de Ouden drieſinds was: Iſrel/ Iſrael/ Iſrahel. hebben wy de verkorte ſchrijfwyze van 't HS. behouden.

Danaus broeder / Egyptus /
Eñ hiet tlant naer hem aldus.
Dje Rode zee eñ Surien
Liggen an dooſt zide / horic lyhen.
Tote Affrica ſtrecket weſt.
Ant norden heuet die zee beueſt.
Ethyopen leghet hem zuud waert.
In Egypten ſone waert
Selden reghen geſien of nie /
Nylus / dus ſo teltmen mie /
Eene ſlume / loept vten Paradiſe /
Eñ benettet in vremder wiſe;
Want ſoe waſt een waerf ten jare /
Eñ alſoe wech gaet / gaemen dare
Vruchte winnen altehant.
Egypten voet menech lant /
Eñ vervullet die werelt mede
Van comanſcepe in meneger ſtede.
Ceres es eene ſtat bi Endi /
Daer een lant na gheheeten ſi /
Daer die bome zijd wulle dragen /
Ghelijc dat in anderen haghen
Die bome met moſſe ſijn behangen.
Ant norden eſ dat lant beuangen
Metter zee van Sycia /
Eñ ſtrect lanes tote Yndia.
Sijd werc brochtmen ons eerſt dane /
Doen ons bouken te verſtane.
Bactria es een groot lant /
Van eenen watre ghenant.
Van Yndi ſtrecket weſt.
Nort heuet Sycia beueſt.
Met berghen eiſt omme beuaen /
Die ſtaercſte kemelen / ſonder waen /
Vint men daer eñ ſere goet;
Want nemmermeer / quetſt hẽ voet.
Sychia eñ oec Ghotia
Van Japhets kindere ebben ſi na

Bee-

Beede hare name ontfaen;
Oec ſo hebben wi verſtaen
Dat hoghe Syten eñ hoge Goten
Die liggen met haren roten
In Azia ane die nort zide /
Eñ es volc ſere fel in ſtride
M' neder Syten eñ neder Goten
Leghet in Europen beſloten /
Dat heetet inden dage van heden
Almeeſt dat lant van Zweden.
Hoghe Syten leget an doeſter zide
India / dat lantſcap wide.
Eñ zuud den berghe Caucaſus.
Tlant van Yrcane / wi leſent dus /
Eſ hem ane gheleghen weſt.
Nort heuet die zee beueſt.
Syten hebben groet gediet /
Vele lantſ / datmen winnet niet /
Entie generen hem in woſtinen;
Andere ſijn daer / die tlant pinen;
Sulke ſijn daer ſo ongediede /
Dat ſi bloet drinken eñ eten liede.
Daers ſeluer vele eñ gout int lant /
Diet halen wille hi laetter pant;
Want dat die vogle Gripe wachten.
Daer ſijn myrauden van groter crachten /
Eñ daers kerſtael goet eñ diere.
Si hebben ſom groter riuiere:
Faſis / Oſcorus eñ Araxes /
Grote watre / gelouet des.
Hyrcania heuet den name ontfaen
Van enen boſſche / ſonder waen.
Oeſt leghet hem die zee van Caſpia.
An die zuud zide Armenia.

An-

Vs. 47. M'] Zie aangaande deze verkorte ſchrijfwyze 't geen wy over D' *bl.* 4. hebben aangeteekend.

Andie nort ſide leghet Albana.
West leghet Hyberia. Daer na
Hier vele boſſchs eñ wildſ mere.
Tygren / pardus eñ panthere
Vintmen daer van fellen doene /
Eñ vtermaten vele lyoene.

Van Albania in Azia. XXII.

Albania dat lant / dats waer /
Heuet den name / omme dat daer
Volc wert geboren met witten are.
Sijn oeſten / dat eſ openbare /
Dat coemt vander Caſpiſer zee /
Eñ gaet weſten min no mee /
Van ten merſchen Meotides.
In dat lant / des ſijt gewes /
Sijn honde van wreden doene /
Si verbiten die lyoene.
Armenia / alſic v telle /
Heet na eenen Jaſoens gheſelle /
Die Armenis bi namen hiet:
Hi dwanc an hem dat ghediet;
Alſi Jaſoene hadde verloren /
Eñ bleef daer Here vercoren.
Het leghet tuſſchen ·ij. bergen dus
Taurus eñ Caucaſus.
Liggende heuet andie nort ſide
Geramos / een gheberchte wide /
Daer Tygris wt breect / de riuiere /
Die loept met ere ſnelre maniere.
Daer in loept die berch Araat /
Daer wilen Noes aerke in zat.
Hyberia dat leghet daer an /
Een lant daermen in winnen can
Crude / die ſijn ter varuwen goet.
Capadocia / alſict verſtoet /

Heuet

Heuet die name van eere ſtat;
Sente Jorijs was Graue in dat.
Van Aerminien coemt ſijn oeſt ende.
Het eſ Surien ghehende.
Clene Azia leghet ant weſt.
Nort heuet die zee beveſt.
Taurus die berch ande zuud zide.
Men vint indie werelt wide
Betere paerden/ danne daer/
Willemen wanen ouer waer.
Cleene Aſya heuet an doeſt ende
Capadocia wel ghehende/
Els eiſt weſt/ zuut eñ nort
Metter zee alomme gegort.
Die lantſcepe diere in ſijn
Hort hier noemen in latijn.

Vanden landſcepe van clene Azien. XXIII.

Bithinia heuet den name ſine
Van eenen Coninc Bithine/
Die tlant met ſtride beſat.
Daer eſ Nychomedia/ die ſtat/
Daer Hanibal vloe entie ſine/
Die hem doodde met venine/
Alſe ghi horen ſult voerwaer
In die roemſche jeeſte hier naer.
Gallatia dat leghet daer an/
Dat wilen tſolc van Gallen was
Metten Coninc Bithina/
Daer af heuet die name na.
Frigia dat leghet daer bi/
Dat alſo heet bidi/
Omme die dochter van Europen/
Die met Jupiterre was gelopen/
Daer ſtont in wilen die ſtat van Troyen
Vul weelden/ feeſten eñ joyen.

Tr

Lydia es daer an te waren/
Daer wilen mogende Coningen waren/
Eñ naden Coninc Lydus hiet.
Dor dat lánt loopt eñ vliet
Pantholus/ in wies ſant
Men wilen gout te vullen vant.
Daer na leghet Panphilia/
Eñ dat lant van Yſauria/
Vander lucht heuet die name/
Daer eſ in die ſtat bequame/
Die Celencia es genant.
Cylicia volget dan te hant/
Van eenen Cylix Fenix ſone
So ontfinc dien name tgone.
Tarſus ſtaet daer andie port
Daermen af beſcreuen hort/
Dat ſente Pauwels was geboren.
In dat lantſcap/ alſe wijt horen/
Waſſet dalre beſte ſoffraen/
Datmen ieweren weet / ſonder waen.
Hier laten wi die tale ghemeene
Van grote Aſyen eñ van cleene.
Eñ ſullen ſcriuen van Europen/
Entie lande diere in lopen.

Van Europen eñ haren ſticken. XXIV.

Europia ontfinc den name
Van eere ioncvrouwen bequame/
Agenors dochter / die hir te voren
Jupiter hadde vercoren/
Eñ ontfoeredſe den vader/
Eñ noemde daer na tlant algader.
Die merſchen van Meotytes
Eñ Thaneis/ des ſijt gewes/
Die verſcedenſe in dooſt ende/
Daer ſoe Azia es gehende.

Vaer

Haer oeſt ende hiet hier te voren
Neder Tycia / alſe wijt horen /
Eñ hiet Sycia ghemeene
Alle die lande groot eñ cleene
Tuſſcen der Dunouwen enter zee
Enter Elven / dat eſ mee;
Want al dat volc / dattem daer hilt /
Was ongenaturt eñ wilt.
Nv hebben die lande ander namen /
Sijnt dat ſi ter kerſtijnheit quamen.
Tuſſcen der Dunouwen / der Elven enten Rijn
Hiet al wilen in latijn
Germania / omme tgrote geſlachte /
Die int lant ſaten met machte.
Daer vint men voglen van Yrcane /
Die ſulke vederen ebben ane /
Dat ſi nachts inder maniere
Ghelijken eenen claren viere.
Daer vintmen oec wilde ſtiere
Eñ wonderlike ſelſiene maniere.
Men vinter ammer eñ criſtael gemene
Eñ ſonderlinge ſelſiene ſteene.
Tuſſcen der Zuutzee enter Dunouwen
Hiet al Meſſia / alſe wijt ſcouwen /
Omme dat corens vele drouch /
Dies ander lande adden genouch /
Dit eſ nv ter ſtont Behem
Eñ ander lande met hem
Daer an leghet Pannonia /
Daer was geboren / alſiet verſta /
Sente Martijn / wi leſent dus /
Eñ oec mede ſente Jheronimuſ.
Nv heet dat lantſcap alteſamen
Hongerien / nv bi namen.
Oeſt daer af leget Tracia /
Van Tyras Japhetſ ſone daer na

Gheheten was / noch hetet ſo.
Conſtantinoble was doe
Dat oeſt ende vandien lande /
Wilen hadden dat in hande
Beede die Goten entie Sermaten
Eñ menech wreet volc vtermaten /
Die den Roemſcen rike daden
Vtermaten vele ſcaden /
Nochtanne eiſt al gheheel
Van Grieken lant een groet deel.

Hoe Grieken eſ gedeelt in viuen. XXV.

Grieken heeft den name ontfaen
Van Cō· Grieke / ſonder waen.
Dat lant eſ gedeelt in viuen.
Dalmatia / horic beſcriuen /
Eſſer een / eñ heuet mede
Sinen name na eene ſtede.
Epyrus datſ een ander deel /
Eñ heuet den name gheel
Van Pirrus / Achilles ſone.
Bidi wi leſen / dat die ghone /
Doe Troyen geuellet was /
Dat Cō· Pirrus nam na das
Andromaca / eñ an hare wan
Moloſus den jongen man /
Daert lant na hiet Moloſia.
Helenus hadſe daer na /
Hectors broeder / eñ indie hant
Metten ſtiefſone al dat lant.
Dat derdendeel eſ Elladis /
Dat alſo gheheeten js
Van Ellane / Talyoens ſone;
Athica heetet mede dat gone /

Dat

Dat eſ treechte Grieken meer no min;
Want Athenen ſtaeter in /
Die moeder vanden arthen es /
Eñ daermen wilen / ſijts gewes /
Die grote Philoſophen vant /
Dits dedelſte van Grieken lant.
Machedonia / datſ daer an /
Daer Alexander / die ſtoute man /
Gheboren was van groten doene /
Dat heet na Cõ· Machedoene
Achaya heetet vijfte deel /
Dats nv Moreya al geheel /
Daer ſtaet Theben in / die ſtede /
Die wilen Mathinus maken dede /
Daer Liberbacus was gheboren
Eñ Apollo / alſe wijt horen /
Eñ Hercules / die meneghe ſtat
Onder gode heuet ghehat.

Van Teſſalya eñ Europen eñ van Ytalen. XXVI.

Teſſalia heetet aldus
Naden coninc Teſſalus /
Eñ leghet ant lant van Macedone.
Daer es meneghe riuiere ſcone
Eñ meneghe borch eñ menege ſtat.
Bernardus die berch eſ in dat /
Daer wilen hadde den tempel ſijn
Die valſche god Apollijn.
Achilles was danen geboren.
In dat lantſcap / alſe wijt horen /
Dwanc men eerſt paerde eñ verwan
Omme te ridene den man.
Olimpus leghet in dat lant mede /
Die es van ſo grotere hoochede /

Dat hi bouen allen winde gaet/
Eñ dits gepꝛoeuet/ dat verſtaet.
Ytalia heeten alle die lant/
Die andie noꝛt zide des berchs cant/
Die Alphes heetet in latijn/
Beghoꝛt met vaſten berghen ſijn/
Eñ in dooſt zide toter zee/
Nv ſijn daer in namen twee.
Lumbaerdien leghet daer in/
Dat ghenoemt es int begin
Vanden Lancbaerden/ die tlant wonnen/
Alſe wie hier na wel tellen connen.
Daer es in Tuſcane eñ Lacie/
Daar Rome in ſtaet/ die ſtat vꝛie/
Dat wilen metten zwerde dwanc
Aldie werelt ommeganc.
Calaberen/ Poelgen eñ Pꝛincipaet/
Daer Caeps/ die goede ſtat/ in ſtaet.
Men vintere in verſche zeen/
Daer in viſſche menech een/
Riuieren/ enbre eñ die epaen mede/
Heete fonteinen ter meneger ſtede.

Van Gallen in Europen. XXVII.

Gallya heeten teere namen
Alle die lande te ſamen/
Die vanden berghe van Mongu
Hier neder ſtrecken/ ſeggic v/
Eñ dooſt ende ſcedet de Rijn/
Die zee die noꝛt zide ſijn.
Gallia heeten ſi omme dit;
Want liede daer ſijn van hude wit.
Hier in ſtaet menege edele ſtede/
Meneghe ſcone riuiere mede/
Meneghe fonteine ſoete eñ ſure
Spꝛingente in/ eñ lopente dure.

Sco-

Scone boſſche/ acker eñ weide/
Scone wijngaerde eñ heide
Vintmen indat ſelue lant.
Nv eiſt Borgoengen ſom genant
Loreine eñ Vranckerike/
Bartaengen/ dat hiet Armorike/
Normendien/ dat Neuſtren hiet/
Omme dat verwan dat nordſce diet.
In Coninc ſimpels Karels tiden/
Hiet dint Normendien ſiden.
Naeſt Gallen leghet Atquitaengen.
Tuſſcen der Lore eñ Spaengen
Enter Rone ſo hiet al wilen
Acquitaengen/ ſonder ghilen/
Omme die grote drie riuieren/
Diere in ſijn/ eñ wi viſieren/
Datſ Lore/ Rone entie Geronde/
Die ſtaerc ſijn eñ van diepen gronde.
Ditſ Gaſſcoenyen/ Meyne eñ Toreine
Anjou/ Poitou eñ andere pleine.
Spaenyen leghet alre naeſt Gallen/
Dat een berch ſceet al met allen/
Dat heet Parereus in latijn/
Dat mach in dietſch Portiſers ſijn.
Het ſtrect van Gallen an Affrike.
Een edel lant eiſt ſekerlike
Van ſteden eñ van rivieren/
Van vruchte van vele manieren/
Van ſtouten lieden eñ van wiſen/
Gheſont van luchte eñ van ſpiſen/
Van frute eñ van wijngerde rike/
So dat men cume vint deſ gelike:
Men vinter ſeluer eñ gout gemene/
Eñ daer toe precieuſe ſteene.
Dit eſ dweſt ende van Europen/
Nv moeten wi tAffrike wart lopen.

Van Affrike eñ haren lande. XXVIII.

Affrike heuet den name ontfaen
Van enen Affer / doemen ons verſtaen /
Die was van Abrahams geſlachte /
Eñ hi wan dat lantſcap met machte.
Sijn oeſt ende neemt meer no min
Dan van Egypten ſijn beghin.
Van Europen ſcedet nemmee
Dan die nauwe Peruel zee
Dat die coemanne heeten noch
In deſer tijt Stroch eñ Maroch.
Int oeſt ende Egypten na
Eſ Cyrenenchis Lybia /
Het heuet ſinen name mede
Gheſtrect van Cyrene / die ſtede.
Deſen lande leget ant zuden
Lant van wonderliken luden /
Die wilt eñ onbeſceden ſcinen /
Eñ vele grotere woſtinen /
Daer in en coemt man no hint
Daermen die baſaliſcus in vint /
Die met haren ziene ſlaen doot
Al dat leuet cleene eñ groot.
Daer weſt alre naeſt eſ een lant /
Dat Pentapolis es ghenant
Van vijf ſteden diere in ſtaen /
Een nutteliic lant / ſonder waen.
Tripolitane leghet daer gehende /
Eñ heuet ane ſijn ooſt ende
Cyrces / een zant vptie zee /
Daermen vint ſaphiere mee /
Dan anders / daermen weet /
Diemen bi namen orientale heet;
Scone ſijn ſi eñ niet te claer;
Maer niet die beſte / wet vorwaer.

Biſantene leghet daer bi/
Daer ſegemen/ dat al werheit ſi/
Dat tlant meeſt olye bome draget/
Dan geen/ daermen af gewaget/
Eñ dat eſ dbeſte coren lant/
Dat ie man ter werelt vant;
Want men ouer waerheit hout/
Dat het draghet hondert fout.
Engi ſtaetter bi alſo/
Daer ſtont wilen Cartagho/
Dat Rome dede menege pine/
Om houet vander werelt te ſine/
Eñ ſtredenre omme menech jaer/
Nv ſo eiſt al woeſte daer;
Maer Thuhus/ dat ſtaeter bi/
Daer ſoe ſtont/ dat ſeitmen mi.
Die lande diere bi ſijn geleghen/
Seitmen/ dat wel te dragene plegen.
Bet af ſijnre grote woſtinen
Vul ſerpenten met veninen/
Vol wildere eſele eñ ander diere
Van harder vremder maniere.
Gotulya dat leget daer an/
Daermen ſelden in vinden can
Water of put/ riuiere of beke;
Want daer es der fonteinen breke.
Daer ſijn Leuwen eñ Lupaerde
Eñ beeſten van menegen aerde.
Numidia dat leget daer ane/
Dat lant/ doemen ons te verſtane/
Heuet merſche eñ acker lant/
Hennes geen verdrogeder zant/
Oec heuet wout daermen in diere
Vint van menegere maniere/
Eñ berghe daermen wilde ezele ziet/
Eñ daermen paerde te winne pliet.

Men vintere maerber diere eñ goet/
Dat men verre ſouken doet.
Ypone ſtoeter in/ eene port/
Daer men af beſchreuen hort/
Daer biſſcop was ſente Aguſtijn/
Die grote pape/ die therte ſijn
Sette al ſijn leuen dure/
Omme tontbindene die ſcriſture.

Van Tengis eñ Mauritane. XXIX.

Mauritania/ dat lant/
Es van ſwartheden genant/
Omme datter in wonen de More.
Andie zuut zide/ alſict hore/
Leghet een berch Aſcrictim/
Altemale beweſten him
Tote datmen coemt ter groter zee/
Vindmen eerſt dat zant min no mee/
Ne dade die berch/ dat grote zant
Soude bedecken dat coren lant.
In dat zant/ alſt wapt te waren/
Gaen dicken alſo grote baren/
Alſe offet in die zee ware.
An die zuutzide vintmen dare
Simmen/ ſtrueſſen eñ draken/
Eñ wilen/ in waren ſaken/
Vantmer elpendiere/ alſo wel
Ab in Indien eñ nieweren el.
Garamantis eſ een lant/
Dat daer leghet andat zant/
Eñ heet alſo van eere ſteden.
Daer vantmen vele wonderlicheden:
Daers eene fonteine/ dageſ ſo cout/
Niemen en drincſe/ al es hi ſtout/
So heet eſ ſoe in die nacht/
Datter van niemen en acht.

Ethyo

Ethyopen eſ daer af zuut/
Alt volc heuet daer zwerte huut;
Want die zonne die es daer
Tallen tiden meeſt naer/
Om dat tlant/ alſemen ſeghet/
Rechtſ onder den middach leghet/
Tallen tiden ſo eiſt daer heet.
Daer dat lant ten weſten geet
Eiſt al berch eñ zant.
Doeſt ende es al woeſte lant.
Adlas/ die grote berch entie hoge/
Leghet tuſſcen dat lant enter zee droge,
Men vint in dit Ethyopen
Menegerande wilt volc lopen
Eñ menege wonderlike gedane
Eñ ſulc/ dat wonder te ſiene eſ ane.
Hets vul ſerpente eñ wilder diere
Eñ draken groot eñ ongiere/
Wt haren houede plegemen des
Te nemene den ſteen dragontides,
Jacincten eñ criſopraſſen/
Die in ghenen lande waſſen;
Caneele en waſt daer niewer mee.
Men vint daer Ethyopen twee
Deen in Aſya bi India
Eñ dit ander in Affrica.
Wtegenomen ſekerlike
Deſen drien landen van erderike/
So eſ een vierde lant over de zee/
Dat deſe · iij · lande min no mee
An die zuut zide heuet beuaen;
Maer die zonne/ ſonder waen/
Benemet ons met haerre hitten/
Dat wire gecomen mogen no zitten/
Eñ dus eiſt ons bekint/
Hier af teltmen redene blint/

Dat daer liede ſijn / ſonder waen /
Dat haer voete iegen donſe gaen /
Eñ men heetſe Antypodes;
Maer wet wel / dat dit fauele es.
Nv hort vort die redene mee
Vanden eylanden vander zee.

Van den eylanden vander zee. XXX.

Eylanden liggen indie zee
Harde vele eñ oec mee /
Dan icker hier noeme tſamen;
Maer die vander meeſter namen /
Eñ daer af ſpreken die auctore /
Daer af willic / dat men hier hore.
Bertaengen leghet neven Gallen /
Eñ eſ een dbeſte lant van allen
Eñ daer Heren in ebben geweſen /
Die mogenſte / daer wi af leſen.
Bartaengen heetet na Brutus /
Die ſone was Siluius /
Eñ van Troyen geboren /
Sider hadden ſijt verloren /
Eñ quam den Ingelſchen in hant /
Daer naer heetet Inglant.
Hier in lopen ſcone riuieren /
Boſſcen / die dat lant verchieren /
Merſche eñ ſcone couter lant.
Oec vintmen daer / eñ wilen vant /
Altoes eñ ouer een
Gagates / den ſwarten ſteen /
Eñ perlen vele entie claer.
Buten Bartaengen / datſ waer /
Eſ Tanachos / een geſont lant;
Daermen ſerpent noint in vant /
Noch ghenen worm ghevinijnt;
Maer nochtan / dat wonder ſchijnt /

Waer

Waer ſomen die erde vanden lande
In rike voert menegerande
Alle wormen gevenijnt
Sijnre met ter doot gepijnt.
Dits een eylant ſcone van heyden/
Goet ten corne enter weiden.
Daers een eylant op deſen dach/
Daer geen zieke in ſteruen mach/
Eñ daers een vagevier/ ſijt ſeker das/
Dat S' Patrike getoget was.
Yrlant heetment nv bi namen/
Eñ eſ een groot lant te ſamen.
  Nort van Bartaenyen in die zee
Eſ een eylant/ heet Tylee/
Daert alſ tjaer nacht eſ eñ alſ dach.
  Solinus doet ons gewach/
Dat Tylus een elyant ſi
Biden lande van Indi/
Vul wijngaertſ eñ vul oliuen
Eñ vul palmbome. Alſi ſcriuen/
Datter die bome/ ebbets geloof/
Nemmermeer en werpen loof.
  Yſidorius gewaget des/
Dat ·xxxiij· Orcades
Eylande liggen/ alſemen hort/
Indie Baerdſce zee rechtſ vort.
Lichte hi meenet Orcani.
·xiij· eilanden/ ſeghet hi/
Sijnre bewoent eñ beſeten.
Eñ ·xx·/ wiltmen weten/
Sijnre ydel van alle man/
Rome leidere groten coſt an/
Omme te dwingene wilen eere
Eñ al omme der werelt eere.
  Gadis leghet in dat open
Tuſſcen Affrike eñ Europen/

Daer die twee zee te gader comen/
Diemen Neruel zee hort nomen/
Hetſ dachtendeel van ere milen
Van elken lande/ ſonder ghilen/
Daer ſetten Herucules ſine Columme;
Want hi hadde die werelt omme
Van India tote daer gewonnen/
Vander vpgane der zonnen
Te togene/ dat hijt bedwanc
Toter zonnen ondergane.

Vanden geluckegen Eylanden. XXXI.

Het ſijn eylanden indie zee/
Die heeten fortunatee/
Datſ gevallich in onſe tale.
Die ſijn draghende altemale
Al/ des die menſce heuet noot/
Vrucht/ bome cleene eñ groot/
Wijngaerde/ coren eñ cruut
Eñ alrehande erdſche deduut.
Die poeten wanen bidi/
Dat dat Paradijs dit ſi.
Vele voglen/ ſcone wout/
Bien eñ honech menechfout.
Eñ allen wenſchen vintmen daer.
Jegen Mauritane/ datſ waer/
Liggen ſi alle indie zee/
Daer ſijnre viue ofte mee;
Maer ſulken tijt/ alſmer een vint/
Sceet mer af/ ſone eſ geen wint/
Die ſo gewaypt emmermere/
Datter man an wederkere.

Gor=

Vs. 69. Herucules] Denkelijk eene vergiſſing van den afſchryver voor Hercules.

Gorgades ſijn eylande mede/
Die van Affrike teere ſtede
Twee dach ſeilinghe verre ſijn/
Daer ſijn wijf/ datſ werheit ſijn/
Van haren lachame al ru
Eñ ſnelre vele/ ſeggic v/
Dannen gelouet min no mee.
Daer ſijn oec Eſperidee
Bat buten/ buten alle lant/
Buten den berghe Adlant/
Daer fauelen af tellen de ſake/
Datter es die wakende drake/
Die de goudine apple hoet.
In dIndſche zee/ des eſmen vroet/
Leghet Criſa eñ Argoree/
Twee eylande indie zee.
Daer vloyt ſo ſeluer eñ gout/
Dat ſulc ouer waerheit hout/
Dat dat eylant al goudijn ſi
Eñ tander ſeluerijn daer bi.
Tambrobane/ leſen wi/ dat ſi
Ane die oeſt zide van Indi/
viij^{c}. eñ .lxxv. milen
Scriuen ſijt lanc/ ſonder ghilen/
Eñ dore tlant loept eene riuiere.
Menege maergarite diere/
Menegen precieuſen ſteen
Vintmen daer in ouer een.
Deen deel houden elpendiere
Eñ beeſten van wilder maniere/
Eñ in dander wonen liede
Groot eñ ſtaerc eñ ongediede
Met wreeden lude/ met geluwen ogen/
Haer ſcone haer conen ſi togen;
Maer met geenen volke bi enegen ſaken
Sone geſellen ſi hẽ met ſpraken.

Ten

Ten hoeuere van haren lande
Bringhen ſi in hare hande
Hare comenſcepe / eñ wiſſen dare
Eñ vercopen alſo dat hare.
Si leuen langere vele / dan wi /
So dat cort geleuet ſi /
Die ſteruet te ſinen hondert jaren.
Sdages en ſlapen ſi niet te waren.
Appelen hebben ſi ghenouch /
Dat lant noint wijngerde drouch.
Vele houdſi hem andie jacht /
An diere van grotere macht.
Slecken huſe ebben ſi ſo groot /
Dat ſiere in wonen ter noot.
Twee wintre eñ twee ſomere mede
Hebben ſi elx jaers daer ter ſtede.
Nv hort vanden eylanden noch
Tuſſchen Stroch eñ Maroch
Eñ tuſſcen ſente Jorijs braes /
Van leerne ſone wert niemen dwaeſ.

Vanden Eylanden vander zuunt zee ende tuſſcen Stroch eñ Maroch. XXXII.

Cyprus dats een eylant /
Van eere port alſo genant /
Dat nv te tiden Japhen heet.
Venus / alſement beſcreuen weet /
Die was in dat lant geboren /
Wi vinden beſcreuen horen /
Datmen coper eerſt daer vant /
Noch en vint men geen lant
Dies gelijcs no verre no na.
Daer leget bi tlant van Creta /
Eñ eſ van Grieken ·i· groet ſtic /
Van deſen lande ſo leſic /

Dat

Dat Jupiter daer wart geboren /
Eñ upgehouden / alſe wijt horen.
Wilen waren daer ·C· ſteden /
Oeſt eñ weſt in lancheden
Ten groetſten eñ niet arde wide.
Grieken heuet an die nort ſide.
Egypten anden zuderen kant.
Eerſt was vonden in dat lant
Scichte / daermen mede ſchiet
Eñ riemen / diemen in ſcepe pliet.
Gheete ſijn daer vele int lant /
Lettel herten / alſict vant /
Woluen / voſſen / quade beeſten
En mach dat lant niet geleeſten.
Daernes hule no ſerpent int lant /
Eñ brinct mer hule / ſoe ſteruet thant.
Bome / crude meneghe rande
Eñ wijngaert waſt wel inden lande.
  Abidos / dat lant / dat leghet
Op Helles Pontes / alſemen ſeget /
Dat ſente Jorijs braes nu heet /
Dat Europen eñ Aſyen ſceet /
Daer maecte Moyſes / ſonder gilen /
Eene brugge ouer wilen.
  Cyclados ſijn eylande mede /
Die indie zee hebben hare ſtede
Jegen Grieken / eñ men ſeghet /
Datter daer ·liij· leghet /
Eñ alle verſceden / alſemen hort /
Si liggen lancs zuut eñ nort
V^c. milen / datſ ghemeten /
Eñ oeſt eñ weſt / alſe wijt weten /
Ligghen ſi ·CC· milen breet.
  Dooſterſte ende / alſomen weet /

Datſ

Vs. 35. Moyſes] Lees Xerſes / en zie verder hier achter.

Datſ Rodus / gelouet das /
Daer eerſt roſe vonden was.
In dit lant / wi leſent dus /
Was die coperine Coloſus /
lxx· ellen lanc / weetmen wale /
Eñ al gegoten van metale /
Eñ alſo grouf / alſe daer toe beſtoet /
Niemen conde des gewerden vroet.
Bi wat crachte / bi welker aert /
Sulc een beelde gegoten waert /
Eñ daertoe mede hoet echt
Op eñ neder wart gerecht.
Dit was der ·vij· wondere een /
Die ter werelt ie zonne beſceen.
Eñ ander ·C· Coloſus mede.
Delos eſ der eylande een /
Menne vint int lant en gheen
So vele quackelen / alſe daer /
Men wille ſeggen ouer waer /
Dat Phebus eñ Dyana mede
Worden geboren daer ter ſtede.
Carpates eſ oec daer jeghen /
Eñ eſ voere Egypten geleghen.
Dat lant heuet eerſt ripe vrucht /
Dat doet nature eñ deſ lantſ lucht.
Cytarea leget ant weſt ende /
Daermen wilen Venus kende ;
Want men anebeedſe daer.
Itarea leghet daer naer /
Daer wilen Ycarus verdranc.
Phares eſ danen niet lanc /
Daermen vint den maerber wit /
Eñ nieweren ſo goet / ſo dit.
Ghemaket ſo was van hem
Die tempel van Iheruſalem /
Die Salomoen wilen maken dede.
Chion leghet daer mede /

Daer

Vs. 61. Eñ ander.] Zie hier achter.

Daermen maſtix vele in vint.
Kantos es verre niet een twint/
Daer was Juno in geboren
Eñ Sibilla/ alſe wijt horen/
Die Seruia geheten was/
Entie wiſe Pictagoras.
Erdine vate/ alſict vant/
Waren daer eerſt vonden int lant;
Dit ſijn die vermaerſte eylande
Vanden Cycladen/ alſict cande/
Vanden anderen makic geen wort/
Ic ghae te miere materien vort.

Van Cycile. XXXIII.

Cycile es gheheten dus
Vanden Coninc Cyculus/
Die Cō· Ytallus broeder was.
Onverre/ gelouet das/
So eiſt verſceden van Ytale/
Ommegaens/ ſo weetmen wale/
So eiſt iijm. ſtadien/ ſonder ghile/
Alſe die ·viij· doen die mile.
Grote berghe ſijn int lant/
Vul ſulfers/ dus eiſt bekant/
Hethna/ die berch/ leget hier/
Die altoos bernet/ alſe telſche vier/
Nochtan leeghter vp die ſnee/
Eñ dit en faelgiert nemmermee.
Daers Caribdis eñ Silla
In die zee/ den lande na/
Twee ſorgelike ſteden/
Daer ſijn ſcepen buten vreden/
Comen ſire in/ horen wi ſpreken/
Si verſinken/ of ſi breken.
Die Cyclopen woenden daer wilen/
En ſi dat die poeten ghilen/

Grote liede met eenen oghe.
Quaet coren lant eiſt eñ droghe.
In eene riuiere / die daer gaet /
Vint men den ſteen / die heet acaet.
Corael vintmen inde zee daer.
Colee die liggen daer naer
ix. eylanden in die zee /
Entie bernen emmermee.
Sardeine leget ſekerlike
Indie zee / bi Afferike /
Ghenoemt ſo eſ dat ghone
Van Sardus / Hercules ſone /
Die wt Affrike daer quam /
Eñ tlant in ſinen handen nam /
Hetſ lanc ·c· eñ ·xl. milen /
Eñ ·xl· wijt / ſonder ghilen /
Men vinter no wulf / no ſerpent /
Maer eſ een quaet worm bekent /
Die den lieden gaet te na /
Diemen heet ſolifuga.
Men vint daer fonteinen heet /
Die den lieden elpen gereet;
Maer ſi maken den dieſ blent /
Dwaet men ſine ogen / ditſ bekent.
Corcica eſ / ſonder ghilen /
Een eylant / dat .xx. milen

Van

Vs. 33. ghenoemt] VINCENTIUS MS. f. 22. d. *Sardus Hercule procreatus cum magna multitudine a Libia profectus Sardiniam occupauit, et ex ſuo* vocabulo *inſule nomen dedit.* Deze woorden ruimen eene duiſterheid in het HS. van MAERLANT uit den weg; want wy zouden zonder dezelven niet wel hebben durven bepaalen, of er hier ghenoemt / of gheuormt gelezen wierde; dewijl e en r in het handſchrift zomtijds, niet veel van elkanderen verſchillen. Wy twyfelen echter niet of de woorden van VINCENTIUS zullen hier alle onzekerheid geheel wegnemen.

Van Sardeina verſceden leghet/
Bi Ytalien alſemen ſeghet/
Leghet/ eñ heeft menegen oꝛt/
Vul van wilden/ alſemen hoꝛt.
Enoſus eſ een eylant
Neuen Spaengen/ dats becant/
Dat ſerpenten die erde vlien/
Waer ſiſe taſten/ rieken/ of zien.
Baliares ſijn eylande twee
Neuen Gallen/ indie zee/
Daermen ſlingeren eñ aermboꝛſte
Maecte eerſt/ eñ viſieren doꝛſte:
Eñ hier naer hetet/ alſict merke/
Noꝛdweghen eñ Denemaerke/
Yſlant/ Sweden eñ anders voꝛt.
Eylanden/ die liggen bet noꝛt/
Rekent men al in Sycia.
Al Vrieſelant verre eñ na/
Tuſſcen der Eluen eñ Sincval
Rekent men te Saſſen al/
Daer eſ Germania af thouet.
Nemmeer beſcedens/ deſ gelouet/
En hebbic vanden landen vonden/
Hier ſcedics af nv teſen ſtonden/
Eñ hebbe dit hier omme geſet/
Dat ghi verſtaen moget te bet/
Alſe ghi hoꝛt die riken noemen/
Daer die orlogers vte comen/
Wie ſi waren/ eñ wanen geboren/
Die der werelt daden toren.

Van lieden dolinghe, eñ van coſtumen. XXXIIII.

Myne yſtorien lietic bliuen/
O' dat geſelſcap vanden keytiuen/
Metten tongen hē verſcieden.
Nv hoꝛt voꝛt vanden quaden lieden/

Hoe vele dolingen/ daer ſi in vellen/
Hoe elc/ met ſinen geſellen/
Sulke coſtume nam ouer wet/
Alſic hier naer ebbe geſet.
Sente Jeronimus Die ſeghet/
Datmen in Arabien pleghet/
Eñ onder vele Sarraſine
Te leuene niet met brode/ met wine;
Maer vleeſch eñ kemels melc/
Bi ſulker ſaken/ leeſt daer elc.
Ouer zonde ſouden ſijt heten/
Souden ſi vleeſch van zwinen eten;
Oec mach cume leuen of ſijn
In Arabien eenech zwijn.
Wildemen andere liede dwingen
Te kemels melke/ te ſulken dingen/
Hem ſoude dinken inden mont/
Of ſi wulf aten/ ofte hont.
In Ponten/ in Frigia mede
Sijn witte worme te menger ſtede/
Eñ ebben die houede zwart/
Eñ liggen in houte hart;
Hier mede ſo geltmen rinte.
In Lybia/ in al Orinte/
Daer dat volc wandelt met pinen/
In heeten lande eñ in woſtinen/
Daer vindemen crekele in meneger wiſe/
Eñ maken daer af hare ſpiſe.
In Egypten/ in Paleſtine/
Om dat men daer doet den lande pine/
Met oſſen/ wilmen die waerheit weten/
Ne willemen daer geen rent vleſch eten.
Dje Hunen entie Tragoditen/
Eñ een groot deel vanden Syten
Eten dat vleeſch metten bloede.
Opter groter zeuſcher vloede
Wandelen liede menech een/
Die droghen viſſche vp eenen ſteen/

Daer die zonne op ſchinet ſere/
Hier bi leuen ſi eñ bi nemmere.
Die Wandelen entie Sermaten/
Eñ vele anders volcs utermaten/
Hebben in harder groter werden
Roſſen vleeſch eñ van perden.
Eñ oec doet Jeronimus gewach/
Dat hi eerande volc ſach
Eten/ rechts in beeſten wiſe/
Menſchen vleeſch vor alle ſpiſe.

Jheronimus van beeſten leuene van lieden XXXV.

Jheronimus ſpreect vort te waren/
Doe die Scotten heidijn waren/
Datter niemen adde eygijn wijf;
Maer elkerlijc was ſo keytijf/
Dat hi emmer wiues plach/
Waer ſoos hem luſte eñ hiſe ſach.
In Indien/ Ethyopen/ Perſen mede
Sijn lande van groter moghenthede/
Bi na ghelijc den Roemſchen rike/
Die leueden ſo beeſteliken/
Dat ſi haerre moeder namen te wiue/
Ja die dochtren van haren liue/
Eñ haerre ouder moeder mede.
Het was der Maſſageten zede/
Dat ſiſe houden ouer keytijf/
Die in ziecheden verlieſen tlijf;
Maer die vader mettien maghen/
Alſi comen te ouden daghen/
Slaenſiſe doot eñ eten;
Want ſi willen ouer waerheit weten/
Dat min mach der zielen deren/
Dat ſiſe eten/ dan worme verteren.
Cybarin die liede houden/
Dat ſi hare wt vercorne ouden

An

Vs. 23. Cybarin.] Het weinig, of byna geen onderſcheid,

An eene galghe alle hanghen,
Die van Yrcane haer zieke vangen/
Alſi ſijn bider leſter ſtonden/
Eñ werpenſe gieren eñ honden.
Die van Caſpien/ ſeggen jeeſten/
Gheuen hare dode den beeſten.
Die Siten ſom pleghen twaren/
Die vanden doden gemint waren/
Dat ſiſe leuende ghemeene
Graue onder die dode beene.
Capturi plaghen dalre beſte
Honde te houdene ter meſte/
Die hem verterden hare oude;
Alſe dit een Baillíu betren woude/
Die Alexander daer hadde geſet/
Omme te houdene hare wet/
Riep alt volc/ dattet woude
Alexander ontſeggen houde.
Dit wonder beſcriuet ons dus
Die wiſe Sente Jheronimus.

Solinus van manieren van lieden. XXXVI.

Solinus gewaget ons des/
Dat des pleghen Eſſedones/
Die van Fothen ſijn algader/
Dat ſi haren doden vader
Singhende draghen ten graue/
Eñ nemen thouet / eñ makere aue
Enen nap/ eñ drinkenre in.
Some hebben ſulken zin/
Dat ſi wonen in hagedochten/
Eñ noch noit huus en rochten,

Deſ

ſcheid, dat er is tuſſchen c en t in de oude HSS. is denkelijk de oorzaak, dat men hier leest Cybarin/ daer 't Latijn heeft *Tybarini*. VINCENTIUS MS. f. 24. b. Tybarini, *quos dilexerunt ſenes ſuſpendunt in patibul,*

Deſe houden haerre vianden houet
Vte te drinkene / des gelouet.
Orloghe minnen ſi tallen ſtonden /
Eñ / vter vianden wonden
Bloet te drinkene / ſi oec minnen /
Diere meeſt ſlaen / meeſt eren winnen /
Wie ſo hem oec dies trake achter /
Hi bleue altoos inden laehter /
Eñ alſi vrede maken goet /
So moet elc drinken anders bloet.
In Ethyopen es een lant /
Dat Garamanta eſ genant /
Daermen geen huwelijc en kint;
Maer elc ſpeelt / daer hijt vint /
Daers geen kint / dat weten can /
Wie die vader es / diet wan /
Bidi heetmen deſe bedieden
Donnedelſte van alden lieden.
Eñ Ethyopen eſ ſekerlike
Wel bekent in Affrike /
Daers in menegerande zede /
In menech lant / in menge ſtede:
Sulke vaen die elpendiere /
Eñ leuere bi / dats h' maniere:
Sulke / horic oec bedieden /
Leuen bi melke van wilden lieden.
Tragoditen en plegen niet
Huus te makene / alſe ander diet;
In hole wonen ſi / datſ h' zede /
Daer en es geene giererhede;
Aermoede minnen ſi gemeene /
Haer begherte eſ an enen ſtene /
Exacontalieus heten ſine bi namen /
Die heuet alleene te ſamen /
Vore al dat hi eſ ſo cleene /
Varuwen ſulc / alſe ·lx· ſteene.
Deſe leuen bi ſerpenten /
Sine ſpreken / no paerlementen

 Die

Die van Tracien die en geuen
Niet / of cleene / om dit leuen;
Maer ſi minnen die doot;
Want haer waen die eſ ſo groot /
Dat ſi wanen ſulc van hẽ ſomen /
Dat die zielen hier weder comen.
Andere wanen vanden keytiuen /
Dat ſi alle ſalich bliuen.
Alſe hem kindere worden geboren /
Machmen hẽ rouwe driuen horen :
Eñ mettien doden ſijn ſo vro.
Die wijf minnen die man alſo;
Alſemenſe bernet / na dien zede /
Dat ſi jnt vier ſpringen mede.

Van minnen van wiuen tharen mannen waert. XXXVII.

In Indi / ſcriuet Jheronimus /
Plegemen eere zeden aldus /
Te hebbene vele ſcone wijf /
Die dan meeſt in deſ mans lijf
Vanden manne was vercoren /
Gaet mettẽ int vier / alſwijt horen :
Dan dinghen ſi / eñ vermeten hẽ das /
Elc dat hi die liefſte was /
Entie die liefſte wert bekent /
Doet an haer beſte parement /
Eñ helſet dien doden altehant /
Eñ bernet mettem inden brant.
Het ſchijnt / die dus die doot gaet an /
Of ſi nie ſochten enen anderen man.
Dit hebbic van vrouwen zeden /
Vandien lieden hier ter ſteden
Gheſet / omme dat ghi ſult verſtaen /
Dat die ghene / die Gode ontgaen /

Alſe

Alſe dede dit quade diet/
Doe God die tongen alle ſciet/
In ghemeenre dolingen comen.
Nu ſuldi voꝛt horen nomen
Die geſlachten vanden lieden/
Eñ hoe dat hem die riken ſcieden.

Vanden beginne van der Syten rike, eñ hoe die lande vielen in dolingen. XXXVIII.

Falech/ die Hebers ſone was/
Alſemen hier te voren las/
In wies tiden dat geuel
Dat wonder onden tor Babel/
Die wan/ alſe hi adde ·xxx· jaer/
Rvgu/ ſinen ſone/ dats waer/
C· jaer eñ ·xxx· eñ een
Vader ſwaerre louien ween.
In ſinen tiden ſekerlike
So begonſte der Syten rike/
Die deerſte waren eñ doutſte mede/
Die lande wonnen met onvrede/
Nochtanne telment ſekerlike
Niet ouer gerecht Conincrike/
Want wilt volc was eñ onbeſceden/
Eñ ſonder redene dinc wilden leden.
Hier af ſpreect in ſinen viten
Juſtinus/ eñ ſeget/ dat die Syten
Lange iegen Egypten ſtreden/
Om vordeel van haerre outheden/
So dat Vexoris vernoyde das/
Die Cō· in Egypten was/

Eñ

Vs. 6. **Rvgu.**] Liever lazen wy hier **Ragu**; want zo heeft het HS. hier achter Cap. 38. vs. 1. 11. en VINCENTIUS MS. f. 27. b.

Eñ ſochtſe alre eerſt met ſtride/
Die Syten maectene onblide;
Want ſi hebbene verdreuen/
Egypten ware hem vp gegeuen;
Maer die Maraſſchen ebbent hẽ benomen/
Dat ſiere toe niet mochten comen.
Doe keerden die Syten daer na/
Eñ deſtruweerden Azia/
Eñ lagheure in ·xij· iaer/
Eñ ſetten haren tribuut daer.
In deſen tribuut Azia ſtac/
Tote dattene Ninus brac/
So dat in dat ·xij· ſte jaer
Haer wijf om hem ſenden daer/
Dat ſi te lande ſouden keeren.
In deſen gheviel dat ·ij· Heren/
ij. Coningen ionc eñ ſtout in h' doen/
Scolopitus eñ Heilyoen/
Vte Syten worden verdreuen/
Die met een deel haerre neven/
Eñ grote heren hem traken na/
Eñ quamen in Capadocia/
Daer ſi met haren here laghen/
Met roue gingen ſi hem beiaghen/
Eñ dwongen dat lant daer naer/
Doe worden ſi belaghet aldaer/
Eñ doot geſleghen eñ hare man.
Hare wijf daden die wapene an
Eñ ſlougen dat lant volc doot/
Eñ maecten eene cuere groot/
Dat ſi hare ſonen/ die ſi drougen/
Van hem daden/ of verſloughen/
Eñ houden mageden/ die ſi winnen/
Die woudſi niet leeren ſpinnen;
Maer jagen enter wapene pleghen.
Ouer een hebben ſi ghedreghen/
Dat ſi hem in haerre kintſchede
Die rechter borſt af vernden mede/

Dat

Dattem die mamme niet en let /
Sine ſlaen eñ ſcieten te bet.
Dit geſlachte quam wt Zweden /
Van deſen eſ inden dach heden /
Datmen heet der Mageden lant /
In latijn Amaſonia ghenant.
ij · Coninginnen maecten ſi doe
Marceſica eñ Lampetoe /
Die hare orbare ſouden belopen.
Vele dwongen ſi vanden Europen
Eñ wonnen Aſya / dat cleene /
Eñ maecter ſtede menich eene.
Haren roof ſenden ſi thuuſwaert /
Eñ lieten indien aert
Marceſica / die ſi wouden /
Die die lande dwingen ſouden /
So dat ſi eñ hare ſcaren
Alle daer verſleghen waren.
Dus wart verſlegen Merceſica /
Doe quam haer dochter Oritia /
Die van orloge ſere was vroet /
Eñ noch nie na man en ſtoet.

Hoe trike van Egypten begonſte. XXXVIIII.

Ragu / daer ic af ſeide hier voren /
Dien wart Saruch ·i· ſone geboren.
In ſinen tiden ſekerlike /
So begonſte van Egypten trike /
Dat ſtont / alſemen vint vorwaer /.
Bi naer · xv^{c}. jaer /
Outhier ent Cambices wan /
Sidert quaemt weder vp nochtan /
Eñ ſtont tote Auguſtus ſtonden /
Doe wart onder Rome ghebonden.
Saruch / Ragus ſone / wan
Nachor ſinen ſone / den man.

Men

Men leſet / dat in ſinen tiden begonden
Twee riken / die lange ſtonden:
Deen was van Aſſurien trike /
Dat ſtont lange mogendelike
xijc. eñ Viertech jaer /
Onder .xxxvi. Coningen / datſ waer.
Doe quamen die van Meden bouen /
Die die van Aſſirien verſcrouen /
Eñ Arbachus die wart Here /
Alſe ghi hier na ſult horen mere.
  In Saruchs tiden begonde mede
In Siciomia / die ſtede /
Een Conincrike / alſict las /
Dat houet van Europen was /
Dat gheduurde alſt eſ beſcreuen /
xxv. Coningen leuen /
dcccc. jaer eñ .xl. omtrent
Eert gevellet was eñ gheſcent.
Deſe viere riken / ſonder waen /
Quamen nadie louie ſaen:
ij. in Azien / twee in Europen.
Nv ſullen wi voert ten jeeſten lopen.

Hoe Adams geſlachte doolde tote Abrahame, *eñ hoe die afgoden vp quamen.* XL.

Nachor wan ſinen ſone Thare /
Die wart in ſijn lant geware /
Eñ was van Caldee geboren.
Nembroth was comen / alſwijt horen /
Die leerde daer int lant / die ſot /
Dat tſier waere een gherecht god.
Nachor eſ niet met hem bleuen /
Hier omme wart hi ſlandſ verdreuen.

Deſe

Vs. 5. Die enz.] Dit zelfde verhaal van *Nembroth* vinden wy hier boven Cap. 19. vs. 35. en *volgg.*

Deſe Tharee wan Abꝛaham /
Die was deerſte / alſict vernam /
Die doꝛſte ſeggen al openbare /
Dat een warachtich God ware.
Hiet gaet wt dander Staet /
Die ſtont / alſt beſcreuen ſtaet /
dcccc· eñ ·xl· voꝛt
Al tote Abꝛahams gheboꝛt.
Dus waet vander werelt beginne /
Doe Abꝛaham quam ter werelt inne /
xxxi· hondert jaer
Eñ ·lxxxiiij· ouer waer.
Sente Clement hi ſeget / die man /
Hoe die werelt dolen began /
Eñ ſeghet / dat / int negende geſlachte
Van Adame / quam vele van machte /
Opgante / die Gode maecten gꝛam /
Daer die louie aue quam.
Dat tiende geſlachte eñ telefſte mede
Bleef ſtaende indie dorperhede.
Dat ·xij·ſte nam van Gode
Vleeſch orlof tetene bi gebode /
Eñ ſi dat bloet ſouden laten.
In dat dertiende wart verwaten
Cam / omme ſine dorperhede
Entie ſine naer hem mede.
Int viertiende ſomege liede
Van gheenen verwatene diede
Maecten den duuel outaer /
Eñ offerden hem bloet daer /
Omme te doene touerie:
Entie ſtonden met haerre partie /
Onthier entie Jueden quamen /
Dieſe ſloughen alteſamen.
Int vijftiende maecten ſi afgode /
Eñ anebedendſe bi ghebode.
Int ſeſtiende hiet elc ſijn lant /
Nadien dat hi was genant.

Int

Int ſeuentiende adde Nembroth de ere
Eñ was te Babylonien Here
Ouer die Perſen inder ſteden/
Eñ leerdem vier anebeden
Int achtiende muurdemen de ſteden/
Eñ ſcaerden volc ten onvreden/
Eñ maecten wapene eñ wet/
Eñ ſijn Bailliuwen eñ templen geſet/
Entie Princen bi gebode
Anebedemen ouer gode.

Van Abrahame, eñ van Ninius. XLI.

Tharee/ alſt hier voren ſtaet/
Van Abrahamme/ eñ nu gaet
Die derde euwe hier nu ane.
Tien tiden/ doemen te verſtane/
Maecte Ninus met gewout;
Alſe Abraham was .vij. jaer out/
Die grote ſtat van Niniuee/
Drie dachvaert groet/ ofte mee.
Dander Coninc/ alſict vant/
Was hi van Surien lant;
Want Belus hadder Cō· geweſen
Sijn vader/ vor hem/ alſe wi leſen.
Deſe Ninus/ dats al waer/
Was Coninc ·lij. jaer.
xlij. jaer voer Abrahams gebort/
Eñ ·x. jaer was hijt vort.
Hi waeſt/ daer afgode af ſijn vonden/
Alſe ons vraye ieeſten orconden.
In Ninus tiden leuede Cam/
Die vandien vader dien godſat nam/
Eñ was Cō· in Bracteren lant.
Hi was die touerie eerſt vont/
Eñ was vanden ſterren wijs/
Dies haddi ontfangen prijs;

So

So dat hi Sorraſtres hiet /
Dat meeſter van ſterren bediet.
Die .vij. aerten liberale
Vant hi mede alſo wale.
Clement ſeget / dat hi vernam /
Dat hi eenen ſone hadde / hiet Stram /
Danen tgeſlachte van Perſi
Eñ van Egypten af comen ſi
Eñ van Babylonien mede.
Hem leerdi die vendichede
Van touerien / eñ menech quaet /
Oec haddi eenen duuel primaet.
Sindent ſloughene Ninus doot /
Eñ bernde cleine eñ groot
Sine bouken altemale.
Nochtan vintmen beſcreuen wale /
Dat bouken van hem ſijn bleuen.
In ſo ongeuallich leuen /
So viel dat volc eñ in ſulker ſcame /
Sonder die volgeden Abrahame /
Dat ſi hout / bome eñ ſteen
Eñ alle beeſten ouer een /
Ouer gode menech kende /
Ja dat luut van haren ende /
(Al eiſt ſcande / datment ſeghet /
Alſo alſt in die bouke leghet /
Die daer af ſcreef Sente Clement /)
Hebben ſi ouer god bekent.

Hoe Semiramis berechte Surien. XLII.

Doet aldus dolende wart gemeene /
Abraham entie ſine alleene /
Die van ſterren ſere was vroet /
Hi vernam wel eñ verſtoet

Vs. 48. luut enz.] Het latijn heeft hier: *ſtrepitum ventris.*

Biden ſterren/ dat een God ware/
Die maecte dat lichte eñ dat ſware/
Diet algader oec berecht/
Eñ al ſtaende houdet echt.
Dies quam hem dinghel te voren
Eñ leerdem/ eñ liet hem horen
Al/ dat ten geloue lach ane/
Eñ daer hi af was in wane.
Ninus wart vor ſine poꝛt
Geſcoten doot eñ ſo vermoꝛt/
Eñ liet een kint hiet Ninia/
Dan was niet out genouch d' na;
Maer Semiramis ſijn moeder/
Die van moꝛdadicheden was vꝛoeder/
Dan jeman was/ ſoe veinſde hare/
Dat ſoe die ſone Ninia ware;
Want luyt/ ghedane eñ langhe
Was na een van eenen ganghe.
Nieuwe maniere trac ſoe an
Van cleden/ eñ geboot die man/
Dat ſi hem alſo ſouden cleeden.
Soe entie ſone/ onder hem beeden/
Berechten doe Aſſiria
xlij· jaer daer na/
Dat Ninus doot bleuen was.
Oec genende ſoe hare das/
Dat ſoe maecte haren man
Van haren ſone/ eñ omme dit dan
Was ſoe deerſte/ ſeggen boeke/
Die oint manne maecte bꝛoeke;
Want ſoe tuſſcen die dien
Den ſone niet bloot en ſoude ſien
Soe maecte veſte eñ menege ſtede/
Eñ muurde Babylonien mede
Met eenen mure van teglen dicke/
Gꝛoot eñ ſtaerc eñ ongemicke/
xl· ellen dicke eñ hooch hondert.
c· porten/ des menech wondert/

M

Al gheghoten van metale
Dits ongelouelic merkic wale;
Maer yſtorien van heilegen lieden
Seggen ons dit/ eñ bedieden/
Eñ ſeggen die muur eſ lanc
xl. milen ommeganc.
Dits een wonder ſekerlike
Vanden .vij. in erderike.
Semiramis/ ſpreect dauenture/
Maecte deſe wonderlike mure/
Hier naer ſuldire meer afhoren/
Hoe die ſtat wart verloren.
Oroſius ghewaghet dis/
Dat deſe Semiramis
Bloet begerde/ eñ bernde mede
Altoos indie onſuuerhede.
Alſoe hadde van eenen man
Haren wille/ dode ſoene dan;
Want ſoe hare kint adde te manne/
Gaf ſoe vte eene wet danne/
Dat wat moeder/ die ſo woude/
Haren ſone neemen ſoude.
Juſtinius die ſcrijft al bloot/
Dat ſoe haren ſone ſint ſlouch doot.

Van Abrahame eñ ſinen gheſlachte, hoe dat ſi rumden tlant. XLIII.

Abraham was alleene goet/
Al was aldie werelt verwoet/
Sonder hi eñ ſine meyſeniede/
Doe rumde hi eñ ſine liede
Sijn lant/ omme ons Heren gebot/
Eñ doe ſo beloeuede hem God/
Dat lant van promiſſioene
Sinen geſlachte tharen doene.
Twee wiue haddi doe te waren
Agar eñ Sarra/ eñ quam geuaren

Te Damas/ eñ woende daer.
God die belouedem daer naer/
Dat van ſinen vleſche ſoude comen
X p̄ c/ der werelt te vꝛomen.
Eerſt dꝛouch hem Agar enen ſone/
Yſmael ſo hiet die ghone;
Doch ſo gaf hem God daer na
Eenen ſone van Sarra/
Die was gheheeten Yſaac/
Daer hem God ane voꝛſpꝛac/
Dat x p c vandien ſoude comen.
Beſnideneſſe heuet hi genomen
Eñ mettem al ſijn gheſinde;
Want God hiet hem/ diene minde/
Eñ hi dede aldat God woude/
Omme dat hem teeren comen ſoude.
God die ſeide hem dat te voren/
Dat hi Sodoma ſoude ſtoren/
Om hare dorperlike zonden.
Loth wart danen quite vonden/
Sijns bꝛoeder ſone/ eñ Yſaac wies/
Sarra ſtaerf/ ſijt ſeker dies/
Eñ was gegrauen daer ter ſtede/
Daer Adam leghet eñ Yeue mede
Indie twivoudege hagedochte.
Abꝛaham ſinen ſone ſochte
Een wijf van ſiere geboꝛt/
Diemen Rebecca noemen hoꝛt/
Daer an ſo wan Yſaac ginder
Teere dꝛacht te ſamen ·ij· kinder/
Dat was Jacob eñ Eſau/
Deen was ſcone eñ dander ru:
Eſau was ru eñ root/
Jacob ſcone van hare bloot.
Yſaac was out ·lx· jaer
Tien tiden/ wet voer waer.
Indien tiden begonde ·i. gꝛoet rike
In Gꝛieken ſere mogendelike/

Eñ

Eñ ſtont .xiiij. Coningen lanc/
Deen na den anderen anegaenc.
Doe verleide Perſius alleene
Den Cõ. ſtoel tote Micheene/
Daer regneerde ſijn geſlachte
Langhen tijt ſere met machte.

Van Jacobpe eñ van Eſau. XLIIII.

Eſau eñ Jacob ſijn broeder/
Gewieſſen eñ worden broeder/
Eñ Eſau wart eerſt geboren.
Indien tiden/ alſe wijt horen/
So hadde die outſte broeder .ij. deel/
Alſo alſe hi nu geheel
In ſomech lant heuet dat leen.
Indien tiden haddi ouer een
Die benedixie vanden vader/
Eñ twiwoudich deel algader
Jeghen dien broeder van dien goede/
Eñ alle daden ſi hem oetmoede/
Alſe haren outſten eñ haren Here.
So dat Jacob met eenen keere
Dit recht an ſinen broeder cochte/
Daer naer/ alſe den vader dochte/
Dat hi niet langer mochte leuen/
Heuet hi die benedixie gegeuen
Jacobpe/ in ſulker gebare/
Oft Eſau ſelue ware;
Want hi was van ouden blent;
Alſe Eſau dat bekent/
Wilde hire den broeder omme ontliuen;
Maer die moeder en liet niet bliuen;
Maer ſoe ſendde den jongen man
Tote haren broeder Balaan.
In Meſopotania.
Dien diendi/ eñ nam daer na

Siere dochter/ Lyen eñ Rachel/
Eñ met Lyen alſo wel
Nam hi eene hiet Zelpha/
Met Rachel eene hiet Bala.
An Lyen daer na ſo wan hi
Ruben/ Symoene eñ Leuij/
Judas/ Yſachar/ Zabulon/ d' na
Eene dochter hiet Lyna.
Zelpha drouch Gat eñ Aſar mede.
Bala drouch/ dat was waerhede/
Dan eñ Neptalym. Eñ Rachel
Drouch Joſeph eñ Benyamin alſo wel.
Vandeſe ·xij· ſonen ſo quamen
Die ·xij· geſlachten alle tſamen
Van Yſrael / die tharen doene
Wonnen tlant van promiſſioene.

Van Foroneus, die den Grieken haere wet gaf, eñ *hoe dat rike van Argos begonſte.* XLV.

In Jacobs tiden ſo ghevel/
Die oec mede hiet Yſrael/
Dat Foroneus/ Ytacus ſone
Eñ Nyobes was die ghone/
Die eerſt gaf den Grieken wet/
Eñ heuet die dinc alſo gheſet/
Dat hi wilde/ datmen ſprake
Vorden juge eñ togede ſake.
Deſe Ytacus Foroneus vader
Begonſte dat Conincrike algader
Van Argos/ eñ was deerſte Here.
Yo / ſijn dochter/ dats oec mere/
Eſ in Egypten ghevaren/
Eñ brochte daer lettren te waren/
Die ſoe daer oec leerde kinnen/
Soe leerde mede coren winnen/
Eñ hier omme / na hare doot /
Daden ſi hare eere groot/

Eñ

Eñ maectenre af eene godinne.
Foroneus ſone / alſict kinne /
Die Apis heet / quam mede aldaer
Entie wart haer god daer naer.
Seraphis hiet ſine bi namen /
Die eeren ſi meeſt alte ſamen.
Indien ſeluen tiden was
Leuende die ſcone Pallas /
Daer ſi godinne af maecten hoge /
Eñ hietenſe vrouwe vander orloge.
Nv willen wi ten jeeſten keeren.
Jacob hadde gewoent met eeren
Met ſinen ʒweer ·xv· jaer /
Eñ alle ſine kindere daer
Gewonnen / ſonder Benyamin /
Doe quam hem in ſinen ʒin /
Dat hi wilde te lande varen /
Eñ oec ſo hiet hem God te waren /
Die hem belouede te ſine hoeder
Jeghen Eſau / ſinen broeder.
Doe voer hi woch eñ keerde dan
In dat lant van Canaan /
Daer hem die broeder quam te gemoete /
Diene ontfinc wel eñ ſoete.
Bi Sychem maecti ſine wone /
Aldaer vercrachte ſConincs ſone
Siere dochter / die ſcone Dyna /
Dies quamen ſine kindere dʼ na /
Symoen eñ Levij mede
Eñ ſlougen aldie man vander ſtede.
Tien tiden was Prothomeus /
Adlas broeder / wi leſent dus /
Dat hi eerſt vingerlijn vant
Man te draghene ane die hant;
Maer het was yſerijn dat ſine /
Daer in ſette hi ſteene fine.
Ane den vinger naeſt den cleenen
Hiet hijt draghen / eñ an el en genen;

Want eene adere / dat verſtaet /
Vandien al toter herten gaet.

Hoe Joſeph ſpelde den Cō· ſinen droem, dien ſine ſine broedere vercochten. XLVI.

NU keeren wi / daer wijt lieten ſtaen,
Joſeph was lieffſt / ſonder waen /
Metten vader van hē allen /
Dies wilden ſine alle doen vallen /
Eñ vercochtene / eñ ſeiden:
Een dier atene ander heiden.
Jacob weende van deſer mort.
Joſeph was vercocht doe vort
In Egypten eenen groten Here /
Hiet Futiſer / die hem dede eere /
Eñ want hi hadde ſo reine ·i· lijf /
Dat hi den Here an ſijn wijf
Ne gheene ontrouwe doen en wilde /
Dies moeſte die houeſce ente milde
Indien kaerker ſijn gedaen /
Daer hi die drome ontbant ſaen
Den backere enten ſcinke mede /
So dattene die Coninc dede
Halen / omme dat hi woude /
Dat hi die drome ontbinden ſoude.
Joſeph was out ·xxx· jaer /
Doe hi ſtont vorden Coninc daer /
Eñ hem ſinen droem telde /
Eñ voerſeide / eñ voerſpelde
Die ·vij· goede jaer entie quade,
Toe wart hi / bides Coninx rade /
Here eñ Prince van alden landen /
So dat al ſtont an ſinen handen.
Ditſ der Byble vraye jeeſte ;
Maer omme dat ic twinſte eñ tmeeſte
Ghedicht hebbe in Scolaſtica /
Dieſ lidict lichte / eñ gha

Ten jeeſten / die hier niet en ſtaen.
Pharao / die gaf / ſonder waen /
Die Coninc / Joſeph teenen wive
Futifers dochter / die van live
Maget was eñ ſcone nochtan /
Daer hi ſine ·ij· ſonen ane wan /
Manaſſes eñ Effraym mede.
Nu ſuldi horen hier ter ſtede
Van Aſſenech / Joſephs wijf /
Dies die Byble maect een blijf.

Hoe Joſeph coren gharderde teſ Coninx behouf, eñ van Aſſenechſ torre, Futifers dochter. XLVII.

Int eerſte jaer vanden vij · goeden
Sendde die Koninc Joſeph / den vroeden /
Dat hi ſoude verſamen coren.
Geuaren quam hi / alſewijt horen /
Int lant / daer Futifer was Here /
Hi hadde eene dochter ſcone ſere /
Ghelijc de Eubreuſchen vrouwen /
Die man en wilde ebben no ſcouwen.
Aſſenech hiet ſoe / leeſtmen hier /
Verwaent was ſoe eñ ſeere fier /
Noch noint man en ſach hare.
Bi haers vader zale aldare
Stont een tor / hooch up te ſiene /
Daer waren in camere tiene.
Deerſte was ſcone eñ groot
Van maerbre / proſier / ſonder genoot
Waeſt gepaueert / die weghe gemene
Al vul precieuſer ſteene /
Die balken van goude fijn.
Die goden / die in Egypten ſijn /
Die Aſſenech ebben woude /
Stondenre ſeluerijn eñ van goude /
Die anebededſe eñ ontſach
Die joncvrouwe nacht eñ dach.

Dander. camere hadde te deele
Der joncurouwen diere juwele.
Die derde hadde alle rijchede/
Diemen conde gepenſen mede:
Alrehande dranc en̄ ſpiſe/
Dies herte gherde in alre wiſe.
Oec waren in dandere ſevene
vij. joncvrouwen/ reene van leuene/
Die hare daden haer ghemac/
En̄ daer noit man an en ſprac.
Indie camere/ daer Aſſenech lach/
Stont eene camere oeſt iegen den dach/
Die was groet/ ſcone en̄ goet/
Eene andere ten zuden ſtoet/
Entie derde ſtont int nort/
Daer was een bedde met goude gebort/
Met peurpere en̄ met viſſen gedect/
Daer noit man/ alſemen vertrect/
Op ne ſat/ dat was die ruſte
Van Aſſenech/ alſt haer luſte.
Omme dat huus ſo lach .i. hof/
Hoghe ghemuurt/ daer wonder of
Beſcreuen es; want porten viere
Waren daer van yſere diere/
Telken .xviij. jongelinge
Wachtende der joncurouwen dinge.
An deene zide was eene fonteine/
Springende/ ſcone en̄ reine/
Indat hof/ in dat proveel/
En̄ eene cyſterne/ die al gheel
Alden ouerloep ontfinc/
Nie ſach man ſo diere dinc.
Bome waren inden houe/
Die vrucht drougen van groten loue.

Aſſe-

Vs. 37. groet] In het HS. aldus g^{o}et. Zie over deze verkorte ſchrijfwyze onze aanteek. hier achter.

Aſſenech was openbare/
Groot/ vulcomen/ alſe Sare/
Scone alſe Rebecca alſo wel/
Eñ vulmaect alſe Rachel.

Van Joſeph eñ van Aſſenech, hoe ſi hem onder ſaghen. XLVIII.

Joſeph ſinen bode geweghet/
Die dat Futifere ſeghet/
Dat hi mettem herbergen coemt;
Alſe Futifer hort/ datmen noemt
Joſephe/ wart hi ſere vro/
Eñ ſeit ſiere dochter alſo:
Dat daer quame Joſephs bode/
Die de cracht hadde van Gode/
Eñ hi wilde/ alſoe hi quame/
Dat ſoene te manne name;
Maer ſoe antworde/ alſe die fiere/
Dat ſoe ne ghenen priſoniere
Te manne name; maer alleene
Eens Coninx ſone/ ſcone ēn reene.
Doe ſi onderlinghe ſpraken
Van aldus gedanen ſaken/
Quam Joſeph/ eñ ſoe es ſaen
In hare camere gegaen.
Joſeph quam up Pharoens wagen/
Die ghuldijn was al indien dagen/
Daer waren in ·iiij· witte perde/
Selue ſat hi/ na Conincs werde/
Gecleet eñ gecroent met goude/
Eñ een tekijn van ghewoude/
Dats een ceptre in diere gebare/
Ofte hi ſelue Coninc ware.
Futiſer/ eñ ſijn wijf mede/
Quamen hem jegen/ nadien zede/
Neghen ſi hem/ eñ holpen hem of/
Eñ leeddene in dat ſcone hof/

Eñ men ſloot die porten toe.
Aſſenech die ſaghene doe/
Eñ hare heuet int herte getreget/
Dat ſoe heuet ouerdaet gheſeget
Eñ ſeide nv eſ commen ſekerlike/
Die zonne vanden hemelrike/
Wie mochte wanen onder den trone
Dat Joſeph ware alſo ſcone!
Joſeph was eerlike ontfaen/
Doe vragedi Futiferre ſaen/
Wie dat wijf ware? die vp hē ſach
Eer camere veinſtre/ daer ſoe lach.
Doeſe woch/ ſprac hi te hande;
Want die vrouwen vanden lande
Daden hem ſo grote pinen/
Omme minne/ dat hi waende dwinen/
Eñ ſenden hem boden eñ giften mede/
Die hi onwerdelijc van hem dede.
Hets mijn dochter/ ſprac de wert dan/
Die onwert heuet alle man/
Die noch noit man en ſach/
Dan wi/ heden vp deſen dach/
Du eñ ic/ wart di ghename/
Jc wilde/ dat ſoe di groeten quame,
Eſſoe maget/ come hare/
Jc minſe/ of ſoe mijn zuſter ware.
Doe haledſe die moeder ſaen/
Eñ deedſe voer Joſephe ſtaen.

God

Vs. 33. getreget] Hier heeft het Latijn: *Et videt Aſſenech Joſeph, et* conturbata *eſt ſuper ſermonem, quem dixit de eo.* MS. f. 34. a.

Vs. 51. Die enz.] Om de byzondere, en in den eerſten opſlag duiſtere woordſchikking, hebben wy niet ondienſtig geoordeeld 't Latijn van VINCENTIUS hier by te voegen: *filia mea eſt virgo et odio habens omnem virum*, quam nunquam vidit vir, niſi ego et tu hodie, *ſi vis, veniat, et ſalutet te*. MS. f. 34. a.

God houdu! ſprac ſoe ſoetelike /
Gods gebenedide van hemelrike !
Joſeph ſprac: God make u goet /
Die alle dingen weſen doet!
Doe wilde ſoene cuſſen nadien zede;
Maer Joſeph hem het achter dede /
Eñ ſeide: en betaemet genen man /
Die Gode minnet / eñ hem roept an /
Dat hi een wijf cuſſen ſoude /
Dje dode / ſtomme afgode van goude
Cuſſet / eñ oec anebeet /
Eñ te haerre taſlen eet.

Van Aſſenech droufhede, eñ hoe ſoe Joſephe minde. XLVIIII.

Aſſenech die weende onſochte /
So dats Joſephe verdochte /
Eñ leide vp hare houet ſijn hant /
Doe vervroyde ſoe te hant /
Eñ ginc ziec te bedde waert /
Van bliſcepen eñ van joien veruaert
Eñ hare der afgoden verteghen.
Joſeph dede ſijns wel pleghen /
Eñ alſe hi henen varen ſoude /
Bat hem Putifer / eñ woude /
Dat hi mettem bleuen ware;
Maer Joſeph maket õmare /
Doe belouedi hem / eiſt dat hi mach /
Te keerne vpten achtenden dach.
Aſſenech hare gode nam /
Alſe diere vp was worden gram /

Eñ

Vs. 7. verteghen] Vertygen. is *afzien, varen laten.* Zie KILIAEN v. Vertijden / en Vertijgen en aldaar G. VAN HASSELT. VINCENTIUS heeft: *diis* —— abrenuntiauit. MS. f. 34. b.

En warpſe ter noꝛt veinſter neder/
Al hare ſpiſe voꝛt eñ weder/
Die diere was eñ vele tien ſtonden/
Warp ſoe altemale den honden.
Haer hoeft eñ haer parement
Beſtꝛoyde ſoe met aſſchen õtrent/
Eñ weende ·vij· daghe ſere/
Ten achtende en dede ſoe nemmere/
Dan ſoe ter oeſt veinſter ginc ſtaen/
Soe ſach die dachſterre ſaen/
Enten hemel daer vp bi gaen/
Eñ gꝛote claerheit daer vte ſlaen.
Doe ſoe dit ſach viel ſoe neder ſaen/
Mettien quamer/ alſe een man gedaen/
Een jngel/ dieſe vp ſtaen dede/
Eñ alſoe vp hem mercte mede/
Dochti hare Joſephs gelike/
Dies viel ſoe neder ſekerlike;
Maer dingel heeſſe vp geheuen/
Eñ hare goeden trooſt gegeuen:
Dat ſoe daſſchen woch dade/
Eñ hare dꝛoeuelike gewade/
Eñ dade hare beſte cledere an/
Eñ quame weder te hem dan.
Dit dede die joncfr'. Hi ſeide doe:
Dat ſoe ſoude weſen vꝛo;
Want God hadde/ ſonder waen/
Hare penetencie ontfaen/
Eñ hare name ware geſcꝛeuen/
Daer in ſtaen/ die ghene/ die leuen,
Eñ ſeide haer mede ouerluut/
Dat ſoe ſoude ſijn Joſephſ bꝛuut.
Aſſenech den jngel bat
Ouer die ·vij· mageden dat/
Hare geſellekine van ere oude/
Dat hiſe benedien ſoude.
Dit dede hi/ eñ ſciet van hare/
Mettien ſo quam hare die mare/

Dat Joſeph quam / die heilege man.
Ter poꝛten ginc ſoe neder dan /
Eñ teerſten hi quam binden houe /
Gꝛoete ſoene met gꝛoten loue /
Eñ ſeide hem des jngels woꝛt.
Ten naeſten daghe daer na voꝛt
Eeſchediſe den Cō· Pharaoene /
Dieſe hem gaf tſinen doene /
Eñ ſette elc eene crone
Op ſijn houet / diere eñ ſcone /
Eñ maecte hem ·vij· feeſten /
Eñ geboot den minſten enten meeſten /
Dat niemene te werke gaet /
Alſe langhe / alſe die feeſte ſtaet.

Hoe Joſeph ſinen broederen coren vercochte, eñ hoe Jacob in Egypten quam. L.

Dus heuet God Joſephs armoede
Algader bꝛacht te gꝛoten goede /
Omme dat hi hem hilt ſonder ʒonde.
Die ·vij· jaer / die vulle ſtonde
Van corne / die leden : eñ daer naer
Quamen die ·vij· quade jaer /
Alſe die Cō· in dꝛome ſach.
Joſeph ondede vptien dach
Die ſcuren / eñ vercochte tcoren /
Elſ hadde alt volc ſijn lijf verloren:
Die oec van vremden lande comen
Hem vercochtijt oec te ſamen.
Sine bꝛoedere hi daer comen ſiet /
Hi kennedſe / eñ ſi hem niet.
Hi ſprac an hē met talen ſwaer /
En hietſe ſpierres al openbaer;
Doch wart hi wenende / eñ lijede daſ /
Dat hi haer bꝛoeder was.

Hi

Hi ontboot ſinen vader/
Die quam met ſinen volke algader/
Eñ Pharao die gaf hem
In Egypten tlant van Jeſſem.
Tien tiden was hi out vorwaer
Jacob ſelue · C · eñ · xxx · jaer.
Pharao wonderets menechfout/
Dat hi ſo ſcone was eñ ſo out.
Men leeſt in cleene Geniſis/
(Dat een heimelic boec oec js)
Dat Aſſenech inden keer
Orlof nam anden zweer.
Alſe ſoene ter coemſt hadde gegroet/
Quam hare doe int gemoet
Des Coninx ſone in ſine zale/
Eñ ſoe bequam hem ſo wale
Dat hi Symoene eñ Leui/
Joſephs broedere/ die hare waren bi/
Groot goet eñ miede boot/
Omme Joſephe te ſlane doot/
Op dat hi twijf mochte gewinnen;
Maer ſine wildeus niet beginnen.
Doe ginc vort die boſe man
Tote Gad eñ tote Dan/
Eñ ſeide in valſcen treken:
Hi hadde Joſephe horen ſpreken:
Dat hi na ſijns vader doot/
Hem ſoude doen pine groot/
Omme dat ſine handen vercocht
Eñ hem hadde oec gedocht/
Dat ſi niet ſculdich waren gheel
Te hebbene recht broeder deel;
Want ſi an jonewiue waren gewonnen/
Eñ niet vander edelheit comen.
Dus riet hi hem beede gader
Joſeph te ſlane/ eñ hi ſinen vader.

Vs. 47. handen.] Lees hadden.

Dus eſ hi ten Cō· gegaen/
Eñ en hadden die wachters gedaen/
Hi hadde ſinen vader doot.
Doemen hem dit dus verboot/
Nam hi mettem ·l· man/
Eñ quam aldaer/ Gad eñ Dan
Hadden geleit hare laghe/
Om Joſephe te ſlane eñ hare mage;
Want men daer emmer moeſte liden.
Aſſenech ſoude en woch riden
Eñ met hare ·dc· man/
Diemen daer alle ſlouch in den dan/
Sonder eenen/ die van deſen doene
Leui eñ oec Symoene
Lijctekijn brochten eñ mare.
Aſſenech eñ Benjamin met hare
Sijn met eenen waghen ontſloen.
Leui eñ Symoen
Quamen metten haren/ eñ ſloegen doot
Der andere eene paertie groot.
Dan eñ Gad ontſloen int riet/
Dattem cume eſ geſciet.

Van Pharaoens ſone eñ van Aſſenech, **hoene** *Beniamin warp met eenen ſteene*, *alſe* **hi** *Aſſenech wilde neemen.* LI.

Hier na quam Beniamin ridende
Met Aſſenech/ eñ henen tidende/
Hi ſach des Coninx ſone comen/
Alſe die gherne hadde genomen
Aſſenech/ alſt wel ſceen/
So dat hi nam eenen ſteen/
Eñ waerpene tuſſcen hals eñ hoeſt/
So dat hi neder viel verdooſt/
So dat hine ouer doot helt.
Doe quamen daer na met gewelt

Sij

Symoen eñ ſijn broeder Leui/
Dan eñ Gad ſo ſochten ſi/
Omme dat ſine wilden ſlaen doot;
Maer Beniamin verboot.
Si namen vp des Coninx ſone/
Eñ dwoughen ſine wonde na tgone/
Eñ brochtene ſinen vader/
Die dankets hem allegader/
Dat ſi hem tlijf ebben gegeuen:
Ten derden daghe enddi tleuen.
Pharao leeſder onlanghe na/
Hi was oud ·xcix· jaer/
Eñ hi liet Joſephe ſijn rike/
Die regneerde mogendelike
In Egypten ·xlviij· jaer/
Eñ veruogede/ eñ leerde daer
Des Coninx ſone harde wel.
Jacob/ die mede hiet Iſrael/
Alſe hi hadde ·cxl· jaer eñ achte/
So beuoeldi wel an ſine machte/
Dat hi naerde ſine doot/
Joſeph hi te hant ontboot/
Eñ beſwoerne/ ſo hi meeſt mochte/
Dat hine ter twiuoudeger agedochte
Hem grauen ſoude dor ſinen lieue/
Daer Adam leghet eñ der Heue.
Abraham eñ Sarra/
Yſaac/ Lya eñ Rebecca
Eñ Jacob wart daer oec begrauen;
Maer Rachel meſſede der gauen;
Want ſoe van Beniamine bleef doot.
So was ſoe met rouwen groot
Begrauen bi Bethleem.
Jacob dede comen voer hem
Sinen ſone/ eñ ſeidem mettien
Die dinc ſi ſullen geſcien/
Eñ voerſeidem die coemſt ons Heren/
Some benedijediſe met eeren/

Eñ ſome en ſeindehiſe niet;
Want die heileghe Geeſt hem riet.

Hoe die Kinderen van Iſrael quamen in pinen na Joſephs doot, ende hoe deyghijndoem begonſte vanden Jueden. LII.

Joſeph regneerde / alſe Here /
In Egypten met groter eere
Onder · v · Coningen wart hi lief /
Deerſte diene ter eeren hief /
Dien heet Scolaſtica Neffrem /
In andere boeken heetmen hem /
Dat hi hiet Coninc Pharao /
Entie Byble wille alſo ;
Want doe Abraham was geboren /
Alſe ons coroniken doen horen /
Worden in Egypten Heren
Die Tybeye met grotere eeren /
Eñ warent .C. eñ .xci. jaer.
Doe quam ander volc daer naer
Ter cronen / der herden geſlachte /
Die regneerden met crachte
C. eñ .iij. jaer harde ſcone /
Deſe hieten Pharaone
Noch. Die croniken alte ſamen
Ne weten van els geere namen ;
Maer doe Joſeph / wet vorwaer /
Gheregneert adde .xiij. jaer
So wart een hiet Amiſidis Here
Xv. jaer eñ nemmere ;

Maer

Vs. 24. xv.] Hier is zekerlijk door onoplettenheid van den afſchryver een x vergeten; want *Amaſis* heeft 25 jaar geregeerd, welken tijd hem EUSEBIUS *in Chron.* en PETAV. *in Ration. Tempor.* toeſchryven. Ook heeft het latijn van VINCENTIUS: *regnauit Amoſis* annis xxv. f. 37. b. MS.

Maer Jacob ſtaerf in Egypten daer
In Amiſidis . xv . de jaer.
Daer naer drouch Tebroen crone
xiij. jaer ten ſinen lone.
Amoneſis hi drouch daer naer
Die crone maer · xxi · jaer.
Menfers was · xii · jaer Here /
In ſijn neghende / ſeget die lere /
Staerf Joſeph / bi Gods gewout /
C · jaer eñ · x · out.
Eñ daer begonde / wet wel /
Teygijndoem van Yſrael /
Eñ ſi bleuen in diere maniere
C · jaer · xl · eñ viere.
Deſe Menfers wilde weten niet /
Hoe dat Egypſche diet
Staende bleef bi groter vrihede /
Bi Joſephs moghenthede;
Dies ſette hi dyſraelſche ſcare
In groten eygijndoeme ſware /
Nochtan hiet hi eñ gheboot /
Datmen ſloughe die kindere doot /
Die mans vorme adden alſo wel /
Onder die van Yſrael.
Dit hiet hi den vroeden wiuen;
Maer ſine wildere geen ontliuen.
Doe gheboot hi / want hijt woude /
Datmenſe in Nylus werpen ſoude;
Want hi ontſach / alſi wouden /
Dat ſi hem ſlands verdriuen ſouden;
Want een wiſe ſeide hem te voren:
Dat danen ſoude ſijn geboren
Een kint van Yſrael / dat ſoude onteren
Egypten met alden Heren.
Eñ / alſt Comeſtor doet verſtaen /
So waerre kindere vele verdaen /

Daer

Vs. 59. Comeſtor] PETRUS COMESTOR is de ſchryver van de *Hiſtoria Scholaſtica*. Zie de aanteeken. I. D. bl. 14.

Daer God omme vallen liet
Dat verdoemde Egypſche diet
In dolinghen / die dus danech js
Van haren god / die hiet Apis.

Van eenen Aſpis, den afgod, ende van eenen Seraphis. LIII.

Plinius die wille ghien /
Dat hi Apis heuet gheſien.
Het quam gegaen vter riuieren
Een dier / naer eens verren manieren
Onverſien / men wiſte wanen /
Dat hadde / gelijc eere manen /
Een tekijn vptie ſcouderen ſtaende /
So quam tſolc lopende eñ gaende /
Tamboerende / ſingende / eñ blieſen /
Doe hief hi vp oochſiens den rieſen.
Indie lucht / indiere gebare /
Alſe oft hem dore lief ware /
Eñ des daghes / dat hi hem verbaerde /
Verloos menne / eñ voer ſire vaerde.
Sulke ſeggen / dat hi alle jare
Op Seraphis dach quam dare.
Sulke Seggen / datmens niet en ſach /
Dan te ·x· jaren vp eenen dach.
Andere ſeggen / men ſages niet /
Sonder dan / alſt es gheſciet /
Dan een gherecht pape eñ ·i· goet
Tote Cycopolis was eñ vroet.
Nv ſeghet Vincent / die Seraphis
Was ander ſake / dan Apis /
Eñ beede hilden ſiſe ouer god
Die van Egypten / het was ſo ſot.
Doch waeſt al eens / wi leſent dus /
Apis was ſone Foroneus /
Die eerſten int rike maecte wet /
Alſe hijt in Grieken hadde gheſet.

Egylans / die ſijn broeder was /
Die deerſte Coninc / alſict las /
Was daer in Sicimonia /
Dat nv Moreie heet verre eñ na /
Voer hi in Egypten daer naer /
Eñ wart god gemaket daer.
Auguſtijn / die grote clerc /
Seghet daer af mede in ſijn werc.
Apis / die van Argos was
Wilen Here / alſict las /
Voer in Egypten wilen eere /
Aldaer ſo ſtaerf die Here
Eñ wart Seraphis ghenant.
Sindent maectemen int lant
Enen tempel in ſine eere.
Die meeſte god / die meeſte Here
So waeſt / die in al hare ſteden /
Die van Egypten anebeden.
Het was geſet oec eñ ghecuert /
Dat hi tlijf hadde verbuert /
Die ſeggen dorſte / eñ bliuen in deſen /
Dat hi menſche hadde geweſen;
Maer dien varre / dien te ſiene
Wilen plaghen die Egyptiene /
Eñ te anebedene ouer god /
Alſe verwaent volc eñ ſot /
Die hiet Apis / niet Seraphis.
Eñ alſemen nemmeer en ſach dis /
Eñ haer god dus was verloren /
Hebben ſi een calf vercoren /
Dattem dochte al ouerwaer /
Rechts alſe Apis / ſijn ghehaer /
Dat anebeeden / ſi eñ eerden.
Want ſi die ſake alſo verkeerden /

Vs. 38. Sijn werc /] Dat MAERLANT hier by uitnemendheid *het werk van Auguſtinus* noemt, is zijn boek *De Civitate Dei*.

Dat ſi weten wilden voorwaer/
Dat hem god geſent hadde daer.
Eñ alſo hildent die keytiue
Ghelijc Aſpis van dode te liue
Ver reeſen ware eñ weder comen/
Aldus lietſe God verdomen.
Solinus ſcrijft/ een heydijn man/
Dat die van Egypten hem houden d'an/
Dat ſi voer god anebeden
Apis/ eene coe/ van dulheden/
Eñ alſemen dien ſiet eens jnt jaer/
So volgen hem die kinder naer/
Eñ roepen/ eñ gebaren/
Ghelijc of ſi dronken waren.
Die van Menfes/ vander ſtede/
Houden ſine feeſte mede
In eene wonderlike maniere;
Want ſi in Nilus/ die riuiere/
Werpen eenen nap van goude
Op ſine feeſte dor ſine houde.
In deſe dolinge/ in deſen val
Lietſe God bedi comen al/
Omme dat ſi waren alſo fel/
Dat ſi die kindere van Yſrael
In Nylus der groter riuiere
Verdrinken daden/ alſe diere.
Van deſen goden hebbic gheſet;
Want ghi verſtaen ſult te bet/
Dat liede quaet waren in haer leuen/
Die die heidene hebben verheuen
Te goden/ eñ ſiſe anebeden.
Noch hier naer ſuldi vinden in ſteden/
Hoe van deſen Seraphis
Sijnt was gemaket een ghechis.
Eñ hoe ſijn tempel wart gevelt
Alter neder/ met ghewelt/
Vanden keyſer Theodoſius.
Die jeeſte heuet in aldus.

Joſeph hadde ·C· jaer eñ ·x·/
Alſe hi ſtaerf dus naden gheſciene/
Eñ alle ſine broedere oec mede
Storuen in Egypten/ die ſtede;
Maer haer ghebeente was gedraghen/
Eñ geleit met haren maghen
In Ebron/ alſo alſict kende.
Deerſte bouc neemt hier ende.

SPIEGEL HISTORIAEL.

EERSTE PAERTIE.

TWEEDE BOEK.

Hoe Moyſes wart gheboren. I.

Nae Joſeph doot ·xliiij· jaer
Wert Moyſes gheboren al daer
In Egypten. Dit was dat kint/
Datſe alle onteerde ſint/
Eñ dat ſi langhe hadden voerſien.
Die moeder nam dat kint mettien/
Alſoet niet langher houde en mochte/
In een vaetkijn ſoet bewrochte
Dat kint/ eñ leit in die riviere/
Dats God ſinen wille viſiere.
Des Coninx dochter vant dat ghone/
Eñ maectere af haren ſone.
Dit was in deſ Coninx ſtonden
Amonoſis/ alſe ons orconden
Die vraye jeeſten/ die dachtende was
Vanden Pharao/ alſict las/
Die Joſeph ter hoocheit brachte;
Want die Menſers/ alſict beſochte/
Onder wien/ dat Joſeph ende/
Die regneerde/ alſict kende/
Daer naer ·iij· jaer ſijt ſeker dis
Eñ daer naer Miſſarao Mothoſis
Hadde ·xiij· jaer die ghewelt.
Daer naer Thomoſis tlant helt
xl· jaer. Doe wart Cō· daer
Amonoſis ·xxxi· jaer.

In dat ſeſtiende jaer des
Wart gheboren Moyſes/
Die des Coninx dochter Termit
Op hilt/ eñ daer na gheviel dit/
Doe dat kint wel mochte gaen/
Dat ſoet brochte haren vader ſaen/
Eñ pijnde hare omme tghone/
Dat ſoet ghecoren adde te ſone.
Nv was Moyſes ſo ſcone/
Dat niemen en was onder den trone/
Hem en wonderde/ alſe hi vp hem ſach
Vander ſcoenheit/ diere ane lach.
Pharao nam tkint vp ſinen ſcoot/
Eñ hem wonderde ſine ſcoenheit groet/
Eñ ſettem vp thouet ſine crone/
Die van gewerke ſere was ſcone/
Amon/ ſijn god/ gemaect daer an.
Moyſes die crone ghewan/
Ende warpſe vpten vloer in ſticken/
Een pape diere vp wilde micken/
Die riep : ſlaen wi dat kint doot
So ſijn wi vort ſonder noot;
Want dit es tkint/ dat emmer ſal
Egypten verderuen al!
Die Cō· en lietſ niet geſcien/
So dat een wijs proeuede mettien/
Wedert hem quam van kintſcheden/
So van eere vorradicheden?
Eñ dede den kinde colen bringen/
Om beſceet proeuen van deſen dingen.
Het warp eene in ſinen mont/
Eñ verbroyde ter ſeluer ſtont
Sine tonge/ omme dat ongemac/
Leſemen/ dat hi noit wel en ſprac.

Vander Plaghen van Egypten. II.

Wie weten willen/ hoe die Etyopen
In Egypten quamen gelopen/
Eñ hoe Moyſes tlant verloeſte/
Entie van Egypten vertrooſte/
Eñ Etyopen oec wan mede
Eñ Saba/ die oude ſtede/
Hi leſe Scolaſtica/ dat ic dichte;
Want ict hier ouer lide lichte.
Moyſes ſoude in Jeſſen varen/
Daer ſine Eubreuſce mage waren/
In ſwaerre pinen heefti verſien/
Dat daer een Egyptien/
Eenen Eubreuſcen ſlouch te ſuare/
Hi ſach omme harentare/
Eñ peinſde/ dat niemen en ſaghe/
Eñ ſloeghene doot/ ſo dats quam claghe/
Eñ daluene daer int ſant.
Doet vte quam moeſti rumen tlant/
Eñ vlo int lant van Madian/
Aldaer hi een wijf gewan/
Hiet Sephora/ die haren man
Drouch Elyeſer eñ Gerſan.
Verſtaet deſe jeeſte ſo/
Amonoſis Pharao/
In wies tiden dat Moyſes
Geboren was/ alſt geſet es/
Leuede ·v· jaer bet vort
Na des Moyſes ghebort.
Doe was Oroſus Here daer naer/
Eñ waeſt ·xviij· jaer
Daer naer ·xij· jaer Autencris.
Eñ doe ·vij· jaer Auchoris.
Concres ·xviij· jaer daer an.
In ſinen tiden ſo began
Moyſes tEgypten te keerne/
Eñ dat Eubreuſche volc te leerne/

Alſo alſt hem God gheboot /
Eñ te doene tekene groot
Vorden Coninc / eñ ſeide te waren:
Laet dat volc van Iſrael varen /
Dat heet di God ; maer hine woude /
Doe gaf hem God plage menechfoude.
In Egypten groot eñ ſwaer /
Dat men tellen ſal hier naer.
Deerſte was / dat reinde bloet root /
Daer af adde tvolc pine groot /
Eñ alt water in Nylus / der vloet /
Dat was altemale bloet.
Dander was / dat alle die lude
Huus eñ lant was al vul pude /
Ja des Coninx camere eñ heimelichede
Was al vul vorſſche mede.
Die derde plaghe was / berch eñ dal
Vervullet met meſien al /
Die lieden eñ beeſten daden
Pine / vernoy eñ vele ſcaden.
Die vierde plaghe waren vlieghen /
Die den lieden / ſonder lieghen /
Enten beeſten daer toe mede
Daden grote pijnlichede.
Dje vijfte plaghe / die ſlouch doot
Der lieder beeſten cleene eñ groot.
Die ſeſte plaghe / die hem deren /
Hem wieſſen bladeren eñ zweren /
Daer die lieden eñ Heren mede
Af hadden grote pijnlijchede.
Die ſeuende / dat was een haghel
So groot / ſo ſtaerc eñ ſo behaghel /
Diet hem al ter neder ſlouch
Coren / ghers / wat erde drouch.
Dachtende / die was vtermaten /
Crekele vele / diet al vp aten /
Louer / gras / aldat was groene /
Al ghinct vp te haren doene.

Die neghende / dat was deemſterhede
Over al Egypten mede /
So groot / dat menſe taſten mochte /
Dit was eene plaghe onſochte.
Die tiende was ſonderghelike
In alle ſteden / indien rike /
So ſlouch God deerſte kint doot
Van beeſten / van lieden cleene eñ groot /
Eñ des Coninx eerſte ſone mede /
No aerme / no rike en hadde vrede;
Maer die kindere van Iſrael
Sine hadden niet / dan wel /
Noch alle deſe plaghen ghemeene
En ſcaden hem no groot no clene:
Int lant van Jeſſen / dat hare was /
Sone was gheene noot das.

Hoe die van Iſrael voeren wt Egypten, eñ waer af paſcen quam. III.

Alſe deſe tienſte plage geſciede /
Quamen die Egypſche liede /
Eñ baden dien van Iſrael /
Eñ dwonghenſe mede alſo wel /
Dat ſi rumen ſouden tlant /
Daer namen ſi in hare hant
Cleder / ſeluer / goudine vate /
Eñ droughenſe haerre ſtrate /
Die hem gherne leenden die liede /
Op dat volc danen ſciede.
Aldus ebben ſi tlant gherouet.
Van deſen woch vaerne / deſ gelouet /
Eñ van deſen woch vaerne mede
So quam eerſt Paſchen zede;
Want God hiet hẽ ſlaen een lam /
Eñ dat bloet men daer af nam /

Eñ

Eñ tekender die dorepoſten mede /
Eñ douerſte dorpele / dus adſi vrede
Vanden Inghel / die niemen verdrouch;
Maer deerſte geborne doot ſlouch;
Want / daert was / leet hi voer bi.
Van deſen lieden / ſo ſeggen wi /
Eñ vandien lamme / eñ van dien bloede
Eñ vanden wochvaerne mettien goede /
Quam Paſchen eerſt / weetmen wale /
Datſ ouer liden in onſe tale;
Maer die Paſchen hi bediet
Onſe paſchen eñ anders niet /
Daer dat vraye lam tien tiden.
Die bitter doot wilde ouer liden /
Eñ ons vrien met ſinen bloede
Jegen des viants ouermoede /
Entie ziele den menſche ontdroeghe
Voer hem / diet al gerne verſloeghe.
Dus ſcieden die kindere van Iſrael
Vte Egypten / weetmen wel /
Nae Joſephe / wet voer waer /
Hondert eñ · xliiij · jaer.
Hier nam haer eygijndoem ende /
Daer God Egypten omme ſcende
vj^c. duſentich bi ghetale
Hadden ſi man / weetmen wale /
Sonder wiue eñ knechte eñ kinder /
Dje ongetellet waren ghinder /
Eñ beeſten meneghberande /
Die ſi dreuen vten lande.
Joſephs gebeente ſi mettē vrochten /
Omme ter twivoudeger hagedochten

Et

Vs. 26. Over liden] Hier betekent overliden *voorbygaan*. Deze plaats kan byzonder tot nader beveſtiging ſtrekken van het gezegden van den Hre. ALEWIJN in zyne *Taalkund. Aanmerk.* in de *Proeve van O. T. en Dichtk. door 't Genootſ. D. A. O. M.* II. D. bl. 34. volgg.

Te grauene/ bi Abrahame int dal.
Mele drooghen ſi mettem oueral/
Daerſi met alle ghemeene
Leueden ·xxx· daghe alleene.

Vanden zwerke eñ vanden viere, dattie van Iſrael hadden in die woſtine, eñ hoe Pharao verdranc entie ſine. IIII.

God/ dieſe danen varen hiet/
En begaffe ter noot niet;
Maer bi daghe ginc hi vor there
Met eenen ſwerke te makene were
Voer dat heete ſonneſcijn/
Nachts/ dat niet donker ſoude ſijn/
Was hi altoos voer hẽ met viere/
Dit was eene miracle diere/
Dus traken ſi henen in lanc ſo mee
Tuſſcen die berghe entie Rode zee/
Daer ſi nieweren wiken conden/
Pharao volgedem na/ tien ſtonden/
Alſe dieſe weder wilde dwinghen/
Alſe die tſinen dienſte ghinghen/
vi^{c}· waghene daermen vp mochte
Sere vechten/ alſemen vochte;
Want mer plach tien tiden in Perſen.
Eñ ·l· duſent man met erſſen
Eñ ·cc^{m}· man te voet/
Die ten ſtride waren goet/
Brochti vp dat volc ons Heren/
Sine wiſten/ waer wiken no keren/
Eñ waren in verwerden moede.
Moyſes nam doe ſine roede/
Eñ ſlouch in die zee vloet/
Die hare altehant ondoet
In ·xij. ſtraten/ weetmen wel/
Den ·xij· geſlachten van Iſrael.

Mo-

Moyſes die ſtreec in voren.
Judas geſlachte / alſe wijt horen /
Was deerſte / dat na hem in ginc /
Daer het die crone te lone ontfinc.
Si ghingen alle indie zee daer /
Die Egyptiene volgeden naer /
Eñ God warp vp hem donder eñ vier /
Reghene eñ weder ongier /
So dat ſi weder wilden vlien.
Doe ſlouch Moyſes mettien
In die zee / eñ ſoe looc hare /
So dat vandes Coninx ſchare
Een ter boeten niet ontginc /
Die vertellen mochte die dinc.
Oroſius ſcriuet ouerwaer /
Dat diere ſeluer ſteden daer /
Al noch die waghe ſlaghe ſtaen /
Eñ al doetſe die wint vergaen.
Metten zande / datter in driuet /
Nochtan / alſet ſtille bliuet /
Waſſen weder die waghe ſlaghen /
Eñ dats lijctekijn vander plaghen /
Vindmen indie zee vandien /
Alſe verre / alſe oge can verſien.
In vitas Patrum vintmen beſcreuen /
Alſe Pharao dus doot was bleuen
Met altemale ſiere ſcaren /
Die gheene / die in Egypten waren /
Hilden ouer haren god dat
Waeſt boem / waeſt dier / daer elc bi ſat /
Eñ daerne toe verbant onlede /
Dat hi niet en voer mede /
Eñ ſeide: deſe cole of dit omoen
Was mijn god heden in dit doen;
Want mi dede / eñ benam /
Dat ic mede niet en quam
Metten Coninc indien noot /
Eñ is mede niet bleef doot.

Hoe

Hoe Moyſes ginc droochs voetſ ouer die zee, eñ hoe die van Iſrl' gingen doer die woſtine. V.

Moyſes eñ ſijn volc te voet
Ginghen henen dor die vloet
Droges voetſ vpten gront;
In beeden ſiden twater ſtont/
Op eñ neder indiere maniere/
Alſt oft ware eene ſtenine maiſire.
Eñ Moyſes louede onſen Here/
Met ſinen ſanghe lude eñ ſere/
So daden mede oec alſo wel
Die kindere van Yſrael.
Si quamen ouer teere ſtat/
Die gheheeten was Marath/
Daer dwater was van ſo bitter ſmaken/
Datſ niemen en conſte genaken/
Daer dede in Moyſes een hout;
Eñ het wart ſoete menechfout;
So dattem haer ſpiſe gebrac/
Die ſi brachten in den zac
Vte Egypten/ doe beclageden ſi hē deſ/
Doe bat Gode Moyſes/
Hi dede quackelen vp hem reghen
Etene vleeſch/ dies wilden plegen/
Eñ Manna/ dat hemelſche broot/
Dus verſachſe God ter noot.
Dit was vp eenen zondach/
Die ·xl· ſte/ die ghelach.
Vandien tiden/ dat ſi ſcieden/
Vte Egypten vandien lieden.
Echt quamen ſi in Raphadim.
Eñ worden ſceldende onder him
Op Moyſeſſe onhoueſceleke;
Want ſi waters adden breke.
Doe ſlouch hi vpten marberſteen
Daer/ daer te voren was water geen/

Thant

Thant ſpranc daer eene fonteine
Scone / nuttelijc eñ reine.
Doe quamen die van Amelec /
Eñ waenden hebben in eenen ſtrec
De Ebreuſche; maer Moyſes
Hi geboot Joſue des
Dat hi die viande ſoude beſtaen.
Op eenen berch eſ hi gegaen /
Eñ hief ſijn hant vp / eñ bat.
So wel tijt / ſo geſciede / dat
Verwonnen die van Yſrael /
Eñ alſt dan alſo geuel /
Dat Moyſes van moetheden
Sijn hant ſinken liet tier ſteden /
So gingen die ſine onder /
Dit was miracle eñ wonder.
  Tien tiden dat tfolc ginder lach /
Quam te hem vp eenen dach
Jetro / Moyſes zweer / een man /
Die pape hiet van Madian.
(Papen hietmenſe / alſic verſtoet /
Die mogende waren eñ vroet.)
  Hi ſach Moyſeſſe ſere verladen
Mettien volke / eñ heuet geraden /
Daer hi hem gaf pointe viere /
Die behoren te diere maniere.
  Eene waerf hiet hi hem dan
Te nemene eenen mogenden man.
  Dander point vanden gebode /
Dats / dat hi ontſaghe Gode.
  Tderde / dat hi warachtich ware.
  Tfierde vrecheit ebben ōmare.
Moyſes / die de wijſte hiet /
Dede / dat hem die heidijn riet /
Hier omme en eiſt onnere gheene /
Dat den groten leert de cleene.

Hoe

Hoe Moyſes ontfinc die wet. VI.

Opten ·xlvij· ſten dach/
Die in rechten getale lach/
Van dat ſi vte Egypten ſcieden/
Quam Moyſes met ſinen lieden
Ten berghe van Synay.
Ten derden daghe daer na quam hi
Eñ ontfinc aldaer die wet/
Die hem God daer heeft gheſet/
Ghetekent metten vingre ſine
In twee tafle maerberine/
In x· geboden/ hoe ſi ſouden
Hem in den dienſt ons Heren houden/
Eñ ebben hem elc iegen den andren.
Moyſes ginc alleene wanderen
Opten berch van Synay/
Joſue liet hiere alleene bi
Anden berch/ dat hi woude/
Dat hi ſijns ontbeiden ſoude/
Eñ was met Gode/ ſonder ſaghe
Xl. nachte eñ ·xl· daghe/
Dat hi en at nochte en dranc.
Doe leerdem God/ hoe cort/ hoe lanc
Dat hi wilde/ dat men dade maken
Een tabernakel van dieren zaken/
Eñ vander archa mede/
Die was van groter chierhede/
Eñ vander tafe eñ vanden brode/
Daer men Gode met dienen ſoude ode/
Eñ vandien dieren candelaren/
Daer dlicht vp ſtaen ſoude te waren/
Vanden outare/ daer hi woude/
Datmen Gode vp offren ſoude/
Eñ daertoe vanden papen mede/
Van haerre cledere/ van harre zede:

Bayerische Staatsbibliothek München

Voꝛt vandes Biſſcops gewade/
Hoe hi wille/ dat ment beghade:
Voꝛt vec vanden guldinen outare/
Eñ hoe mer Gode vp dienen ſoude dare/
Eñ vele gebode vander wet/
Die ic hier voren hebbe gheſet/
Indien bouc van Scolaſtica/
Die ic nv hier ouer gha;
Want ic anders ebbe te doene/
Dan vander Jueden ſermoene
Te makene vele parlemente;
Maer wet wel/ dat ſo diere tente/
Alſe dat tabernacle was
Noit man gemaect en las.
Eñ dit was deerſte bedehuuſ mede/
Dat ic noint teenegher ſtede
Las ghemaect in deeze ons Heren/
Nadien dat ons die jeeſten leeren.

Vanden Calue, dat die van Iſrael maecten van goude. VII.

In deſen tiden/ alſict las/
Dat Moyſes met Gode was
Opten berch ·xl· daghe/
Maecten die Eubꝛeuſce clagh e/
Eñ ſeiden: wine weten niet/
Wat Moyſes eſ gheſciet.
Men make ons gode/ die ons leeden
In deſen weghe. Laet ons gereeden
Te ghane int lant/ dat God behiet
Onſen vorders/ hier doen wi niet.
Daer maecten ſi een calf van goude/
Opdat die jonge entie oude

In

Vs. 12. Opdat] d. i. *naar dat*, of *in de gedaante van* enz. VINCENTIUS heeft ad inſtar f. 46. b. MS.

Bayerische Staatsbibliothek München

In Egypten adden geſien/
Dat die liede aldaer plien
Aſpiſe te biddene ane/
In eens wilds oſſen gedane.
Dat calf gingen ſi anebeden/
Eñ offerden aldaer ter ſteden
Hare offranden eñ ſeiden:
Dit ſijn de gode/ die ons leiden
Sullen/ eñ brochten hare
Vte Egypten van pinen zware.
God die ſeide Moyſeſe dit/
Die vordie quade liede bit/
Eñ ginc vanden berghe mettien/
Eñ alſe hi dat calf heuet verſien/
Wart hem ter herten alſo wee/
Dat hi die taſle w'p ontwee/
Eñ brac eñ ſmalt dat calf van goude
In puluere ſo menichfoude/
So moel hijt/ dat hijt hē drinken dede/
Haren goden te lelichede.
Leuis geſlachte nam hi daer/
Eñ wrac gheene meſdaet zuaer/
Eñ ſlougere omme onder clene eñ groot
xxiiim· doot.
Des anders daghes bat ſere
Voer die zondaers onſen Here/
So dat hi cume genade gewan/
Eñ daer ſach hi mede nochtan
Ons Heren claerheit arde groot/
Echt hem daer onſe Here geboot
ij· taſle te makene ſonder ſparen/
Ghelijc dat die eerſte waren/
Eñ daer in no meer no min/
Die worde die dandre adden in.
Daer vaſte hi echt ·xl. daghe
Met Gode/ dans gheene ſaghe/
Eñ vanden berghe quam hi daer naer
Met eenen anſichte ſo claer/

Dattet niemen conſte gedoghen
Op hem te veſtene die ogen
Vanden lichte / dat daer wt ſceen /
Hier omme ſeide menich een /
Dat ſijn houet ghehornet ware /
Eñ dus ſchrijftmenne openbare.
Sidert meer vort ſoudi ghanghen
Spreken die liede / hi moeſte hanghen
Een cleet vor ſine ogen nadien /
Of niemen en moehten vort ſien.

Hoe ſi ſchieden van Synay, ende van Moyſes doot. VIII.

Van offranden van haren beeſten /
Alſo behorde thaerre feeſten /
Dat latic al achter bliuen /
Anders moetic genouch ſcriuen.
Int ander iaer / na dat ſi ſcieden
Wt Egypten met haren lieden
Alle gemeenlike / porden ſi
Vanden berghe van Synay /
Daer hem God ſelue gaf de wet /
Eñ Moyſes hadde gheſet-
In gheſcrifte / hoe ſi leuen ſouden /
Of ſi Gods hulde wouden /
Eñ daer ſi waren vpdie vaert
Ten lande van promiſſione waert /
So worden ſi ouerhorich Gode /
Eñ achten ſo cleene vp ſine gebode /
Dat ſi alle verborden des /
Eñ Aaron / eñ Moyſes
Te ſteruene in de woſtine te waren /
Die waren bouen ·xx· iaren /
Eñ ne gheene van alle te ſamen /
Die vte Egypten ouer die zee quamen /
Ne leeder die Iordane / dan twee:
Dat was Calef eñ Joſue.

Moyſes entie ſine
Waren ·xl· iaer indie woſtine/
Hier binnen ſtoruen alle doude/
Doe hiet God/ dat men echt ſoude
Tellen die Ebreuſche ſcaren/
Die waren bouen ·xx· iaren/
Doe waerre vonden bi ghetale
dc· m· weetmen wale
dcc· eñ ·xxx· oec meer/
Die niet getellet en waren eer/
Sonder alleene die twee
Calef ende Joſue.
Leuis gheſlachte/ alſict las/
Al dat bouen eere maent out was/
Die man was/ dat eſ getelt
Sonderlinghe vp dat velt.
Vandien geſlachte was daer vonden
xxxiij· duſentich tien ſtonden/
Deſen beſeide God te gheuene
Dat lant/ dat hi in haren leuene
Abraham/ Yſaac eñ Jacob mede
Belouet hadde metter waerhede.
Moyſes naecte der doot/
Alt here hi vor hem ontboot/
Eñ hiet hem houden de wet/
Die hem God hadde gheſet/
Eñ ſeide: waert dat ſiſe braken/
Si ſouden omme ſulke ſaken
Tlant verlieſen mettien lieden/
Eñ waert/ dat ſi der meſdaet gieden/
Eñ Gods wet ane vinghen/
God ſoudſe weder int lant bringen.
Doe benedijdi dat diet/
Eñ nam orlof eñ ſciet
Van hem/ eñ ginc daer na
Opten bergh/ die hiet faſga/
Daer togedem God verre eñ bi/
Oechſienliken/ leſen wi/

Al dlant van promiſſioene/
Eñ ſeide: nv zie eñ weſ deſ coene/
Dune ſulter in comen niet.
Moyſes ſtaerf; want God hiet/
Alſe hi hadde ·c· eñ ·xx· iaer.
Noch noit en quamer man naer/
Die ſijn graf vinden conde
Tote nv an deſer ſtonde.

Van wondere in Moyſes tiden. IX.

In Moyſes tiden ſo was
In Creten Cō· Abderas.
Juſtinius ſeget/ dat dat rike
Begonſte ſere wonderlike/
Alſo hi ſcrijft openbaer/
Die vant eerſt/ vintmen vorwaer/
Hoe men honich gaderen ſoude.
Eene dochter addi/ de oude/
Die eenen ſone te ſpotte wan/
Dies ſcaemdem die oude man/
Eñ dede tkint leggen onder de diere/
Si ſoghedent na menſcen maniere/
Doe dedi daer na werpen dat
In eenen harden nauwen pat/
Daer dicke volc eñ beeſten leeden/
Opdat ſijt ſouden vertreden/
Daer ſogedent die beeſten mede.
Daer naer echt hijt werpen dede
Vor honde/ die hongherech waren/
Eñ ſi ſoghedent oec te waren.
Daer na warpment vor de ſoghen/
Opdat ment verderuen waende mogen;
Maer ſine daden hem niet wee.
Daer na warp hijt in die zee/
Doe dreeſt tote Samos ant lant/
Aldaert eene hinde vant/

Dier

Diet kint ſogede / eñ op helt /
Dus leuet metten herten vpt velt /
Hier omme wartet ſo ſnel /
Dat den herten volgede wel /
Dus waeſt daer ſo lange ſonder waen /
Dat in een ſtree wart geuaen /
Eñ Gargoris den Cō · gheſent
Voer een ſelſiene proſent.
Te hant verkendijt / eñ hem dochte /
Dat ſo vele gedoghen mochte /
Eñ hi hilt mettem na deſen /
Eñ hiet Coninc na hem weſen.
Arudis hiet ment te hant /
Eñ wart Coninc in Creten lant /
Eñ die daer oec eerſt oſſen vant
Met ploeghen te gheuerne tlant.
Hi was oec deerſte / die teerſten ſette
Dien van Creten tlant te wette /
Eñ hem leerde coren winnen /
Deſe maecte inden landen binnen
Tote Creten ·vij· ſteden /
Daer hē dat volc in ſoude bevreden.
Hi ſtaerf / eñ ſijn hoir daer naer
Hilden trike menech jaer.

Noch van deſen ſeluen. X.

In Moyſes tiden mede
Geſciede wonder in menege ſtede.
Van Teſſalien ginc een ganc
Van watre / diet al verdranc.
Daer een Ytalien ontgienc
Eñ mettem menich jongelinc
Opten bergh die Onaſus heet.
In Ethyopen waeſt ſo heet
Vander zonnen ten ſeluen tiden /
Dat tlant verbernde in allen ziden /

Eñ menegerande plaghe zuaer /
Die Plato ſcriuet ouer waer.
Tien tiden / datſ loghene ghene /
Maecte Cycroeps Athene /
Eñ dat Conincrike begonde
Van Athenen ten ſeluen ſtonde.
Hi entie ſine daer naer
Regneerdere in ·ccc· jaer
Eñ ·lxxx· iaer eñ ſeuene /
Tote dat Cordrus metten leuene
Die ſtat verloos eñ alt lant /
Alſe v hier naer wel wert bekant.
Doe regneerden andre daer naer
·ccc· en ·xv· iaer.
Daer naer ſi ſeſſe elc der jare tiene ;
Dus ſo vintment inden geſciene.

Van Joſeph (*) *den Hertoghe*. XI.

Moyſes / vintmen vorwaer /
Hadde hertoghe geſijn ·xl· iaer /
Nv ontfinc Joſue
Die voghedie vorwaert mee.
Deſe leedde ouer die Jordane
Dat volc / eñ God geboot te vulſtane /
Dat water / eñ hem in twee geſceden /
So dat men mochte droghe leden
Die liede vpter riuieren gront.
Hi dede vallen oec tier ſtont
Die mure van Jerico / der port /
Met blaſene / dit ſijn ware wort /
Eñ geboot naer ſinen wille
Der zonnen / eñ ſoe ſtoet ſtille
Die ſpacie van eenen daghe /
Om ſine viande te doene plaghe.

Hy

(*) *Joſeph*] Lees *Joſue*.

Hi ſuuerde tlant van promiſſioene/
Eñ gaeft den Jueden tharen doene;
Elken geſlachte ſijn lot/
Alſo alſt hem viſierde God.
Hertoge was hi/ wet vorwaer/
Ouer tfolc ·xxvi· jaer.
Moyſes eñ oec Joſuee/
Aleenlike oec ſi twee/
Waren Hertoghen/ weetmen wel/
Ouer tfolc van Iſrael.
Berechters adden ſi vorwaert an/
Diene hadden ouer tfolc nochtan
Gheen ghebot/ cleene no groot/
Sonder dat ſi hem ter noot
Te ſtaden ſtonden/ eñ gerieden/
Eñ holpen vanden quaden lieden.
Deerſte was Athoniel/
Calefs broeder/ weetmen wel/
Die was van Judas geſlachte/
Die beſcermde met machte
Yſrael/ verre eñ na/
Vandien van Meſopothania/
Eñ brochte haren Coninc tonder.
.xl. iaer alleene beſonder
So berechte hi die Jueden.
Naer hem die quade onreine rueden
Worden ſcalc/ omme hare zonden/
Die van Moab indien ſtonden/
Doe riepen ſi an Gode genaden/
Dieſe ſaen heuet beraden/
Eñ gaf hem Hayoch/ dieſe daer naer
Wel beſcermde ·lxxx· iaer.
Hi was gherecht met beeden handen/
Hi quam rechtſ of hiſe ſoude vanden.
Egloen/ die van Moab drouch crone/
Dien leeddi te meerre hone
In ſine camere/ eñ ſtiluelden daer.
Doe verſaemdi ſijn here daer naer/

Eñ heuet die Moabiten verdreuen/
Eñ menegen genomen tleuen.
Na Hayoch ſo quam Sangar/
Die wart vp enen tijt geſpar
Jegen die van Philiſtee/
Eñ dede hem alſo wee
Teenen jngange tuſſcen ·ij· landen/
Daer nam hi met beden ſinen handen
j. couter van eere plouch ter noot/
Eñ ſloughere met ·vjc. doot/
Eñ heuet die Jueden beſcermet daer;
Maer hi ſtaerf int ſelue jaer.

Van Baruch eñ van Delbora. XII.

Doe vielen echt andie afgode
Die Jueden/ eñ lieten Godſ gebode/
Die lietſe plagen om ſelc begin
Van Aſor den Cō· Jabin.
Eñ ſinen Maerſcalc Syſeras.
Doe riepen die Jueden/ doe dit was/
Op Gode ſere vptien dach/
Hi ſende hem enen/ hiet Barach/
Eñ Delbora/ die prophetinne/
Soe verſaemde ten beghinne
Opten Coninc haren here/
Jegen hare quam Syſeras ter were
Met eenen here ſtaerc eñ ſwaer;
Maer God die gaf hē enen vaer/
So dat ſijn here wart al ondaen/
Eñ hi waende te voet ontgaen/
Eñ vloe in een huſekijn ſlupen/
Daer hi hem qualijc liet becrupen;
Want een hiet Jahel/ ·i. clene wijf/
Die nam hem ſlapende daer ſijn lijf;
Want ſoe hem enen naghel ſlouch
Dor thouet/ daer menech omme louch/

Alſo

Alſo alſe Delbora te voren
Hadde beſproken / om den toren
Dattem Barach duchte ſere /
So ghewan een wijf die eere.
In deſen tiden ſekerlike
So verloren die van Argos rike /
Dat in Yſaacs tiden began;
Want Perſeus / die ſtoute man /
Heuet gheleit in Mirhene /
Daer hi Coninc was alleene.
Na hem waeſt Eureteus /
Eñ nadien waeſt Atreus.
Doe Tieſtes. doe Agamennoen /
Die voer Troyen adde groet doen.
Doe Egiſtus. doe Oreſtes.
Waren Coningen / ſijt ſeker des.
Indien tiden maecte mede
Ylus Ylioen / die ſtede /
Diemen ſindent Troyen hiet /
Daer wonder af es geſciet.

Hoe die van Madyan plageden dje Juedcn, eñ van Gedeone, den rechtere. XIII.

Naer dat Delbora was verſtoruen /
Hebben die van Yſrael verworuen
Die gramſcap grootlijc van Gode;
Want ſi braken ſine gebode.
Doe liet hiſe plaghen dan
Den lieden van Madian /
Daerna riepen ſi genaden /
Eñ God heefſe beraden
Met Gedeone / die metten ſinen
Nachtſ vp hem quam met buſinen /
Eñ met lanternen / eñ heuet ſaen
Gheent volc altemale ondaen /
So dat elc anderen ſlouch doot /
Eñ · iiij · Princen indien noot,

Rechtre was deſe ·xl· jaer/
Eñ alſo langhe/ wet vorwaer/
Hadde Delbora/ die prophetinne/
Dat lant berecht met ſtouten zinne.
In Gedeons tiden brac Hercules
Ylyoen/ des ſijt ghewes.
Na Gedeone/ een ſijn baſtaert/
Abymalech dus Here waert.
Hi hadde edele ·xxx· broedere
Vanden vadere/ daer hi behoedere
Soude ſijn met rechte ter noot;
Maer hi ſlouchſe alle tote enen doot/
Eñ waert Here in Sychem/
Sindent volghen ſi op hem
Eñ verdreuene vter ſtede.
Doe belach hi Thebes mede/
Daer waerpene doot ·i· wijf allene
Met eenen te brokene molen ſteene.
Drie jaer haddi Here geweſen.
Thola wart Here naer deſen/
Eñ berechte die liede daer
Van Iſrael ·xxiij· iaer.
Tien tiden was dorloge groot
Van Theben/ daer omme bleuen doot
Menech Prince buter ſtede/
Eñ binnen vanden ondrede
Die Polunces eñ Ethycules/
ij· broedere adden/ ſijt ſeker des/
Eñ Theſeus/ Cõ· van Athenen/
Rouede te dien tiden Helenen/
Daer ſidert om quam vele ongelux;
Maer Caſtor/ eñ Pollux
Hebbenſe hem weder afgedreuen/
Eñ hebbenſe Menelauſe gegeuen.

Hoe

Hoe die Ammoniten plaechden de Jueden, eñ van Jaree eñ Jeptee. XIIII.

Thola ſtaerf/ doe wan tgerechte
Ouer die Eubreuſce knechte
Jaree/ eñ berechte tlant
xij. jaer metter hant.
Indien tiden heuet gheſet
Minos in Creten ſine wet/
Eñ Hercules viſierde een ſpel
Onder Limpen/ weetmen wel/
Den hoghen berch/ dat daer naer
Stont langhe eñ menech jaer.
Echt anebeden ſi afgode
Die Jueden iegen Gods gebode/
Eñ God die lietſe verſliten.
Eñ gheſelen den Ammoniten.
Doe riepen ſi an Gode genaden/
Dieſe ſaen heuet beraden/
Dat een Jeptee/ een baſtaert/
Te rechtre gecoren waert;
Die vij. jaer was haer Here/
Hi dwanc die Ammoniten ſo ſere/
Dat hiſe alle vten lande ſlouch/
Daer hi an wan eeren ghenouch.
Te dien tiden drouch Cõ. crone
Menelaus te Lachedemone/
Eñ Agamennoen in Michene/
Hercules quam in groten weene
Van ſwaren euele/ ſtaerc eñ fier/
So dat hi maecte een groot vier/
Eñ gincker ſelue in liggen ſaen/
Dus eiſt hem metter doot vergaen/
Beede devel eñ dat leuen;
Dus wart hi ouer God verheuen.
Hi entie Bailliu Jeptee
Storuen vp een jaer alle twee.

Nu

Nv gaet hier dorloghe an
Van Troyen / daer menech man
Wilen in liet ſijn leuen /
Dat heuet hi in Walſch beſcreuen
Een / hiet Bonoit de Sainte More /
Die poeten hebbent / alſict hore /
Ontreint met fauelen openbare /
Dat was geraept harentare
Van Bonoite / eñ van Viergiliuſe /
Van Staſiuſe / eñ van Ouidiuſe
Eñ Amoruſe / den groten clerc /
Eñ maecter af oec een werc /
Daer vele nv es beſcreuen af.
Seghere / diere God gaf /
Maectere ſint toe dat proyeel /
Eñ als eene bataelge gheel;
Maer aldit langhe geſcal
Eſ met fauelen dor ſayet al /
Om dat den leſere ſal becomen /
So ſal men hier die waerheit nomen
Van Dariuſe / enten wiſen lieden /
Die de waerheit ons bedieden

Wel tijt Parijs rouede Helenen. XV.

Helynandus ſeghet vorwaer /
Dat rechtſ in dat ſelue jaer /

Dat

Vs. 45. Amoruſe] Lees Omeruſe. d. i. *Homerus*; zonder de aanblazing [*adſpiratio*] vindt men dezen eigen naam hier achter *Cap.* 39. *vs.* 78.

—— —— *Erectia*
—— *ſeide*, ——
—— *dat* Omerus *ſoude ſcriuen*
Loghene in ſiere ſpraken
Van Troyen.

Dat Jeptee ſtaerf eñ Hercules/
Dat Alexander/ die genoemt es
Parijs in poeten bouke/
Quam in Gꝛieken hem te blouke
Eñ rouede Menelauſe Helenen/
Daer ſidert menech om moeſte weenen.
Dit was eer Rome was begonnen/
Alſo alſe wijt gemerken connen/
Vjere hondert ·xxx· jaer eñ hachte/
Alſo alſict in de croniken ſachte.
  Oroſius ſcriuet ·viij· jaer min/
Dan die croniken hebben jn/
Eñ ſeghet/ dat die Gꝛieken begrepen
Gheſworen tſamen met ·m· ſcepen/
Eñ ſeget/ dat dorloge ·x· jaer ſtoet.
Dares van Troien/ dies was vroet/
Eñ metten ogen ane ſach/
Die ſeget/ datmen Troien belach
Met .xlvii· lands Heren/
Die mettem brochten/ ſonder ſceren/
m·cc· ſcepe. eñ twee.
Priamuſe/ dien ſi waren gevee/
Quamen beſcermers tſiere eeren
Te helpene ·xxxiij. lantſ Heeren.
Euſebus ſcrijſt des orges ſaken.
Eñ ſeghet/ dat ·iij· vꝛouwen ſpraken/
Eñ beroemden hem harentare/
Dat elc die ſcoenſte ware.
Deene omme te hebbene prijs/
Die belouede Parijs/
Wildi den prijs geven hare/
Die ſcoenſte/ die in de werelt ware/
Vꝛouwe/ die wildſoe hem vrien/
Hier af vintmen in poetrien/

Van-

Vs. 27. orges] Dit is een ſchrijffout voor orloges. VINCENTIUS heeft: *cauſa autem* belli *fuit vt Euſebius ſcribit.* etc. f. 55. c. MS.

Fauelen vele eñ wort
Alſemen dicken heuet gehort:
Alſe van Juno / Venus / Pallas
Eñ vanden appele / diere was
Beſcreuen / datmen ghaue dien
Der ſcoenſter vrouwen vanden drien.
Dus latic deſe worde bliuen
Eñ wille v den ſtrijt beſcriuen /
In wat tiden dat die mort
Gheviel voer Troyen / die port;
Want indie Byble vintmen te waren
Vanden tiden eñ vanden jaren.

Van Abyſay eñ Haylone den Rechtere. XVI.

Alſe Jeptee ſtaerf / quam Abiſſan /
Die dat rechterſcap gewan /
Indat lant van Iſrael /
vij. jaer berechte hijt wel.
Na hem quam Hayloen ter Bailgien /
Eñ berechte die paertien
Van Iſrael der jare tiene.
Daer naer quaemt teſen geſciene /
Dat Habdon rechtre wert int lant
Eñ hadt ·viij· jaer in hant.
Men ſeghet in ſinen derden jare /
So geſciede die plaghe ſware /
Dat Troien verloren waert /
Daer menech hoge man ſtaerf vor tſwert.
Hier ſalic v in eene ſumme
Aldie orloghe omme eñ omme
Beſcriuen / hoe dat ſoe verghinc /
Alſo alſe Darius / die Coninc /
Diet ane ſach ſelue / eñ beſcreef /
Wiere ontginc / eñ wiere bleef.
Die dat langhe wille leſen /
Hoe die fauelen van deſen

Dat Walſch ſpreect / entie poeten /
Ghae / daer wi hẽ ſullen heten
Ten Dietſche / dat wide es becant /
Eñ wi maecten te Merlant.
Helynandus heuet dit geſet
Oter jeeſten / die maecte Daret.

Hoe Dares beſcreef dorloge van Troien. XVII.

Een Cornelis / die wi meenen /
Seghet / dat hi vant tAthenen
Enen boec / dat Dares ſcreef /
Daer die gedinckeneſſe in bleef
Vanden Grieken / enten Troijenen /
Hoemen daer ginc met wapene dienen /
Dat trac Cornelis met ſiere piene
Oten Grieken in Latine /
Eñ ſendet vort ſinen ome
Saluſtius al tote Rome.
Dat ſalic hier in Dietſche wort
Cortelike bringen vort /
Alſe Helynandus heeft beſcreuen
Eñ cortelike vte ghegheuen.
Caſtor eñ Pollux ebben vernomen /
Dat haer zuſter eſ ghenomen /
Menelaus wijf / Helene.
Met eenen ſcepe here alleene
Volgeden ſi / eñ quamen gevaren
Neuen Beſbin te waren /
Daer ſi verdoruen vor dat lant /
Datmer noint ſint twint af en vant.
Die van Beſbin ſochtenſe vort
Al tote Troien vordie port /
En alſiſe niet en vonden /
Wilden ſi ſeggen eñ orconden:
Dat ſi behoerden ter gode ſcaren /
Dat ſi onſteruelijc gemaect waren /

Dus quamen na haren leuene
Tote Athenen ·xl· eñ ſevene
Griexe Princen / eñ nemmee
Met ſcepenen ·m·cc· eñ twee /
Eñ men ſendde boden des
Dyomedes eñ Pixes /
Om te ebbene weder Helenen;
Maer met rade en gheenen
Sone mochte dat geſcien.
Si keerden weder mettien /
Entie Grieken ariveerden
Optie Troijenen / die hẽ werden.
Indien eerſten wighe ſlouch doot
Hector / die was ſonder genoot /
Protechelauſe / den Here /
Die vromech was harde ſere.
Patrocluſe eñ Merioene
Slouch hi inden anderen doene;
Maer Aiax waerre mede bleuen;
Maer ſi vernamen / dat ſi geneven
Te ſamen waren van Eſpone /
Die wylen met Telamone
In Grieken voer eñ met gewelt
Eñ doe Troien eerſt wart geuelt
Bi Hercules / den ſtaerken man /
Eſpoen eñ oec Prian
Waren beede Laomedoens kinder /
Doe wart vrede gemaect ginder;
Want die Grieken baden ſere
ij· jaer dor Aiax eere.
Ten derden wighe alſiet hore
Slouch Hector Bethyon eñ Protenore
Eñ Anthilocus / den Here van priſe.
In den vierden was van Pariſe
Menelaus ſine die dor ſcoten.
Inden vijften / met ſire roten
Sloughere Hector ·vij· / inden ſtride /
Der beſter Heren. An dander zide

Eneas die ſloughere mede.
Achilles viere daer ter ſtede.
Dyomedes ſloughere oec twee /
Dat dien van binnen dede wee.
Ten ſeſten wighe / ſonder ſaghe /
Vachtmen achter een . lxxx . daghe /
Nacht eñ dach / ſonder begeuen /
Daer menech ridder in liet ſijn leuen /
Die Grieken baden vrede daer.
En beiagedene . ij . jaer.
Daer naer vachtmen de . vij . den ſtrijt /
Daer Hector doot ſlouch te dier tijt
Drie der beſter in ghenen ſtrijt /
Der namen makic v reſpijt.
Achilles ſlouch . ij . Troijene.
. xxx . daghe ſtont ſo onſiene /
Datmen vacht met nidecheden.
Priamus vermaende eens vreden /
Eñ heeſtene . vi . maende beiaget ;
Doe quam dachtende wijch verplaget /
Daer vele ridders inden ſtride
Bleuen doot in elke zide.
Agamemnoen bat vrede dan /
Dien hi . xxx . daghe gewan.

Vanden ix. den wighe, eñ vander Troijenen vlucht. XVIII.

Ten . ix . den wighe daer na
Bat ſere Andromaca
Hectore / dat hi bleuen ware;
Want hare hadde gedromet ſware.
Doe ſoet niet gedoen en mochte /
Sijn kint ſoe hem te voeten brochte /

Eñ

Vs. 77. De] Lees den. Zekerlijk is het ſchrapje boven de e vergeten.

Eñ heuet hem vptie voete geleit;
Maer daer en helpt niet toegeſeit.
Hector eſ vte gevaren/
Eñ ſlouch den Grieken af te waren
iij. der beſter vander ſcaren.
Doe voer hi weder ſonder ſparen
Eñ wonder hem ·ij· toter doot.
Achilleſe gaf hi wonden groot/
Diene nochtan doodde daer.
Dies troyen bleef in rouwen ſwaer;
Die Grieken baden vrede hier af/
Diemen hem .ij. maende gaf.
Die tiende wijch die quam daer naer/
Daer menech in hadde pine zwaer.
Doe ſochten echt die Grieken vrede/
j· jaer ſo ghavene hem die ſtede.
Inden ·xi· ſten wijch bleef doot
Palamedes/ die Here groot/
Die voghet was van alden here.
Ten ·xii· ſten dede grote were
Troylus eñ ſlouch doot
Den Grieken menegen Here groot.
In den ·xiii. ſten was grote plaghe/
Men vachter achter een ·vii· daghe.
Agamennoen eeſchte vrede
·ij· maende gauene die ſtede.
Daer na quam die ·xiiij· de wijch/
Daermen in hadde groten prijch/
Eñ men oec an beeden ziden
Vele verloos indien tiden/
So dat Agamennoen ghewan
.vj. maent vrede eñ ſinen man.
Daer naer quam de ·xv· de ſtrijt/
Die ſwaer was/ eenen corten tijt/
Dien van buten eñ van binnen.
Agamennoen dede gewinnen
Van ·xxx· dagen dōmeſteſtant.
Daer naer quam altehant

Die ſeſtiende ſware ſtrijt/
Doe wondde ter ſeluer tijt
Troylus Achilleſe ſere.
·vij· daghe vochten ſi/ eñ nemmere.
Doe quam die ſeuentiende ſtrijt/
Daer Troylus in quam tier tijt;
Want hi van ſinen paerde vel/
Eñ Achilles/ die hem was fel/
Sloughene vpten velde doot/
Dies was in Troyen rouwe groot.
Mennoen/ die Here van Perſi/
Ten achtienſten wighe ſo was hi
Doot gheſleghen vordie ſtede.
Priamus die bat enen vrede/
Die men hem gaf ·xxx· daghe/
Doe quamen die Grieken grote plaghe;
Want Parijs ſlouch ter ſeluer tijt
Achilleſe doot inden ·xix· den ſtrijt
Inden monſtre Apollijns/
Aldaer hi ontbeidde ſijns.
Doe baden een cort beſtant
Die Grieken der ſtat te hant.
Inden ·xx· ſten wijch wert gewont
Aiax van Pariſe eene ſtont;
Maer Aiax ſloughene aldaer/
Eñ ſtaerf tehant daer naer.
Doe quam van Amaſonia
Die Coninginne Penteſeleia/
Eñ vacht ter ſeluer tijt
Vordie ſtat de ·xxi· ſten ſtrijt/
Eñ Pirrus/ Achilles ſone/
Was daer ghehaelt omme tgone/
Om te wrekene deſ vaders doot/
Hi ontfinc wonden wel groot
Vander Coninginnen hant.
Dje ·xxij· ſten wijch/ alſict vant/

Die

Vs. 74. De] Lees den. Zie I. II. 17. vs. 77.

Die was den Troijenen ſwaer/
Penteſſeleie die bleef aldaer
Doot van Pirruſe geſleghen.
Doe en wouden die Troijen pleghen
Gheens ſtridens/ eñ baden das
Atenorre eñ Pollidamas
Eñ Eneaſe bouen allen ſaken
Den Cõ· omme zoendinc maken,
Prian ne wilde zoene/ no vrede/
Doen verrieden ſi die ſtede/
Dat ſoe ghevelt wart onder voet.
Agamemnoen deelde dat goet
Effene ondere alle die liede.
Te Troyen/ daer deſe dinc geſciede/
Was gheorloget/ wet vorwaer/
.viij. maende eñ ·x· jaer
Eñ ·xii· daghe/ ſcriuet Dares mede,
Daer bleuen Grieken vorde ſtede
.viijc. duſentich man
Eñ ·lxxxm. meer nochtan/
Entie vander ſtede ſi verloren
·vic. duſentich/ alſe wijt horen/
Eñ .lxxvi. duſentich mede/
Eer dat men verriet die ſtede/
Eñ alſemen die ſtede wan
Bleuere cxm. man
Eñ .lxxvi. duſentech mee,
Eneas hi trac ter zee/
Eñ nam die ·xxii· ſcepe/
Daer met ſinen geſelſcepe.
Parijs mede Helenen wan/
Hem quamen toe cccc. man.
Atenore dien volgeder daer
Duſentich eñ ·v honderd naer.
Helenus eñ Caſſandra/
Ecuba eñ Andromaca
Met ·m· eñ ·dcc· man
Quamen int lant van Grieken an.

Wat

Wat vanden Troijenen quam. XIX.

Dus ebben die Grieken Troyen gewonnen/
Dits twaerſte/ dat wi vinden connen/
Eñ alſe die Grieken keerden te lande
Gheſciede hem ſcade eñ ſcande;
Want ſi verdoruen al meeſt al/
Oft quamen in ſwaer meſſal.
Dat Troyen aldus endenam/
Was na de geborte van Abraham/
Daer die derde Etaet in ginc
viij c· jaer in waerre dinc
Eñ .xlvi./ alſe wijt horen/
Eñ eer/ dat Ih'x wart geboren/
So waeſt ·xi· hondert jaer
Eñ ·lxix·/ wet vorwaer/
Alſe die yſtorien ons gheven/
Die de tide hebben beſcreuen/
Eñ Troyen ſtont/ dat eſ waer/
c· eñ ·lxxxv· jaer.
Vanden Troijenen/ die harentare
Vloen/ naden verlieſe zware/
Rees dat Roemſche Keyſerrike/
Dat noint ter werelt hadde gelike.
Oec quamer af die Bartaenſce crone/
Die langhe ſtont eñ harde ſcone/
Onthier entie Ingelſche quamen/
Die hem tlant/ entie crone namen.
Oec ſo quamere af dies gelike
Die crone van Vrancrike/
Die al noch ſtaet met eeren;
Want/ alſe ons die jeeſten leeren/
Alſe Ilioen viel/ ent al vte vlo/
Waſere een hiet Franſio/
Hectors ſone/ die ontreet/
Eñ een hiet Turcus/ alſement weet/
Die mede was Troylus ſone/
Vele volx volgede na de ghone/

So dat ſi hem ſcieden in tween:
Van Turcus ſeidmen ouer een/
Dat Turkie es ghenant/
Van Francioene der Vranken lant.
Hier namzeis/ alſ wi leſen de ſaken/
Sullen wijs v het conder maken.
Nv ſuldi horen cortelike
Dbeghin van den Roemſcen rike.

Hoe Rome van Eneaſe quam. XX.

Eneas/ die van Troyen ontginc/
Quam ter Tybere/ ditſ ware dinc/
Sulc ſeit ·v· jaer eñ ſulc ·viij·
Naer dat Troyen viel met machte/
Eñ wart Coninc na Latine
Met ſiere dochter Lauine
Daer te voren hadder geweſen
Janus Coninc/ alſe wijt leſen/
Na hem Saturnus. doe Pycus.
Daer naer Faunus. Doe Latinus.
Deſe hietmen altemale
Coningen weſen van Ytale.
Deſe regneerden ouer waer
Omtrent ·c· eñ ·l· jaer.
Eneas die was naden zweer
·iij· jaer Coninc eñ nemmeer/
Eñ liet Lauinen draghen kint/
Die Siluius was geheten ſint.
Aſcanius/ Eneas ſone/
Van Troyen was comen de ghone/
Regneerde naden vader daer/
Int lantſcap/ ·xxxiij. jaer.
Siluius daer naer ſijn broeder;
Maer niet beede van eere moeder/
Was ·xxix. jaer daer Here/
Naer hem liet hi vorwaert mere.

Eneas

Vs. 26. Naer enz.] Met deze woorden heeft onze Dichter willen aanduiden, dat de volgende Koningen der

Eneas Siluius daer naer
Was Coninc ·xxxix· jaer.
Daer naer Siluius Latijn
Moeſte ·l· jaer Here ſijn.
Doe quam Siluius Alba
Eñ waeſt ·xxxix· jaer. daerna,
Epycus Siluius die helt
Tlant ·xxiij. jaer met gewelt.
Capius Siluius hilt met machte/
Tlant ·xx· jaer eñ hachte.
Carpentus Siluius was daer
Here doe ·xiij· jaer.
Doe quam Siluius Tyberijn/
Die ·viij· jaer Here moeſte ſijn,
Daer naer Agrippa Siluius
·xl· jaer / wi leſent dus.
Siluius Armelius doe
·x· jaer eñ ·ix· daer toe.
Doe moeſte Siluius Aventijn
·xxvi. jaer Here ſijn.
Procax Siluius ·xx· eñ drie
Drouch hi crone / vinden wie.
Amilius Siluius daernaer
Was here ·xliiii· jaer/
In ſijn ·xx· ſte / alſe wijt horen/
Wart Remus eñ Romelus geboren
Van enen wiue / hiet Ylia/
Die den Troyſchen bloede was na;
Niet wel en weetmen wieſe wan/
So Maers/ ſo een ander man.

Ro-

der Latynen tot op Romulus, den eerſten Koning der Romeinen, den naam van *Silvius* gevoerd hebben, naar *Silvius*, den zoon van *Æneas* en *Lavinia*. Nader bewijs, dat deze des Dichters meening geweeſt is, vindt men hier achter I. II. 22. vs. 21.

Romulus die maecte Rome/
Eñ hiet naer hem/ alſict ghome/
Eñ was .xxviij. jaer Here.
Naer hem ſo adden .j. jaer de eere
Die ſenaturen vander ſtat.
Doe wart Cō. na aldat
Nvma Pompilius/ die de crone
Van Rome .xl. jaer adde ſcone.
Tullius Hoſtillius was daer naer
Coninc .xxxii. jaer.
Anthonius Marcus quam na dien/
Eñ waeſt .xx. jaer met drien.
Tarquinius Priſcus tſinen leuene
Waeſt .xx. jaer eñ ſevene.
Tullius Seruilius
Quam daer na/ wi leſent dus;
Want ſijn moeder waſ ſonder waen
Een edel wijf/ nochtan gevaen.
Deſe waeſt .xxx. jaer eñ viere
Here na de Roemſche maniere.
Die ouerdeghe Terquijn daer naer
Was Here .xxxv. jaer/
Hi hadde te Rome indie ſtede
Die Coninclike mogenthede/
Eñ men coos raetſman ter ſtat/
cccc. eñ .xl. jaer ſtont dat
Tote Julius / die deerſte was
Keyſer van Rome/ alſict las.
Nv gaen wi ter yſtorien weder
Van de Byblen/ die ic neder
Hebbe gheleit ene ſtont/
Daer bi werden onſ de jare cont;
Daer ſuldi horen in wies tiden
Deſe Heren ouer liden
Hare jeeſten/ in corte wort/
Alſo alſe wijt ebben gehort.

Van

Van Samſoen eñ ſire cracht. XXI.

Na dat Abdoen doot was bleuen/
Alſe hier bouen eſ beſcreuen/
Die rechtere was ·viij· jaer/
In wies tiden/ men leeſt vorwaer/
Dat Troyen geuellet was/
So wart rechtere/ alſemen las/
Samſoen ouer dat Iuedſce diet.
Tfolc was doe quaet/ eñ liet
Sijn geloue eñ Gods gebode.
Eñ anebeden die afgode.
Doe lietſe God ·xl· jaer
Den Philiſtinen gheſelen daer/
So dat God Samſoene bodſcepen dede
An eene vrouwe van groter ſcoenhede/
Die enen man hadde/ hiet Mannee/
Deſe Sampſoen was Baliu nemmee/
Dan ·xx· jaer van Yſrael/
Die ſtaercſte waeſt/ weetmen wel/
Die van wiue oint was geboren/
Bidien heileghen Geeſt/ alſwijt horen/
Quam hem die cracht/ eñ niet van leden/
Die behoren ter menſcelicheden.
Deſe beſceremde/ alſt wel ſceen/
Die Iueden ieghen die Philiſteen.
Hi ſlouch metter bloter hant
Eenen leu/ daer na hi bant
Vier in .ccc. voſſen ſtaert/
Daer tcoren mede verbernet waert
Inder Philiſtine lant.
Hi dogede/ dat menne bant/
Eñ menne alſo gaf den vianden;
Maer/ alſe hi wilde dan te handen/
So waren die banden ontwee.
Eene kinnebacke/ eñ nemmee

Ne-

Heuet hi van eenen ezel vonden /
Daer hi mede ſlouch tien ſtonden
Vanden heidenen duſent doot /
Eñ dandere vloen dordien noot ;
Doch verwanne Dalida /
Sijn wijf / met ſcoenheden daer na /
Die hem af ſcoer ſijn haer ;
Want ſoe verſtont ouerwaer /
Dattere ſine cracht ane lach.
Daer namene vp ghenen dach
Sine vianden / hi moeſt ghedoghen /
Eñ ſtaken hem vte ſine ogen /
Eñ maectenre af eenen ries.
Alſe hem ſijn haer weder wies /
Hieten ſine ſpeelen teere feeſte /
Hi nam / alſe ons tellet die jeeſte /
ij. poſte / daer alt huus vp ſtont /
Eñ vellet neder inden gront
Op alle die Princen / entie andere mede
Omtrent .iiijm. daer ter ſtede.
  Daer toe vintmen redene groot,
Dat hi heilechlike eſ doot ;
Want hadt God ſelue niet gewracht /
Hine ware niet comen ande cracht /
Dat hi met menſceliker ghewelt
Gheent huus alſo hadde gevelt.
Tien ſeluen tiden vinden wi dat /
Dat Aſcanius eene ſtat
Optie Tybre maecte / eñ hiet Alba /
Daer Rome ſidert bi gemaect waſ na.

Van

Vanden pape Hely, dic rechtre waſ, eñ mettem was tkint Samuel. XXII.

Alſe doot was Sampſoen / wert Hely
Rechtre int lant / eñ oec wart hi
Pape int lant van Iſrael /
Mettem was dat kint Samuel /
Dat vorſeidem met ſinen monde /
Dat God die ſine eñ ſire kinder zonde
Op hem beeden ſoude wreken.
Dus gevielt na Samuels ſpreken /
Dat ſinen ·ij· ſonen op enen dach
Eñ daerke Gods / daer vele an lach /
Op eenen dach worden verloren /
Eñ alſtem quam te ſinen oren /
Doe viel hi ter neder doot
Vanden ſtoele / van rouwen groot.
In Helys tiden was vanden Latinen /
Eneas ſone eñ Lauinen /
Siluius Coninc van Alba /
Die Siluius hiet oec daer na;
Want ſijn moeder / alſt tijt was /
In eenen boſſch van hem ghenas.
Na hem oec / eñ dor ſiere eeren
Hieten Siluius / die Latijnſche Heren.
In Helys tiden ſekerlike
So begonſte tBertaenſche rike;
Want Brutus / die van Aſcaniuſe quam /
Sijns ſoens ſone / alſict vernam /
Doodde ſinen vader met ongevalle;
Doe verdreuene die maghe alle.
In Grieken vlo hi altehant /
Daer hi Helenus geſlachte vant /
Diene teenen Here vercoren /
Eñ mettem voeren / alſe wijt horen
Int lant / dat Albioen hiet /
Dat beſat hi eñ ſijn gediet /

Eñ was naer ſiere namen
Baertaengen genoemt alteſamen.
Daer maecti Troyen / dat nv heet
Lonnen / alſt beſcreuen ſteet /
Dit gheviel omtrent ·c· jaer
Na Troyen / dat men waent vor waer.
Dit rike ſtont / leſen wi vor waer /
vic. eñ ·lxxvij· jaer
Na dat Jh'c wart gheboren /
Eer dat Brutus gheſlachte verloren.

Van Samuel ende Saul. XXIII.

Samuel wart naer Hely
Rechtre eñ propheete daer bi
Ouer die van Iſrael.
In ſinen tiden ſo ghevel /
Dat die heidine met eeren /
Weder ſenden daerke ons Heren /
Die in Helys tiden was verloren.
Samuel dede meneghen toren
Dien Philiſtienen int gevecht /
Eñ heuet ſijn volc wel berecht;
Doch alſe hi was van dagen zwaer /
So quamen die Jueden te hem daer /
Eñ eeſchten nerenſtelike eñ ſere
Eenen Coninc teenen Here.
Doe wart Saul Cō· gecoren /
Die van Benjamine was geboren /
Die lancſte vander Juedſcer ſcare /
Entie oetmoedechſte / m' dat nare /
Alſe hi dat heerſcap ghewan /
Wart hi een ouerdich man.
Dien heuet hi; want God hiet Samuel /
Cō· gewijet ouer Iſrael.
Hi eñ ſijn ſone Jonathas
Wonnen tfolc / dat ſwaer was

Den

Den Jueden: eerſt die Amoniten/
Diet al wilden verbiten/
Eñ daer naer die Philiſteen
Daer naer verſlouch hi menech een
Der lieden van Amelec:
Daer naer viel hi in een ſtrec;
Want hi verbrac dat ghebod/
Dattem Samuel gaf eñ God.
Hier verbeurdi dat rike
Hem enten ſinen euwelike.
Eñ David die nochtoe was kint/
Eñ herde van Gode ghemint/
Die wart te Coninge ghewijet
Eñ Saul vermalendijet.
David ſlouch Goliaſe doot/
Dies hi eeren hadde groot/
Dies benijddens Saul zware
Eñ gaf hem ſiere dochter dare/
Om dat hi ſoude te ſtouter weſen/
Eñ ſijn lijf verlieſen bi deſen.
Doe hine niet dus doden en mochte
Laghede hine ſwaer eñ onſochte/
So dat hi moeſte rumen tlant/
Eñ varen tAchiſe/ ſinen viant/
Daer hi ·iiij· maende mede was.
Hier binnen Saul begonde das
Wijch te nemene met ſire partie;
Doch beſochti duuelie
An een wijf/ eñ wilde verſtaen/
Hoe dattem ſoude vergaen/
Daer hem voerſeit was ſine doot.
Des anders dages nam ſcade groet
Dat Juedſce diet; want ſine ·iij· kinder
Eñ hi bleven verſleghen ginder
Opten berch van Gelboe.
Saul eñ Samuel/ deſe twee/
Die berechten ·xl· jaer
Die van Iſrael/ dat es waer.

Van

Vanden riken, die begonden, eñ dat gheſciedē in Samuels tiden. XXIIII.

In Sauls tiden/ alſict las/
Was Cō· Siluius Eneas
In Albia daer ouer de Latine/
Sijn ouder moeder was Lauine.
In deſen tiden ſo begonde ſcone
Dat Conincrike van Lacedemone
In Sauls ·xv· ſte jaer.
Dat hadde als ·ix· Coningen daer
Eñ gheduurde ·ccc· jaer
Eñ ·xxv·/ wet voer waer.
Int ſelue begonde mede
Te Corinten/ indie goede ſtede/
Een Conincrike ſtaerc te waren/
Daer ·xi· Coningen in waren/
Elc na anderen/ die regneerden daer
ccc· eñ ·xxii· jaer.
In Sauls tiden/ horic meenen/
Was dachterſte Cō· van Athenen
Codrus. In ſinen tiden
Quam ſo ſtaerc volc vp hem ſtriden/
Dat hijt verweren niet en mochte/
So dat hi Appolline ſochte/
Hoe comen mochte des een ende?
In antworden hi hem bekende:
Dat hijt ſelue moeſte beſteruen/
Soude dat orloghe bederuen.
Deſe dinc wart mede mare
Buten inder vianden ſcare/
So datmen gheboot tien ſtonden/
Dat Codrus niemen en ſoude wonden/
Alſe hijt wiſte/ liet hi varen
Sijn Coninclike aernaſch te waren/
Eñ wapendem alſ ·i· aerm knecht/
Eñ warp hem onder die knechte recht/

Eñ wonder eenen / diene ſlouch doot.
Lieuere gaf hi hem ter noot /
Dan alt lant eñ oec die ſtede
Verdoruen worde biden onvrede.
Dus endde dat orloghe al reene
Eñ dat rike van Atheene /
Dat ſtont als ·cccc· jaer
Eñ ·lxxxv· / wet voerwaer /
Eñ men hiet Princen / die Heren /
Die berechten tlant met eeren.
Vort / nadie heileghe ſcriſture /
Coninc Davids auenture.
Die derde euwe endt hier naer /
Die hadde ·dccc· jaer
Eñ ·xl· mede / wet dat wel /
Nadie jeeſte van Yſrael.

Van den Coninc Davite. XXV.

David was / die eerſt met machte
Cō· was van Judas geſlachte
Eñ Drouch ·xl· jaer de crone.
Deſe regneerde ſcone
Ouer die van Iſrael
Gherecht / genadich eñ niet fel /
Die ſine vianden hilt / dat hi ſprac /
Eñ hare doot met rechte wrac /
Eñ vacht ſtoutelike met eeren
Jegen die viande ons Heren.
Dit was een edel ſondare
Al waeſt / dat hi meſdede ſware /
Alſe hi dede ane vrien /
Dien hi dede ſijn wijf ontvrien /
Enten man oec ſlaen te doot.
Sine berouweneſſe was ſo groet
Eñ ſinen grote omoedichede /
Dat God ghehorde ſine bede.

Oec ghedoghedi omoedelike/
Dattem ſijn ſone afwan ſijn rike/
Eñ lachter/ diemen hem ſprac/
Eñ wildi niet/ datmen wrac/
Eñ alſe hi hadde gheeret met eeren
Den coſt toten tempel ons Heeren/
Dedi in ſijn ſelues leuen
Salomoene die crone gheuen/
Hi leerdem den dienſt ons Heren
Eñ Coninc te ſine met eeren/
Eñ ſtaerf heilechlike in vreden
Eñ in grotere mogentheden.
In Dauids tiden/ int leuen ſijn/
Was Cō. Siluius Latijn
Tote Alben/ alſict las/
Daer ſidert Rome thooft af was.
Van Dauite/ van Salomoene
Ware harde vele te doene/
Dan ickere af ſeggen wille;
Want des lancs makic een geſtille/
Eñ dies vele te wetene rouct/
Ic wille/ dat hi Scolaſtica ſouct/
Dat ic dichte hier te voren/
Daer mach hi in Dietſche horen/
Wanic/ meer/ dan ieweren ten tiden/
Hier moetict cort ouer liden.

Van Cō. Salomoene en ten temple. XXVI.

Salamoen was naden vader
Cō. van Iſrael alghader/
Eñ drouch crone .xl. jaer.
Ioſephus ſpreect ouer waer/
Dat hi .lxxx. jaer drouch crone;
xl. jaer wel eñ ſcone/
Eñ .xl. jaer/ dat hi lach in zonden.
Hi nam te wiue in ghenen ſtonden

Deſ

Deſ Coninx dochter Pharao
Van Egypten / eñ wan do
·i· kint / ſpreect die ſcriſture claer /
Doe hi out was ·xi· jaer /
Djt was iegen der naturen zede.
Gode bat hi in ſiere bede /
Dat hi hem zin eñ wijſheit gave /
Dit coos hi voor alle haue :
Eñ God maectene dies alrike /
Dat noint man was dies gelike /
Hi was deerſte / die onſen Here
Temple maecte in ſiere eere.
Die was van witten marberſteene
Van Phares / gepolliert reene /
·lx· ellen was hi lanc
Eñ ·xx· in ſinen ghanc /
·Xxx· ellen hoogh / eñ dan echt
Enen ſolre gemaect recht /
Daer bouen toten decſele dan
·xl· ellen hooch nochtan.
Dus was die hoghede altemale
·c· ellen eñ ·xx· wale.
Die nederſte woninge was vtermaten
Scone / ghedect eñ met gout platen
Solre / vloere / weeghe beeden gader /
So dat ghoudijn ſceen algader.
Ten ooſt ende was ontaen
Deſe monſter ſonder waen /
Eñ was die duere van manieren
Wijt van mayſieren te mayſieren.
Binnen ſo was ouer een
Die tempel geſceden in tween.
Toeſter was in ſinen ganc
·xl· ellen alleene lanc /
Dat hiet men Sancta bi namen /
Daer plagen die papen alle te ſamen
In te ghane nadie wet.
Tweſterſte was gediſiert bet;

Want dat was .xxx. ellen lanc/
Rechte viercante in ſinen ganc:
Sancta ſanctorum hietment daer/
Daer en quam maer eenſ int jaer
Die Biſſcop / eñ niemen el/
Daer in was/ dat weetmen wel/
Die diere arcke entie ſine/
Die Moyſes maecte inde woſtine.
Tuſſcen Sancta ſanctorum eñ Sancta
Ghinc een wech/ alſict verſta/
Cedrijn al met goude ghedect/
Daer voren een cortine getrect
Van vtermaten dieren ſaken/
Ditſ der Ewangelie af ſpraken/
Dattet van bouen neder ſcuerde/
Doe Jh'c die doot becuerde.
Goudine taflen/ goudine outare/
Menech ghoudijn candelare/
Goudine vate warent altemale/
Daermen mede diende wale.
Paranis eñ andere mure/
Soudicſe na die ſcriſture
Al beſceden int ghedichte/
In quaems niet af ſo lichte;
Maer ſulc Gods huus eñ ſo diere
En waert noit gemaect in gere maniere.
·vij· jaer eñ maenden ſeſſe
Wrochtmer ouer / ſeget de leſſe.

Van Salamoene eñ ſijns wijfs zale. XXVII.

Daer naer dede Salamoen
Hem ſeluen ·i· huuſ maken doen/
Daermen ·xiij· jaer ouer wrochte/
Eñ men wonder af ſpreken mochte.
·cc· ſcilde van ſinen goude
Dedi maken; want hi woude

Sine Coninclike ghewelt
Cont maken / ſo dat mer aſtelt
In menech lant / in menech ſtede /
Eñ ·ccc· andere ſcilde mede /
Die Peltes heeten in Latijn /
Gheſcepen na een manekijn /
Somech houcte / ſommege ront /
Hier met plagen talre ſtont
Die wachters vorde porte te ſtane /
Eñ alſe Salamoen plach te gane /
Ofte te ridene teenegher ſtede /
So voeren die jongelinge mede /
Op paerden / van blonden hare /
Eñ ſlouch neder dat aldare /
Tote vpten rugge vanden paerde
Ghinc verghult dor die ouaerde
Eñ droughen die guldine ſcilde.
So quam die Cō· / alſe hi wilde /
Op ſinen chierliken waghen naer
Eñ voer / wildi hier of daer.
Der Coninginnen maecti mede
Een huus aldaer ter ſeluer ſtede
Maerberijn / cedrijn eñ van goude /
Eñ ſom ſeluerijn / als hi woude.
Al die vaete / daermen wt at /
Waren goudijn / vor waer hout dat.
In ·x. jaren vulmaecte al
Salomoen groot eñ ſmal:
Monſter / zalen alte ſamen /
Te deſen dinghen / die allamen.

Vs. 33. In ·x·] Lees In ·xx· Zie I. *Koning.* VI, 38. en VII, 1.

Vanden mure van Iheruſalem ende Salomoens doot. XXVIII.

Salomoen maecte om de ſtede
Te Iheruſalem den muur mede
Staerke eñ dikke / entie ſtraten
Paueerdi wel vtermaten /
Die te Iheruſalem waert laghen.
Te valne ſteden van ouden dagen
Dedi vermaken / eñ nieuwe mede
Sette hi oec ter meneger ſtede.
Van Joden maecti niemen knechte /
Hi deedſe leeren ten gheuechte;
Maer die waren van Canaan /
Dien leidi eygijndoem an.
Syne ſcepen voeren coepvaert
Toten Aſon Tabus waert /
(Een eylant eiſt in die Rode zee)
Eñ brochte gouds van danen mee /
Gout van Ofier / dat dbeſte eſ
Eñ ſeluer mede / des ſijt gewes /
Danwe / ſimmen / ſteene diere
Eñ tanden van elpendiere.
Tien tiden achtemen ſeluer cleene;
Want die ſittine alghemeene
Te Iheruſalem vorde dure
Waren ſeluerijn tiere hure.
Deſe mare ginc verre eñ vort /
So dat daer quam inde port

Van

Vs. 14. Aſon Tabus.] d. i. *Ezeon Geber.* I. *Koning.* IX, 26. VINCENT. heeft *Agyogabrum.*

Vs. 19. Danwe.] Lees Pauwe. VINCENTIUS zegt van deze ſchepen van Salomon: *deferebant de Ophir aurum multum et argentum, dentes elephantorum et ſymias et* pauos *et gemmas.* f. 62. d. MS.

Van Saba die Coninginne /
Eñ wilde proeuen Salomoens zinnen ;
Maer ſoe vant al openbare
Die zinne meerre / dan de mare /
Waer af ſoe in twiſele was.
Salomoen maecte hare mare das /
So dat haer wonderde ſere.
Diere proſente gaf ſoe den Here
Eñ Salamoen gaf hare mede
Meneghe ſcone dierhede ;
Maer ſoe keerde tharen rike.
Salamoen was ſonder gelike ;
Maer wijf verkeerden ſine zede /
So dat hi afgode anebede.
Wijf haddi · ccc · waeruen ſevene
ccc · amien tſinen levene.
Dies gaf hem God voer ſine doot
Vianden ſtaerc eñ groot /
Eñ ontboot hem ouer een
Bidien Propheete / dat hi in twee
Deelen ſoude ſijn Conincrike
Naer ſijn leuen ſekerlike ;
Doch heuet men gheloue groot /
Dat hi bekeerde voer ſine doot.
In Salomons tiden / datſ ons cont /
Was / daer ſindent Rome ſtont /
Coninc Alba Siluius /
Die jeeſten hebbent in aldus.

Hoe trike ſciet in tween naer ſine doot. XXIX.

Alſe Salomoen was verſtoruen /
Was wel naer trike verdorven ;
Want ſijn ſone Roboam
Seide / dat den volke meſquam.
Dus coren die · x · geſlachte gemene
Jeroboam / eñ · ij · alleene

Bleuen met Roboam/ alſict las/
Benjamins gheſlachte eñ Judas.
Dus bleef Roboam mettem
Coninc in Jheruſalem/
Eñ regneerde ·xvij· jaer.
Jeroboam hi maecte daer
Sinen ſtoel in Samaria/
Eñ oec ſo maecti daer na
Twee goudine calueren/ die hi hiet
Anebeden ſijn ghediet.
Dus ſcieden die ·x· geſlachte van Gode/
Eñ lieten die Gods gebode.
Judas gheſlachte in Roboams tiden
Lieten die wet van Gode liden/
Eñ maecten menegen valſcen outaer.
In Roboams vijfte jaer
Quam van Egypten Cō· Seſac/
Eñ dedem groot onghemac/
Eñ rouede den tempel ons Heren/
Dien van Jheruſalem tonneren.
Roboam ſtaerf eñ daer na
Wart Cō· ſijn ſone Abia.
In Roboams tiden/ wi leſent dus/
Was Cō· Siluius Epytus
Tote Alben/ alſict vernam/
Danen dbegin van Rome afquam.
Abia regneerde voer waer
In Jheruſalem ·iij· jaer/
Eñ volghede ſijns vaders quaethede/
Hi hadde te viande oec mede
Jeroboam/ die hem was fel/
Eñ Cō· was van Iſrael.
In ſinen tiden was Siluius Capis
Coninc/ aldaer nu Rome is.
Aſya wart Cō· na Abyen/
Sinen vader/ horic lyen/
Ouer tlant van Jheruſalem/
Die int beghin proeuede hem

Wel naden Coninc Dauite/
Der quader lieden maecti quite/
Eñ dreef die afgoden vten lande/
Den Ethyopen dedi ſcande;
Want hiſe vte ſinen lande jagede
Eñ verwanſe/ eñ verſaghede.
Hi begonſte ſuffen int ende;
Want doe hi horde/ eñ bekende/
Dat Baſaa/ Coninc van Iſrael/
Hem verbolghen was eñ fel/
Sendi den Coninc van Surien
Ghiften/ eñ met ſiere partien
Verdreef hi die van Iſrael/
Eñ omme dattem dit ghevel/
Scaldene die Prophete onſ Heren/
Dien dedi doen vele onneren/
Doe quam hem indie voete wee;
Nochtan en wilde min no mee
Hem ane Gode trooſten noch/
Int ende ſo ſtaerf hi doch.
Na hem wart Cō· in die ſtat
Een ſijn ſone/ hiet Joſephat.
In ſinen tiden was Siluius Capis
In Alba/ daer nu Rome js.

Van Joſephat Cō. van Jeruſalem. XXX.

Joſephat was Coninc daer naer
In Jheruſalem ·xxv· jaer/
Hi leedde deſ vaders goede leuen/
Afgoden dede hi begheuen;
Maer anden Coninc van Iſrael
Achab en dede hi niet wel/
Dat hi vrientſcap an hem ſochte;
Want aergers niet ſijn en mochte:
Hi vacht mettem met ſire pertien
Jeghen den Coninc van Surien/

Daerne Jehu / die Propheete /
Omme ſcalt bi Gods beheete.
In ſinen tiden quamen de Amoniten /
Die Arabiene / die Moabiten /
Gode bat hi eñ hief vp ſine hande
Eñ ſlouchſe alle vten lande.
Elyas die Propheete was
In ſinen tiden / alſict las /
Die meneghe miracle dede /
Eñ God omme ſine heilechede
Heeſtene in eenen vierinen waghen
Vter werelt heenen gedraghen /
Eñ met Enoch ghedaen.
Noch ſullen ſi comen / ſonder waen /
Jeghen Antkerſte diſputeeren /
Die hem niet ſal conen verweren /
Dan ſal hiſe beede verſlaen /
Dus ſullen ſi haren ende ontfaen.
In Joſephatſ tiden / alſe wijt leſen /
Was Siluius Carpentis / eñ deſen
Hietmen Siluius Tyberijn /
Hier omme wart ſulc die name ſijn;
Want hi in die Tybre verdranc /
Alſo alſe tmeſſal adde den ganc.

Van Joram Coninc van Iheruſalem eñ van Helyas. XXXI.

Na Joſephat ſijn ſone Joram
Dat Conincrike in hant nam /
Die trac die afgode an hem
Eñ dwanc die van Iheruſalem /
Dat ſi met dat ſelue daden /
Hi wart van vianden verladen /
Die hem daden ſcade groot.
Sine ·vi· broedere ſlouch hi doot.

Die van Arabien namen hem ginder
Sijn wijf / eñ ſloughen ſine kinder
Sonder ſinen ſone Occoſien /
Nochtan en wildi ſijns niet lyen /
Doe viel hi in eene quale /
Eñ rotte binnen altemale.
Crone drouch hi ·viij· jaer /
Eñ ſtaerf in tormente zwaer.
In ſinen tiden / in ſinen daghen
Was Helyas te hemele gedraghen /
Eñ ſine gratie / die eſ bleuen
Helyſeuſe in ſijn leuen /
Die vele ſcoenre miraclen dede.
Helyas hadde verwecket mede
Een kint van dode te liue /
Eñ Helyſeus / daer ic af ſcriue /
Verwecter enen oec in ſijn leuen /
Eñ daer na / alſe hi doot was bleuen /
Dedi enen doden vp ſtaen
Teerſten / hi an hem was gedaen.
In deſen tiden was in Alba
Coninc Siluius Agrippa.
Na Joram quam Ochoſias /
Die maer ·i· jaer Cõ· en was /
Hi hilt hem ane die afgode /
Eñ liet Gode eñ Gods ghebode /
Dies ſloughene Cõ· Jehu doot
Van Iſrael / alſt God geboot /
Eñ ·xl· ſiere broedere mede.
Deſe mare quam indie ſtede /
Eñ Athalia ſine quade moeder /
Die en liet leuen kint / no broeder /
Si en nam hem allen tleuen;
Want ſoe gerne vrouwe ware bleuen;
Maer datter een geſtolen was /
Een ſughende kint hiet Joas /
Dus bleef Athalia daer
Vrouwe in die port ·vij· jaer.

Van Joyadas Biſſcop van Jheruſalem, ende van Lygurus wet. XXXII.

Joyadas/ die van Jheruſalem
Biſſcop was/ gaderde an hem
Die goede liede vanden lande/
Eñ ſi namen tkint in hande/
Alſet .vij. jaer was out/
Eñ maectent Cō. met gewout/
Eñ men ſlouch doot Athalien/
Hare afgode eñ hare mamorien
Waren gedeſtruwerct al.
Men ſlouch die papen van Baal,
Joyadas leuede ouerwaer
Hondert eñ .xxx. jaer.
Die Byble en ſeyt niet des/
Dat dint man naer Moyſes
Die in ſo langhen leuene en was/
Alſe was die Biſſcop Joyadas.
Joas die Coninc plach
Wel te doene nacht eñ dach/
Al tote Joyadas doot
Weldaet te anevane groot,
Coninc was hi .xl. jaer;
Maer na Joyadas doot daer naer/
Liet hi die wet/ eñ dwanker toe
Alle die ſine ſpade eñ vroe/
Dat ſi naer ſine ghebode
Anebeden die af gode,
Hier omme ſchaltene Zacharie
Scone in ſiere prophecie/
Die Joyadas ſone hadde ghewesen.
Joas loendem lettel na deſen
Tgoet dattem ſijn vader dede;
Want hine dede ſteenen daer ter ſtede
Tuſſcen den tempel enten outaere.
Cortelike quam daer nare

Van Syria Coninc Aſael/
Die hem ſijn goet nam/ eñ was hem fel.
Daer naer viel hi in eene quale.
Sine knapen vander zale
Sloughene doot in ſine zonden.
Helyſeus ſtaerf indien ſtonden/
Die oec den doden vp ſtaen dede/
Alſe hi quam an ſine lede.
Juſtinus ſcrijft/ dat doe was
Liguris/ die hem bewant das
Wette te makene te Lacedemone/
Men boot hem die Coninc crone/
Hi wederſeidſe/ eñ helt
Tlant vaſte met gewelt/
Onthier ent recht oec vp quame/
Eñ tlant in ſinen handen name/
Alſt kint gewies/ dedi de crone
Hem gheuen van Lacedemone.
Daer toghedi/ dat getrouwerhede
Verre ginghe bouen rijchede/
Selue hilt hi/ eñ beſuerde
Alle die wette/ die hi cuerde.
Hi verboot ſeluer eñ gout
Rechts/ alſe alre quaetheit ſcout.
Hi wille/ dat ane die meente ſtaet
Scepenen te kieſene eñ raet.
Effene/ moghende eñ rike/
Wille hi/ dat tfolc ſi gemeenlike.
Effene/ diere eñ openbare/
Wille hi/ dat elx maeltijt ware.
Hi wille/ dat in abite wanderen
Elc menſche/ ghelijc den anderen.
Hine wilde niet dat men gelt gaue;
Maer deen om dander/ haue om haue.
Jonghe wildi te velde ſtieren/
Eñ daer in haer eerſter manieren/
Haer lijf antieren indie pine/
Niet in weelden/ noch in wine.

Die

Die erde ſoude ſijn hare laytiere /
Gheen pulment in gere maniere /
Noch keeren oec weder ter ſtede
Eer ſi manne waren mede.
Hine wilde niet / datmen gaue
Met wiue in huwelijc groet haue;
Maer datmenſe om doget name /
Die den man daer af bequame.
Oec wildi / datmen eeren ſoude
Anders niemene / dan de oude.
  Deſ eñ deſ gelike wet
Heuet Liguris eerſt geſet;
Eñ alſt den lieden dochte zwaer /
So ſwoer hi dan ouer waer /
Dat hem Apollo gaf den raet /
Wies tempel dat in Delfos ſtaet;
Want hi begerde / eñ woude /
Dat euwelike bliuen ſoude /
Dede hi dit ſweren mede
Te Lacedemone / indie ſtede /
Datmer geen point af en name /
Eer hi ſelue weder quame /
Eñ ſeide: hi wilde tote Apolline
Om vragen / wat hi an dat ſine
Noch wandelen wilde ofte toe maken.
Te Creten voer hi na deſe ſaken
Eñ coos te ſteruene nemmermee /
Eñ alſe hi ſtaerf / hiet hi inde zee
Hem werpen / eñ omme hone /
Eñ of ſi keerden te Lacedemone /
Dat ſi dan waenden bi deſen
Van haren eede quite weſen.
  In Joas tiden / wi leſent dus /
Was Siluius Carmelius
In alba Cō· / die heeft gemaect
Eene veſte wel gheraect
Tuſſcen die berghe / alſemen hort /
Daer nu Rome ſtaet / die port.

Van

Van Amaſias Cō· van Jheruſalem. XXXIII.

Amaſias die heuet algader
Trike naer Joas/ den vader/
Eñ drouch in Jheruſalem
Crone ·xxix· iaer naer hem.
Deſe was goet eñ gherecht/
So dat hi hadde ghevecht
Jeghen Eſaus geſlachte/
Eñ ſlouch hem af met machte
In enen ſtrijt ·x^{m}· man
Eñ ·xiij^{m}· nochtan
Vingen ſi der liede mede/
Die leedden ſi teere hoger ſtede/
Daer ſiſe van eere roetſe ſtaken/
Daer ſi al in ſticken braken;
Doch te ſiere grotere ſcande.
Die afgode van haren lande/
Die hi mettem brochte gerouet;
Daer an heuet hi ghelouet/
Doe wart hi fier/ hem was te wel/
Eñ vacht vptie van Iſrael/
Daer hi ſwaerlike was gevaen/
Eñ Joas/ den Cō·/ brocht ſaen/
Die den tempel entie ſtat
Reinierde/ eñ oec den ſcat
Eñ vellede ter ſeluer hure
cccc· ellen lanc vanden mure/
Eñ met ghiſelen daer na
Keerdi in Samaria/
So dat ſijn volc hem wart jegen
Eñ hebbene verſleghen.
Dus bleef Amaſias doot;
Want hi dede/ dat God verboot.
  Doe Amaſias Coninc was/
Was tote Alba/ alſict las/
Coninc Siluius Aventijn/
Een berch heuet de name ſijn;

Want

Want hi begrauen leit vp dat/
Datſ nv te Rome binnen der ſtat.

Van Joſyas, Coninc van Iheruſalem eñ Sardanapulus. XXXIIII.

Joſyas / die oec Aſarias hiet/
ij · namen haddi/ alſe ſulc noch pliet/
Was Cō· in Jheruſalem;
Want het quam vanden vader hem.
Hi was ·i· goet man/ datſ waer/
Eñ was Coninc ·lij· jaer.
Die vervacht ſine viande
Eñ brochtſe onder ſine hande
Die van Amon / eñ heefſe verdreuen/
Dat ſi hem cheins moeſten geuen.
Hi maecte die mure weder/
Die te voren warp ter neder
Joas/ die Coninc van Iſrael/
Alſe hier ſtaet te voren wel.
Eñ alſe hi rike was van goede/
Doe verhief hi hem van moede
Jegen Gode; want hi woude
Den dienſt doen/ die niemen ſoude/
Dan die Biſſcop/ doen alleene/
Eñ ditſ ghene meſdaet cleene/
Eñ alſe hi ſoude inden tempel gaen/
Sō wart erdbeue ſaen/
Entie ſonne vp hem ſcheen/
Daer en wart verſte gheen /
Hine wart laſers vptie ſtede.
Vordie ſtat ſcuerde ·i· berch mede/
Daer bi grote ſcade geſciede/
Dus moeſte die Cō· ſcuwen de liede/
Eñ buten maken ſine wone;
Maer Joachan/ ſijn ſone/
Die berechte dat pallays/
Eñ maecte onder die lieden pays.

In Alba/ dat ſijnt Rome was/
Doe Coninc was Joſias/
Was Siluius Procax Here.
In ſinen tiden geſciede mere/
Dat rike van Aſſiria/
Dat mogenſte/ dat verre eñ na
Doe in al die werelt ſtoet/
Viel tien tiden onder voet;
Want Sardanapulus/ die vterſte Here
Van al Aſſyrien/ dat goet was ſere/
Was die luxurieuſte/ onhoueſchſte man/
Daer men iet vele afweten can.
Hi ſat onder ſine wijf
In wijfs cleederen/ die keijtyf/
Eñ ſpan/ alſe andere wiue daden/
Cume mochti hem verſaden
Van ſiere dorpere onſuuerhede.
Tien tiden hadde die mogenthede
Van ſinen here in allen ſteden
Een/ hiet Arbacus van Meden.
Men beſtont doe eñ en dede niet
Els/ dan die Coninc hiet/
Eñ te hem quam niemen jn/
Om ghene ſake meer no min/
So dat Arbacus ouer lach
Grote ſake vp enen dach/
Eñ ſtreec toten Coninc in/
Omt onteckene ſinen zin/
Daer vant hi den vulen keytijf/
Alſe een wijf onder die wijf.
Doe quam hi weder vte ten ſinen/
Eñ ſeide: daer en ware toe geen pinen/
Dat hi hem diene vorwaert an/
Die lieuere es wijf/ dan man.
Doe verſaemdi groot here.
Sardanapulus ſonder were
Ontfinghene in ſine zale
Sijn goet/ ſine wijf altemale

Dedi verſamen altehant/
Eñ ſtakere an den brant
Eñ verbernde daer ter ſtede
Hem eñ alle ſine rijchede.
Der Aſſariene moghenthede
Stont ·xijc· jaer eñ ·xl· mede
Van Ninus tiden/ Semiramiſ mãn/
Die ſine moghentheit began.

Hier begonſte tConincrike van Meden, eñ van Joſyas den Cõ· mede. XXXV.

In Joſyas tiden mede
Begonſte die mogenthede
Vanden Conincrike van Meden;
Want Arbacus/ die met mogentheden
Aſſyrien wan/ gaf daer te lone
Dien van Meden de Cõ· crone/
Nochtanne bleuen in Aſſirien Heren
Eñ Coningen van groter eeren
Tote dien/ dat Niniuee verdaerf/
Alſe ghi ſult horen ander waerf.
Hier begonſte trike van Meden
Met harder grotere werdicheden.
Arbacus was Coninc daer
Deerſte ·xxviij· jaer
Soforoſius die was in Meden
Coninc ·xxx· jaer vander ſteden.
·xl· jaer/ wi leſent dus/
Was daer naer Cõ· Medus.
Cardicius die behelt
Wel ·xxxviij· jaer deſ lands gewelt.
Delotes / die goedertiere/
Was Here ·l· jaer eñ viere.
Fraortes die was Cõ· daer
In Meden ·xxxvij· jaer.

Ciaxates regneerde mee
·xl· jaer eñ daertoe twee.
Aſtiages ·xxxviij· jaer.
Cyrus / ſiere dochter ſone / datſ waer /
Nam hem die crone met rechte /
Eñ voereſe in Perſen met geuechte.
In Meden waren Coningen achte;
Eñ hilden die crone met crachte
·cc· jaer ·l· eñ neghene /
Eer dat Cyrus quam daer jegene.

Vanden rike van Macedone. XXXVI.

Dat Conincrike van Macedone
Begonde doe in Grieken ſcone
In Joſias ·xiij·de jaer /
Daer Alexander / datſ waer /
Die ·xxiiij·ſte Coninc was /
Eñ ſtont / alſict las /
·cccc· jaer ·lxxx· eñ ·vij·
Alexander in ſinen leuene /
Die grote / die alt wonder dede /
Regneerdere ſelue ·xij· jaer mede
Eñ ·vi· maende naer Alexandere
Regneerden ·xvij· Coninge andere
·c· eñ ·lviij· jaer /
Eñ daer endde / wet vorwaer /
Dat rike van Machedone;
Want ſi verloren die Coninc crone.
In Oſias tiden mede
Verloren hare mogenthede
Twee Conincriken goet eñ ſcone /
Corinten eñ Lacedemone.
Eñ tConincrike van Liden / datſ waer /
Begonſte int ·xlviij·ſte jaer /
Dat Oſias Coninc was /
Eñ ghedüurde / alſict las /

Onder ·ix· Coningen gehertich
cc· jaer eñ daer toe ·xxxi·
Onthier ent die ſtoute man/
Cyrus vellede/ eñ wan.
In Oſias tiden alſo wel
Begonſte dat rike van Iſrael
Rieſen; want ·i·/ hiet Manahem/
Die dat rike trac an hem/
Maecte vrientſcap met enen Fulle/
Die Cō· was/ eñ niet te vulle
Ouer Aſſyria; want macht eñ ere
Was ghenedert harde ſere
Eñ ſenddem enen groten ſcat/
Oec ſo ſendi hem na dat
Die ·ij· guldine caluere bede/
Die Jeroboam te ſinen leede/
Hier te voren maken dede/
Eñ hiet/ dat menſe anebede.
Alſ tfolc van Iheruſalem volgede hem/
Eñ begauen Iheruſalem
Enten heilegen tempel ons Heren:
Dat quam Manahem tonneren;
Want en waren die ſelue niet/;
Die Jeroboam maken hiet;
Die ſijn goudine waren verſtolen
Vanden papen/ eñ bleef verholen/
Eñ waren vergoude coperine
Gheſet ouer die goudine fine.
Van deſer hoenten worden fel
dAſſariens dien van Iſrael.

Van Ylia, die haren vader beſloot eñ van Remus eñ van Romelus. XXXVII.

In Oſias tiden mede/
Dien God laſers werden dede/
Eñ ·lij· jaer Coninc was/
Was naer Siluius Procas

In Alba Cō·/ wie leſent dus/
Siluius Amillius.
In ſinen jaren/ alſe wijt horen/
Wart Remus eñ Romelus geboren/
Amillius was Procax ſone/
Eenen ouden broeder adde de ghone/
Die Numitor bi namen hiet/
Dien hi vten rike verſciet/
Die adde ene dochter hiet Ylia/
Haer name die luut daer na/
Dat ſoe van Troyen comen was.
Amillius ontſach hem das/
Dat Ylia kint mochte draghen/
Diene ſlants mochte verjagen/
Eñ beſlootſe met mageden d' na
Inder godiñen huus Veſta;
Want daer waren ſi te waren
Mageden/ die mans wilden ōbaren.
Twee ſonen wan ſoe te gader/
Men weet niet vanden vader;
Maer ſoe ghenaſere af/ eñ men leide
Die kindere neuen de Tybre beide.
Fauſtulus hi vant doe die/
Die herde was van deſ Coninx vie/
Eñ drouchſe ſinen wiue/
Die ſcone was eñ wandel van liue/
Eñ ſpeelde om noot van gewinne/
Hier omme hiet ſoe wuluinne.
Soe heuet die kindere vp gehouden/
Eñ alſe die kindere quamen ter ouden
Namen ſi rouers eñ herden mede/
Eñ quamen te Alba/ in die ſtede.
Amilliuſe hebben ſi verſleghen
Eñ haren ouder vader an gedregen
Dat lant; want ſijn weſen ſoude
Van rechte nadie rechte oude.
Dat men in poetrien telt/
Datſe eene wuluinne vphelt/

Dans el niet / dan wijf quadertiere
Ghuls ſijn na wulue maniere.
Dat men oec viſiert van deſen /
Dat Mars haer vader ſoude weſen /
Die de heidine vieren hoge
Ouer god vanden orloghe /
Dans anders niet / alſict verſtoet /
Dan ſi ten wapenen waren goet.
Eñ hem oec die Romeinen ſcamen /
Dat ſi van ſulken wiue quamen /
Die eerſt ſtichte hare ſtede /
Entie fondeerde hare edelhede.

Vanden Coninc Joacham eñ vanden rike van Iſrael. XXXVIII.

Na die doot van Joſias
Joacham / alſt wel recht was /
Wart Coninc naden vader daer /
Eñ waeſt ·xvi· jaer.
Hi maecte die porte alteſamen /
Die Specioſa hieten bi namen /
Die daer vordie temple ſtont /

Deſe

Vs. 7. ſtont.] Lees ſtoet. De beteekenis is dezelfde; doch *ſtoet* voor *ſtont* zeer gemeen om het *rijm*. Vergelijk hier mede onzen Dichter I. VII. 32.

> *Eñ ſloucht al ſticken quaet eñ goet*
> *Wat ſo indien tempel* ſtoet.

Buiten 't rijm by VELTHEM II. 43. vs. 29.

> *Alſoe alſict hebbe vernomen*
> *So waeſt vreſelijc daer in comen;*
> *Want berge waren in dit begin*
> *Der neuwe ſlote* (*) ſtoeden *in.* (*) d. i. *Kaſteelen.*

Zie verder HUYDECOPER op *M. Stoke* III. B. vs. 1065.

Deſe was voer Gode goet;
Hi verwan die Ammoniten/
Daermen af leeſt in ouden viten/
Eñ dwancſe/ dat ſi hem cheins gauen/
Coren/ ghelt eñ vele hauen.
Tien tiden quam in Iſrael
Teglata verbolghen/ fel
Mettien van Aſiria/
Eñ vinct verre eñ na
Tfolc van Iſrael ouer die Jordane/
Derdalf geſlachte/ alſic wane
Doe voer hi in Galylee/
Eñ vinc daer geſlachte twee;
Eñ Neptalym eñ Sabulone
Eñ voeredſe ghevaen onſcone
Int lant van Aſſyria/
Die niet en keerden mee daer na.
Dit was dbegin aldus fel
Dit Conincrike van Iſrael.
Na Joacham ſo quam Achas/
Die Coninc naden vader was.

Vanden quaden Achas Cõ. van Iheruſalem, eñ hoe Rome geſticht was. XXXIX.

Achas wart Cõ. nadien zede
Te Iheruſalem indie ſtede/
Eñ drouch crone .xvi. jaer.
Deſe was onwettich/ datſ waer/
Eñ en achte vp Gode groet no ſmal;
Maer an afgode hilt hijs hem al
Eñ beſloot den tempel ons Heren/
Dat mer Gode niet en ſoude eren.
In ſijn .xii. ſte iaer ſo quam
Salmanaſar verbolgen/ gram/
Die Cõ. van Aſſyria was/
Eñ vinct al vp/ alſict las/
Die van Iſrael/ eñ beſat
Samaria/ hare houet ſtat/

Eñ laghere ·iij· jaer voren.
Den Cō· vinc hi / alſe wijt horen /
Die Ozee bi namen hiet /
In Niniuee hine houden hiet
Inden kaerker / eñ tfolc gemeene
Voerdi al groot eñ cleene
In eene harder wilder ſteden
Ouer die berghe henen van Meden.
Dit was ·vi· jaer na dat doot was
Die quade Coninc Achas.
Hier endet trike van Iſrael /
Negheen Cō· leuede daer wel
Van alle / diere in Heren waren;
Maer ſi lieten die wet varen /
Eñ anebeden die afgode
Goudine / ſeluerine / ſtomme / dode.
In Achas tiden / wi leſent dus /
Dat Remus eñ Romelus
Rome ſtichten / eñ begonden
Opdien dag / alſe wijt vonden /
Die de ellefſte kalende
Voer meye hout / alſict kende.
Daer naer inden derden jare
Wart Remus ontliuet aldare /
Omme dat hi dede jegen de wet /
Die te Rome was geſet;
Eñ Romelus ontfinc die eere
Eñ bleef der ſtat eenech Here.
In deſen tiden / alſement wille /
So was Enectea Sibille /
Die heijdijn was / eñ vorſeidem te voren /
Dat onſe Here ſoude ſijn geboren /
Eñ ghepaſſijt / entie werelt doemen.
Auguſtus die canſe wel noemen /

Eñ

Vs. 44. Enectea.] Lees Erectia, zo als hier onder vs. 72, 81.

Vs. 48. Auguſtus.] Lees Auguſtinus / in wiens Boek, de Civitate Dei, men van deze Sibylle gewag gemaakt vindt.

Eñ gewaghet derre Pꝛopheteſſe/
Kerſt nachts/ in die ſeſte leſſe.
Men leſet/ dat ſoe ſprac openbare/
Dat altoos maer ·i· God ware/
Eñ alle goden ſonderlinge
Valſch waren/ eñ geveinſde dinge.
Iheronimus die gewaget das/
Dat der Sibillen ·x· was/
Eñ ſeghet in ſcriſture mede/
Dat omme die grote ſuuerhede
Van maghedoeme/ daer ſi in bleuen
Prophecie hem was ghegeuen.
Yſidorus heuet beſcreuen/
Die heilech was in kerſtijn leuen/
Dat alle heidine Propheteſſen
In griex/ in rechter bediedeneſſen/
Sibillen hieten hier te voren.
Deerſte was van Perſi geboren.
Dandere van Libya / horic nomen,
Die derde van Delfos comen
Vte Apollijns monſter/ alſict las/
Die voer Troien langhe was.
Die vierde was van Ytalia.
Die vyfſte was Erectia/
Erophiſa hiet ſoe/ als wijt horen/
Eñ was van Babylonen geboren/
Die den Gꝛieken ſeide de ſaken/
Doe ſi te Troien waert traken/
Dat Troien ſoude verwonnen bliuen/
Eñ dat Omerus ſoude ſcriuen
Loghene in ſiere ſpraken
Van Troyen/ eñ van ſire ſaken:
Erectia was hare toe name;
Want hare woꝛt ſcone eñ bequame
Vonden waren in een eylant/
Dat alſo mede was genant.
Die ſeſte hiet Fameamee/
Eñ es van Samos genaemt mee,

Die ſevende hiet Crimiane /
Van Cumen getoenaamt / alſic wane /
Almathea hiet ſoe bi rechte /
ix · Bouken ſoe verlechte /
Eñ ſendeſe Priſcus eñ Tarquine /
Daer Viergilius af ſpreect ente ſine.
Haer graf ſtaet noch in Cycilen.
Dachtende was geboren wilen
Int velt / daer Troyen adde geſtaen /
In Cyrrus tiden / ſonder waan /
Mochtmenſe ſien / eñ horen.
Die · ix · was van Frigien geboren.
Die tiende was van Tyburtine /
Eñ hiet bi name Albuine.
Haerre alre wort / ſijt deſe / ſijt gone /
Spreken vander mageden ſone
Nv keren wi ter Yſtorien weder /
Aldaer wiſe leiden neder.

Van Ezechias Cō· van Iheruſalem, eñ *van Romelus doot*. XL.

Ezechias / Achas ſone /
Die wart Cō· / alſe de ghone /
Diet vanden vader an quam mede /
Van Iheruſalem der ſtede /
Eñ waeſt · xxix · jaer.
Die beſte waeſt ouer waer /
Die noch van Dauite quam.
Gods geloue hi ane nam /
Eñ heuet den tempel vp gedaen /
Enten dienſt Gods ane gevaen:
Hi brac afgode eñ mamorien.
Hem belach met ſire paartien
Cennacherib / die Cō · was
Van Surien / alſict las.

Din-

Dinghel ſlouch doꝛ ſine bede
Nachts doot aldaer / vor de ſtede /
Der heidinen ·C· M· man
Eñ ·lxxx· duſent meer nochtan.
Eñ alſe hi der doot adde vaer /
Langede God ſijn leuen ·xv· jaer.
Eñ God dede doꝛ ſiere eeren
Die zonne van weſten ten oeſten keren.
In ſinen tiden / vinden wi hier /
Vant Romelus de kalendier /
Eñ en maecte nemmeer int jaer /
Dan ·x· maende / wet voꝛwaer.
Maerte was dbegin vanden jare /
Alſe of Maers ſijn vader ware.
Hi was oec die eerſte altoos /
Die vten volke riddren coos /
Eñ coos van ·M· enen man /
Daer meeſt vromecheit lach an.
Dus eſ van Mille Mileſ comen /
Datmen in Dietſch mach riddere nomen.
C· oude coos hi vte mede /
Die hiet hi Vaders vander ſtede.
Hi maecte temple eñ mure
Omme die ſtede / goet ter cure.
Verloren wart hi oec int ende /
Eñ men en weet waer hi belende.
Teenen gode coren ſine alteſamen /
Eñ hietene Quirinus bi namen.

Van Manaſſes, Coninc van Jheruſalem, eñ van Yſayen. XLI.

Manaſſe wert naer Ezechien
Cō· vander Juedſcer partien /
Die quaetſte waeſt in ſire joget /
Daer ghi noint af horen moget;

Want hi af gode vp hief ſere/
Eñ lacheret men hem min of mere/
Waeſt Propheete/ of ander man/
Die moeſter omme ſteruen dan.
Die ſtraten van Iheruſalem
Waren alle beſpaerſet bi hem,
Metter heileger lieden bloede.
Yſayas/ die heilege/ vroede/
Siere moeder oem/ eñ ·i· Prophete/
Die was bi ſinen beheete
Ghezaget ontwee op enen daghe/
Eñ dat met eere houtijnre zaghe.
God die gaf hem gheſele ſcone;
Want die Coninc van Babylone
Heeſtene gevaen/ eñ dedem doen
Onghemac eñ ſwaer priſoen.
Doe wart Mannaſſes vroet das/
Dat die gheſele ons Heren was/
Eñ weende/ eñ bat Gode genaden.
Eñ God heeſtene beraden/
Eñ brachtene weder in ſijn rike.
Hi beterde ſo hogelike
Sine meſdaet/ dat men vergat
Al/ dat wilen an hem meſſat.
No en wanhope altoos niemen
Gods ghenaden die coemt ſniemen.
In deſen tiden/ in deſer dinc/
So was Numa Roemſch Coninc.
Hine vacht iegen gene gebure/
Oec beterdi mede ter cure
Dien calendier/ die wiſe man/
Eñ ſetter ·ij· maende an:
Dat was Laumaent eñ Sille.
Een Capitoel/ na ſinen wille/
Dedi maken indie ſtede.
Hi waeſt dieden d' eerſt maken dede.
Wette gaf hi eerſt der ſiat.
In Maneſſes tiden ſo zat

Na

Vs. 40. d'] Zie onze aanteekening hier achter.

Na Numa te Rome / in die port / |
Tullius Hoſtulius / alſement hort /
Coninc geweldich eñ hoghe /
Eñ hief weder vp torloge /
Eñ meerſde oec die ſtede.
Hi waeſt die eerſt puerper an dede.
Ten leſten verbrandi altemale
Met eere blexeme / eñ ſine zale.

Van Gygos, die Coninc wart van Liden. XLII.

Het was in Manaſſes tiden
Gygos Cõ. tots Liden /
Daer Tullius of doet gewach /
Dat hi herde te ſine plach /
Doe hi den regen eens vlien begerde /
Eene cloue ſach hi indie erde /
Daer hi den reghen in ontſcoot /
Daer ſach hi eenen man doot /
Sittende vp een coperijn paert /
Eñ alſe hi ſijns geware waert /
Sach hi een vingerlijn an ſijn hant /
Daer hi enen ſteen in vant /
Wie ſone hadde / men ſaghene niet.
Hier mede ginc hi / eñ heeft beſpiet /
Dat hi hadde die Coninghinne /
Soe halp hem dor ſine minne /
Dat hi den Cõ. doot ſlouch /
Eñ hi die crone na hem drouch
Vanden Conincrike van Liden /
Dat ſere rike was tien tiden.
Doe vraghedi Appolline aldare /
Oft iemene alſo ſalich ware /
Alſe hi was. Eene ſtemme ſprac aldus:
Saleghere eſ Soſidius.
Nu was dat een aerm man /
Eñ out van daghen nochtan /

Nie

Nie en haddi gheſet voet
Vte ſinen lande / omme enech goet.
Daertoe ghenerdi hem vp tſine
Met aerbeide / met ſiere pine.
Oec prijſde Appollijn aldaer
Cleene gerouchte ſonder vaer /
Dan grote rijcheit / die talre vre
Eſ onder die wandel auenture;
Want aerm cootkijn eſ dicken vro
Daer men raſte heuet int ſtro /
Daer die zalen entie borghen
Dicken anxtelike ſorghen.
Eñ beter eiſt een acker eren /
Eñ alſo winnen goet ter teren /
Dan te hebbene / met groten ſcatte /
Vele ſaudeniers / dien dit eñ datte
Bedaerf / eñ diemen moet ontſien;
Want ſi emmer na de rijcheit ſpien.
In deſen tiden / ghelouet mi des /
Was poete Symonides /
Die eens met enen ſcepe quam
Indie Zee / daer hi vernam

Ec

Vs. 31. Oec enz.] Dit vers zouden wy liever aldus lezen:

Oec prijſde Appollijn mere aldaer.

om dat men in het 33. Vs. leeſt: *dan grote rijcheit*, dierhalven moet er noodzakelijk een voorafgaande *Comparativus* zijn, welke niet beter, dan in dit vers ingevoegd kan worden. Het is waarſchijnlijk dat het woord *mere* hier in het affchryven door onachtzaamheid uitgelaten is. Tot beveſtiging dezer Lezing, dienen deze, hier by onzen Dichter volgende, verſen Vs. 37.

Eñ beter *eiſt een acker eren*,
Eñ alſo winnen goet ter teren,
Dan *te hebbene*, *met groten ſcatte*,
Vele ſaudeniers ——

daer *dan* ook ſlaat op den *Comparativus* twee regels te voren te vinden.

Eenen doden / liggende doot /
Dien groef hi / hort hier wonder groot /
Die dode hem aldaer verbiet /
Dat hi ten naeſten daghe niet
Altoos te ſcepe vare / no ghae.
Opten naeſten dach daer nae
So verdoruen ſi alle te waren /
Die mettien ſcepe henen varen.
Symonides ſat eens / eñ at /
Daer quam een / eñ ſeide: dat
ij. Jongelinge hier buten ſtaen /
Die quamen hier te hant gegaen /
Eñ bidden / dat ghi te hem gaet
Altehant / eñ niet en laet.
Alſe hi buten was te hant /
En hie niemene daer en vant /
Viel thuus neder / eñ et bleef doot
Al datter in at cleene eñ groot.
Selencus was doe / die de wet
Den Lotrinen heuet gheſet /
Sijn ſone wart verwonnen te wette
Van ouer ſpele / van ſulker ſmette
Ontwijſde hem die wet die ogen /
Die ſtat en wilds niet gedogen /
Eñ dor des vaders onnere /
Doe ſo wijſdi ſelue / die Here /
Dat vonneſſe / eñ togede bede gader /
Dat hi rechtre was eñ vader;
Want daer ontwijſt was ·ij· ogen /
So wilde trecht aldus gedogen /
Datmen hem ene oge vte brake /
Eñ men den ſone dandere wt ſtake;
Want ſijns ſoens lijf was vanden ſinen /
Dus liet hi hem dor trechte pinen.

Van

Van Amon, Cō. van Iheruſalem , eñ van Falariſe , den fellen. XLIII.

Nu ſullen wi ter yſtorieñ keeren.
Manaſſe ſtaerf met groter eren/
Eñ liet Amon/ ſinen ſone.
Coninc wart na hem de ghone/
Eñ drouch crone maer ·ij· jaer/
Quaet/ onwettich/ fel eñ zwaer.
Hier omme was hi vermort
In ſijn huus/ eñ binnen derſport.
In ſinen tiden adde Cycile mede
·i·/ hiet Falaris/ van groter quacthede/
Die genouchte hadde groot
In onnoſelre lieder doot/
Eñ hem en rochte altooſ niet mede/
Hoe ſwaerlike hiſe ſteruen dede;
So dat een an hem quam mettien
Eñ ſoudem maken nieu engien/
Eñ ghoot hem enen oſſe wale/
Groot eñ hoog van metale/
Eene veinſtre an deene zide/
Te maten groot/ te maten wide/
Aldaer ſoudemen lieden in ſluten/
Eñ vier onderſteken van buten/
So ſouden ſi brieſſcen inder gebare/
Alſe oft een ſtier ſelue ware.
Doe ſprac tien meeſter Falariſ
Nu moetſtu ſelue proeuen dis/
Eñ ſingen voren dienen zanc.
Daer moeſte de ghene in doen den ganc/
Eñ dat vierkijn voren ſmaken/
Dat hi bruwen conſte eñ maken.
Deſ Pharis onreine doen
Dede enden een philoſophe Zenoen;

Want

Vs. 31. Pharis.] Lees Phalaris.

Want hi was gewroeget te voren/
Dat ſine doot was geſworen.
Alſemen doden ſoude dien/
Quamer menich man toe zien.
Doe ſprac Zenoen vor h' alre ogen:
Ghi Heren! hoe lange ſuldi gedoghen
Die quaetheit van deſen tyran/
Die werelt eſ te ſwaer daer an!
Hi maecte tfolc alſo met worden/
Dat ſi haren Here ghingen morden/
Eñ worpene met ſteenen doot;
Dus ende ſine ſelheit groot.

Van Joſias Coninc van Iheruſalem, eñ van Arioene, den harpere. XLIIII.

Amous ſone Joſias/
Die goet eñ vulmaket was/
Wart Coninc in Iheruſalem.
xxxi. jaer/ leeſtmen van hem/
Dat hi drouch die Coninc crone.
Deſē hi maecte tlant ſcone
Van afgoden eñ van ſorſorien/
Eñ van alrehande quadien.
Eñ daer die temple was te vallen/
Dedi weder maken met allen;
So dat gheviel in ſinen tiden/
Dat Coninc Pharao ſoude liden
Met ſinen hēre dor ſijn lant/
Eñ hi werdene metter hant/
Daer wart hi geſcoten doot/
Dat rouwe was eñ ſcade groot.
In deſen tiden was Arrioen/
Een haerpere/ dien wonderlijc doen
Gheviel indier ſeluer wilen.
Hi was int lant van Cycilen/
Eñ hadde harden groten ſcat/
Omme in Grieken voeren dat.

Hi ſach van Corinten coepliede /
Die hi bekende / en boot hẽ miede /
Dat ſine daer voeren ſouden.
Si namene inne / eñ ſi wouden
Hem doden gemeenlike tſamen /
Alſi verre vptie zee quamen ;
So dat hi omme genaden bat /
Eñ beiaghede cume dat /
Dat hi alle ſine cledere dade an /
Eñ met ſiere haerpen dan
Beweenen moeſte ſijn meſſal /
Doch moeſti in die zee met al.
Aldaer ſo quam een groot delfijn /
Eñ namene vpten halſe ſijn /
Eñ voerdene te lande gheſont.
Arrioen die maecte dit cont
Van Corinten Coninc Pyrander /
Die noch ouer een / noch ander /
Niet gelouede / dat gheſciede.
Hi ontboot ghene ſcipliede /
Doe ſi Arrioene ſaghen /
Moeſten ſi waer ſeggen vp ſijn vragen /
Eñ lyeden der daet.
Doe ſo loendemen hem haer quaet.
In Joſias tiden ſo was
Anchus Marcus / alſict las /
Coninc van Rome altegader /
Numa was ſijn oudervader.
Eñ Tarquinius Priſcus mede
Was doe Coninc indie ſtede
Naer Anchus ·xvij· jaer /
Die Jupiters name verhief daer.

Van Joachim Jeconias, *Coninc van Iheruſalem*. XLV.

Oſias ſtaerf / eñ liet ·iij· kinder /
Die naer hem regneerden ginder:

Daer hiet ·i· Cellum eñ Joachas/
Die naden vader Coninc was.
Ne maer ·iij· maende/ eñ nemmere/
Ne was deſe Cō· eñ Here;
Maer van Egypten Pharao/
Die quam daer/ eñ maecten onvro/
Eñ ontſettene/ eñ hiltene gevaen/
Eñ ſette in ſine ſtede ſaen
Elyachim Jeconias/
Die oec Joſias ſone was/
Eñ hiet dien Joachim.
Gavel eñ cheins ſetti vp him.
Deſe regneerde ·xl· jaer/
Hine achte der wet niet ·i· haer/
Hier omme caſtydene Vrias/
Die propheete/ diere omme was
Van hem jammerlike ontliuet.
Jeremias/ alſemen ſcriuet/
Die voerſeidem te voren/
Dat tempel eñ ſtat ſoude ſijn verloren/
Waſer omme gekarkert zware/
Dat hijs nemmeer ſprac openbare.
Doe quam met here van Babylone
Nabugodonoſor/ die de crone
Nieuwinge hadde ontfaen/
Eñ heuet van Egypten ontdaen
Den Coninc/ eñ ſine heerſcapie
Genomen van algader Surie.
Daer naer quam hi in Judia/
Der ſtat van Iheruſalem na/
Eñ vinc den Coninc vander ſtede/
Eñ vele edelre liede mede.
Vpten Coninc ſetti tribuut/
Eñ voerden dedelinge met hem uut
Te ghiſele/ alſe wi horen tellen/
Daniele/ eñ ſine geſellen
Voeren mettem mede daer.
Joachim diendem ·iij· jaer/

Daer naer hi den dienſt wederboot /
Doe ſloughene Nabugodonoſor doot /
Eñ maecte Cõ · ſinen ſone /
Vaden vader hiet die ghone
Joachim Jeconias /
· iij · maende hi alſe Cõ · was.
Doe vingene die Cõ · daer
Met ſiere moeder int ſelue jaer /
Eñ met menegen hoghen man /
Eñ voerdene in Babylonen dan /
Eñ maecte Coninc na hem
Mathamas Joachem /
Die Joſias ſone was /
Eñ ſijn oem / alſict las.
Sijn name verkeerdem tlant /
Sedechias was hi genant.
Dien dedi ſweren ouer luut /
Dat hi hem geuen ſoude tribuut /
Eñ dat hi hem getrouwe bliue
Inden ende van ſinen liue.

Van Zedechias, Cõ · van Iheruſalem, eñ van Nabugodonoſorre. XLVI.

Sedechias ontſinc de crone
Van Nabugodonoſore ſcone /
Eñ was Coninc · xi · jaer /
Onwettachtig eñ quaet / datſ w'.
In ſinen tiden quamen liede
Van Aſia met groten bediede /
Die Maerſaelge ſtichten / die ſtede /
Die dicken adden ſwaren onvrede
Jeghen die Gallen / hare gebure /
Die conſten wel ter cure
Viſſcen / eñ romanſcap varen /
Lettel lands wonſi te waren.
Van deſen leerden die Gallen mede
Eerſt waeruen tucht eñ zede /

Lande winnen eñ wijngaerde /
Oliue bome / eñ boengaerde.
Sedechias die wart verwaent /
Alſe die tribuut hem waſ vermaent /
Ontſeidine altemale daer /
Doe quam in ſijn · ix · de jaer
Nabugodonoſor / eñ beſat
Jheruſalem / die heilege ſtat.
Doe quam van Egypten de Coninc /
Omme tontſettene die dinc /
Eñ Nabugodonoſor liet de port /
Eñ voer iegen den Cō · vort /
Eñ heuet die Egyptine verdreuen.
Doe keerdi weder / eñ eſ bleuen
Vordie ſtat / ſo vaſte ginder /
Dat wijf aten haer kinder
Van hongre / dats wonder groot;
Doch wart die ſtat verloren ter noot
In Sedechias · ix · de jaer.
Selue wart hi gevangen daer /
Eñ vor Nabugodonoſor brocht /
Die ſijns niet en heuet verdocht;
Maer ſine kindere vor ſinen ogen
Dedi doden / hi moeſt gedogen.
Daer naer ſtacmen hem dogen wt /
Eñ voerdene / ſonder deduut /
In Babylonien gevaen /
Daer hi ſinen ende moeſte ontfaen.
Sijn Druſſate Naburſadan
Verbernde die ſtat nochtan /
Eñ velde die diere kerke /
Dat ſonderlinge diere gewerke /
Eñ voerde alle die diere vate
In Babylonen ſire ſtrate;
Dus nam ende der Jueden rike
Met ſcanden eñ jammerlike /
Eñ omme dat ſi hare wet
Niet en hilden ombeſmet.

Die Vijfte euwe van der nieuwer ghevanҫneſſen.

XLVII.

Dje vijfte euwe gaet hier in /
Leſer plagen neemt ſoe begin.
Die vierde ſtont / wet vorwaer /
cccc· eñ lxxxv· jaer.
lxx· jaer bleuen ghevaen
In Babylonen / ſonder waen /
Die Joden. Nv hort wat geſciede
Hier binnen onder vele liede.
Int negenſte jaer / na dat gevelt
Jheruſalem wart met gewelt /
So bleef Nabugodonoſor doot /
Die geweldeghe Here groot /
Die crone drouch ·xliiij· jaer.
Naer hem ſo wart Coninc daer
Euilmeradoch ſijn ſone /
Niet lange en leuede die ghone.
Negliſar die wart daer naer
Coninc / eñ naer hem quam daer
Laboſardach ter Coninc crone.
Doe dachterſte van Babylone /
Balthaſar / die dorperlike
Verloos die ſtat eñ aldat rike.
Deſe Coningen alle te ſamen /
Die naer Nabugodonoſore quamen /
Waren kinder of kinds kinder /
Eñ regneerden nemmeer ghinder.
Alles / dan ·xxij· jaer /
Alſe ons croniken ſeggen / datſ waer.
Nv ſuldi horen / wat geſciede
Hier binnen onder vele liede.
Int beghin vander Etaet /
Alſo alſt beſcreuen ſtaet /
Regneerde in Rome / wi leſent dus /
Tullius Seruilius /

Die bidi heuet die name ontfaen;
Want ſijn vader was gevaen/
Eñ een wel gheboren wijf/
Al was ſoe eighijn al haer lijf;
Die wijdde Rome/ die nieuwe ſtede/
Eñ maecte die foſſeide mede.
Deſe hadde herde geweſen/
Eñ wi vinden van hem leſen/
Dat/ doe hi kint was/ eñ eens ſliep/
·i· groot vier om ſijn hooft liep.
Anchus Marcus wijf verſach
Dit van hem op enen dach/
Eñ hiltene op/ alſe haren ſone/
Dus quam trike op dien ghone.

Vanden Propheete Ezechiel, eñ van den ·vij· Vroeden van Athenen. XLVIII.

Indien tiden/ ſonder waen/
Dat die Joden waren gevaen/
Was die Propheete Ezechiel/
Die vele voerſeide/ dat gevel/
Eñ voerſeide Marien geborte
Eñ haer magedoem/ eñ hietſe porte
Vanden tempel nemmer ondaen/
Daer God ſelue dore ſonde gaen.
Wel hiet hiſe beſlotene porte/
Bidi des Gods ſoens geborte
Ondede haren lachame niet/
Beſloten vant/ beſloten liet.
Die van Ezechiele wille meer
Doe te Scolaſtica ſinen keer.
Tien tiden leueden ghemeene
Die ·vij· Vroede van Athene;
Maer noit en vandic/ alſic gome/
Ghene ·vij· Vroede te Rome
Els/ dan die valſche faloerde
Peinſet daer af eene boerde.

Die ·vij· Broede hieten dus.
Deerſte Tallius Milloſius.
Dander Saloen van Athene.
Pycatus van Michilene.
Cylon Lacedemonius.
Cleobolus Lidius.
Van Corinten Pyrrandrus.
Eñ Byas Prennius.
Deſe waren uit vercoren
Van wijſheit / ter werelt voren,
Nochtoe was philoſophie
In Rome cleene of clergie.
Tien tiden geviel eñ tier vre
Eene zelſiene aventure.

Van viſſchers, die eene goudine tafle vp tracken. XLIX.

Het geviel / dat viſſchers gingen /
Eñ vluwen worpen / eñ lettel vingen
Int lant van Molaſia.
Een quam daer gegangen na /
Die hem enen worp af cochte /
Daermen wonder af zien mochte ;
So dat ſi haelden vten gronde
Eene goudine tafle tier ſtonde.
Hier omme rees .i. groet gedinge.
Die viſſchers ſeiden: ghene dinge
Niet / dan viſſchen vercochten wi di,
Neen! ſeit hi: ghi vercocht mi
Vanden worpe dauenture.
Dit machmen prouen wel ter cure /
Dat menech quam dat wonder ſien;
So dattem allen verdochte van dien /
Om dat die dinc ſelſiene was /
Datmen ſoude vragen das
In Delphos an Apolline /
Wies ſoe ſculdich ware te ſine,

Hi hietſe geven openbare/
Die tAtheenen die wijſte ware,
Doe was ſoe geſent Calles/
Hi ſeide: hi ware onwerdich deſ/
Eñ ſeide: ouer waerheit das/
Datter bet werdich ware Byas;
So Datſe Byas voert ſende/
Eñ elc anderen naer/ int ende
So quam ſoe tote Salone/
Die beſciet die redene ſcone/
Eñ ſeide al openbare:
Datter niemen bet werdich ware
Dan ſelue Apollijn;
Want niemen vroeder mochte ſijn,
Ho ſuldi hi horen vort
Der ·vij· vroede wiſe wort.
Saloen ſeide: al oudic ſere/
Ic leere emmer in lanc ſo mere.
Daer hi int dode bedde lach/
Eñ hi voer hem ſitten ſach
Sine vrient/ eñ ſpraken
Onderlinghe van ſomegen ſaken/
Hief hi thouet vp/ men vragedē twi?
Alſic verſtae v wort/ ſprac hi/
Eñ ic dat gegronden can/
Dat ic wille ſteruen dan.
Deſe hadde minne groot
Andie wijſheit tot an de doot.
Cleobolus ſeide/ die vroede.
Men ſal hebben meerre hoede
Vorder vriende nijt alle daghe/
Dan vorder viande laghe.
Byas ſprac: hetſ meerre pine
Tuſſcen ·ij· vrienden keerſ man te . . .

Dan

Vs. 54.] Hier is op het einde van deze regel het rijm woord

Dan te wiſene haer gevouch /
Dan tuſſchen · ij · vianden genouch.
Bras was in ſinen lande
Eens / eñ daer quamen viande /
Diet al verbernden / dat ſi vonden.
Die lieden vluchten al tien ſtonden /
Eñ ontdroegen al / dat ſi mochten.
Alſi an Braſe beſochten /
Twi hi niet en vluchte ter ſpoet ?
Hi ſeide: ic draghe al mijn goet /
Waer ic henen ghae / met mi.
Int herte / ſo meende hi /
Dat hi drouge ſine wijshede /
Ware ſo hi ware telker ſtede.
Bras riet al openbare /
Dat niemen anderen ſo vrient ware /
Hine mochtene haten / alſi woude
Lichte / wat daventure doen ſoude.

Van Daniele eñ ſine geſellen. L.

In tiden dat de Joden waren
Gevangen met haren ſcaren /
Was die Prophete Daniel
Eñ ſine geſellen alſo wel:
Ananias eñ Azarias
Eñ Michael / die de derde was /
Die waren in den gloyenden houen
Geworpen / om haer wel glouen /
Daer ſi wt quamen ſonder ſcande
Van haren cleederen / van haren gewade ;

Dies

woord door den afſchryver vergeten; het is echter niet moeilijk deze plaats aan te vullen, en deze regel dus te leezen:

Tuſſcen ·ij· vrienden Keerſ man te ſine.

Vs. 9. Scande] Lees ſchade. Dewijl het volgende gewade hier op moet rymen.

Dies hiet Nabugodonoſor Gode
Ouer al eeren bi ſinen gebode.
In Daniels tiden wart nochtan
Beeſte gemaect van enen man
Nabugodonoſor / eñ bequam mede
Hier af bi Daniels bede:
Beeſte en wart hi niet van liue;
M' gelijc eenen keytiue /
So verloes hi ſinen zin /
Eñ hem dochte meer no min /
Dan dat hi voren ware een ſtier
Eñ achter eene leuwe fier.
vij · maende hadde hijt dus zwaer;
Doch was hi al vul · vij · jaer
In penetencien eñ in gebede /
Oec haddi gerne al daer ter ſtede
Daniele / waert hem bequame /
Van ſinen lande gemaect arfname.
Te deſen tiden geſciede mede
Te Babylonen / indie ſtede /
Dat Suſſanna / die ſcone vrouwe /
Die haren man was getrouwe /
Van · ij · papen was begaen /
Die emmer wilden / ſonder waen /
Met hare doen onſuuerhede /
Of ſi ſouden daer ter ſtede
Sulc ordeel vp hare geven /
Dat hare gaen ſoude ant leuen.
Soe coos die doot al ombeſmet /
Eer te doene ieghen de wet.
Die valſche papen / die elſce honde /
Die ontſaghen ne ghene ſonde /
Die ziele verterres / die drogenaren /
Die ontwetende loghenaren /
Die Gabaſe / die ſcuwen bouke /
Die ypocriten / die ſlupen in hoeke /
Seiden: dat ſiſe alle gader adden vonden
In overſpele / in quaden ſonden.

Dat

Dat vonneſſe es vp hare gegeuen/
Eñ haer eſ ontwijſt dat leuen;
Maer ſoe trooſte hare an Gode/
Doe quam Daniel/ ſijn bode/
Eñ ſeide: ſegt dorpere/ onwijs/
Waer ſaghediſe met haren amijs?
Doe ſeidi: onder eenen pijnboem.
Du lieges/ ſprac hi/ nem des goom,
Mettien hi ten anderen ginc/
Sech: waer daden ſi haer dinc?
Hi ſprac: onder enen kerſelare.
Du lieges/ ſprac hi/ ribaut ōmare.
V orconde draghen in tween/
Ghi ſijt logenaers ouer een.
Dus waren die papen begaen/
Eñ moeſten ſware doot ontfaen.
Suſſanna die ginc ſonder ſcende.
Dander Bouc neemt hier ende,

SPIEGEL HISTORIAEL.

EERSTE PAERTIE.

DERDE BOEK.

Hoe Cyrus wert geboren. I.

Int ·xxx·ſte· jaer/ dat int priſoen
Die Jueden wonen/ om haer meſdoen/
Deſtruweerde met mogentheden
Cyrus die crone van Meden.
Aſtyages/ ſijn ouder vader/
Verloos die mogentheit algader/
Eñ Cyrus/ die grote Here/
Brochte dien van Perſen de ere.
Hoe dat quam/ hort cortelike.
Aſtyages/ die Cõ· rike/
Hadde eene dochtere eñ kinder nemmere/
Doe ſach in drome die grote Here/
Dat ſo groot een lanc wijngaert
Vte ſiere dochter lachame waert/
Dat hi beſpreede al Azia.
Sine droem ſpelres riep hi na/
Die voer waer hem ſeiden tgone/
Dat ſoe ſoude dragen enen ſone/
Dien al Azia ſoude bliuen/
Eñ hem oec des lands verdriuen.
Aſtiages heuet dit ontſien/
Eñ gaf ſiere dochter nadien
Eenen ongeborne ridder eñ maten/
Omme dat ſoe ſonen ſoude laten
Na hare/ die onmogende ware.
Dus waendi vri ſijn van vare;

Noch

Nochtan alſt kint was geboren/
Pijndi hoet mochte ſijn verloren/
Eñ gaeſt ſinen heimeliken rade/
Eñ hiet/ dat hijt verdade;
Maer hi ontſach hem/ eñ dochte/
Dat tlant ter dochter keren mochte
Eñ dorſte dat kint niet ontliuen/
Eñ liet met eenen herde bliuen/
Eñ beval hem/ eñ ſeide:
Dat hijt voor die beeſten leide.
Die liet liggen inden woude
Op auenturen/ watſ weſen ſoude/
Eñ heuet ſinen wiue geſeghet/
Die aldoe van kinde leghet.
Soe bat/ dat ment hare bringe ſaen.
Die herde om tkint eſ gegaen/
So vint hi waert ·i· teve ſoget/
Die altoos niet en ghedoghet
Datter voghel of dier bi bliue.
Gheent kint brochti den wiue/
Eñ teerſten/ dat ment brochte hare/
Soe louch in diere ghebare/
Alſe of ſoet hadde ghekint.
Gheent wijf hilt vp dat kint/
Eñ hiet Spartacus nader teven/
Die hem daer behilt ſijn leuen;
Want Spartacus in Perſcher tale/
Dats een hont/ weetmen wale.

Van Spartacus, datſ Cyrus, hoe dat hi Here wart. II.

Alſe dat kint ·i· deel was groot/
Quamen die kindere/ ſine genoot/
Eñ corent Cō· vanden geſellen/
Daer was hi ſere ſwaer den fellen/
Entie hem ouerhorich waren/
Die blau hi alſonder ſparen.

Di

Die lieden volgen omme tgone/
Eñ clageden ouer des herden ſone.
Die Coninc verboot dien kinde/
Eñ vragedem: wies hi hem bewinde?
Hi antworde met ſtouten raden:
Dat hijt alſe Coninc dade.
Dit dochte den Cō· wonder ſcinen;
Doch ſo merct i/ dat den ſinen
Vele ghelcec nade ghedaene.
Bi dien herde quam hijs ane/
Dattet was ſiere dochter ſone/
Eñ peinſde/ dattet meende tgone/
Dattem ſine ſpelres ontbonden/
Eñ bevaelne tien ſtonden
Hem te houdene/ dien hi te voren
Beval/ dat hine hadde verloren;
Maer omme dat hi hem dede
Al ſulke ongetrouwechede/
Gaf hi hem ſijn ſelfs kint eten/
Eñ liet hem daerna weten/
Dat hijt hem tetene adde gegeuen;
Want hi ſinen neve liet leuen.
Daer naer gheſciede des/
Dat die Coninc Aſtiages/
Dien man die Spartacus helt/
Gaf groot here in ſire gewelt/
Omme te vaerne op viande/
Die wilden ſcaden den lande/
Eñ hi bleef ſittende in Meden.
Den ghenen gedochte der lelicheden/
Diehem ſijn Here hadde gedaen/
Eñ riep ten Perſienen ſaen:
Dat men Spartacus Cō· core;
Want hi waert van rechten hore/
Eñ hietene Cyruſ/ dat luut arſname;
Want hi meende / al eiſt ōbequame/
Aſtiages/ van deſen knechte/
Hi eſ oer/ ſijn eiſt tlant bi rechte.

Aſtiages verhort die mare/
Eñ ontboot ſinen neve dare/
Een hiet Darius/ alſe wijt horen/
Eñ heeftene te ſone vercoren
Die quam iegen Cyrus met here.
Die Perſiene verloren die were/
Eñ vloen van vreeſen van den liue.
Doe quamen iegen hem de wiue/
Eñ ontecten hẽ tuſſcen die dien/
Eñ riepen: waer wildi vlien!
Dies ſcaemden hẽ die Perſiene;
Eñ vercoeuerden van dien vliene/
Eñ ontaden die van Meden.
Aſtiages wart daer ter ſteden
Verwonnen eñ Darius;
Maer houeſcelike voer Cyrus/
Nadie maniere den milden neuen/
Heuet hi den ouden vader gegeuen
Dat conincrike van Ircane.
Dariuſe liet hi ane
Tlant van Meden/ in der gebare/
Alſe oft ſire moeder broeder ware;
Maer dat hi ſeker weſen woude/
Dat weder an hem keeren ſoude.

Van Eſopus, eñ wie Coninghen in Percen waeren. III.

In Cyrus tiden was Eſopus/
De fauelare/ wi leſent dus/
Die de fauele conde maken/
Hoe beeſten eñ vogle ſpraken.
Hier vte eſ gemaect Auiaen
Eñ andere bouke/ ſonder waen/
Diemen Eſopus heet bi namen/
Ware oec jemen/ die ſi bequamen/
Die heuet Calfſtaf eñ Noydekijn
Ghedicht in rime ſcone eñ fijn/

Soms

Souke haer gedichte / hi vinter inne
Spellecheit eñ wijſheit van zinne /
Dies wilict hier ouer liden /
Eñ voert te miere jeeſten tiden.
Deerſte Coninc van Perſi
Was Cyrus: ·xxx· jaer was hi
Coninc mogende eñ rike /
Nie voer hem was ſine gelike.
Cambices / ſijn ſone / daer naer
Die regneerde ·viij· jaer.
Daer naer ·ij· broedere maenden ·vij·
Daer naer waeſt in ſinen leuene
Darius ·xxxvj· jaer /
Yſdaſpis ſone / wet vorwaer.
xxxvi· jaer naer des
Was Coninc daer Naxerces.
vij· maende / wi leſent dus /
Waeſt daer naer Archabanus.
Acarxerces was daer naer
Coninc in Perſen ·xl· jaer.
Xerces dandere drouch nemmee
Die crone / dane maende twee.
Sogdianus ·vij· maent /
Doe was hem die doot vermaent.
Darius Nothus drouch de crone
xix· jaer te lone.
Aſſuerus was in Perſen Here
xl· jaer met grotere eere.
Atexerces / die Othus hiet /
xxvi· jaer / alſemen ziet /
Arges / die was Othus ſone /
iij· jaer regneerde die ghone.
Daer naer Darius / die leſte /
Dien Alexander al ontveſte /
Alſe v beſceet die bouc hier naer /
Was Coninc van Perſi ·vi· jaer.
cc· jaer ende ·xxxix· /
Onder ·xv· Coningen gehertich /

M Stont

Stont dat rike van Perſie/
Eert Alexander wan/ die vrie.

Van Cyrus moghenthede, eñ wat wondere hi dede. IIII.

Hoort vort van Cyrus vromichede/
Hi diet algader onder dede/
Waerwaert dat hi henen voer/
Hi vermat hem/ eñ ſwoer
Aſſierien eñ Babylone
Te winne: hi nam here ſcone/
Eñ voer tien lande waert.
Ganges lette ſine vaert/
Ene riviere ſekerlike/
Die meeſte van al erderike;
So dat een ridder/ een ſcone man/
Ouer dwater ſwemmen began/
Entie ſtroem/ an ſinen danc/
Droeghene onder/ eñ verdranc.
Die Cõ. Cyrus wart erre/
Eñ zwoer/ eer hi voere iet verre/
Hi ſoude vpt water wreken dan
Die doot vandien ſconen man.
Hi ſoude den ſtroem/ die daer liep/
So cranc maken en ſo ondiep/
Dat die wijf/ beneden knien/
Ouer ſondeñ waden dien.
.j. jaer grouf hi/ wien ſoos wondert/
lx. aerme eñ vier hondert
Maecte hi/ eñ ledeſe in dat/
Eñ dede dies hi hem vermat.
Nv heuet hi Babylonen belegen/
Daer geen ſtriden en dooch jegen/
Hi eñ Darius ſijn oem.
Dit dochte Balthaſar een droem/
Die Conint daer was inde ſtede/
Entie achterſte Cõ. mede

Van

Van Nabugodonoſorſ geſlachte/
Die Iheruſalem wan met crachte/
Eñ maecte feeſte ſinen goden/
Eñ hadde die vate vor hem ontboden/
Daermen wilen/ Gode teeren/
Mede diende inden tempel ons Heren.
Doe ſach hi waer ·i· hant ſcreef
iij· woꝛt/ dat al daer ſtaende bleef/
Die meenden/ dat ſijn rike ware
Ghetellet/ eñ geproeuet int ſware/
Eñ verſceden oec van heme/
Eñ God wille/ dat ment hem neme
Dien van Perſen entie van Meden
Met harder groter vromecheden.
Nv hort wonder van Babylone/
Hoe groet/ hoe ſtaerc waeſt eñ ho ſcone.

Van Babylonen , hoe groot eñ hoe ſtaerc het was. V.

Babylonie was ene ſtat/
Die rijcſte daer Coninc noint voeren zat/
Staende in een plein vp ·i· riviere/
Viercante met houken viere:
Van elken houke toten anderen
xvm· paſſe int wanderen.
Elc paſ heuet voete viue/
Eñ elc voet/ daer ic af ſcriue/
Die eſ ·xvi· dumael lanc.
Deſer ſtede ommeganc/
Die es ſekerlike dus/
Alſe ons ſcriuet S' Iheronimus.
Dat balefroit van gere ſtat/
Entie hoghe tor/ daer ghi dat

Vs. 13. Balefroit] d. i. het *ſlot* of *kaſteel*. KILIAEN *append. pereg. diction.* Beffrop/ belfoꝛt/ belfroot *ſpe-*

Hier te voren afhoret jet /
Daer God die tonge omme ſciet /
Die inde Byble hetet Babel /
Eñ Nembroche te deele gevel /
Daer waren temple marberine /
Eñ daer in grote beelden goudine.
Die ſtraten van marbere diere /
Vergout in meneger maniere /
Eñ anders / ſcrijſtmen van deſen /
Dat ongelovelijc dinct weſen.
Dit eſ hier geſet omme dat /
Dat mogentheit / veſte no ſtat
Jegen die gramſcap van onſen Here
Niet te rekene. Man nemmermere
Wart gheorlouet / dat men mochte
Dat beſien; of ment beſochte
Die hoghe ſtat / daer de ſtede ſtoet /
Die ſo edel was eñ ſo ghoet /
Sone vondemen anders gene ſaken /
Dan der leuwen enter draken
Haghen / boſſch eñ geſtruren /
Els / dan die tegline muren /
Die al noch hooch ſtaen aldaer /
Eñ ſidert over menech jaer
Vermaect waren inder maniere /
Dat mer in ſluten ſoude de diere.
Anders binnen eiſt al woſtine /
Hol eñ dal eñ grote rivine.

Hoe

cula, *pharus*, *arx*. etc. Zie VAN HASSELT *op deze pl.* —— Voor entie in de volg. regel lazen wy liever Eñ die. tot welke lezing, zo de zamenhang, als 't Latijn van VINCENTIUS en de vertaling in onrijm, aanleiding geeft. VINCENT. MS. f. 75. a. heeft: *Arx autem ſive capitolium illius urbis* est *turris*, *quae aedificata poſt diluvium* etc. *Vertaling. in onrijm.* f. 57. c. *eñ den* [l. *de*] *toren van Babilonien*, *die nae die diluuie ghetimmert was*, was *dat ſlot van deſer ſtadt.*

Hoe Cyrus Babylonien wan. VI.

Cyrus viel vor die ſtede/
Alſic v eerſten weten dede/
Die ſulc was/ dat niemen dochte/
Dat menſe winnen/ of maken mochte.
Die Eufrate/ die grote riviere/
Die mids loept dordie ſtede diere/
Grouf hi in ſo meneghen beken/
Dat hi binnen es geſtreken
Biden ghate eñ biden boghe/
Daer ſoe liep dorden mure hoghe.
Daer ſo ſlougen ſi menegen doot
Eñ Balthaſar/ de Cō· groot/
Verloos lijf/ lant eñ crone/
Dachterſte van Babylone.
Eñ Cyrus oem Darius
Die wart Here daer na aldus/
Eñ was out ·lxij· jaer/
Daniele vant hi daer/
Dien Propheete/ vul wijſheden/
Die voerdi mettem in Meden/
Eñ namene te ſinen rade/
Eñ ſettene inden hogeſten grade
Onder alle ſine Baroene.
Deſe vorſeide in ſinen doene
Scone vander maget Marien;
Eñ ſprac in ſiere prophetien.
Hi ſeide: gehouwen ware ·i· ſteen
Vten berghe ſonder hant en geen:
Die berch/ datſ die moeder ons Heren/
Groot van dogeden/ vul van eeren;
Vte hare quam dongehouwen ſteen/
Dat was ſonder man en gheen
Ih'c xp̄c/ die Gods ſone.
Wel met rechte eſ ſteen dē ghone;
Want ſo wie ſo vp hem vallet/
Datſ die onhoueſcelike van hem callet/

Hi bliuet verdoruen ouer een/
Eñ op wien ſo vallet oec de ſteen/
Datſ wie ſo ſiere gramſcap geburt/
Hi wert alre ſticken gheſcuert.
Cyrus name/ weet voerwaer/
Was twee hondert eñ ·x· jaer
Van Yſayen genoemt te voren/
Eer hi ten rike wart gecoren/
Eñ ſeide/ dat God ſelue woude/
Dattem die werelt bughen ſoude/
Eñ dat hi ſoude laten gaen
Die Jueden/ die waren gevaen/
Eñ ſinen tempel weder maken/
Dien de van Babylonen braken.
Aldus gevielt/ doe hi wan
Babylonien/ gaf hi dan
Die Jueden orlof danen te keerne/
Den tempel te makene/ Gode te heerne/
Eñ ſi den coſt namen te datte
Selue van ſijn ſelues ſcatte.
Darius was tien tiden doot/
Eñ al tlantſcap cleene eñ groot
Quam hem an/ doe ſcalt hi quite
Alle die Jueden met vlite.

Hoe Cyrus vrijede de Jueden. VII.

In Coninx Cyrus derde jaer
Porreden vten lande daer
Omtrent ·l· duſent man/
En Cyrus ſendde mettem dan
iiij^{m}· eñ ·cccc· ſtic
Alrande vate/ ſo meene jc/
Daermen/ nadien rechten zede/
Dien tempel ſoude dienen mede.
Dat was dat ·lxx· ſte jaer
Van haren vangneſſen ſwaer.

Si

Si voeren in Iherusalem
Entie vate Gods met hem.
Eerſt maecten ſi den outaer/
Eñ daden Gode offrande daer/
Eñ doe fondeerden ſi den tempel/
Hare geburs namens quade exempel/
Eñ lettedſe met haren twiſte/
Alſo dats Cyrus niet en wiſte.
Eñ binnen dien ·xxx· jaren/
Dat Cyrus crone drouch te waren/
Sone mochten ſi in ghenen ſaken
Mans hoghe den tempel maken.
Vanden Iueden laten wi bliuen/
Eñ ſullen Cyrus ieeſte voꝛt ſcriuen.
Doe Cyrus lach voer Babylone
Vernam hi/ dat met helpen ſcone
Creſſus quam/ Cō· van Liden/
Omme te ontſettene tien tiden
Babylonen/ die vaſte poꝛt;
Maer Balthaſar wart eer vermoꝛt/
Entie ſtat gewonnen mede/
Eer hi mochte ontſetten die ſtede/
Hier omme wart Cyrus ſijn viant/
Eñ nam ſijn volc altehant/
Eñ trac te Liden waert ſijn here
Op Creſſuſe/ oft hi vonde were/
Te danckene ſinen gꝛoten of jonſt.
Creſſus ne mochte gehelpen conſt
Van orloghen/ noch al ſijn ſcat/
Hine moeſte bliuen mat/
Eñ van Cyruſe ghevaen;
Doch ſo lietene Cyrus gaen/
Eñ gaf hem weder lijf eñ lant;
Want hi verhorde/ eñ bevant/
Dattem die Gꝛieken quamen
Alle te hulpen te ſamen/
So lief hadſine/ wet vorwaer/
Haddi hem gheſijn te ſwaer/

Die Grieken hadden/ ſonder waen/
Cyruſe met wighe beſtaen.

Hoe Cyrus Creſſuſe anderwaeruen vinc. VIII.

Anderwaerue Creſſus dochte/
Dat hi hem verweren mochte/
Eñ Cyrus heeftene beſtaen/
Eñ heeftene anderwaerf gevaen.
Op eene hort dedine binden/
Eñ dede omme vier daer ſinden/
Eñ ſoudene verbernen vpde hort;
Maer dat een groot reghen wort/
Die daer bluſſcede den brant/
Eñ men dat bi redene vant/
Dat hi daer bi quite ware;
Dus ontginc hi vandien vare.
Op dit geluc wart hi verwaent
Daer hi eens ſit/ eñ vermaent/
Dat hi ſo rike ware van ſcatte/
(Men ſeghet oec voer warheit datte/
Dat nie Cō· wart ſo rike.)
Antworddem ·i· man wiſelike:
Niemen verwane hem vp ſijn goet;
Dat niemene ſekerheit en doet;
Want daventure eſ ſere fel.
Snachtſ dochtem in drome wel/
Dattem Jupiter maecte nat/
Entie zonne droghede dat.
Die dochter ſpellet hem alſo houde/
Eñ ſeide dat meyne crucen ſoude
Eñ bernen ſoude metter pine/
Eñ droghen mettien zonneſcine.
Dit gheviel hem eer hi ſtaerf;
Want Cyrus vingene anderwarf/
Eñ heeftene te winde gehangen/
Dus was ghedaen ſijn ontgangen.

Dus

Dus nam ende jammerlike
Van Lyden dat Coninrike.

Wat in Cyrus tiden ghevel, ende oec ſine doot. IX.

Al hadde Cyrus indien tiden
Verwonnen den Cō· van Liden/
Hem bleef wederſtoot int lant/
So dat hi eene maniere vant/
Daer hiſe mede dwanc ontſachte eñ wel/
Eñ gaf hem orlof vrouwen ſpel/
Singhen/ danſen eñ baleeren
Te doene wel tijt/ dat ſijs begeren.
Doe dochtem vrouwen eñ wijn/
So genougelijk leuen ſijn/
Dat ſi der wapenen al verghaten/
Dus dedi hem dorloghe laten/
Eñ vergheeten metter weelden/
Dat ſi waren ſtoute heelden.
Daernaer Cyrus/ diet al verwan/
Soude eene riviere liden dan/
Hiet Araxes/ om meerre lant
Te bringhene onder ſine hant/
Daer moeſti vander eeren beeten;
Die Coninghinne van Meſſageten
Quam met wighe hem te gemoete/
Eñ waerpene onder die voete/
Eñ ſconfierde al ſijn here/
Eñ vingene indier were.
Soe nam ſijn hooft met ouermoede/
Eñ waerpt in een vat met bloede.
Soe ſeide: du begeres oint dat/
Nv drinc bloet/ eñ make di ſat.
Wapene! waer ſullen wi ons bekeren?
Wat priſen wi de grote Heren?
Waer ſullen wi aermé keytiue?
Nv eſ hier doot van eenen wiue

Een / die meeſte eere genouch /
Die ie ter werelt crone drouch.
In Cyrus tiden was Cō · te Rome
Tarquinius / alſict ghome /
Die ouerdighe bi toenamen /
Hi quam ande crone met ſcamen;
Want hi ſlougher omme ſinen ſweer;
Tullius Servilius / die eer
Voer hem hadde Coninc geweſen /
Wi vinden / leſende van deſen /
Dat hi te Rome eerſt vant priſoene /
Kaerkeren / boven tſinen doene /
Daermen met torment den man /
Eñ hi viſierde eerſt den ban /
Diemen meſdadegen ſoude geuen.
Sindent wart hi tſlandſ verdreuen
Omme Tarquine / ſinen ſone;
Want vercracht hadde de ghone
Eene joncurouwe wel geboren /
Die wij Lucriane noemen horen.
In Cyrus tiden regneerden mede
Tote Atheenen / in die ſtede /
Piſtarcus / die verdreuen waert /
Doe viſierdi nieuwen aert /
Hoe hi mochte werden here
Meſſelike in vele kere;
So dat hi hem wonden dede
Scoren eñ gheſelen mede /
Eñ hi quam alſo indie port /
Dat tfolc dedi roupen vort /
Eñ ſcuerde ſine cledere tien ſtonden /
Eñ toghendem lijctekijn van wonden /
Die hi dordie ſtat adde ontfaen /
Eñ ſeide: wiet hem hadde gedaen.
Oec ſeidi: dat die Senature
Mi haten / datſ iegen de nature /
Hetſ al omme der meenten recht.
Met deſen worde wart hi echt

Van-

Vander ghemeenten Here gecoren/
Eñ daden hem gaen ſerianten voren/
Die ſijns lijfs namen waer/
Eñ bleef Here ·xxxiij· jaer.
Ene dochter haddi/ alſict vinde/
Die een jongelinc verminde/
Dieſe eens cuſte al openbare/
Aldaer hi ontmoete hare.
Die moeder wildene doen ontliuen/
Doe ſprac die vader: et moet bliuen/
Of wi hem dat lijf afwinnen/
Die ons hertelike minnen/
Wat wildi dan/ datmen met hẽ doe/
Die ons ontliueden/ wiſten ſi hoe.

Van Cambices, Cyrus ſone. X.

Na Cyrus wart Cõ· ſijn ſone
Cambices/ ſo hiet die ghone/
Die vader haddem in ſijn leuen
Die ſtat van Niniue ghegheuen/
Daer drouch hi crone/ wet vorwaer/
In Cyrus leuen ·xii· jaer;
Maer in Perſen naden vader
Ne maer ·viij· jaer algader.
Alſe hem an quam des vaders rike
Verhief hi hem ſo condechlike/
Eñ ſcreef met an menech rike/
Dat ſi hem alle ghemeenlike
Souden weſen onderdaen;
Maer ſi ontſeident alſo ſaen.
Doe ſendi wt met groter were
Olofernus eñ ſijn here/
Eñ hiet hem/ dat hi niemens vermede/
Eñ hi alle daſgode af dede;
Want hi wille dat menne god hiete/
Eñ andere gode te makene niete.

Ho.

Holofernus die dwanc al /
Steden / borghen / berch eñ dal;
So dat hi quam ter Jueden lande /
Die vrucht adden vordie viande
Vander ſtat van Jheruſalem.
Olofernus die maecte hem
Eñ belach Beculia /
Eene ſtat Jheruſalem na /
Der Joden inganc / deſ lantſ ſit /
Daer was eene juedinne / hiet Judit /
So ſcone / dattet wonder was /
Si ginc totem / hi mercte das /
Dat ſoe was ſo wel gedaen /
Hi wart met haere minnen bevaen:
Nachtſ waendi pleghen ſire minnen /
Eñ / alſe hi quam ter tenten binnen /
Vant ſoene met ſlape bedreghen /
Eñ heuet hem thouet afgeſlegen /
Dat drouch ſoe binnen indie ſtat /
Al there wart geſconfiert bi dat /
Eñ vloen henen metter ſpoet /
Dje Jueden hadden al dat goet.
In Scolaſtica machmen leſen
Meer eñ langer dinc van deſen,

Cambices zeden, eñ ſine daden. XI.

Cambices adde vele namen /
In Dietſche yſtorien alte ſamen
Seghet dat hi Nabugodonoſor hiet /
Heſdras en noemtene ſo niet.
Ataxerxes oft Aſſuerus
Heetmenne / wi vindent dus;
Dus ſo haddi namen viere.
Hi was van ſo felre maniere
Dat hi ſinen rechtere dede
Villen alle ſine lede;

Want

Want hi valſceit hadde gedaen /
Eñ dedene vp een zitten ſlaen /
Doe ginc hi / eñ ſette vpte gone
Teenen Bailliu / deſ mans ſone /
Omme dat hi te meer ontſaghe
Onrecht te weſene in ſinen dage.
Verwoet was hi eñ ongheſinnet
Deſe Cambices / alſement kinnet /
Hi vermat hem in ſinen zin /
Hi ſoude weten dat beghin /
Van wanen dat Nylus quame /
Eene riviere waeſt van der name /
Die coemt vteñ Paradiſe /
So verre voer hi dattem ſpiſe
Ghebrac / eñ hi dordien noot
Moeſte ſlaen ſijn volc te doot /
Entie eten eñ keren /
Nochtan en conſti niet geleeren /
Wanen Nylus quame doch;
Doch beſpottene Arcanus noch.
Deſe Cambices / alſict vant /
Verwan van Egypten tlant /
Eñ bracht onder trike van Perſi /
Hare gode onwerde hi:
Apis entie andere mede.
Hare templen hi vellen dede /
Daer naer ſoudi ſenden Barone
Om den temple van Amone

In

Vs. 30. Arcanus] Lees Lucanus/ dat ook VINCENTIUS heeft, die de volgende verzen van LUCANUS uit zyne *Pharſalia* Lib. X. vſ. 279. aanhaalt:

—— —— Veſanus in ortis
Cambiſes longi populos peruenit ad aevi,
Defectusque epulis et paſtus ſede ſuorum
Ignoto te, Nile! redit. —— ——

In Lybien / datmen vellen ſoude /
Eñ rouen vandien goude /
Daer verloos hi ſonder were
Vele volx van ſinen here.
Indie zant zee dat ſi verſmorde
In den groten wint van norden.

Pyctaghoras zeden. XII.

Egypten verloos ſine crone
Bi deſen Cambices onſcone /
Eñ was ſonder Cõ· daer naer
Hondert eñ ·xi· jaer.
Deze Cambices maecte ſcone
In Egypten Babylone.
In ſinen tiden verboot hi mede
Dien van Iheruſalem / der ſtede /
Dat ſi den tempel niet en wrochten /
Dien Iueden / die genade ſochten.
Doe bleef dwerc ſtaende d' naer /
Naer dat hi doot ·ij· jaer.
In ſinen tiden / alſict las /
Was die wiſe Pyctagoras /
Dat was die alre eerſte man
Die philoſophen name gewan;
Want men vragedem / wat hi ware?
Doen wildi al openbare
Hem dus vroeden name niet geuen;
Want die name die was bleuen
Den ·vij· Vroeden van Atheene /
Eñ daer af was hi niet gemene
Eñ hi ſeide al openbare:
Dat hi philoſophe ware
Dat was meeſter der wijsheden.
Van deſen leeſtmen in vele ſteden:
Hi was van Samos geboren /
Eñ voer in Egypten / omme horen
Der ſterren conſt / die ſere eſ ſcone.

Daer naer voer hi te Babylone /
Omme te leerne in ſinen zin
Van der werelt dat beghin.
Hi voer te Creten / te Lacedemone /
Omme te leerne die wette ſcone /
Die maecten Ligurcus eñ Monoſ.
Doe ſo quam hi te Cronnos
Eñ vant volc / dat vromech waſ /
Die wilden hem bewinden das /
Dat ſi lieten goede nature /
Eñ hilden hem in luxure /
Die leerdi met worden mede /
Eñ met volgene goede zede /
Dat ſi die dorperhede lieten /
Eñ hem ſonden began verdrieten.
Na ſine doot / omme goede exemple /
Maectemen ſijn huus een tempel.
Hort hi vort / na deſe ſaken /
Deſ wijs Pictagoras ſpraken.

Van ſinen ſproken. XIII.

Men ſal emmer daer toe zien /
Dat men ſcuwen ſal / eñ vlien /
Eñ of jagen talre ſtonden
Vanden lachame dongeſonden /
Vander herten den dommen raet /
Vanden buke die ouerdaet /
Eñ onwetentheit vanden zinne /
Eñ vander ſtat die õminne /
Eñ vten huſe niet eñ hate /
Eñ van alre dinc õmate.
Pyctagoras ſpreect dit allene
Der vriende dinc eſ al gemeene.

Op

Vs. 9. Niet] Dit is eene vergisſing van den afſchryver voor nijt *odium*. zo als ook gelezen wordt in de vertaling in onrijm.

Op · ij · dinc ſullen wi ons beraden/
Wat wi doen ſullen/ eñ wat wi daden.
Houden der waerhede gebode;
Want die bringen onſ naeſt gode.
Dit was dat Pictagoras riet/
Ne ganc bouen mate niet/
Eñ alſe du ſies eenen man/
Daer verwaende haeſt es an
Die en ſoudſtu niet gram maken
Met genen dorperlikere ſaken.
Hout den ſteden haer recht.
Droufheit van ſinnen vervecht.
Dune ſoutſ in dijn h' niet halen
Lieden van te vele talen.
Nv hort van hem ſijn dolen:
Hi ſprac eerſt van Grieren ſcolen/
Dat die zieke ontſteruelijc ware/
Eñ dat ſoe nv hier/ nv dare
Van eenen lachame inden anderen
Plagen varen eñ wanderen/
Nv in beeſten/ nv in lieden.
Van hem ſeluen wildi bedieden/
Dat hem ghedochte wel van deſen/
Dat ſine ziele hadde geweſen
In · iiij · andere man/ ſijt ſeker das/
Eer hi wart Pictagoras.
Eñ dinc/ die nv ſijn/ eñ liden/
Sullen noch ſijn eñ tanderen tiden.
Eñ meneghe andere dolinge mede/
Die hier niet els ware/ dan dulhede.
Eene auenture vertellet ons dus
In ſinen tiden Valerius.
Hi ſeghet/ dat Pyctagoras liet
ij · jongeren/ dien dit eſ geſciet/
Dat ſi hem alſo onderminden/
Dat hem deen wilde laten binden
Ouer den anderen/ daer hi lach
Van ſinen liue vp eenen dach;

Want hi die eer lach gebonden/
Hi beiagede ſo vele ſtonden/
Dat hi hem thuus ſoude maken
Eñ beſetten ſine ſaken/
Eñ liet ſinen gheſelle borghe
Van diere anxtelikere ſorghe.
Alſe die dach naken began/
So beſpotte die tyran
Sinen pant/ die ginder lach;
Want comen ware die leſte dach.
Dander ſeide: ditſ al niet/
Mijn vrient ſal doen/ dat behiet.
Tier ſeluer wilen enter ſtonde/
Alſe hijt belouede metten monde/
Quam dander loſſen ſinen pant/
Dies wonderde dien tyrant/
Eñ ſcaltene quite vander doot/
Omme die getrouwechede groot/
Eñ bat hem lieden na deſen/
Dat hi die derde moeſte weſen.
Siet hier gherechter lieuen cracht/
Die dat ſteruen niet en acht/
Entie de wreetheit ſachten leert/
Eñ haetſcap in minnen keert.

Van ·ij· Broederen Heren van Perſcen, eñ hoe *Darius Coninc wart* XIIII.

Na Cambices/ die ·viij· jaer
Cō· was/ dit wet vorwaer/
Wart Cō· daer een Baroen
Wonderlijc/ quaet in ſijn doen.
Cambices die en adde geen kint/
So dat hi dat in drome vint/
Dat ſijn broeder ſekerlike.
Na hem ſoude ebben rike/
Dies hiet hi den broeder verſlaen.
Maergis heuet dit verſtaen

Sijn broeder / eñ trac een ſwaert /
En doodde hem ſeluen metter vaert.
Deſe dinc was ſo bedect
Dat vor nieman wart vertrect;
Want alleene wiſt een ſijn raet /
Die nauwe decte die ouer daet.
Alſe Cambices was verſtoruen /
Heuet die ghene trike verworuen
Indiere gelike / indier gebare /
Alſe oft te Margis behoef ware /
Eñ nam Pantep te wiue /
Cyrus dochter; maer indien liue
Sone was hi maer ·vij· maent /
Eñ teerſten / dat hi ſteruen waent /
Brochti ſinen broeder vort /
Eñ ſeiden in waerre wort:
Dat Margis ware Cyrus ſone /
(In Perſen deden men lichte tgone;
Want den Cō· / no ſine kinder
Sach harde ſelden jemen ginder /
Sonder gewapent eñ verſiert
Oft ontekent oft onviſiert /
Sonder ſijn heimelike raet.)
Alſe die ghene trike ontfaet /
So minderde hi den tribuut /
Omme te ebbene der meenten luut
Mettem / dat ſi hem waren hout /
Mettien een edel man / een out /
Een wijs mercte deſe dinc /
Die met beden ane ginc
Siere dochter / eere vander partien
Van deſ Coninx / deſ Heren amien /
Eñ dede hare vraghen tghone /
Oft hi wart Cyrus ſone.
Soe ontboot / dat ſoeſ niet en wiſte
Noch geweten conſte bi liſte;
Want elke amie woende allene /
Eñ niemen met anderen gemene.

Die

Die vader ontboot doe hare/
Alſe hi quame ſlapen dare/
Dat ſoe taſte eñ beſiet/
Weder hi oren adde/ of jet;
Want Cambices hadde d' te voren
Dien af geſneden beede ſine oren.
Die ſelues Hermeides broeder
Bider dochter wart hijs vroeder/
Dat hi was al ſonder oren/
Des wart ſine doot gheſworen.
vij. ware diere geſellen/
Die dit onrecht wilden vellen/
Eñ quamen gewapent tier zale/
Si ſloughen doot altemale
Dieſe werden/ ſi waren gram/
So datmen het vort bequam/
Daer die raetſiere waren/ die .vij./
Twee daeden ſi vanden leuene/
Eñ ſloughen den Cō. doot.
Deſe twee broederen/ wet al bloot/
Ne waren Heren niet .i. jaer.
Grote bliſcap ſo was daer/
Dat trike was te rechte comen/
Dat tonrechte was genomen.
tRike van Perſen dat ſtont dan
An .vij. edele raetſman.
Magus hietſe dyſtorie ſcone/
Die .vij. waren van edelen doene/
Eñ proeueden/ hoe men ſal gemecken/
Wien men mach ter cronen trecken/
So dat ſi vonden woch ter cure/
Eñ beualent der auenture.
Si maecten bi haer ſelues danc/
Dat ſi ter zonnen op ganc
Op hare orſſen comen ſouden
Int vrijthof. eñ ſi wouden/
So wies ors dat daer teerſte nijede/
Datmen dien te Coninge wijede.

Darius / Yſdaſpis ſone /
Waſer een / en was die ghone /
Die de crone ſere begherde.
Hi / die wachte ſine paerde /
Vragedem / hoe die dinc ware?
Doe ſeide hijt hem al openbare:
Neen / ſprac dander / laet v ſorghen /
Ghi wert Here vpten dach van morgen.
Nachtſ / alſt was in donkeren tiden /
Dedi ſijns Heren ors riden
Eene merie int vrijthof /
Alſo dat niemen wiſte daer of.
Deſ maergens alſe die ·vij· quamen
Op hare orſſen daer te ſamen /
Darius ors dat ghedochte
Der merien / alſt nature ſochte /
Eñ wart neiende te hant /
Eñ ·vi· vielen neder int ſant /
Eñ groetene Coninc eñ Here;
Doch was Darius geboren eere
Vanden Coningen ſekerlike.
Thant nam hi in huwelike
Cyrus dochter Pantey.
·xxxvi· jaer regneerde hi.

Hoe Zorobabel an Dariuſ quam. XV.

Deſen Darius kende wel
Die goede Juede Zorobabel /
Eñ was in Cambiceſ tiden
Comen an deſ Darius zide
Te ſiene / oft hi deſ Coninx gedochte
Bi deſen Prence verkeren mochte;
Maer dat en diedde altoos niet /
Heimelike hi doe Dariuſe riet /
Dat hi Gode van Yſrael
Belouede / eñ hilde wel /

Waer

Waert dat hine Cō· maken woude/
Dat hi ſinen tempel ſoude
Verheffen in Jheruſalem.
Zorobabel die quam an hem/
Doe hi wiſte/ dat hi Cō· was/
Eer hi woch voer beual hi das/
Dat men metſen ſoude ſeere.
Darius die dede hem eere
Alſe ſaen/ alſe hi daer quam;
Want hine tſinen bedde nam/
Eñ een was van den drien/
Die tſinen liue ſoude ſien.
Darius hadde gemaket feeſte
Van ſinen lande alle die meeſte
Waren comen/ alſe hi behiet.
Nachtſ en mochti ſlapen niet/
Eñ gaf een raedchel hem drien/
Die tſinen liue moeſten zien/
Eñ vragede/ wat machtichſ mochte ſijn/
So die Cō·? ſo die wijn?
So dat wijf? die tſcoenſte ontbonde/
Entie ſcoenſte antworde vonde/
Hi ſoudem doen vele eeren.
Deſ maergens quamen vor die Heeren
Die drie/ eñ deen ſprac openbare:
Dat die Coninc machtichſt ware;
Want die menſche es bi naturen
Coninc vanden creaturen/
Entie Coninc dwinghet gereet/
Eñ doet hem doen al/ dat hi heet.
Dander heuet daer vort bracht/
Dat die wijn eſ van meerre cracht;
Want het coemt al vanden zinne/
Dat die menſche heuet inne/
Dat hi eſ bouen creaturen/
Eñ oec eiſt ſcout der auenturen/
Dat die Cō· bouen eſ;
Maer die wijn/ deſ ſijt ghewes/

Die verwinnet met ſiere cracht
Menſchen zin eñ Coninx macht/
Eñ maket al vergeten mede
Vroetſchap eñ mogenthede.
Die wiſe/ vroede Zorobabel
Togede/ dat hi redenen wel/
Dat bouen gaet der vrouwen cracht;
Want ſoe leuen eñ mach
Den Coninc geuet entien man/
Die den wijngaert winnen can/
Oec en eſ niemene ſo vroet/
Hine laet ſijn lijf/ of ſtort ſijn bloet/
Omme ſijn wijf alſt eſ te doene/
Hine eſ ſo bloot/ hine wert coene/
Omme te behoudene ſijns wijfs ere.
Ic ſach eñ kende/ ſeiti/ eenen Here/
Eenen/ die aldaer hi zat
Sine amie gaf menegen plat/
Was ſoe blide/ ſo was hi vro/
Eñ was ſoe droeue/ hi was alſo;
Nochtan heuet die moghenthede
Bouen alle ſaken die waerhede/
Soeſ euwelijc / eñ can niet verkeren/
Hare macht en can minderen no meren.

Hoc Zorobabel ſinen wille ghewan. XVI.

Alle die lieden ſeiden wel/
Dat dbeſte ſprac Zorobabel/
Eñ ſeiden: Heren eñ Coninc
Dat waerheit ware bouen alle dinc.
Doe ſprac Darius: bade/ dat hi woude;
Want hijt hem gerne geuen ſoude.
Zorobabel eeſchte an hem/
Dat hi in Iheruſalem

Den

Vs. 56. mach] Lees macht.

Den tempel Gods ſoude doen maken.
Den Coninc gedochte der ſaken/
Dat hijt wilen Gode behiet/
Eñ ſcriuet/ eñ ghebiet/
Dat jemene hem daer toe en ſette/
Dat hi jet den Jueden lette;
Maer dat men op ſinen ſcat
Den tempel make/ hi wille/ dat
Die vate ons Heren waren gegeuen/
Die noch waren achter bleuen/
Sidert dat Cyrus crone drouch.
Zorobabel keert vro genouch/
Eñ voerde mettem ander ſcaren
Harde vele Jueden/ die waren
Noch int lant/ die alle met hem
Waren in Jheruſalem/
Eñ vulmaecten den tempel daer/
Daer ſi toe daden ·v· jaer.
Int ·vij· de jaer na Darius crone
Waeſt vulmaket wel eñ ſcone/
Int ·xlvi· jaer te waren
Dat Cyrus die Jueden liet varen.
In tiende jaer van Darius rike/
So wart verdreuen ſekerlike
Die ouerdeghe Tarquinius
Ute Rome/ wi leſent dus/
Die Coninc hadde geweſen daer/
Indie ſtat/ ·xxxv· jaer/
Entie Romeinen die en wouden
Nemmeer gheenen Coninc houden;
Maer ſi wilden kieſen raetſ liede.
Tien tiden/ dat dit geſciede/
So was tRoemſce rike cleene/
Het ginc cume ten ·xv· ſten ſteene.
(Men ſciet doe mit ſteenen in plen.)
Deſe raetſmanne ſtonden toter wilen/

Dat

Vs. 43. in plen] Eene merkelyke vergisſing van den af-

Dat Julius dat Roemſce rike
Eerſten ane vinc mogendelike.
cccc· jaer ·xl· eñ viere
Stont te Rome deſe maniere.
Brutus was die eerſte man/
Die voget des raetſ weſen began:
Die verdreuene Terquinius
Waſ ſijn oem / wi leſent dus.

Van Demetricus ende van Anaxagoras. XVII.

In deſen tiden/ wi leſent dus/
Was ·i· man/ hiet Demetricus/
Die rike was/ eñ liet ſijn goet/
Eñ voer tAthenen/ om weſen vroet/
Daer hi hem ſeluen blenden woude/
Dat hi te vaſter peinſen ſoude.
Sulc ſeide/ hi ſtac wt ſijn ogen;
Want hi niet en conde gedoghen/
Dat hi ane ſoude ſien
Quaden lieden goet geſcien.
Sulc ſeide/ dat hijt bedi dede/
Dat hi ſonder begerte mede
Hem altoos en conde geſcien/
Dat hi wijf mochte ane ſien.
Maer recht waeſt wel/ dat hi hem blende/
Omdat hi vant ſo grote ſcende
Alder werelt/ datſ touerie.
Yſidorus/ daer icſ vp lije/
Seget waer/ dat Socrates/
Die eerſt vindere was des/
Die aert meerſde/ eñ brochte vort/
Dat jammer was eñ grote mort.

Ana-

afſchryver; want in plen heeft geenen zin. Lees milen / en dan zal deze tusſchenrede, welke by VINCENTIUS niet gevonden wordt, eenen goeden zin uitleveren.

Anaxagoras was tien tiden/
Die met ōminnen de doot moeſte liden/
Om dat hi ſeide al openbare:
Dat die zonne geen God en ware/
Tote Athenen in die port;
Hier omme ſo was hi vermort.

Hoe Darius vp Athenen voer. XVIII.

In Darius ·xix· ſte jaer,
Hief vp een orloghe ſwaer
Jeghen den Cō· van Syten;
Want hi wilde hem verwiten/
Dat hi hem ſire dochter ontſeide/
Daer hi ſijn leuen ane leide/
Eñ vinc dat orloghe an
Met ·viijc· duſentich man/
So dat hi in Syten quam/
Eñ hi ſcade groot daer nam
Van ·lxxx·m· mannen daer/
Doe quam hem int herte vaer;
Want Hyſter/ die riuiere groot/
In ſijn here achter hem vloet/
Dat een aerm es der Dunouwen/
Brakemen die brugge et ſoudem rouwen/
Sone mochti keeren niet/
Aldus wijct hi/ eñ vliet/
Eñ voer in minder Azia/
Dat hi dwanc verre eñ na.
Daer na voer hi in Macedone/
Eñ wan tlant van Yoene/
Dat in Grieken leghet gemeene/
Daer naer voer hi vp Atheene/
Eñ belach die vaſte ſtede.
iiij· daghe/ naer die Perſen zede/
Vierde there/ eñ maecte feeſte/
Daer af quam hem onnere de meeſte;
Want die van binnen quamen hem an
Stoutelike met ·xim· man

Jeghen ·vic· duſent man te waren.
Melchiades was vander ſcaren
Voghet gemaect; want hi beriet/
Datmen voere vp dat gediet/
Si quamen met ſo groten moede
Van Athenen/ die ſtoutte/ die vroede/
Eñ daertoe met ſo groter vaert/
Dat wonder was te ſiene dar wert.
So ſere vachtmen an deene zide/
Dat dat een volc/ in den ſtride/
Dochte ſijn al ſonder were/
Eñ dander een ridderlijc here.
Die Perſiene waren verwonnen/
Eñ vloen te ſcepe/ die vlien connen/
Dattere vele wart verſmort/
Jammerlike was daer de mort.
Een ridder deder grote daet/
Hi ſlougere menegen/ hi was hẽ quaet
Eñ alſe die ſcepe vul lieden waren/
Greep hi een ſcip vter ſcaren
Bider ſteuene/ dat vul was liede;
Want hem leet ware/ dat danen ſciede/
Eñ hi hilt vaſte/ en dede mort/
Daer wart hem vp des ſcepes bort
Afgeſlegen die rechterhant/
Daer hi tſcip mede geprant.
Hine lietſ niet dordie minke/
Hine hilt tſcip an metter ſlinke/
So dat men hem die af ſlouch thanden;
Doch hilt hi tſcip an metten tanden/
Eñ vacht gelijc eenen diere
Metten tanden/ in diere maniere.
Die Perſen verloren in den ſtrijt
ccm· manne tier tijt/
Sonder ghevaen eñ verdronken/
Entie met dien ſcepe verſonken.

Van

Van Coninc Cerces van Perſi. XIX.

Naer dit verlies ſwaer eñ groot/
Bleef die Cō. Darius doot/
Eñ liet na hem vele kinder.
Sulke wilde gheuen ginder
Arcemenes die crone te voren/
Omme dat hi eerſt was geboren;
Doch waeſt eerſt Darius inden rike;
Maer Cerces was ſekerlike
Eerſt naeſt ter cronen geboren/
Dies eeſchſte hi de crone voren;
Doch gemeenlike bleuen ſi des
An haren oem Anafarnes/
Eñ dit met ſo ſachten moede/
Dat elkerlijc dit nam in goede;
So dat Cerces trike ontfinc/
Eñ Archemenes louede die dinc;
Dus ontfinc hi die crone daer/
Eñ drouchſe .xx. jaer.
Deſe heuet dorloge ane gevaen/
Die ſijn vader hadde beſtaen
Op Grieken/ eñ gereeddem ſtille
Sine vaert/ naer ſinen wille.
Van Lacedemone was tien tiden
Een Prince van Cerces ziden
Ghebannen van ſiere port/
Demoratus men noemen hort/
Eñ al was hi metten Cō. daer/
Nochtan lach hem noch alſe ſwaer
Sine lant ſoene/ alſe Cerces eere/
Hier omme ſo penſdi ſere/
Hoe hi ſo ſijn lant behoede/
Dat ment niet onverſien beſtoede.
Hi beſcreef groot eñ ſmal/
Die dinc in eene tafle al/
Int hout/ hoet metter ſake was/
Eñ daer op dedi leggen was/

Eñ

Eñ ſendet dus ſinen landſ lieden.
Niemene conſte dat bedieden
Wat hi meerde / oft wat het es.
Des Conincs dochter Leonides
Screepte af dat was / eñ vant den raet /
Hoe die dinc geſcepen ſtaet.
Valerius ſeit / doe Xerces woude
Raet ebben / of hi Grieken ſoude
Met ſtride ſonken / doe ghoot hi wijn
In eenen nap / entie goden ſijn
Bat hi / dat ſi daden verſtaen /
Hoe die dinc hem ſoude vergaen.
Diere waerf / dit was wonder groot /
Verkeerde die wijn in bloede root;
Maer dit tekijn en diedde niet;
Want ſijn ſmekende volc hem riet /
Jegen hem ware ghene were /
So ongetellet ware ſijn here.
Maer Demaratus aldus riet
Verwant u Here niet vp dit diet /
Hetſ eene onberechte ſcare /
Eñ hetſ eene ſake ſware
Omberecht volc te beſcedene /
Eñ in orloghen te leedene /
Daers meer lacſ an / dan vromen /
Niet lichte en maecht d' toe comen /
Dat men vele volcs ghemeene
Berechten moge met pinen cleene /
Eñ wat ſo men qualike berecht /
Dat en geduurt in geen gevecht.

Hoe Coninc Xerces die Grieken verſochte met here. XX.

Xerces adde in ſijn here
vijc· duſent man ter were /
Gewapent van ſijn ſelff rike:
xcc· duſent man gemeenlike /

Die hem te hulpen comen waren
Vt anderen lande / met haren ſcaren.
Ghebecte lieden ·xij· hondert
Eñ ·ccc· ſcepe gheſondert/
Die daer voerden ſpiſe eñ dranc/
Allame eñ aernaſch gemanc.
Jeghen aldus groot een here
Quam Leonida ter were/
Coninc van Spaerten/ vptie zee/
Int ende van der moſilee/
Datſ die paſſage/ die men weet/
Diemen Sente Joris aerm heet/
Daer dat here moeſte liden
Met ·iiijm· ſcepe vp hem ſtriden/
Drie dagen vacht hi achter een/
Dat hi emmer int ſcoenſte ſceen/
Ten vierden dage ſach hi there
Comen met ſo groter were/
Dat hi den ſinen toe ſprac
Vaert en wech/ doet v gemac/
Onthier eñ coemt een ander tijt/
Dat ghi bet te vordeele ſijt.
Leonida nam mettem alleene
vi· hondert man/ ene menechte clene
Eñ at eene maeltijt/ eñ ſeide:
Ghi etet hier met mi vp ter heide;

Ghi

Vs. 7. lieden] Lees ſcepen. Want vooreerſt heeft ghebecte lieden geenen zin, ten anderen leest men by VINCENT. MS. f. 81. a. *roſtratis naues mille cc.* — Lees ook voor ·ccc· in de volgende regel ·iiijm· en zie OROSIUS *Hiſtor.* Lib. II. c. IX. p. 110.

Vs. 14. Van der moſilee] Lees Van Termoſilee. de eerſte lettergreep Ter is zekerlijk door affchryven verbaſterd in Der/ en hier door deze bedorve lezing veroorzaakt.

Ghi ſult dander maeltijt eten
Inder werelt onverweten.
Mettien ·vjc· die deghen coene/
Quam indie Perſe pauwelyoene /
Eñ beſtondſe vp eene avondſtonde/
Deſ nachtſ ſlouch men d' menege wonde.
Die Perſiene ſloughen die hare
Ouer der vianden ſcare/
Men vacht dien nacht duere enten dach
Tote ouer noene/ diere na lach/
So dat Leonida entie ſine/
Vermoyt van ſlaghen eñ van pine/
Bleuen onder dandere doot/
Datter cume enech onſcoot.

Hoe Xerces den wijch verloes. XXI.

Hier binnen ſendde Xerces dan
Tote Delfos ·iiijm· man/
Omme den tempel te rouene daer/
Derre en keerde niet een haer;
Want reghene/ blexeme eñ onweder
Sloughent altemale ter neder.
Cerces hadde indien ſtonden/
Indien wijch ontfaen ·ij· wonden/
Eñ wilde bi watre ſtriden/
Vp Athenen wildi riden.
In Delfos ſo daden ſi vraghen
An Apolline in ghenen daghen:
Wat rade dat hi gaue daer mede.
Hi hiet hem veſten hare ſtede
Met houtinen muren wel.
Temaſtenes / eñ niemen el/
Verſtont dat dat ſcepe bediet:
Scepe dat hi maken hiet/
Wiue/ kinderen eñ goet
In eylanden hi vluchten doet.

Cere

Cerces vant ydel die ſtede/
Die hi al ver bernen dede/
Daer naer begondi in corten tiden
Op Grieken met ſcepen ſtriden/
Selue hi vpten hoevere zat/
Om te beſcouwene wale dat.
Nv was hem te hulpen coemen
Eene vrouwe/ horen wi noemen
Archimeſia/ eñ was Coninginne
Van Alitharna/ alſict kinne/
Die vtermaten ſcone vacht
Int voer here met groter cracht/
So dat langhe in twifele ſtoet/
Welc here keeren ſoude den voet;
Maer vele bedwongen Griken waren
Ghemeene in Darius ſcaren/
Die maecten die eerſte vlucht/
Dus quam den Perſienen vrucht/
Eñ verloren een groot here.
Dandere/ die bleuen ter were/
Beual Cerces/ eñ liet
Enen/ die Mardomus hiet/
Omme te houdene tſiere hant/
Hi wilde ſelue rumen tlant;
Want hi hadde gedaen maken
Eene brugge/ in waerre ſaken/
Tuſſcen Abides eñ Griekenlant/
Datſ daer omtrent/ alſict vant/
Dat nv heet Sente Joris aerm/
Daer waert voer hi gram eñ waerm;
Maer die ſtroem vander zee
Hadde die brugge te broken ontwee.
Alſe hi deſ wart wel geware/
Was hi vro/ dat hi van vare
In eens viſſcers ſcepelkijn cleene
Ontſloe met lettel volx ghemeene.
Dus daen was des Heren vlucht/
Die te voren grote vrucht

Dede

Dede menegen hoghen man /
Alſe hi dorloghe began.

Hoe Xerces keerde met verlieſe. XXII.

Orotius doet onſ verſtaen /
Dat dat voet here ſo was ondaen /
Daer ſi henen wilden tiden /
Dat ſi verdoruen in elker ziden
Van hongre eñ van aerbeiden /
Eñ ſi vp weghe eñ inder heiden
Doot bleuen liggen harentare /
Entien here volgede nare /
Beede voglen eñ diere /
Quade / vuulen eñ ongiere.
Mardomus / dien dander here
Beuolen was / verloos die were ;
Sijn volc wart hem geſleghen of /
Dus vloe hi henen ſonder lof.
Die Grieken waren vro eñ coene /
Eñ quamen in Cerces pawelyoene /
Daer ſi hem met goede laden /
Dit quam ſint te groten ſcaden.
Den lande aldaer gemeenlike ;
Want ſo weeldich eñ ſo rike
Wordſi / dat ſi thaerre ſcaden
Sidert vielen in ouerdaden /
Aldus Cercs eſ geſciet ;
Dat hem Demaratus behiet.
Cerces quam aldus te lande /
Dien wee dede ſcade eñ ſcande /
Eñ dancte Demaratus ſere das /
Dat hi alleene die ghene was /
Die hem riet wel eñ waer /
Eñ hi hiet hem eeſchen daer /
Hi wildem geuen eene bede.
Doe eeſchte hi / dat hi indie ſtede

Ce

Te Chaerters/ die groot was eñ ſcone
Moeſte met eere ciereliker crone.
Op eenen waghen varen jn/
Hine wilde anders gheen gewin/
Eñ dat was hem daer ghedaen.
Dreſelijc volc waeſt ſonder waen/
Dat niemen vanden rade daer
Den Coninc dorſte ſeggen waer.

Vanden ſtouten Demiſtodes. XXIII.

Alſe die ſtrijt dus was gevochten/
Eñ die Grieken hẽ bedochten/
Van allen ſteden groot eñ clene
Gauen ſi den prijs dien van Athene:
Demiſtodes van alden Heren
Seiden ſi beſt werdich der eeren.
Deſe Demiſtodes was ſonder doget/
Doe hi was in ſiere joget/
So dattene ſijn vader verſtiet/
Eñ ſijn moeder/ omme tſerdriet/
Haer ſeluen verhinc bider kele;
Nv haddi prijs eñ eeren vele.
Ditſ Demiſtodes/ daer een man
Raet dus danen ſochte an/
Weder hi riede/ dat hi ghaue
Eenen manne ſonder haue/
Eenen vroeden ſuuerliken
Siere dochter/ ſo eenen riken/
Die wanraect ware. Hi ſeide dan:
Hi hadde lieuere eenen man/
Die goeds breke eeſt/ dan dat goet/
Dat eenen voget ebben moet.
Deſe Demoſtodes die was
Sint verdreuen/ alſict las/
Eñ vanden Cõ. Cerces ontfaen/
Daer naer/ alſe hi adde verſtaen/

Dat Cerces entie ſinen meenen
Weder orloghen op Athenen /
Hine wildem niet af gaen /
Die hem groot goet adde gedaen /
Noch vechten jeghen ſine lede;
Bloet van ſtieren hi bringen dede /
Eñ dranct / eñ ſtaerf alſo;
Dieſ menech Here was onvro.
Valerius die prijſdene ſere /
Eñ ſeghet / dat deſe Here
Kennede al ſiere lieden name /
Oec ſpreect hi / dat Cyrus alteſamen
Sijn volc wel conſte noemen al /
Ditſ dinc / dat men wel priſen ſal.
In Cerces tiden was Socrates /
Dien een man oec vragede des /
Hoe hi in ſiere ouden ruſte /
Waer of hem ſpel van Vrouwen luſte?
Neen / ſprac hi / ic bem geſelle
Dan ontſlopen / alſe uter helle.

Xerces doot, entie wrake. XXIIII.

Euripites was ſindien jare
Die ſeide / dat hi ſalech ware /
Wie ſo mochte ebben vrede
Van ſijn ſelues onſuuerhede.
Cerces / alder werelt vaer /
Die den lieden was te ſwaer /
Alſe hi verloren hadde ſijn eere
Int lant van Grieken aldus ſere /
Wart hi onwert metten ſinen.
Archabanus begonde pinen /
Een ſijn Bailliu / omme de crone
Hi hadde · vij · ſcone ſone /

Die

Vs. 41. Socrates /] Lees Sophocles / en zie VALER. MAXIM. L. IV. C. III. *Ext.* 2.

Die ſtaerc eñ ſtout waren altemale.
Nauondſ quam hi in deſ Coninx zale /
Eñ heuet gehangen ſinen Here /
Daer hi an meſdede ſere.
  Doe ginc hi ten ioncſten ſone
Xerces / ſo hiet die ghone /
Eñ ſeide: dijn broeder Darius
Heuet doot den Co. Aldus
Brochtijt doe / met quaetheit groot /
Dat hi den broeder ſlouch te doot.
Dus hilt Archabanus dat rike
vij. maende valſcelike.
Hi ontſach hem / dat hem die Baroene
Souden ſwaer ſijn teſen doene /
Eñ nam tenen gheſelle met him
Eenen / hiet Achabaſin /
Eenen mogende / dien hi al
Die dinc ontecte groot eñ ſmal.
  Alſe die ghene dat heuet verhort /
Ontecti aldie grote mort
Artaxarces / den jongelinc /
Die wiſelike verkeerde die dinc.
Hi ſeide: dat het ware ſijn ghere /
Dat men deſ maergens ſijn here
Ontbode / gewapent inder gebare /
Alſe oft ſine meninge ware /
Dat hi woude die ridders kinnen /
Eñ hi wonde wapene minnen.
Archabanus quam daer ter ſtede
Metten anderen gewapent mede.
Doe ſprac die jongelinc inder gebare /
Alſe of ſijn alsberch cortere ware /
Of Archabanus manglen woude /
Alſe hi tgeent gerne doen ſoude /
Eñ hine afdede daer ter vre
Staekene Artaxartes dure /
Eñ heet die ſonen doden mede;
Aldus ſo wrac al daer ter ſtede

Die jongelinc broeder eñ vader/
Eñ verſekerde ſijn lant algader.

Vau Ataxerces langhe hande, hoe dat hi Coninc waert. XXV.

Ataxartes/ lange hande
Was ſine toe name/ eñ dus te lande
Quam hi/ eñ drouch crone ·xl· jaer
In genaden eñ ſonder vaer.
In ſinen tiden ſo was Eſdras/
Die een heilech Prophete was/
Een goet Juede eñ een ombeſmet/
Die de Byble entie wet/
Die inden temple verbernet bleef/
Bider herten al weder ſcreef.
Deſen hadde Artaxartes lief/
Eñ gaf hem zeglen eñ brief
Toten Prince van Surie/
Datmen de Jueden van gauele vrie/
Eñ datmen vandeſ Coninx ſcatte
Eſdraſe/ den wiſen/ gaue al datte/
Dat bedaerf ten temple onſ Heren/
Eñ men hem late ſijn volc leren.
Duſ voer Eſdras eñ met hem
Groot volc in Jheruſalem/
Daer dedi den Jueden laten
Heidine wijf/ eñ verhaten/
Eñ las den Jueden die wet/
Die hem God hadde gheſet.
Tien tiden was Empodocles/
Dien ſere prijſt Ariſtotiles/
Die prijſde bouen al drie dinghe
Indie werelt ſonderlinghe:
Teerſte eſ edele onwerde
Vander weelde hier vp derde.
Dander die grote lieſte mede
Vander toe comender zalichede.

Tder-

Tderde die claerheit van zinne.
De gheene dinc/ alſo ict kinne/
Neſ eerlikere/ dan deerſte ſi/
Eñ ſo ſalech mede daer bi/
Sone eſ niet/ alſe dander eſ/
Eñ dat de derde/ nv merket deſ/
Datſ nutte eñ bederuelijc ſere/
Hier bouen en prijſdi min no mere.

Hoe die Romeinen wonnen wet. XXVI.

In Artaxartes ·xiij· ſte jaer
Sendden die van Rome openbaer
Hem ·x· vroeden tote Athenen/
Omme Saloens bouken leenen
Eñ daer wt te nemene de wet/
Die Saloen ſelue hadde geſet;
Die ontrakenſe in Latine
Vten Griexen/ met haerre pine/
Eñ brochtenſe in ·xij· taflen voꝛt
Tote Rome/ indie poꝛt.
Dien ·x· was die macht ghegeven/
Dat ſi die wet ſetten eñ ſcreuen.
Hier af quam groot verdriet aldus;
Want een hiet Appius Clardius/
Die nam met crachte die macht
Vander ſtat/ eñ wart ghehacht
Here alleene vander ſtede/
Dander ·ix· ſwoeren hem mede/
Dus dreuen ſi daer indie poꝛt
Ouerdaet eñ grote mort.
Maer Appius wilde vrien
Eene Joncvrouwe/ te ſiere amien/
Eñ wiſedſe eer in eyghijndomen/
Om dat te ſinen wille te comen.
Daermenſe teyghijndoeme trac/
Die vader ſinen toren wrac/

Eñ ſlouchſe doot midſ indie ſtat.
Bat mochti ghedoghen dat /
Dat hiſe doodde indien daghe /
Dan hi ſulke ſcande ſaghe.
Hier af wart die meente in roere /
Eñ wapenden hem met groter voere
Eñ dwonghen die Heren weder /
Dat ſi dat heerſcap leiden neder.
In Artaxartes ·xx· ſte jaer
Was een Juede met hem daer
Nemias / die ſcinke was /
Eñ verhorde mare das /
Dat Jheruſalem / die ſtat /
Al ongeueſt in pinen zat /
Eñ beiagede an ſinen Here /
Dat hi hem dede alſulke eere /
Dat hine ſendde aldaer int lant /
Eñ macht oec gaf indie hant
Te veſtene die heilege ſtede /
Doe voer hi woch eñ voerde mede
Vele Jueden an ſine hant /
Die eyghijn waren daer int lant /
Eñ veſte binnen ·iiij· jaeren de port
Al omme eñ omme / alſemen hort ;
Alſo dat ſi binnen der ſtede
Gode dienden in goeden vrede.

Van Ypocras eñ Pyctagoras. XXVII.

In Artaxerces tiden was
Die phiſiſien Ypocras /
Die vindere vander medicinen,
Men vint in die bouke ſinen /
Datmen een wijf doden ſoude ;
Want men hare tijen woude /
Dat ſoe / bouen haren man /
Ouerſpel ghevaen adde an

Want ſoe eens ſcoens kintſ genaſ/
Dat haren man ongelijc was/
Eñ ſinen maghen enten haren.
Ypocras halp hare te waren/
Eñ vraghede/ oft inde camere ware
Eenige ymage ſcone eñ clare/
Daer dat kint na ware gedaen?
Men vant daer ſulke ymage ſtaen/
Eñ hier bi behilt ſoe tleuen;
Want dat vp ſien hat hare gegeuen.
In deſen ſeluen tiden was
Die goede ſprekere Pyctagoraſ
Die eenen jongelinc te leerne nam
Playdieren/ dinghen/ eñ quam
Hare voerwaerde te deſer dinc:
So welken tijt ſo die jongelinc
Verwonne een pleit met ſire ſprake/
Hi ſoudem gheuen grote ſake/
So dat hi in ſulker aert
Goet eñ vroet een meeſter waert.
Pyctagoras eeſchte ſine miede.
Dander ſeide: dat niet en diede.
Doe dedine vor tgerechte dagen/
Eñ ginc hem an met dus daenre clagen:
Sech! wat ſegſtu jongelinc?
Quaemſtu niet bi dus daenre dinc
Te miere ſcolen? bi ſulker ſaken?
Alſic di wijs mochte maken/
Dattu wonnes een gedinge/
Dattu mi ſouds ſonderlinge/
Lonen hogelike mijn werc?
Ja ic/ meeſter! ſprac die clerc.
Sone mogeſtu mi niet ontgaen
Dune ſuls mi lonen daer wi ſtaen;

Vs. 18 hat] Op andere plaatzen vindt men dit woord beter geſchreven hadt d. i. *bad bet*, zo als het hier ook genomen moet worden.

Want gaet dat met v / ſo winnic echt
Bi vorworden eñ na recht /
Omme dattu die ſake winnes /
Eñ dattuut vor die Heren kinnes /
Alſtu winnes een ghedinghe /
Dat men loen ſal ſijn ſonderlinge.
Die Jongeling ſeide : meeſter! neen /
In ſal v geuen loen en gheen ;
Want eiſt dat tſonneſſe met mi luut /
So bem ic quite al wt eñ wt /
Eñ gaet oec iet ieghen mi /
Omme dat ic niet vulleert en ſi /
Sone bem ic te ghenen ſtonden
V te loenne gebonden.
Si / die de dinghen wiſen wouden /
Ne wiſten / wat ſi wiſen ſouden /
Eñ lieten / tote an deſen daghe /
Onberecht Pyctagoras claghe.

Van Socrates ende van ſinen wiuen. XXVIII.

In Artaxerces · x l · ſte jaer
Sprac men wonder eñ waer
Van Socrateſe; want hi doe was
Die wijſte / daer men doe af las.
Nv hort hier wondere meer dan · vij ·
Van ſinen wonderliken leuene.
Sorrates hadde wiue twee /
Ruro eñ Xantipe /
Die dicken te ſceldene plaghen /
Eñ ouer een niet conden draghen /
So dat hiſe daer omme beſpotte /
Eñ ſeide: dulle wiue / ſotte!
Sceldi omme mi / wat gaet van
Eenen vulen onreinen man ?
Die gheneſet es alſe een ape /
Eñ vordie borſt ghelijc den ſcape /

Clee-

Cleene voren eñ crom ghebeent.
Ten leſten ebben ſi hem verheent/
Eñ keerden vp hem alden nijt/
Eñ daden vp hem menegen ſtrijt.
Op eenen dach was Xantipe
Op eenen ſolre/ eñ ſeide mee
Quaet te hem waert/ dan gevouch/
Eñ hi verwanſe met redenen genouch:
Met vulen watre ſoene beghoot
Eñ hine ſprac anders clene no groot/
Alſe hi ſijn houet adde gevaget/
Dan hi ſeide al ongevraget:
Ic wiſte wel/ dat te volgene plegen
Dus danen donre alſulc reghen.
Alſe Lpadeſ hem vraget/
Waer omme dat hi niet verjaget
Xantipe/ diene pijnt dus ſere?
Hi ſprac; omme dat ic thuuſ lere/
Dat ic buten ghedoghen can/
Of men mi lelike ſpreket an.
Een wijs man wart eenſ ſijns geware/
Eñ ſeide al openbare:
Si ontreinen in elker ſtede/
Eñ ſi ontreinen die kinderd' mede.
Sine jongers worden erre dieſ/
Eñ wilden ſlaen den ries.
Hj verboot hem/ eñ ſprac die vroede:
Hetſ waer ne maer dat ic mi hoede.
Hi ſtont wel in een ghedachte
Bi daghe duere eñ bi nachte/
Sonder porren teenen ſtane/
Sonder oghe vp te ſlane/
Alſe oft een ſtenijn beelde ware/
Indien doene in diere gebare/
Alſe of hi ware van liue doot.
Sine ghemate was ſo groot
Dat hi cume in al ſijn leuen
Eenege ſiecheit heuet beſeuen.

Al ouer al / ſo hebben wi verheeſt /
So was mettem een quaet geeſt /
Eñ dat ſeide die heidine ſot /
Dattet ware Socrates god.

Van ſinen ſpreuken. XXIX.

Socrates die ſprac openbare:
Beter eſ hoede / dan tſine in vare /
Die machtich eſ van vele ſaken /
Sal ſine zinne eerſt ſuuer maken /
Eñ betren / dan hi heuet meſdaen /
Noch meſdaet nemmer ane vaen.
Wat wille hi here ſijn van lieden /
Die hem ſeluen niet mach gebieden.
Te zonne up ganghe ſo ſoeke raet /
Eñ vriendſcap / alſoe onder gaet /
Doe ſo andere liede bederue /
Dat die dine niet bederue.
Doe dinen vrient ſulke vrome /
Datter di bate mede afcome.
Sie / dattu dijn goet ſo verters /
Dattu ander goet niet en begers.
In goet te houdene / eñ te winne /
Daertoe behort mate met zinne.
Hardich raet heues jnt ende
Dicken rouwe eñ ſcende.
Deſe dingen en ſijn den rade niet goet:
Haeſtecheit eñ erre moet /
Eñ met vrienden cort ommeganc;
Rechte vriendſcap moet ſijn lanc.
Hi ontſeit hem ſeluen daer /
Die biddet / dat te gevene eſ ſwaer.
Ander liede ſcade eñ verdriet
Ne maec dine bliſcap niet.
Scone worde / dat eiſt dbeghin
Daer die vriendſcap bi gaet in.

Qua-

Quade woꝛt eñ vtermaten
Sijn beghin van alre haten.
Selden mach men vrient beiaghen/
Eñ lichtelike mach menſe verjaghen.
Hachte dijns ſelues meninge mere/
Dan die name der werelt eere;
Want die werelt machmen bedriegen/
Meninge ne can niet lieghen.
Sie dattu niemene deſ en onnes/
Dattu gedraghen niet en connes.
Gef dattu wils/ eiſt goet/ eiſt haue/
Dattu wils/ dat men di gaue.
Dune ſout no dommen/ no wiſen
Niet vor ſinen ogen priſen.
Alſtu horeſ alſeene een wort/
Dat ſluut/ eñ en brinc niet voꝛt.
Doeſtu wel/ di ſal daer of
Dat volc wel gheven den loſ.
Hi eſ in dobble meſdaet/
Die hem beroemt/ alſ hi doet quaet.
Geluc dat heuet ouer al
Ter naeſter duere bi hem meſſal.
Socrates ſprac: dat ſi gingen
Den corten woch ten hogen dingen/
Die alſulc lijf leden mochten/
Dat ſi alſulc waren/ alſi dochten.
Hem vragede een jongelinc raet/
Weder huwelijc ware goet/ of quaet?
Doe ſeide Socrates aldaer:
Doen eñ laten/ beede eſ zwaer/
Neemſtu geen wijf/ ſoeſdi meſſciet;
Want nadi en bliuet niet/
Eñ vremde liede ſullen mede
Deelen dine heruachtichede:
Neemſtu wijf/ datſ ſonder ende
Soꝛgen ſcelde eñ ſcende/
Vanden zwegeren ouerlaſt/
Sceldende zwegeren/ eñ vaſt

Op

Op tyende van anderen wiuen /
Vanden kinderen / diere bliuen /
Eſ alte ſwaer dat auenturen /
Hoe dat ſi ſullen naturen.
Vanden wiſen Socrates /
Alſo alſt hier verſament eſ /
Laet v genougen. Hier namede
Suldi hi horen / wat enden hi dede.

Van eenen anderen Xerceſ, ende Soccidianus den Coninc. XXX.

Naer Artaxerces was Cō · nemmee
Cerces / dan maende twee.
Na hem was Cō · cort in leuene
Sodianus maende · vij ·
Daer na quam Darius Nothus /
Eñ was Cō · / wi leſent dus /
xix · jaer achter een.
In ſinen tiden / dat wonder ſceen /
Was in Cycilien erdbeue ſo groot /
Dat noint man ſach dieſ genoot.
Ethna ſcuerde / daer vlooch wt
Vier eñ vlamme eñ groet geluut /
Eñ verdaerf mede die brant
Dorpe / porte eñ groot lant.
Doe ſcieden hē ſulke lande in twee
Eñ worden eylanden indie zee.
Al noch heden ſietmen den brant
Van Cycilien / daer int lant.
Achter die werelt indien daghen
Geſcieden doe ſo vele plaghen.
In deſ Darius vierde jaer
Wart Plato geboren / datſ waer /

Daer

Vs. 76. hi] Dit woord is hier overtollig, en doet niets tot den zin.

Daer Philoſophen af ſauele maken/
Eñ ſeggen in waren zaken/
Dat Platoenſ moeder in drome dochte/
Dat ſe Appollo te bedde ſochte/
Eñ willen daerbi ſeggen mede/
Dat die prince der wijſhede
Van eere maget was geboren;
Maer dit eſ boerde verloren.
  Valerius ſpreect/ daer Plato ſliep/
Dat in ſinen monde liep
Een ſwaerm bien/ die aldaer ſaten/
Eñ maecten honech raten.
Plato hiet eerſten Ariſtotiles/
Ariſten ſijn vader des/
Die was van Neptunus comen.
Ppricoene horic die moeder nomen/
Soe was comen van Saloene/
Die ſere vꝛoet was in ſinen doene.
Alſe die vader bꝛochte den ſone
Tote Socrates/ omme dat ghone/
Dat hi van hem ſoude horen/
Nachtſ ſach Socrates te voren/
Dat een vogel wit/ niet gꝛoot/
Vliegende quam in ſinen ſcoot/
Eñ zanc/ eñ vlooch te hemele wert/
Alſe hi Platoens geware waert
Gheboꝛſt eñ ghevoꝛhouet ſo wide/
Hiet hine Plato/ eñ doe bi tide
Seidi dat al openbare:
Dat ſijn dromen van hem ware.

Wat in Darius tiden ghevel, eñ van Alcibiades.

XXXI.

In deſ Darius tiden was
Tote Athenen/ alſict las/

Een

Een man hiet Alcibiades
Edel en rike/ ſijt ſeker des/
Eñ van zinne claer eñ wijs/
Van ſcoenheden haddi den prijs.
Bouen al/ dat was bouen der erde
In ſine poꝛt van grotere werde/
Eñ daertoe geraect inden mont
Bet/ dan ander man tier ſtont.
Des prijs wart hi ſo vro/
Eñ verhief hem alſo/
Dat hire omme wart gehat/
Eñ gebannen vter ſtat.
Te Lacedemone dat hi vlo/
Daer wart hi verdreuen alſo.
Doe vloe hi te Perſen waert/
Daer ſendde na hem inde vaert
Die ·xxx· tyranne van Athene
Aldus ſo quam hi in weene/
Die te voren ſo ſalech was/
Alſe hi wart geware das/
Dat hi niet en conde ontgaen/
Ontſtac hi die camere ſaen/
Daer hi in lach/ eñ heuet verbrant
Hem mettien huſe alte hant.
Wie eſ ſalech van dat hi heuet?
Hens niemen ſeker/ alſe hi leuet.
Oec in des Darius ·x· ſte jaer/
Die van Lacedemone/ datſ waer/
Daden Herracles/ die ſtat/ maken/
Daer eſ in waren ſaken
Eene dinc/ diemen chaertere heet/
Eñ eſ ghehouwen/ alſemen weet/
Van eere roetſen/ van eenen ſteene/
C· cellekine ghemeene/
Eñ ſtaet vp ·vij· keruetſen gehouwen/
Van ſelfs den ſteene/ d' machmen ſcouwen
Ongelouelijc groot wonder/
Men maghere niewer els beſonder

So ſtille runen deen toten anderen /
Alle die in dandere wanderen
Sine horent alle wel al bloot /
Eñ dit eſ wonder alte groot.
Ditſ een wonder vanden ·vij· /
Die ter werelt ſijn beſcreuen.
In deſen tiden ſo verloren
Die van Perſen / alſe wijt horen /
Egypten / dat Conincrike /
Dat Cambices wan mogendelike.

Van Aſſuerus Conincrike. XXXII.

Darius ſtaerf eñ ſijn ſone
Waert Cō· / nv hiet die ghone
Accacertes / eñ Mennoen.
Die Heſters bouke wille ondoen /
Die vintere genoemt daer ter ſtede
Inde jeeſten Aſſuerus mede.
Sijn rike was groot / wijt eñ open /
Van India tot Ethyopen.
Deſe regneerde ·xl· jaer /
Eñ hadde kinder / wet vorwaer /
C· eñ ·xv· / horic ſcriuen /
Som van amien / ſom van wiuen /
Die dinc / die wi van Eſter leſen /
Gheviel indien tijt van deſen.
Hoe dat Heſther / die Jodinne /
Vrouwe wart eñ Coninghinne
In Scolaſtica machmen leſen
In Dietſche hyſtorie van deſen;
Want hier moeticſe achter laten /
Eñ els waer mine materie ſaten.
In deſ Aſſuerus ·xl· ſte jaer
Staerf Socrates / wet vorwaer /
Omme dat hi weder ſeide die gode
Jegen der groter Heren gebode /
Eñ ſeide: dat maer een God en ware
Eñ alle dandere boerden ommare.

Wie ſoet ware houdet vaſt /
Hem naect haetſcap eñ laſt.
Hier omme wart hi gevaen /
Eñ in eenen kaerkere gedaen /
Daer Oroſius aſſcriuet int ſine /
Dat hi hem doedde met venine /
Eñ dattem dat ſijn duuel riet /
Die altoos van hem niet en ſciet.
Valerius ſcriuet / dat ghemeene
Dat heerſcap wijſde van Athene /
Dat hi ſtorue omme die ſake;
Want hi hare gode verſprake.
Doe nam hi ſelue daer te hant
Den ghonen / die indie hant /
Hilt tfenijn / eñ droucht te monde.
Xantipe meſbaren begonde
Sijn wijf / eñ ſprac: ditſ ongedout /
Dat hier een man ſterft ſonder ſcout.
Wat ſpreecſtu? ſeiti toten wiue /
Wiltu dat men mi ontliue
Met rechte / alſe eenen ondadegen man /
So waric ſondelike daer an?
Die was ter wijſheit ſtaerc eñ groot /
Die int ende ſtoet toter doot.
Men ſeget doe hi ſtaerf vorwaer /
Dat hi out was · l x x · jaer

Wat in Aſſuerus tiden geſciede. XXXIII.

Na Socrates doot ſo bleuen
Vele jongers / die ſijn leuen
Volgeden eñ ſinen raet /
Alſt hier voren beſcreuen ſtaet.
Exericſon die ſere wale
Was gheraect in ſine tale /
Die dus antwordde met gemake
Eenen / die hem ſprac ouer ſprake /
Vrient / ſeiti / du ſpreecx mi quaet;
Maer mine redene mi raet /

Dat

Dat ic quaet ſmeken verſmade.
Xeriſon was wijs van rade.
Eens ſo quam hem eene mare/
Dat ſijn ſone verſleghen ware/
Werende en̄ in eeren groot.
Hi ſeide: ghenouchte vander doot
So hebbic ſekerlike/ ghi Heren!
Sindent/ dat hi ſtaerf met eeren.
In Aſſuerus ·xiij· ſte jaer
Was Dyogenes/ van zinne claer;
Nochtan dooldi in ſomen ſaken/
Alſe ons die bouken cont maken.
Hi ſeide: want goet en̄ gherecht/
Huwelijc ware/ ſo wildi echt/
Dattem niemen ſoude ſcamen
Openbare liggen tſamen.
Oec ſeit men/ dat hijs ſelue plach;
Maer naer ſinen ſterue dach
Verwan die menſcelike ſcame
En̄ men verdreef deſe blame.
Dyogenes was edel en̄ vri;
Maer ſindent ſo wart vercocht hi/
En̄ diene cochte daer ter ſtonde
Vragede: wat ambachte hi conde?
Ic kan/ ſprac hi/ den vrient gebieden.
Dander ſprac: wat mach dit dieden?
En̄ wonderde der wort.
Sine kindre brachti vort
En̄ ſcaltſe vri vordie liede/
En̄ ſprac: ouer deſe ic gebiede.
Deſen Dyogenes ghevel
Teenen tiden alſo wel
In eenen woch/ op enen dach/
Daer hi ſine cledere beſach/
Een blende quam/ en̄ ſoude d' liden/
En̄ horte an hem tien tiden/
En̄ vragede: wat hi daer wrachte?
Ic bem/ ſprac hi/ hier inde jachte/

Eñ dat ic niet en va/ datſ mijn/
Eñ dat ic vamoet verloren ſijn.

Van Dyogenes. XXXIIII.

Deſe Dyogenes/ die vroede/
Minde ſere die aermoede.
Eens hi in die zonne ſat/
Eñ Alexander quam tier ſtat/
Eñ ſach an den aermen wiſen/
Eñ ſprac aldus/ in houeſcher wiſen:
Oftu iet wilt/ doe mi verſtaen.
Ja ic/ ſprac hi/ rume die zonne ſaen.
Dus vele hachti ſine rijchede.
Deſen man gheviel oec mede/
Dat hi was vp eene wile
Te Cyracuſe/ in Cycile/
Daer hem Denijs/ ·i· quaet tyran/
Vele onwerden leide an;
Maer daer hi die teelen dwouch
Beſpottene een/ eñ louch/
Eñ ſeide; dune dorues geen teelen weeken/
Wiltſtu met Daniſe ſmeeken.
Dyogenes antworde doe:
Maer wilttu doen/ dat ic doe/
Dune hadſ gene noot dan
Deniſe te ſmekene/ den quaden tyran.
Dyogenes quam tote Platone/
Die rike was eñ harde ſcone/
Sijn bedde gedect met goeder moeten/
Daer ginc hi vp met moderigen voeten.
Dyogenes hadde onwerde/
Eñ verteerde daer die ouerde.
Dyogenes verrochte al
Sijn bedde groot eñ ſmal/
Eñ gaeſt oec wech gereet/
Selue behilt hi cume ·i· cleet/

Een

Een ſcaerpe was ſijn kelnare/
Enen ſtoc drouch hi harentare/
Daer op leendi/ als hi was out.
Alſe hem die honger dede gewout/
Bat hi eten teenen male.
Hine woende in ne ghene zale;
Maer in port huſen/ in ouer louen/
In een wijn vat/ wildijs gelouen/
Daer deen bodem af was wt gheſlegen/
Daer lach hi in/ eñ iegen den regen/
Eñ jeghen dat coude/ keerdi dende/
Dat hi ſcaerp eñ gheel kende/
Eñ hilt ſijn ſpot/ eñ ſeide: leert/
Dit huus keert/ als de werelt keert.
Een vaetkijn haddi/ en hilt dat;
Want dat hire wt dranc/ eñ at.
Eens beſach hi/ eñ vant
Dat een kint dranc wt ſiere hant.
Hi ſeide: ne wiſtic niet dat/
Dat mi nature gaf een vat/
Daermen wt drinct/ alſe hijt ſprac/
Sijn ſcotelkijn hi tſticken brac.
Sine doot die prouet dat/
Dat hi noit aermoede was ſat;
Want doe die Grieken/ in ſiere ouden/
Teere feeſten varen ſouden/
Quam hem indien woch die rede/
Eñ bleef liggende teere ſteede
Indien weghe: hine liet hem draghen
No weder paert/ nochte waghen;
Maer hi ruſte onder eenen boem/
Te ſinen vrinden ſprac hi: neemt goem/
Te ghenen ſpele magic gheneſen/
Ic ſal mede emmer mede daer weſen;
Verwint mi deuel ic vare ter hellen
Wonen met minen geſellen.

Vanden groten Orloghe tuſſchen Carthago eñ Cicile XXXV.

In Aſſuerus ·xv· ſte jaer
So was dat orloghe ſwaer
Tuſſcen Cartago eñ Cycile/
Dat gheduurde lange wile/
Daer ſi langhe groot gheval
Die van Cartaengen adden al.
Van danen voeren ſi in Sardeine/
Daer ſi verloren/ al reine/
Dat meeſte deel van ſinen here/
Om deſe ſcandelike onwere
Daden ſi bannen vte Cartago/
Met gemeenen rade alſo/
Hare maerſcalc Malione/
Eñ mettem menege ridder ſcone;
Nochtan dat ſi bi ſinen handen
In Affrike/ in vele landen/
Eere hadden gehat/ in meneger ſtede
Eñ oec in Cycilien mede.
Teerſten dattem die mare quam
Vanden banne/ worden ſi gram/
Eñ quamen al weder int lant/
Cartaengen belaghen ſi te hant/
Si ſeiden: dat ſi niet en quamen
Den lande te ſcaden/ ofte ſcamen;
Maer in vans te werdene weder/
Eñ al waren ſi geuallen neder
In eene orloghe ſware/
Dat haer ſcout niet en ware;
Maer der auenturen ſcout/
Dat wilden ſi togen met gewout.
Der ſtede hebſi dat benomen/
Dat hare geen goet mochte comen;
Dit brochte die port in groter noot/
Hier omme wart die ſtrijt ſo groot/

Dat Malioen wan die ſtat/
Eñ al datter binnen zat.
Djene hadden ghedaen bannen/
Dien hinc hi knapen metten mannen/
Eñ daertoe Cartalo/ ſinen ſone/
Die binnen mede was/ die ghone
Was bouen hem allen gehanghen.
Alſe hi die ſtat hadde beuanghen
Sette hire ſine wet in durenture/
Eñ ſettere in ·x· ſenature/
Eñ een bore lanc daer naer
Wart hi doot geſlegen daer.

Van Mago eñ ſinen .ii. ſonen. XXXVI.

Na Malus wart Mago
Here gemaect van Carthago/
Die wiſelike eñ ridderlike
Hilt dat lant van Afferike/
Hi ſtaerf eñ liet ſonen twee/
Die meneger ſtat daden wee;
Maer deſe eñ met haren ſcaren
Sijn weder in Sardeine gevaren/
Die van Kartaengen eñ meeſt al.
Deen broeder hiet Aſdrubal/
Amiſſcar hiet dander bi namen/
Alſi in Sardeinen quamen/
Vacht Haſdrubal d'·iiij· werf zege;
Doch bi meſſalle/ dat alle wege
Den menſce volget tallen ſtonden/
So bleef hi daer doot van wonden.
Amiſcar die quam in ſine ſtede/
Die voer in Cycilen mede/
Eñ wan ſteden metten huſen/
So dat hi belach Ceracuſen/
Eñ nachtſ quam hem in drome dat/
Dat hi deſ auondſ indie ſtat

Te Ceracuſe eten ſoude/
Dat was waer/ woudi of woude;
Want hi wart aldaer gheuaen.
Dus eiſt mettem niet wel vergaen/
Anders pant ne mochti geuen/
Daent hem coſte daer ſijn leuen.
Naer hem quam Arculyoen/
Die ſtoutelike ane greep dit doen/
Eñ dat here in Cycile
Verſcaemdem in cortere wile/
Eñ heuet hẽ/ bi zeuwe eñ bi lande/
ij. wighe gewonnen inde hande.
Doe quam eene gadoot int here/
Dat tfolc doot bleef ſonder were/
So vele/ datſe indien ſtonden
Die leuende niet gegrauen conden/
So dat hi met cleender ſcaren
Te lande weder moeſte varen/
Eñ laten ſine orloge alſo.
Die rouwe/ die was te Carthago/
Diene conſte tonge getellen/
Alſe hi quam eñ ſine geſellen/
So groot was dat hant geſlach.
Alſe hi ſelue den rouwe geſach/
Liet hi menegen heeten traen/
In ſijn huus es hi gegaen /
Eñ ſloot al buten vriende eñ kinder/
Eñ doodde hem ſeluen ginder.

Van Daniſe Cō. van Cicile. XXXVII.

Van deſen wighe ſcriuet dus
Helynandus eñ Oroſius
Eñ Sente Jeronimus oec mede/
Die dat ware te wetene dede/
Eñ hietene den vermaerden ſtrijt/
Niet omme prijs/ die/ te diere tijt/

Die

Vs. 24. of woude;] Lees of en woude.

Die van Carthago wonnen daer/
Maer omme tmeſſal eñ om tmeſbat/
Dat altemale/ eñ ſonder were/
Voeſterde Tafferijcſce here.
Tien tiden wart eñ tier wile
Denijs/ van altemale Cycile/
Coninc eñ Here vercoren/
Als duſ die van Carthago vtrloren.
Die voer ouer in Ytale/
Eñ wan die Grieken altemale/
Waer ſo hi conde geweten/
Dat ſi Ytale hadde beſeten;
Maer doe quam hem ene mare/
Dat van Affrike there ware
Weder in Cycilen comen/
Eñ hadden te Here genomen
Amiſcars ſone Symioene/
Eenen verradere van valſcen doene/
Die mogenſte een van Affrike/
Die dede te wetene heimelike
In Griexen lettren/ in corter wile/
Ydocuſe/ Cō· van Cycile/
Dien ſtaet van aldien groten here
Entie maniere eñ oec de were.
So dat vte quam die raet/
Dat was dien verradere quaet;
Want hi wart daeromme verdaen.
Die Senature cuerden ſaen
Van Cartago/ om deſe dinc/
Dat wie dat te ſcolen ginc
Van Chartago nemmermere
Neghene Griexe lettren en lere/
Noch oec Griexe tale mede;
Maer alſt coemt teeneger ſtede/
Daer Griexe tale noot ſal weſen/
Een latineerde ſi te deſen.
Dus bleef dorloghe tiere wilen
Tuſſcen Affrike eñ Cicilen.

Nu ſuldi horen van Deniſe /
Hoe hi was / in welkere wiſe /
Dat hi quam / die quade tyrant /
Te gewinne ſtat eñ lant.

Vanden ſeluen Daniſe. XXXVIII.

Deſe Denijs van fellen doene
Ginc ter ſcolen met Platone /
Eñ was van maten lieden geboren.
Teenen tiden / alſe wijt horen /
Sach eene vrouwe / hiet Himena /
Eenen droem / nu hortere nae:
Hare dochte / dat ſoe vernam /
Dat ſoe inden hemel clam /
Eñ dat ſoe daer groot eñ cleene
Der goden ſitten ſach gemeene /
Eñ alſe ſoet al beſach met moeten /
Sach ſoe te Jupiters voeten
Gebonden liggen eenen man /
Die vreſelijc was te ſcouwene an.
Mettien vragede ſoe den man /
Dieſe leedde / wieſ die tyran /
Die daer leget onder voete?
Hi ſprac: hetſ meſſal onſoete /
Dat zwaer ſal weſen altemale
Dien van Cycile eñ van Ytale /
Eñ / alſe ſine bande ſijn te broken /
Saelt menege ſtat eñ borch ſtoken /
Eñ vellen neder / eñ breken.
Deſe Denijs met ſinen treken
Quam in Cycile / te Cyracuſen /
So dat hi van vele huſen
Eñ van borghen Here waert.
Niemene ſo heuet hi geſpaert /
Weduwen / weeſen / ridderen / man /
Hine ſach / dat hi gewan

Aldat hare cleene eñ groot.
Alt volc bat om ſine doot/
Sonder alleene een ſteen out wijf/
Soe bat den goden om ſijn lijf
Altoos/ eñ omme ſine geſonde;
Alſo dat hi teere ſtonde
Hare vragede/ oft ware om ſine dueget?
Here! ſprac ſoe/ in mire jueget
Hadden wi enen Here van felleit groot/
Doe badic omme ſine doot;
Dan quam een aergere in ſine ſtat/
Om ſine doot ic mede bat/
Nu beſtu daerchſte entie derde/
Indi en es pays no verde/
Eñ vruchte/ waerſtu onder moude/
Dat hier een aerger comen ſoude;
Dus biddic omme dijn lange lijf.
Doe ſcaemdi daer dat oude wijf
Tontliuene/ die hem ſijn recht ſeids
Met alſo houeſchere coenheide.
Hi rouede zee eñ lant
Eñ wat hi indie monſtre vant/
Gout eñ ſeluer/ hi naemt al/
So wantrouwel en eſ/ no weſen ſal.
Dien hi eerſt ſijn lijf beual/
Sine vriende/ dedi van hem al/
Eñ nam vremde wilde liede/
Diene hoeden/ omme miede/
Eñ want hi baerdmakere ontſach/
Sine dochteren hi ſceren leren plach/
Eñ alſi groot gewaſſen waren/
So dedi hiſe van hem varen.
·ij· wijf haddi; maer als hi ſoude
Mettem ſijn/ alſe hi woude/
Dat was in ſo gratere wachte/
Waeſt bi daghe/ waeſt bi nachte/
Sijn bedde was omme geveſt
Met eere gracht/ ſo men conſte beſt/

Met eere valbrucgen / eñ d' binnen
Sloot hi hem ſeluen iegen afwinnen.
Van ſcatte was hi ſo rike /
Dat cume iemen was ſine gelike:
Groot volc haddi eñ ſcepe vele /
Ridderſcap al vten ſpele.
Sindent wart hijs al verdreuen /
Eñ wan / daer hi bi moeſte leuen /
tAthenen / alſe wi horen tellen /
An kinderen / die hi leerde ſpellen /
Eñ ſijn broederkijn. Dus was hi ſpegel /
Omme der auenturen zeghel /
Dat hi dul eſ / eñ verdouet /
Wat Heren dat hare gelouet.

Van Platoenſ auenturen. XXXIX.

In Aſſuerus ·xvij· ſte jaer
Doe ſprac men / verre eñ naer /
Vander wijſheit van Platone /
Die liet ſine rijcheit ſcone
Eñ Athenen / ſine ſtede /
Eñ voer buten wonen mede
In een dorp / woeſte al na /
Dat heet Achadenna /
Daer die lucht was ongeſont /
Omme dat hi aldaer ter ſtont
Met euele ſijn vleeſch wilde dwingen /
Eñ hijt daer bet mochte vulbringen
Te pleghene ſiere philoſophie /
Eñ te ſtudeerne met ſire paertie.
Van ſire doget / van ſire bloemen
Salmen v ſomech point hir noemen.
Niet lichte en wart Plato gram /
Alſe hi horde / ofte vernam
Van hem enege achter ſprake /
Hine gelouede niet der ſake.

Van hem ginc verre eñ naer/
Datmen ſeide al openbaer/
Dat hi ware ſekerlike
Die wijſte van al erderike.
Alle die jongelingen tſamen/
Die dit wort van hem vernamen/
Entie wijſheit adden vercoren/
Gingen onder Platone horen.
Nochtan dat hi dies adde name/
Haddi in hem ſeluen ſcame;
Want hem niet waer en dochte
Die mare/ die men hem brochte/
Dies es hi in Egypten gevaren;
Want hi hadde gehort te waren/
Dat daer waren wiſere heren/
Eñ wilde hare wijſheit leeren.
Lieuere haddi in vremden lande
Pine/ coſt/ ſcade eñ ſcande/
Om te leerne/ dat hi niet en wiſte/
Dan ſijn zin bleue in twiſte
Van eeneger dinc/ of in wane/
Dus nam hi dat wandelen ane/
Eñ wart jonge mettien clenen/
Die meeſter die was van Athenen.

Noch van ſinen ſproken. XL.

Dus beſochti/ indier maniere/
Die nature vander riuiere

Die

Vs. 32. diemen hem brochte] In het HS. vindt men tusſchen de woorden diemen en hem, met eene later hand, van geſchreven. Wy echter verkiezen de eerſte lezing, om dat de algemeene roem van Platoos wijsheid niet aan iemand anders; maar aan hem zelve werd voorgehouden, en dit hem het beſluit deet nemen, na Egypten te vertrekken.

Die Nilus heet / entien zede
Vanden wilden Egypten mede /
Daer leerdi / hare philoſophien /
Dat meten van geometrien /
Eñ dat rekenen / eñ dat tellen
Met anderen jongen geſellen.
Oec ſeghet men mede / eer hi keerde /
Dat hi Eubreuſce lettren leerde /
Eñ Moyſes bouke beſach /
Daer der werelt beghin in lach.
Selke wanen ouerwaer
Dat hi Jeremien horde daer;
Maer dan eſ clene no groot /
Hi was wel · c · jaer een doot.
Van danen voer hi in Ytale /
Omme dat hi wilde altemale
Pyctagoras wijſheit leeren /
Entie ſine daer mede meeren:
Daer ginc hi wandelen eñ dolen
Harentare van ſcolen te ſcolen
En ſochte eenen wiſen man
Van Tharenten / hiet Architan /
Die leerdem ginder / eñ las
Die wijſheit / die Pyctagoras
Wilen ſchreef in ſinen bouken.
Dus ginc hi die wijſheit ſouken
Entie lettren harentare /
Ghelijc oft hi vluchtich ware /
Eñ hi hare volghede biden ſpore;
Want hi ſcaemdem te weſene dore.
Wat dat groot was / ofte goet
Om ginc hi al in ſinen moet.
Haddi recht geloue gheweten /
So en haddijs niet vergheten.
Dies waren ſi alle gemeenlinghe
Die Philoſophen indie dolinghe.
Dies ſeide Plato / dat ware een /
Diet al vermochte eñ el ne gheen;

Maer

Maer onder hem waerre vele die daden/
Alſo alſe hem ware geladen.
Jupiter/ ſpꝛac hi/ albloot
Die ware inden hemel gꝛoot/
Eñ ſpꝛac: dat hi adde eere gꝛoot
Jngel eñ duuel. nv merct al bloot/
Dat hi in Gode doolde ſere/
Eñ al gaf men hem pꝛijs eñ eere/
Jn bouken van philoſophien/
Van Gode en conſti niet lien.

Vanden ſeluen. XLI.

Plato ſpꝛeect in Fedꝛone/
Dat niemen ſo blode/ no ſo coene
Sijns dancs die doot ſal anvaen.
Entie ſelue doet verſtaen/
Wie ſo wille vaſte leeren/
Dat hi die doot ſal begheren.
Dit ſcijnt deen iegen dander gaen;
Maer men ſaelt aldus verſtaen:
Die naturlike doot
En ſal niemen ontfaen/ en doe de noot/
Die doot die men begeren ſal/
Datſ/ dat een ſinen lachame al
Van genouchten trecke eñ hale/
Eñ deſ vleeſchs wille altemale
Wederſtae/ entie lekkernie/
Wille hi leeren philoſophie.
Philoſophie/ ſpꝛeect hi al bloot/
Dat eſ penſen omme die doot.
Plato die gelouet des/
Dat die ziele onſteruelic eſ/
Eñ dat pꝛoeuet hi vaſte eñ wel/
Bi redenen/ eñ bi niewet el.
Alſe in ſinen bouken dit las
Een/ die Theobictus geheeten was/

Voꝛdie minne vanden anderen liue/
So warp hem neder die keytiue
Van enen mure/ omme die ſake/
Dat hi betere leuene genake.
  Plato ſeghet dit wordekijn/
Alſe langhe/ alſe te ſamen ſijn
Dit quade vleeſch entie zin/
Sone conen wi no meer/ no min/
Dat wi begeren/ niet gewinnen:
Dat eſ die rechte waerheit kinnen;
Want die lachame brinct ons ane
Ongetelt/ buten allen wane/
Pinen/ peinſen eñ aerbeit
Eñ ſorghe/ ſonder nuttelicheit:
Dat eſ die ſake/ diet ons doet/
Dat wi in ghenen dingen ſijn vroet;
Maer indien tiden/ dat wi leuen/
Willen wi dat vleeſch begheuen/
Eñ niet een twint/ of harde cleene
Hebben/ dan met hem ghemeene/
Eñ wi altooſ in gheere waerf/
Sonder nauwe/ dat hem bedaerf/
Den zin mettem laten geſellen/
Dus moghen wi die ſonden vellen/
Enter wijſheit genaken/
Die ons ſal ſo ſoete ſmaken.

Van hem ſeluen noch. XLII.

Echt ſpreect Plato die wort/
Salich ware lant eñ poꝛt/
tFolc eñ al die werelt echt/
Waren ſi vanden wiſen berecht/
Oft wilden Heren/ alſi dolen/
Hem trecken ter wiſere ſcolen.
  Diere ſpiſe entie groot
Datſ der dulre lieder doot;

Want

Want alſemen viſſche vaet met aſe/
Of men jnghene/ ſo vaetmen dwaſe
Echt/ ſpreect hi/ wilde hare wijſheit togen
Onſen ſterueliken ogen/
Aldie werelt ſoudſe minnen/
Eñ hem pinen/ omme haer winnen.
Dat rechte ne mach niemen weten/
Hine zie/ oft onrecht ſi geſpleten/
Wetenthede die hare verſceet
Vanden rechte / eñ dat ontleet/
Dan ſal men noemen gene wijſheit ;
Maer bendichede der ſcalcheit.
Die moet oec/ die tallen tiden/
Vechten willen eñ ſtriden/
Diene heuet der coenheit meer no min;
Maer datſ een dul/ haeſtich zin.
Datſ gerechtechede ghерecht/
Die vp daermoede niene vecht.
Den onnoſelen doen geen quaet/
Datſ eene zeghe / daer ere wt gaet.
Dogen/ datſ al die cracht/
Daer philophie al vp acht.
Plato die quam in Cycilen
Toter tyranne/ in eere wilen/
Deniſe / daer wi eerſt af ſpraken/
Hine wiſte wat feeſten maken/
Noch werdicheit in ſijn gedochte /
Hoe hine beſt onthalen mochte;
Maer met menegen man verchiert/
Met ſcepen dore wel gheviſiert/
Ontfinc hine met groter hoochede.
Doe ſach Plato aldaer ter ſtede/
Alſe ons Helynandus ſeghet/
Hoe Denijs was omme leghet
Met meneger gewapijnder ſcare/
Die ſijns lijfs namen ware.
Hi ſeide: wat heueſtu meſdaen/
Dattere ſo vele bi di gaen/

Die

Die dijns leuens nemen ware.
Ay! edele aermoede ommare!
Hoe lettel die werelt gevroet/
Hoe ſeker du ſijs eñ hoe goet.
Doch eſ openbare anſchine/
Dat Architan van Karantine
Was/ doe Plato leuende was;
Want dyſtorie gewaghet das/
Dat Plato te ſiere ſcolen ginc/
Eñ van hem leerde menege dinc.
Architan ſpreect in ſijn biſpel/
Dat en ghene dinc ſo fel/
Van naturen eſ ghegheuen
Den menſche/ alſe weeldich leuen/
Eñ dit proeuet hi hier bi/
Dat genen dinc gegeuen en ſi
Der menſceit ouer meer no min;
Maer die ziele die hiet hi zin.
So ſeghet hi: dat weeldicheden
Sin verdonkert eñ zeden/
Eñ niet der zielen meer en dert/
Dan alſe tfleeſch/ dat heeft begert.
Deſe Architan was rike ſere/
Nv haddi onder hem/ alſe Here/
Den ghenen/ die ſijn goet bedreef/
Eñ iegen hem rekende eñ ſchreef/
So dat die knape eens meſdede/
Doe ſeide Architan daer ter ſtede:
Waric niet gram/ du ſoudſ becopen.
Hi liet eer ongewroken lopen
Die meſdaet/ dan hi den knecht
Iet verſwaert hadde igen recht.

Van Bremius eñ vanden Gallen. XLIII.

In Aſſuerus ·xvij· ſte jaer
Quam te Rome ſcade eñ vaer

Vanden Gallen/ die doe quamen
Vter ſtat van Sans te ſamen;
Want .i./ haer Here/ hiet Bremius/
Die quam met eenen here aldus/
Met Bellinus / ſinen broeder/
Die beede waren van ere moeder/
Eñ wonnen al tlant vanden Rine/
Daer ſi daden menege pine.
Van danen voeren ſi in Ytale/
Daer ſijt wonnen altemale /
So dat ſi quamen in Tuſcane/
Daer ſi daden ſware bane
Eene ſtat/ daer ſi voren laghen.
Doe quam ginder/ indien daghen/
Boden van Rome ghevaren/
Die alſo ſpraken eñ gebaren/
Alſe of ſi ten payſe ſpraken.
Mettien ghevielen alſo die ſaken/
Datmen vacht daer een pongijs/
Die Gallen/ die waren wijs/
Saghen daer/ waer die Romeine
Indien ſtride waren ghemeine/
Eñ oec metter ſtede vochten/
Fellike ſi hem bedochten
Eñ peinſden / ſochten deſe vrede
Met ons/ ſonder dorperhede/
Sine vochten tonſen ſcanden
Aldus dan niet mettien vianden/
Eñ nament in grotere onwerden.
Si voeren henen haerre verden.
Vander ſtat/ daer ſi voren laghen/
Eñ ebben ouer een gedraghen/
Dat ſijt willen vp Rome wreken;
Want eiſt/ dat ſi die ſtede breken/
Die hooftſtede eſ int lant /
Dandere gaen hem alle in hant.
Alſi dus vp Rome quamen
Met haren here alte ſamen/

Was een Raedſ man indie port /
Diemen Fabius noemen hort /
Die quam vte / met grotere were /
Te gemoete met ſinen here /
Daermen hertelike vacht
An beeden ziden / met groter cracht;
Maer dat en mochte altooſ niet dieden.
Fabius met ſinen lieden
Was daer geuellet in corter tijt /
Rechtſ alſemen ripe coren ſnijt:
Entie Gallen voeren dure /
Ghelijc dat men vellet de mure /
Eñ men vp die ſtede tart.
So ſwaer was die wijch eñ ſo hart /
Men mochte altoos niet lichtelike
Ghevinden / dat dat Roemſce rike
Meer ridderſcap / teere ſtat altoos /
Tote dien daghe oint verloos.

Hoe Bremius Rome wan metten Gallen. XLIIII.

Dje Gallen voeren indie ſtede;
Want ſo verwoeſt was ſoere mede /
Dat die ſtraten idele waren /
Si mochten / daer ſi wilden / varen:
Si ſtaken indie huſen brant /
Eñ maectent aſſchen altehant:
Doude liede / die Senature /
Dander porters / die ghebure
Sloughen ſi indie huſe met allen /
Eñ daden die huſe vp hem vallen.
Dus worden die Romeine begrauen
In haren aſſchen / in haerre hauen.
Ic waenre cume ·m· waren /
Als vander Roemſcher ſcaren
Die int capitoel tier ſtont
Vloen / dat vptien berch ſtont /

Eñ ghemuurt was wel eñ vaſte.
Daer onthiltſi hem vordie gaſte/
Aldaer beſatenſe die keytiue/
Eñ daden hem anxt vanden liue
Honger/ vreeſe/ menech coude;
Doch hadden ſi ·m· pont van goude.
Nochtan/ al waeſt aldus geuallen/
Indat lant nochtan van Gallen/
Was Rome van grotere name/
Omme dit eñ om deſe ſcame
Hadden achtinghe die Romeine
Stat eñ mure te vellen al reine/
Eñ te makene eene andere ſtede
Els waer/ eñ ſo te heetene mede.

Vanden capytole van Rome, ende vander gans.
XLV.

Hyſtorie van ouden bertaengen ſeget/
Dat nv Inglant te hetene pleget/
Dat van Bartaengen Cõ· Bellijn.
Bremiuſe/ den broeder ſijn/
Vten lande verdreef met allen.
Doe quam hi int lant van Gallen/
Int lant/ dat Allobroga hiet/
Dat men Bourgoenyen nv heten pliet/
Tote Sans/ eñ behuwede tlant.
Sindent worden ſi van eere hant
Bremius eñ Bellijn/
Eñ wonnent al neven den Rin/
Eñ begaedden/ alſe ghi hort/
Rome/ die vermaerde port/
Eñ hingere ·xx· vanden beſten
Vptie maerct/ buten der veſten/
Daer ſi voer tcapitoel laghen/
Eñ daer dandere toe ſaghen.
Oec hadden ſi hem na/ bi nachte/
Tcapitool af gewonnen met crachte/

Ne ware eene gans alleene;
Want die wachters ſliepen gemeene;
Want die wachters waren moede/
Entie Gallen / met ſtouten moede/
Waren comen toten tinnen/
Eñ ſouden ebben geuallen binnen;
Maer eene gans heuetſe verroken/
Eñ riep/ eñ heuet te broken
Der wachters ſlaep/ die cume benamen/
Dat dandere niet in en quamen.
Om deſe dinc maecten die Romeine
Eene ſeluerine gans ghemeine/
Eñ anebedenſe vpdien dach/
Dat dat jaer getide lach/
Daer naer ouer menech jaer.
Sente Ambroſius/ ouer waer/
Maecte hier af ſint ſijn ſpot/
Eñ ſeide: Rome! Jupiter/ dijn god/
Met anderen dinen goden ſliep/
Die gans die wiec / eñ riep/
Dieſ maectſtu ſacrificie hare
Niet te Jupiters outare/
Dine goden ſijn beneden d' gans/
Ne ware dor hare/ die van Sans
Hadden dine gode gherouet/
Hijs domp/ die an hem gelouet.
Valerius ſeget/ doe die van binnen
Hem ontſagen jegen af winnen;
Want hem die honger dede noot/
Worpen ſi wt / dor ſcalcheit/ broot.
Doe dit ſaghen die van Gallen
Voeren ſi woch al met allen.
Hi ſeghet/ et ſtont hẽ ſo onſiene/
Dat die reepe an die engiene
Al verrot oec waren daer/
Entie vrouwen hare haer.
Daertoe gauen te maken linen/
Dus ſere waren ſi in pinen.

Van

Van Ariſtotiles eñ ſire ſprake. XLVI.

In Aſſuerus ·xxxiij· ſte jaer
Was Ariſtotiles/ wet vor waer/
xviij· jaer out/ eñ hi was
Platoens diſciple/ alſict las.
Hi was vanden ſtaercſten zinne/
Daer ic af te ſprekene kinne.
Ariſtoteles die ſeghet:
Hijs dom/ die hem te priſene pleget/
Datſ ydele glorie/ die ſere achtert/
Eñ dulheit eiſt/ dattem ·i· lachtert.
Hi ſprac/ hine adde pine en ghene
Van aermoeden/ dan alleene/
Dan dat hi den aermen mochte
Helpen/ alſem ſijns verdochte.
Dat betaemt den goeden man/
Dat hi gheen onrecht doen en kan/
Noch gedoghen in ſinen moet/
Datmen hem groot onrecht doet.
Sijn eſ die lachter ente meſprijs
Die onrecht doet in eneger wijs
Eenegen menſce/ onverdient.
Ware ons nature alſo vrient/
Dat wi ſaghen alſo clare/
Alſe linx doet/ dat openbare
Al dore ſiet/ dat hem coemt bi/
Wie eſ dan/ die ſo ſcone ſi
Van buten an hude/ an hare/
Alſemen binnen ſaghe al clare;
Ne maer ontlieflijc ter cure.
Onſ maect ſcone niet de nature;
Maer die crancheit vanden ogen/
Diet dore ſien niet conen gedogen.
Dit ſijn Ariſtotiles wort.
Jegen de minnes! leert eñ hort.
Vrouwen minne/ wille hi weten/
Doet alle redene vergeten.

Hetſ verwoetheit harde naer
Eñ eene redene ſere õmaer
Indie vroede herten ſtaet /
Het beneemt zin eñ raet.
Hoghe herten / ſterken moet
Minne dicken vallen doet.
Van hoghen penſene eñ van groten
Doet ſoeſe neder ghenoten /
Claghende eñ van heeten zinne /
Eñ van dommen beghinne.
Die harde zinne entie fiere
Maect ſoe ſachte eñ goedertiere.
Oec doet ſoe bernen die zinne
Met onverſadere heetere minne /
Wantrouwel ſere vtermaten.
Soe doet den menſche hem ſeluen haten /
Eñ int ende minne van vrouwen
Keert in haetſcepe eñ in rouwen.

Noch vanden ſeluen. XLVII.

Hijs bloot / die alle dinc ontſiet.
Hi eſ coene / die niet en vliet.
Entie alle genouchte ontſaet
Eñ ne ghene weder ſtaet
Datſ een ongeſtade man.
Die alle genouchte ſcuwet dan
Diene mach niet geſtaen d' inne
Suuerheit eñ cracht van zinne
Verderuen eñ comen ter ſcade
Met brekene eñ met ouerdade.
Middelheit maket dan al goet /
Wie ſo danne ſinen moet
Vanden lichame ontrecket ſo /
Dat hijs eſ int herte vro /
Die eſ emmer van reinen zinne;
Maer ſo wie dat droeuet daer inne /

Hi eſongeſtade van herten /
Entie in pinen eſ eñ in ſmerten
Eñ dan aldat neemt in goede /
Die eſ van eenen ſtaerken moede.
Cracht van zinne / datſ ouer waer /
Middelheit tuſſcen coenheit eñ vaer.
Houeſcheit eſ in middel leuen
Tuſſcen nemen eñ gheven.
Behagelheit hout middelhande
Tuſſcen die eere entie ſcande.
Vrtwoetheit / alſt eſ tijt eñ ſtede /
Eſ eene edele domphede /
Alſet coemt ter groter ſorghen /
Daer hem niemen wt can verborgen.
Elc dinc eſ beſt in ſinen tijt:
In doude wijf eſ groot delijt;
Want els en heuet ſoe gene doghet.
Reinecheit prijſtmen inde joghet.
Die ſomwile ſal dat beſte kieſen /
Hi magere wel ane verlieſen.
Hetſ beter leren / dan worden rike;
Nochtan eiſt nutteliker ſekerlike
Die noot heuet / dat hi goet gerige /
Dan hi omme leeren prighe.
Deſe bloemen ebben wi beſocht /
Eñ vten Latine in Dietſche brocht /
Vte Ariſtotiles bouken /
Vort willen wi der jeeſten roeken.

Vander Plaghe van Rome. XLVIII.

Tien tiden eñ indien daghen
Quamen te Rome ſware plaghen:
Eene ſiecheit eñ ſcaerpe ſuecht /
Die menegen dede grote vrucht /
Entie ſtont langhe eñ zwaer.
Man eñ wijf eñ kindere daer

Storuen daer/ groot eñ clene/
In die ſtat wel naer ghemeene.
ij· jaer ſo ſtont deſe dinc/
Eñ ſo wie dat der doot ontginc/
Wart ſo magher eñ ſo cranc/
So ongevaruwet ghelu gemanc.
Doe die ·ij· jaer waren leden
Eñ terde quam/ midſ inder ſteden
Scuerde die erde midſ ontwee/
Dies menech hadde van hare wee.
Een ridder/ hiet Marchus Curius
Wapende hem/ alſt was aldus/
Eñ ſpranc midden indie ſcuere.
Dit was eene dulle auentuere.

Van Coninc Aſſuerus, die doodde Dariuſe ſinen ſone. XLIX.

Alſe Aſſuerus in Perci
Coninc adde geweſen vri
xl. jaer/ doe ſtaerf hi ghinder.
Hi hadde ·c· eñ ·xv· kinder
Sonen warent alle beghene
iij· waerre wettachtich alleene.
Darius die oudſte hiet/
Dien de vader/ eer hi verſciet/
Deſ lantſ crone draghen dede/
Al waeſt iegen der Percen zede/
Die niemen trike ne wilde geuen/
Eer die ander doot was bleuen.
Omme die eere vanden vader/
Sette hem die ſone algader/
Hoe hi den ouden gecorte ſijn leuen.
Mettem heuet hi daertoe verdreuen
Siere broederen ·l· mede/
Dien hi al aldat ſweren dede.

Die

Vs. 5. beghene] Lees deghene.

Die nijt quam al omme ·ſ· wijf;
Want Aſſuerus / doude keytijf /
Hadde ſijns broeder wijf ontfaen
In huwelike / eñ met hem gedaen
Eene vrouwe hiet Aſtacia.
Darius die ſtont daer na /
Datſe hem die vader wilde gheuen
Metten rike / naer ſijn leuen /
So datſe hem die vader behiet.
Daer naer en docht hem eerlijc niet;
Want hire hem niet wilde jonnen /
Begaf hiſe inden tempel der ſonnen.
Wat wiue ſo quam daer ter ſtede /
Bleef in ewelikere ſuuerhede.
Hier omme wildi den vader morden;
Dit quam wt bi wroegers worden.
Hi entie ſine worden gevaen /
Eñ alle ontliuet / eñ verdaen /
Eñ hare wiue entie kinder /
Beede meerre eñ minder.

Hoe Codomanus ſuuerde Perſen. L.

Aſſuerus wart van rouwen daer
Sier / eñ ſtaerf cortelike d' nar.
Dat rike vpten middelſten quam /
Amilacus / alſict vernam /
Die ontſach hem in ſijn gedochte /
Dat iemene iegen hem zweren mochte /
Eñ ſlouch ſine mage doot ginder /
Princen / wiue en kinder /
Hine ſpaerde jonc noch oude;
Want hem niemens ontfaermen woude.
Doe trac hi te Suſen waert /
Alſe dat te winne metter vaert;
Want het deſ riken houet waſ /
Hem dochte wel die waerheit daſ.

Dat trike weke al ghemeene/
Haddi Suſen / die ſtat / alleene;
So dat die beſte vandien lande
Staken te ſamen die hande/
Eñ volgeden met here ane/
Eñ maecten Prince vanden vane
Eenen/ die Codomanus hiet/
Die node die dinc achter liet.
Den wijch hi ieghen hem nam/
Daer die dinc alſo vulquam/
Dat hi eñ ſine hulpe groot
Bleuen indien wighe doot.
Codomanus wan dien zeghe/
Eñ bleefs te werdene alle weghe
Indat rike van Perſi;
Want ſo nauwe waren ſi
Verdreuen/ en hadde hi gedaen/
Si waren doot of ghevaen.
Hier omme gaf men hem de baelgie
Vanden lande van Aermenie.
Eñ Othus/ die joncſte vanden drien/
Die Aſſuerus hiet/ was nadien
In Perſen gemaect Cō· daer/
Eñ waeſt ·xxvi· jaer.
Sindent deſe Codomaen/
Na Othus doot/ wart ontſaen
Te cronen/ omme die houeſcede/
Die hi dien van Perſen dede/
Eñ was Darius ghenoemt.
Bi hem wart ſijnt verdoemt
Die crone van Perſen eñ van Meden;
Want het wan met mogentheden
Alexander vp hem al/
Alſemen hier naer tellen ſal.

Van

Van Othus rike eñ van Demoſtenes. LI.

Othus/ Aſſuerus joncſte ſone/
Wart Cō·/ eñ regnerde de gone/
Naden vader/ ·xxvi· jaer.
In ſinen tiden; wet voer waer/
Was Demoſtenes/ die ſo wale
Was gheraect an ſine tale/
Wies proverbien eñ wijſhede
Ic wille ſetten hier ter ſtede.
Alſe Demoſtenes leerde rectorike/
(Datſ eene conſt/ die maket rike
Die wille weſen taleman.)
Dochtem in hem ſeluen dan/
Dat ſijn luut te cleene ware/
Omme te ſprekene openbare/
Doe purgeerdi met ſo groter pine
Die ſmetten entie blamen ſine/
Dat niemen bet en brochte voꝛt/
Alſe hi wilde ſine woꝛt:
Dat luut/ dat clene was eñ ſtille/
Maecti grof naer ſinen wille/
So dat den lieden wel bequam,
Alſe hi ſpreken eerſt an nam/
Optien hoevere ginc hi ſtaen/
Daer die zee an ginc ſlaen/
Daer ginc hi roepen inde eñ ſpreken,
Eñ ſine cleene ſtemme breken:
Oec drouch hi in ſomegen ſtonde
Vele keſelen inden monde/
Omme dat hem in ſinen orbare/
Die mont vele te gereeder ware,
Ditſ die wiſe Demoſtenes/
Daer dit af beſcreuen eſ/
Dat Thays was in ſinen daghen/
Die ſcoenſte/ daermen af gewaghen
In bouken hort/ eene ouer eene
Wijf ter werelt ghemeene/

Die

Die man gedogede omme ghelt.
Deſe Thays / daermen af telt /
Hadde hare vermeten des /
Dat ſoe deſen Demoſtenes
Emmer te vallen bringen ſoude /
Weder woudi / of en woude /
So dat ſoe quam / daer ſoe den man
Brochte daertoe / dat hi beghan
Op hare merken / eñ zien /
Eñ ſoe wart geware indien /
Dattene begauen die zinne /
Doe togede ſoe hem gebaer der minne /
Eñ hi leide hare te voren
Sinen wille / ghelijc den doren /
Eñ began bidden / eñ claghen /
Hoe hi ſinen wille mochte beiagen /
Eñ vragede hare / wat ſoe ebben woude?
Op dat ſoene ontfangen ſoude.
Eñ ſoe was vpt bedde gegaen /
Alſe diene waent ebben gevaen.
Thays eeſchte ·c· pont /
Die coſt noeptene tiere ſtont /
Dat hi te ſiere redenen quam /
Thouet ſlouch hi neder / ·i· deel gram /
Doe ſprac hi: in wille en trouwen
So diere copen gheen berouwen.
Dus ſchiet hi danen puur eñ clare /
Eñ verwan ſijn vleeſch eñ hare.

Van Demoſtenes noch. LII.

Twee man waren in ſinen tiden /
Die ſouden dor Athenen liden /
Eñ ſi ghauen hare ghelt
Eere djernen / die tgeent helt /
Die alt gelt te bewaerne plach /
Dat daer indie herberge lach.

Si ſeiden: ne gheuet niemen alleene /
Sonder ons beeden ghemeene.
Gherne / ſprac ſoe / eñ indien
Ginc elc / om ſine bederue / ſien
Van comanſcepen harentare /
So dat deen wart beſieket ſware /
Eñ dander gheſelle / die ginc lieghen /
Eñ gheent joncwijf bedrieghen /
So dat hi hare af wan met ghilen
Al geent ghelt / ter ſeluer wilen /
Eñ droucht aldaer hijs ſeker was.
Sijn gheſelle daer na genas /
Eñ eeſchte den joncwiue daer of
Sijn deel gheltſ eñ haer belof /
So dat die dierne ghewan
Demoſtenes / den taleman /
Voer tgerechte / daer ſoe ſtoet /
Eñ moeſte antworden vor dat goet /
Entie gheene eeſchte antworde
Vandien ghelde / van worde te worde.
Demoſtenes vraegede openbare
Den joncwiue / oft alſo ware?
Eñ ſoe ſprac: te waren ja!
Vrient! ſprac Demoſtenes / nv gha /
Oftu wilt / dat men tgelt di telle /
Eñ brinc hare dinen geſelle;
Want dat joncwijf lijet wel /
Dat die dinc alſo ghevel /
Dienen eeſch heueſtu gewonnen dan /
Op dattu bringes den anderen man.

Van Phillip van Machedone. LIII.

Sente Yſidorius die ſeghet /
Die vele dings te telne pleget /
Dat Phillip / die felle man /
Die den groten Alexandere wan /

Beleghen hadde eens Athenen:
Men begonde vraghen ſijn meenen/
Wat hi wilde van haren goede?
Hi ſeide: men gaue hem die vroede/
Hi wilde els niet datter es.
Doe antworde Demoſtenes:
Eene fauele/ daer hi mede ontriet/
Datmen deſ en dade niet/
Eñ ſeide: die wulue entie herden
Eens gedinghe wilen gherden/
Dat ſi gevriende werden ſouden;
Die wuluen ſeiden: dat ſi wouden
Hebben te ghiſelen die honde/
Anders wilden ſi in ghere ſtonde
Pays geuen/ noch maken vrede;
Want vander honde pijnlichede
Quam orloghe altemale.
Den herden docht gevoughe tale
Deſe dinc/ eñ gauen hem de houde/
Dieſe wachte talre ſtonde/
Entie hare ſcaep verwerden.
Doe quamen die wuluen/ eñ verterden
Dje beeſten/ ſonder eenege were/
Eñ daden ſcade eñ grote dere.
Dus ſaelt varen/ ſprac die vroede/
Gheeſt men Philippe onſe hoede.
Dus moeſt Phillip ſceden dane
Sonder ghiſel ghenen tontfane.
Demoſtenes vragede/ teenen ſtonde/
Eenen/ die fauelen vinden conde/
Hoe groot ware ſine meeſte miede
Van eere fauelen onder die liede?
Dander ſeide: wel een pont.
Demoſtenes antworde tier ſtont:
Ic hebbe meer ontfaen van goude/
Op dat dat ic ſwighen ſoude.
Dus ſcadelijc/ alſt coemt ten ſprongen/
Eſ van den taelman die tonge/

Daer

Daer nes geen trouwe / an in gere ſtonden /
Sine ſi met ſeluere gebonden.
Men moet vanden advocaet
tSwighen copen / of et wert quaet.

Van Demoſtenes eñ Echines. LIIII.

Eens quam alſo die auenture /
Dat te Athenen die Senature
Jegen Phillippe van Macedone /
Die vul was meneghere hone /
Eens voerſpraken adden noot /
Alſo dat men daer ontboot
Demoſteneſe / die hem ziec maect /
Eñ ginc te bedde al naect /
So datmen boden om hem ſende.
Demoſtenes antwordde int ende:
Ic bem ſiec vander gheilſucht.
Neen! ſprac een / ens gene vrucht /
Die gheilſucht en eſ di niet fel;
M' hetſ die ghelt ſucht / eñ niet el.
Echines was in deſer tijt /
Tuſſcen hem ·ij· was nijt /
Welc die beſte taelman ware;
Maer Demoſtenes openbare
Was beter / dan Echines was;
Echines lijede ſelue das.
Hier omme was hi van allen mannen
tAthenen uter ſtat gebannen /
Eñ was in Rodes gheſent /
Daerne Demoſtenes heeft geſcent;
Nochtan prijſde / in dat lant /
Echines ſinen fellen viant /
Eñ ſeide: datmen ·iij· manieren
Geraecthede mochte viſieren
Anden wiſen Demoſtenes.
Teen: dat hi was meeſter des

Sine

Sine tale ſo te bringene voren/
Dat hi den liden vullede de oren:
Dander: dat hi met ghelate
Alle dogeden trac te ſiere bate.
Derde: dat hi geluc hadde jn/
Daer hi bi ſtal der lieder zin.
Gheene ogen conſti verkeeren
Preſelike/ alſt ginc ter eeren/
Eñ alſe hi omme genaden taelde/
So ontfaermelike hi verhaelde
Sine ogen eñ ſinen mont/
Datſ elken wonderde/ daer hi ſtont:
Deſe Echines/ alſe wi leſen/
Hadde Socrates jongre geweſen
Eñ alſe hem vele jongers gauen
Vele gheltſ eñ vele hauen.
Echines was aerm/ eñ ſprac bidi:
Meeſter! Here! ic geue di
Dat beſte/ dat ic geleeſten mach/
Gheue ic/ di vp deſen dach
Al ghauen di dandre/ dat ſi wouden/
Si hebben dbeſte deel behouden.
Hier omme biddic/ meeſter goede!
Dattu mine aermoede
Ontfaen wilt in goeder manieren/
Eñ ſo eerlike verchieren/
Dattus hebs lof eñ eere.
Dit wort bequam Socrates ſere.

Van Amio in Cartaengen ende van ſinen wiue. LV.

In deſen tiden was te Carthago
Een man/ die hiet Amio/
Die rike was vtermaten ſere/
Eñ peinſde om te weſene Here/
So dat hi deſ wart te rade/
Dat hi mare lopen dade/

Dat

Dat hi bringen wilde te manne
Siere eyghijnre dochter/ eñ maken danne
Grote werſcap eñ grote feeſte/
Om te hebbene daer de meeſte/
De Senaturen vander ſtat/
So dat hi gheviſierde dat/
Dat hiſe wille alle ghemeene
Veninen groot eñ cleene/
So datter hem niet een ontginge.
So dat ute quam die dinghe
Biden gheſinde/ dat was daer/
Eñ was gevonden eñ geproeft waer;
Nochtan bleef up hem ongewroken/
Die deſe mordaet wilde ſtoken.
Alſe dat Amio verſiet/
Dattem dit en diedet niet/
Peinſt een ander engien/
Hoe ſijn wille mochte vulſcien.
Veyghine/ die waren int lant/
Die trac hi an ſine hant/
Entie gemeente harentare/
Omme dat hi wilde metter ſcare
Onder lopen die vaſte port;
Doch ſo quam die raet oec vort/
Eert te ghenen daghe quam.
Alſe hi dat ſach eñ vernam/
So nam hi .xx. duſent man/
Gewapent/ eñ onder ran
Eenen caſteel daer in Affrike/
Daer hi mede ſcadelike
Die liede moyede/ alſe wijt horen/
Entie Cō. vandien Moren/
So dat hi daer wart beleghen/
Eñ ghevaen/ eñ wel dorſleghen
Met roeden/ dattem tſel moeſte breken/
Daer naer ſinen ogen ute ſteken/
Doe te broken alle ſine leden
Eñ voer tſolc ontliuet mede.

Nochtan ſijn geſcuerde lachame
Om hem te doene meerre ſcame
Was ghenaghelt an een hout.
Al dat men wiſte / dat hem was hout /
Beede maghe eñ kinder /
Worden mede ontluiet ghinder /
Omme dat men niet en woude /
Dattene jemene wrekene ſoude /
Eñ hem elkerlijc ontſaghe
Meer te roerne dus dane plaghe.

Hoe Cartagho ſochte die hulde vandien van Rome. LVI.

Tien tiden wijgeden de ·ij· ſteden /
Die ſint adden vele onvreden
Onderlinge / ſpade eñ vroe /
Dat was Rome eñ Chartago.
Elken van deſen tween deden pine /
Omme houet vander werelt tſine.
Indien ſeluen tiden ſochten
Die van Carthago / hoe ſi mochten
Vriendſcap tote Rome gewinnen /
Eñ ſendden / omme begin van minnen /
Tote Rome hare boden /
Die bi eeden van haren goden
Vaſte vriendſchap maken ſouden
Tuſſcen die ·ij· ſteden; want ſi wouden
Hem met machte ſtaen in ſtaden /
Op dat ſijt hem weder daden.
An beeden ziden waeſt doe geſworen /
Alwaeſt zidert pine verloren /
Alſe ghi horen ſult hier naer /
Tuſſcen hē ·ij· menech orloge ſwaer.
Na dit incomens ſekerlike /
Dat quamen die van Affrike
Omme vriendſchap in Ytale /
So geſciede / weetmen wale /

Die ſware haghel / de deemſterhede /
Daermen af vint in meneger ſtede /
Inden ieeſten af geſcreuen;
Want die nachte ſo lanc bleuen /
Dat menech man ſeide met monde /
Dat ſi van deſ daghes ſtonde
Harde vele traken an.
Daertoe agelet nochtan
Rechte keſelen / rechte ſteene.
Uten ſwarten ſwerke gemeene.
Aldus reinet / ſonder ſaghe /
Achter een ·xxv· daghe /
Deſ menech was die weten woude /
Dat die werelt enden ſoude.
In deſen tiden / in deſen onweder /
Doet dus keſelen reinde neder /
Wart grote Alexander geboren /
Der werelt plage / der werelt toren /
Die geſele van erderike /
Die noch nie en wan ghelike.
Dit / waenic / meende dat onweder /
Dattere viel van hoghen neder /
Alſe u die bouc hier na ontbint /
Daer ghi die vraye ieeſte in vint /
Die ic diehte hier te voren /
Alſo alſemenſe vint in auctoren;
Maer daer ſijn fauelen toe geſlegen /
Dier ic hier niet en wille plegen /
Noch der redenen van hē int walſch
Ne volgic niet; want ſoe eſ valſch;
Ic houtſ mi an broeder Vincent.
Hier eſ die derde bouc gehent.

SPIEGEL HISTORIAEL.

EERSTE PAERTIE.

VIERDE BOEK.

Van Cō· Othus van Perſi, hoe hi Nebtanabuſe verdreef. I.

Int tiende jaer/ ſo leſen wi/
Dat Cō· Othus van Perſi/
Crone drouch/ eñ int ſeſte jaer/
Dat Cō· Phillip/ wet vor waer/
Crone drouch in Machedone/
Int ·xi· ſte jaer/ dat crone
Neptanabus in Egypten drouch/
Scriuet ons Euſebius claer genouch/
Dat Olimpias genas
Alexanders; maer ic las
In anderen ſteden/ in ſinen jeeſten/
Die vele ſpreken van ſinen feeſten/
Dat Alexander een ander wan/
Dan die Cō·/ der vrouwen man.
Othus/ die Cō·/ die wan
Egypten/ eñ jagede dan
Nebtanabus inder manieren/
Datmen v hier ſal viſieren.
Nebtanabus die hilt ſijn lant
Met touerien/ metter hant/
Eñ alſe hi verhorde der maren/
Dat iemen vp hem quam geuaren/

Ginc

Ghinc hi in ſine camere allene
Eñ met nygromantie / niet clene /
Dedi / dat hare ſcepe verſonken /
Diene ſochten / eñ verdronken.
So dat hem quam deſ ene mare /
Dat Cō· Othus quam dare
Met groten here / eñ dieſ genouch /
Nebtanabus hier omme louch
Eñ waende die / alſe dander doden ;
Maer doe verſtont hi andie goden /
Dat hi dat ſpel verlieſen ſoude ;
Eñ gevaen ſijn. Hine woude
Vten lande vlien metter vaert.
Doe ſcoer hi af haer eñ baert /
Eñ nam ſine liefſte dingen ſcone /
Eñ quam gevaren te Macedone /
Daer hi wart vermaert indien
Over eenen aſtromien ;
So dat vrouwe Olympias ;
Want Phillip niet thuus en was /
Ontboot om hem ; want hare ſo ſtaet /
Dat ſoe begerde ſinen raet.

Hoe Neptanabus Alexandere wan. II.

Alſe Nebtanabus ginder quam /
Eñ hi hare ſcoenheit vernam /
Wart hi met h're minnen bevaen /
Eñ hi dede hare verſtaen /
Dat ſoe een kint ſoude draghen /
Eñ wildſe haer man veriaghen
Phillip / dies ſo was in vare /
Hi ſoude wel beſcermen hare.
Doen dedi hare dat bekinnen /
Dat ſoet an enen god ſoude winnen.
Sprac : wat gode ſoude dat weſen ?
Neptanabus antworde te deſen :

Ammon / die god van Lybia.
Nu gereet di / eñ ghae /
Dattu ſijs werdich / daer du gaeſt
Dattu ſulken god ontfaes;
Want hi ſaldi come ane
In eens draken ghedane.
Dus bedrooch die touerare
Dat wijf / eñ quam ſelue te hare
Indie ghedane rechtſ eenſ draken;
Want hi conſt bi aerten maken /
Eñ was met hare / eñ wan
Alexandere / den ſtouten man.
Nachtſ dedi Philippe mede /
Daer hi lach voer ene ſtede /
Dit dromen / eñ Phillip onttoot
Eenen droemdiedere wijs eñ groet /
Eñ ſeide: mi dochte / dat ic ſach
In minen drome / daer je lach /
Eenen ſconen god gaen / gehaer /
Met rams horne ſcone eñ claer /
Die met miere Olimpias /
Alſe mi dochte / ghemene was.
Eñ alſe ſijn wille waſ vulbrocht /
So ſprac hi / heuet mi gedocht:
Wijf! du heues van mi ontfaen
Eenen wrekeren / eenen ſane ſaen.
Die meeſter antwordde: ic bevinde /
Dat dijn wijf eſ worden met kinde.
Dattu dien god ſages gedaen.
Graeu / eñ gehornet / du ſout verſtaen /
Dat een god eſ / die Ammon heet /
Wies tempel dat in Lybia ſteet.
Phillip wart hier omme fel gemoet /
Sine orloghe dat hi ſpoet /
Eñ voer te Machedone waert.
Olimpias die wart veruaert /
Eñ onthaeldene blidelike.
Doe ſprac hi: ic weet ſekerlike /

Hoe die ſaken ſijn vergaen/
Du en heues van geenen man ontfaen
Dit kint; maer van enen gode.
Dus trooſte hi de vrouwe blode/
Eñ al in behendicheden;
Sijn herte was al in onvreden.

Hoe Nebtanabus hem verkeerde in eenen drake. III.

Daer naer Nebtanabus verſtaet/
Dat hi eſ der vrouwen quaet/
Eñ dede dat wonder daer ter feeſte /
Daer die Coninc zat entie meeſte /
Omme dat hi altoos ſine gebare
Errelike togede te hare
Keert hem Nebtanabus/ om die ſake/
Bi toeuerien in eenen drake /
Eñ coemt ghinder in ghene feeſte.
Verbaert waeſt al/ minſte eñ meeſte ;
Want hi ane te ſiene was
Scone eñ vreſelijc an ſinen pas/
Daertoe wiſpeldi ſo onſochte/
Dat die zale ſcueren dochte.
Het beuede al/ ſonder Olympias/
Soe boot die hant/ eñ hi was
Ghereet te doene / dat ſoe geboot/
Eñ leide ſijn houet in haren ſcoot/
Eñ cuſſendſe eñ daer na te waren
Wart hi/ vanden drake/ een aren/
Uten huſe vlooch hi alſo.
Coninc Phillip die wart vro/
Eñ ſeide: dat ic balch/ waſic ſot/
Ic ſie wel/ dat dit was ·i· god;
Maer in weet niet / wat meent de ſake/
Weder Ammon biden drake /
So Jupiter biden aren.
Olimpias die ſprac te waren:

Hi ſeide mi al openbare
Selue/ dat hi Ammon ware.
  Phillip/ die Cō·/ ſat daer naer
In eene ſtede/ doe quam daer
Eene hinne/ die in ſinen ſcoot
Een ey leide/ en danen ſcoot.
Tey viel te ſticken altemale.
Een drake quam vter ey ſcale
Cleene/ eñ ginc al omme dare/
Alſe oft gerne weder in ware/
Eñ alſt weder in wilde gaen/
Viel hi doot ter erden ſaen.
Doe ſprac een wijs man om tgone:
Coninc! di wert geboren een zone/
Dien de werelt wert in hande/
Eñ alſt keren wilde te lande/
So ſaelt ſteruen cortelike:
Dit meent dit wonder ſekerlike.

Van Alexanders geborneſſe. IV.

Olimpias die ginc doe ſware/
Eñ Neptanabus was bi hare.
Alſoe inder pinen was/
Eñ teerſten dat ſoe ghenas/
Stormet/ eñ donderde mede/
Eñ derde beuede daert ter ſtede/
Eñ het blexemde ſere daer.
Twee aernen mede/ ouer waer/
Saten vpt huuſ/ daer was geſciet.
Dat heuet ſekerlike bediet/
Dat winnen ſoude/ eñ oec belopen
Aſien al/ eñ oec Europen.
  Phillip hiet dat kint Alexander;
Want hi hadde gehadt een ander
Te voren/ dat hiet alſo.
Dit kint waſ int anſcijn vro/

Scone eñ een deel kerſp gehaer/
Gelu/ blont gedaen daer naer/
Alſe oft ware leuwen haer/
Ogen blide/ ſcone eñ claer:
Dat luchter grau eñ bruun dat rechtere.
Aldus daen was die ſtoute vechtere.
Sine amme hiet Alexxrine/
Eene wel gedane ſine.
Syne maghetoghe hiet Leoniduſ.
Letteren leerdem Pollinitus.
Alſippus leerdem muſike.
Anximines leerdem rectorike.
Menedes leerdem geometrie
Eñ Ariſtotiles philoſophie.
In Alexanders vijfte jaer
Staerf Plato/ alſe hi adde vor waer
Neghene waerf ·ix· jaer geleeſt;
Dat groot bedieden in heeſt.

Hoe Alexander Neptanabuſe doede. V.

Teerſten dat Alexanders twaren
Quam te ſinen ·xij· jaren/
Wildi metten vader riden.
Hi minde wapenen tien tiden/
Eñ drouch wapenen/ alſ hijs adde gere/
Eñ voer dicken mede int here/
Eñ hilt hem alſo ghetoghen/
Alſe of hi ridderſcap adde geplogen.
Neptanabuſe bat hi mede/
Dat hi hem te wetene dede/
Die conſt entie macht van ſterren/
Dat leerdi hem ſonder merren/
So dat hi daer in wart vroet.
Op eenen nacht hi comen doet
Alexander teere ſtede/
Daer hijs hem vele leerde mede/

Eñ was vp een diepe foſſeit /
Daer quam met ſire ſcalcheit
Alexander / eñ ſtac
Neptanabuſe / dat hi brac
Den als / eñ hi viel in die gracht /
Eñ hi ſeide: twi en hadſtu dit gedacht?
Mochſtu niet ebben vorſien /
Datti dit ſoude geſcien?
Lich vp waert / eñ beſich de ſterren.
Ay! ſprac hi / niemen can vermerren /
Dattem die gode ebben geſet.
Ic kende wilen / nv wettict bet /
Dat mi doden ſoude mijn ſone.
Alexander vragede omme tghone /
Oft hi dan ſijn vader ware?
Daer lyede di touerare /
Hoe hi ſiere moeder hoende
Metter dinc / die hi hare toende.
Mettien endde hi dat leuen.
Daer heuet hine vp geheuen
Eñ droughene indie zale /
Eñ grouene eerlijc eñ wale.
Entie moeder wonderde das /
Dat ſoe ſo bedrogen was /
Eñ lijede openbare wel /
Dat die dinc alſo ghevel.

Hoe Alexander Bucifalle reet. VI.

Indien tiden heuet gheſent
Phillip in Delfos ſijn proſent
An Apolline / om dat hi woude
Weten / wi na hem ſoude
Cõ· ſijn in ſijn Conincrike.
Hoe antwordemen cortelike:

Die

Vs. 4. wi] Lees wie. *quis*, *qui*.

Wie ſo Bucifalle rijt /
Die ſal weſen in ſiere tijt
Coninc vandinen Conincrike
Eñ vander werelt gemeenlike.
Nv was Bucifal een paert /
Een wreet ors / als een liebaert /
Scone / dapper eñ groot;
Maer et hadde den menegen doot;
Want het noint gedogen woude /
Datter man vp ſitten ſoude.
Dit hilt Phillips in eenen ſtal,
Eens / alſe Alexanders ſal
Voer bi liden / hort hi dat paert /
Eñ vragede / es dat een liebaert?
Ofte een ors / dat ic daer hore?
Tholomeus / die niet was dore /
Seide: hetſ Bucifal /
Dat die liede verbitet al.
Alexander deet ontſluten /
Eñ talre eerſten dat quam buten /
Eſ hi geſprongen vp dat paert /
Eñ reet harentare waert /
Sonder breidele / eñ bant /
Dieſ wonderde menegen ſeriant /
Bidien dat die jongelinc
In ſinen ·xiiij· den jare ginc.
Doe liep een metter vaert dare /
Eñ brocht ſin vader die niemare.
Altehant quam hem int herte ſine /
Dat wort / dat quam van Apolline.
Ten ſone liep hi / eñ wart vro ſere /
Eñ groetene / alſe der werelt Here.

Hoe Alexander den prijs wan te Piſe. VII.

Alſe Alexander / die jongelinc /
In ſinen ·xv· den jare ginc /
Hordi mare ſeggen das /

Dat

Dat te Piſen beroepen was
Een ſpel van wapinen/ eñ hi bat
Sinen vader daer ter ſtat/
Dat hi tien ſpele moeſte varen.
Dje vader dede hem te waren
Ghereeden orſſe eñ ander dinc/
Eñ ſendere den jongelinc
Eerlike. Eñ eſ te ſcepe gegaen/
Eñ gheſeilt alghinder ſaen.
Den knapen beual hi ſine paerde/
Eñ ginc ſelue ſiere vaerde/
Omme te beſiene die ſtede goet.
Al daer heuet hi ontmoet
Den Coninc Claes van Atervaen/
Die mettem adde te ſcolen gegaen/
Dien onwerdelike onthaelde.
Alexander weder taelde:
Bider cronen beede ghader
Miere moeder eñ mijns vader/
Ic ſaldi maken mat
Metten wapenen eñ ſceldens zat.
Scelden eſ deſ blootſ mans aert/
Enten coenen betaemt dat zwaert.
Eñ dat ſelue daer ghevel.
Alexander deet ſo wel/
Dat hi den Cõ. Claes verwan/
Eñ daertoe mede nochtan
So ghevielt hem ſo ſcone/
Dat hi wan vanden ſpele de crone.
Eñ keerde weder in ſijn lant/
Mettien hi den vader vant/
Die de moeder adde verſtoten/
Eñ wilde hem genoten
An een ander wijf daer na/
Die men hiet Cleopatra.

Hi

Vs. 19. dien] Lees diene d. i. *die hem*, zo vindt men het dikwils by onzen Dichter en anderen van zynen tijd.

Hi quam daer vpten ſeluen dach/
Daer die feeſte vp gelach/
Eñ brochte die crone vander eere/
Eñ ſeide: neemt dit/ vader! Here!
Van minnen ridderſcap deerſte crone/
Eñ ſette hem vp thouet ſcone.
Ghi ſult dor minen wille ontfaen
Miere moeder/ eñ dit laten ſtaen.
Mettien hi iegen den vader zit/
Een was daer in/ eñ nijdde dit
Eñ ſpotte metten jongelinc.
Alexander ſprac: laet die dinc
Of het rouwet di/ watſ geſciet.
Dander en wils laten niet/
Eñ Alexander nam een cop/
Eñ geuet den anderen eenen clop/
Dat hi vander wonden vel.
Hier omme wart hem Fillipſ fel/
Eñ ſcoot vp ieghen den ſone/
Daer wart hi ghewont die ghone
In ſijn been/ dattene verſwaerde.
Alexander vinc ten ſwaerde/
Eñ heeftſe vten huuſ geſleghen
Alle/ die hem ſetten daer jeghen.
Eñ alſe die vader gheneſen was/
Doe verſoendi Olimpias.

Van den wiſen Exenocrates. VIII.

In deſen tiden/ gelouet des/
Was die wiſe Xenocrates/
Dje ſine wort hilt alſo waer/
Wat dat hi ſeide openbaer
In ſimplen worden/ ſonder heet;
Dies gelouedemen hem gereet.

Eens

Vs. 43. minnen] Lees minen.

Eens tAthenen hem ghevel /
Dat hi hadde gedronken wel /
Eñ hi / ſijns danx / liggen ginc /
Daert ſach menech jongelinc /
Inder ſcoenſter joncvrouwen ſcoot /
Die hare omme penningen boot.
Daer wedden die jongelinge /
Dat ſoe nemmermeer die dinghe
Ne ghedade / no beſochte /
Dat ſoene te valle brochte.
Eñ ſoe wedde / dat ſoe ſoude.
Soe dede mettem aldat ſoe woude;
Maer hetſ omme niet begonnen.
Die knapen ſeiden: ſi ebbent gewonnen.
Soe ſeide ic waende ebben geſet
Pande van enen man / eñ gewet /
Die vleeſch hadde eñ been;
Maer deſe dinct mi ſijn een ſteen.
Exenocrates te ſeggene plach:
Ic hebbe geſproken / dat mi wach /
Maer van ſwigene en quam mie
Scade / nochte ſcande nie.

Hoc Phillips van Machedoene Grieken wan. IX.

In deſen tiden ſo quam mare /
Hoe Macedone / die ſtede / ware
Jegen Cō· Phillippe / eñ vptien dach
Voer daer die Here / dieſe belach.
Die ſtede was vaſt ter cuere /
Doe wart hem daer vanden muere
Sine rechtre oge wt geſcoten /
Dieſ en begaf hi niet der roten /
Waer ſo men ſtreet / hine waſer mede /
Noch hine was te ſelre der ſtede;
Want doe ſi ſochten ghenaden /
Si beiagsden / dat ſi baden.

Eñ hi was hem ſachte genouch
Int verdinc / in al gheuouch.
In Grieken waren vele ſteden
Tien tiden van groter rijcheden /
Wel ghemuurt en wel geveſt /
Eñ elc wilde weſen beſt /
Eñ drougen geenſ dinx ouer een /
Alſet hem ter noot wel ſceen /
Eñ Phillip / die dit wel ſach /
Der eere nader andere an lach /
Onthier eñ hiſe onderdede
Eñ alt lant van Grieken mede.

Hoe Arſamus Coninc wart. X.

In Othus ·xxv· ſte jaer
So wart hi den Jueden ſwaer;
Want hi Vagaſus ſendde int lant /
Die rouede dat hi inden tempel vant /
Eñ ſette weder den tribuut /
Daer ſi af alle waren vut /
Beede geſcouden quite eñ vri
Vanden Coningen van Perſi /
Die coninx Othus vorderen waren;
Maer int naeſte jaerte waren
Daer na bleef Cō· Othus doot /
Alſe hi hadde Here groot
Geweſen ·xxvi· jaer /
Sinen vianden fel eñ ſwaer.
Na hem wart Cō· in Perci
Argeſ / ſijn ſone / dien horen wi
Arſamus ſome bouke noemen.
iiij· jaer regneerdi in vromen /
Eñ hi ſtaerf / eñ liet dat rike
Dariuſe / dient vromechlike
Sindent Alexander afwan /
Alſe ghi horen ſult hier an.

Darius regneerde ·vij· jaer.
In ſinen tiden/ wet vor waer/
Was te Rome die houet raet
Een/ hiet Mallius Torquaet/
Die ſinen ſone gheſelen dede/
Eñ daer naer onthoueden mede/
Omme dat hi/ iegen der Heren geheet/
Jegen die Roemſce vianden ſtreet.
Eñ nochtan wan hi den zeghe/
Omme datſ een ander niet en pleghe.
Teenen biſpele bediedet bidi/
Dat niemene ſo coene en ſi/
Noch ſo vorbare/ noch ſo ſot/
Die trecke bouen der Heren gebot/

Hoe Alexander cheins ontſeide den Perſen XI.

In deſen tiden ſette Macedone
Hare iegen die Coninc crone/
Eñ Phillip ſendde met here
Alexandere daer ter were/
Die in cortere tijt die ſtat
Onder dede/ eñ maecte mat.
Alſe hi den vader brochte mare/
Dat die ſtat verwonnen ware/
Heuet hi indie zale verſien
Lieden van andren landen mettien/
Die bekendi bider ſnede
Van haren clederen iegen dien zede.
Cortelike doet hi vragen:
Wanen ſi waren? wat ſi iaghen?
Men ſeide hem/ dat boden ſi
Des Coninx Darius van Perſi/
Die den tribuut eeſchen onwerde
Vanden watre eñ vander erde.
Dien eeſch entie maniere mede
Wonderdem eñ oec dien zede.

Den voerbaerſten hi dus antwort/
Hoe eſ dit! vercopen die Perſen vort
Die climenten den lieden/
Die God heuet/ in houeſcer mieden/
Der ſteruclıker menſcelichede
Ghemeene gegheuen mede.
Segget Dariuſe/ dat hi der coſtume
Ontbere/ eer hire omme tume:
Anders/ ſegt/ in corten tiden
Sal Alexander hem ane ſtriden.
Vaert henen/ eñ ſegt/ dat uwen Here
Hier en werdes hem min no mere.
Hier binnen wart een ander ſtede/
Die hare wilde verkeeren mede
Jeghen Phillippe/ eñ vptien dach
Voer daer die here/ dieſe belach/
Eñ men gaf Alexanders here/
Dat hi voere daer ter were.
Eñ alſe hi henen gevaren was/
Quam daer een/ hiet Pauſamias/
Die rike eñ fier was van zinne/
Eñ verminde die Coninghinne/
Eñ ſoe hem weder dat ontboot/
Ware Coninc Phillip doot/
Dat het ware hare bequame/
Dat ſoene te manne name.

Phillips doot eñ ſine wrake. XII.

Pauſamias hadde gewacht/
Dat Alexander met ſiere cracht
Henen was/ met ſinen here;
Want al doe was ſine were
So groot/ datmen vpdien dach
Een deel ſinen name ontſach;
So dat hi beſtaen begonde
Phillippe/ eñ gaf hem doot wonde.
Met crachte rouede hi dor minne
Olimpias/ die Coninghinne.

Dauenture quam ſo gegaen/
Dat Alexander daer quam ſaen/
Nochtoe dat tgheruchte was/
Eñ vinc dien Pauſamias.
So dat hi vernomen heuet/
Dat Phillip/ ſijn vader/ noch leuet/
Eñ brochtene voer hem tehant.
Een ſwert gaf hi hem indie hant/
Eñ hiet/ dat hi hem wrake
Eñ ſinen viant dore ſtake.
Dus ſtac hine dordie lanken/
Eñ ſprac/ alſe hi begonde cranken/
Die doot eſ mi gheen onghevouch;
Want hi doot eſ die mi ſlouch.
Nv penſic/ ſone! omme die dinc/
Doe dijn moeder met di ginc/
Dat ſoe ſeide deſe wort:
Ic hebbe eenen wrekere begort.
Met deſen hi henen ſende
Sinen geeſt/ eñ nam ende.
Phillip was een die conſte vele
Van wapenen/ van ridderſpele/
Een goet orlogere eñ een goet waert
Eñ tallen tiden wel bewaert.
Gherne was hi vp ſine hoede/
Eñ te rouene ſelden moede.
Nv ontfaermech/ eñ nv loos
Haddi ouer hem altoos.
Ghene meſdaet het hem dochte/
Hoe dat hi verwinnen mochte/
Waeſt ſtille / waeſt openbaren/
Waeſt met loſen logenaren.
Goedertieren/ mordadich mede.
Meer belouede hi/ dan hi dede.
Vrient was hi te ſiere vromen/
Anders en mocht niet toe comen.
Vriendſcap maecti inden nijt/
Eñ tuſſcen vrienden maecti ſtrijt/

Eñ

Eñ danne conſti in beeden ziden
Wel vriendelike om vordeel tiden.
Wt wel was hi geraect inde tale/
Behendich eñ ſcaerp alſo wale.

Van Coninc Phillips doene ende ſine manieren.
XIII.

Valerius ſcriuet van hem mede/
Datmen hem eenſ te wetene dede/
Dat Alexander wilde met mieden
Comen eens vriendſcap van lieden.
An hem heuet hi dus geſcreuen:
Sone! was di deſe hope bleuen/
Daer altoos nijt ane hanghet/
Vriende/ diemen met gelde vanget;
Alſe dat gheven eſ gedaen/
So eſ die vriendſcap al vergaen.
Oec ſcriuet hi mede/ dat Apollijn
Hem ontboot dat ſteruen ſijn/
Eñ hiet hem wachten vanden waghene.
Coninc Phillip van deſen vragene
Brac die waghene/ om deſe ſaken/
Eñ dede in ſijn lant karren maken;
Maer hi meende die waghen/ die waſ
Indat ſwert Pauſamias
Geenen tekene geſcreuen/
Daer ane lach hem ſijn leuen.
Philip/ van Machedone Coninc/
Riet Alexandere deſe dinc:
Met ſconen worden entie goet
Souttu ſachten der gemeenten moet/
Eñ met lieueliker groete/
Entie ridders ten gemoete
Sultu helſen eñ onthalen/
Eñ noden te diere zalen.
Oroſius ſpreect/ des dages te voren/
Eer hi heuet ſijn lijf verloren/

Was hem was van eenen gevraget;
Wat ſteruen hem behaget?
Hi ſeide: eenen groten Here.
Na ſinen ſeghe/ na ſine eere
Alſe hi ſit in ſinen vrede/
Sonder euel eñ ſonder ziechede/
Dat priſic/ dat menne verſlaet
Sonder vreeſe/ ſonder voerraet.
Eñ dat ſelue eſ hem gheſciet;
Die gode en conſtent beletten niet/
Nochtan dat hiſe oint adde ōmare/
Eñ hi hare temple eñ h' outare
Rouede/ ſine conſtent geweren.
Hine ſtaerf naer ſijn begeren/
Dore al dat hiſe te ſticken brac/
Eñ haer gout gehouden ſtac.

Hoe Alexander ontfinc trike. XIIII.

Alexander ontfinc dat rike/
Naden vader/ mogendelike.
Deſe was vromeger beede gader.
Eñ argere/ dan was die vader/
Alſe Juſtinius doet verſtaen.
Beede ſtonden ſi/ ſonder waen/
Herenſtelike omme den zeghe;
Maer die ſone wilde alle weghe
Openbare eñ ſonder laghe/
Die vader ſettet node inde waghe;
Maer ſlupende eñ met zinne
So wart hi vro dan van gewinne/
Alſe hi beſloop dan ſinen viant
Die wijſte waeſt een/ diemen vant;
Maer die ſone was meerre van moede.
Phillip die plach/ alſe die vroede/
Alſe hi erre was/ dat hijt decte/
Daer die ſone niet op en mecte;

Want ſine gramſcap was gene mate /
Noch gheene vuerſte van gelate.
Wijn dronken ſi gerne na h' maniere ;
M' haer dronkenſcap was tweetiere ;
Want alſe die vader dronken was /
Sone hachti niewet das /
Hoe auenturlijc eñ hoe diep
Hi onder die vianden liep ;
Maer alſe Alexander was ſat /
Outgouden ſine vrienden dat.
Die ſom wilde / dat men ontſaghe ;
Die vader / dat men te minne plage.
Phillip waſ ſorch vul eñ welſprekende ;
Die ſone gene trouwe brekende.
Phillip was die mater man /
Optie ghene / die hi verwan ;
Maer ſtoutere ſo was Alexander
Eñ crachteghere / dane dander.
Die vader was mate int gevouch ;
Die ſone ouerdich ghenouch.
Teerſt dat hi dede brachti ter erde
Den vader / naer ſiere werde /
Eñ alle die ghene / die hi verſtont /
Die raet daden ofte mont
Andes Coninx Phillips doot /
Ontliuedi alle cleene eñ groot /
Sonder ſinen broeder / een ander /
Die oec mede hiet Alexander ;
Dat was want hine Cō · groete
Ten eerſten / dat hine ontmoete ;
Maer Cauarus / ſinen broeder /
Die was van eere ander moeder /
Dedi doden ; want hi gelike
Togede / omme te ebbene rike.

Hoe Alexander gaderde ſijn here. XV.

Men plach tien tiden eñ voren
Na eens doot/ diene adde vercoren/
Dat hi hem na ſine gelike
Een beelde maecte properlike.
Dus heuet Alexander ghedaen/
Bi des vaders beelde ginc hi ſtaen/
En ſeide: die wapenen willen pleghen
Met Alexandere/ den jongen deghen/
Hetſ tijt/ dat ſine hulden nv.
Mi dinct recht/ dat ſeggic v/
Dat wi eerſt vptie ghene ſtriden/
Die ons ebben geſcaet bi tiden/
En al nv oec willen ontfrijen.
Alt ridderſcap van paertien
Warens hem van herten hout.
Hi gaf woch ſeluer eñ gout/
Wapene eñ ander rijcheit mede;
Want hi ſijns vaders ſcat ontdede,
Onder tors en te voet
Verſaemede hi een here goet:
lxxm· ſtoutere man/
dcc· eñ viere nochtan/
Hen waren jonge niet alleene;
Maer graeuwe oude vele ghemeene/
Die mettem oem en met dien vader
Gheorloget adden beede gader.
Niemene haddere vogedie
Ouer eeneghe paertie/
Hine hadde emmer ·lx· jaer
Omme vlien peinſde niemen daer;
Maer algader omme den zeghe/
Eñ omme weren alle weghe.
Sinen coſt nam hi te datte
Mildelike wte des vaders ſcatte,

Sce=

Scepen dedi maken te waren /
Eñ eſ in Gratien ghevaren
Eñ in Lycaonia /
Die trac hi hem met minnen na.
Daer naer tijddi in Cycile.
Eñ daer naer in cortere wile
Leet hi dor tlant van Ytale.
Daer naer / eerlijc eñ wale /
Heeſtene Rome / die ſtat / ontfaen /
Alſo dat ſi ſenden ſaen
Emuluſe in ſijn gemoet /
An wien dat die ſtede ſtoet /
Eñ ſenden hem eene crone
Van goude eñ van geſteenten ſcone /
Om dat die vriendſcap menich jaer /
Eñ langhe ſtaen ſoude daer naer.
Alexander dat gerne nam ;
Want hem wt wel bequam /
Eñ met wt houeſcher talen /
Alſe hi wel conſte onthalen /
Liet hi Emuluſe van hem varen.
Die Romeine daer toe te waren
Leenden hem ·ij·m· man.
Eñ ·xl·m· pont nochtan
Gewegens ſeluers / andie vaert /
Dus voer hi tAffrike waert /
Eñ dor reet / al ſonder were /
Al Lybien met ſinen here.
Dus eſ hi met al ſinen ſcaren
Tote in Egypten ghevaren /
Beede met ſcepen eñ ouer lant.
Die van Egypten alte hant
Gauen hem den ſtoel vanden rike /
Eñ ontfinghene ſeere eerlike.

Hoe

Vs. 36. Gratien] Lees Thracien.

Hoe Alexander Egypten wan. XVI.

Waer heuet Alexander verſien
Ene ymage ſtaen mettien
Van enen ſwarten m'berſtene.
Tehant vragedi; wat dat mene?
Doe antworden hem die heelde/
Het ware Neptanabus gebeelde/
Die wilen/ alſtem ſtont onſiene/
Ontweec voer die Perſiene/
Alſe Cõ. Othus/ hem tlant afwan/
Want dauenture hẽ ſo iegen ran
Eñ ontfoer/ alſe die gode hieten/
Diene bliuen niet eñ lieten.
Alſe Alexander dat bevant/
Helſede hi dat beelde altehant/
Alſe den vader groette hi tgone/
Eñ ſeide/ dat hi ware ſijn ſone.
Doe voer hi te Surien waert.
Wat ſteden ſo was ande vaert
Heuet hi an hem gheſaect/
So dat hi te Surs eſ geraect.
Die ſloten jegen hem die ſtat/
Mettien ſo viel hi voer dat/
Eñ wanet winnen op enen ſtoot;
Daer bleuen vele ſire liede doot/
So dat hi bat af trac
Om te ſoukene ſijn ghemac/
Eñ belaecht wiſelike eñ vaſte/
So dat hiſe ſo verlaſte/
Eñ dregedſe dat hiſe ſoude winnen.
Boden ſo ſenddi hem binnen/
Die brieuen brochten/ die tien ſaken
In deſer manieren ſpraken:
Het hadde ons gedocht gevouch/
Dat wi houeſcelike genouch.

Eñ

Eñ oec rechtelike mede.
Ontfaen hadde uwe ſtede/
Ne waer dat ghi deerſte ſijt/
Die condichlike iegen ons ſtrijt/
Suldi der werelt togen wel
Een vreſelijc ſwaer biſpel/
Eñ ſult weten in corten tiden/
Of die Grieken conen ſtriden.
Sidi wijs/ ſo ſijt gheſont;
Want ghi ſult onlange ſtont
Geſont weſen; ſidi onvroet/
Eñ ghi blijft in deſen moet/
Die borgers daden die boden/
Die den brief brochten/ alle doden/
Gheſelen/ eñ ant cruce ſlaen.
Alexander heuet dit verſtaen/
Eñ voer ter ſtat wartſ/ al verwoet/
Eñ wan die ſtede goet/
Eñ ergerde/ eñ bernde met ghewelt/
Eñ oec altemale ghevelt.
Out eñ jonc/ kinder eñ wijf/
Altemale verloren ſi tlijf.
Ander jeeſten ſeggen dat/
Dat Surs gevelt was die ſtat/
Na dat Darius twee waerf
Verwonnen was/ daer menech ſtaerf.

Wat Darius Alexandere ſcreef. XVII.

Der yſtorien horic lijen/
Dat Alexander adde Surien/
Dat Darius hem brieue ſende/
Die dus ſpraken/ alſict kende:
Der Coningen Cō· Darius/
Der gode maech ſcriuet aldus
An Alexandere/ ſinen knecht:
Ic ſegge/ eñ gebiede di echt/

Dattu keers toten magen dijn/
Die mine dienſt knechte ſijn.
Keere indie ſcoot van dire moeder/
Eñ leere daer/ eñ weſ deſ broeder/
Wat ambachte ſi manlichede;
Dies hebbic di gheſent oec mede
Eene ſcorgie eñ eenen ſtoet
Eñ een bigordel met gelde goet:
Die geſele wiſet di al bloot/
Dattu noch heues bedwancſ noot.
Die bal dattu ſpeles daermede/
Alſt betaemt der kintſchede;
Want wapene eñ betamen di niet/
Du heeſſe/ alſe die rouere pliet/
Kindſcelike ane ghedaen/
Eñ al hadſtu al te ſamen ghedaen
Den roof van al erderike/
Sone mochſtu ſekerlike
Trike van Perſen niet verbaren;
So vele hers hebbic te waren/
Dattet gelijct bet min no mee
Den zande/ dat leghet vpte zee.
So rike van ſeluere eñ van goude/
Dat ic mochte/ waert dat ic woude/
Aldie erde decken daer mede;
Dieſ ſendic di nv hier ter ſtede
Ghelt/ daer du met dine tere
Kerende coeps eñ dijn here.
Wilſtu oec niet doen onſe gebot/
Ic ſaldi/ alſe eenen ſot/
Senden lieden/ die di vaen/
Vlouwen/ gheſelen/ eñ ſlaen/
Eñ die di ſullen gebonden
Voer ons bringen/ in corten ſtonden.

Wat Alexander Dariuſe weder ſcreef. XVIII.

Sulke lettren eñ ſulke tale
Ne bequam niet harde wale

Den

Den prinſen/ eñ worden veruaert.
Alexander ſprac te hem waert;
Wart ontſiedi ouer ſprake/
Daer en leget in ghene wrake/
Noch wijſheit/ noch vromechede/
Hets cleenre hondekine ʒede/
So ſi ſijn cranker/ ſo ſi meer bilen.
Doe riep hi vor hem tier wilen
Die boden/ die de bootſcap dreuen/
Eñ heuet hem al tgeent gegeuen/
Dat ſi te proſente brochten/
Eñ brieuen/ die dus ſpreken dochten:
Alexander/ der Coningen Here/
Maech der gode/ die groet ſere
Dariuſe/ eñ ſegget: dat lelijc ſi/
Dat ſo groot Coninc/ eñ ſo vri/
Eñ ſo machtich/ alſe hi hem beroemt/
In ſwaren bedwange coemt/
Eñ onder dus onwerde liede/
Enten onwerdſten vanden diede/
Eenen/ die Alexander heet/
Swaerlike te dienne ſteet.
Waer waert was dijn ʒin gedreuen?
Alſtu ons heues beſcreuen/
Dattu van goude waers ſo rike.
Wetſtu/ dat wi ghemeenlike
Gout minnen eñ begheren?
Te beter ſullen wi ſijn ter weren/
Om te winne tgrote gout
Mede te gheldene onſe ſcout.
Nv ſendſtu mi eene ſcorgye.
Eñ eenen bal/ dies ik lie/
Dattet grote dinc bediede:
Die gheſele meent/ datic dine liede
Dwinghen ſal in cortere ſtont.
Die bal bediet die werelt ront/
Daer ic af Here weſen moet.
Dat ghelt meent/ dat al dijn goet

Mijn

Mijn ſal weſen in cortere ſtont;
Aldus ſaelt gaen/ dat ſi u cont.

Vanden eerſten wighe van Dariuſ. XIX.

Alſemen deſe lettren las/
Wart Darius verbolgen das/
Eñ ſcreef ſine Baroenen gereet/
Die ouer den berch/ die Taurus heet/
Woenden in ſijn Coninc rike/
Eñ ſeide: ic hore ſekerlike/
Dat Phillips ſone/ een jongelinc/
Met onmogender cleenre dinc/
Aſyen moyet/ onſe lant/
Dieſ willen wi/ dat ghi te hant.
Vaet/ eñ blouwet/ eñ ſleet/
Eñ met puerpere danne cleet/
Eñ ſentene ons in ſulken doene
Sine ſcepe eñ ſine Baroene
Verſinct mi in dat mere ſciere.
Sine ridders/ ſine ſaudeniere
Voert vptie Rode zee ghevaen.
Mettien ſcriuet Darius echt ſaen
Alexandere ſo fiere wort/
Dat hi ſwoer van danen vort/
Daer ware ghene tale/ no ſcriuen;
Men moeſt anden ſweerde bliuen.
Doe brochte Darius ter were/
Alſe Juſtinius ſcriuet/ tenen here
dcc. duſenterch man/
Entie alle hieten ridders nochtan.
Alexander die vacht daer
So/ dat vreeſe eñ vaer
Quam in Coninx Darius ſcare;
Want ſi ſaghen openbare/

Dat

Vs. 26. Entie *enz.*] Deze regel is in het HS. aldus:
Entie alle hieten ridders hieten nochtan.

Dat een ſwaer reghen vp hē vel /
Eñ waenden / dat weten wel /
Dat die gode vp hem vochten.
Si ſcouen henen / die vlien mochten.
Darius was bi na deerſte voren /
Alſe die den waghene adde verloren /
Eñ beſcreden heuet ·i· paert
Eñ ſo henen metter vaert.
Der ſiere bleuere vele doot /
Eñ Alexander die beſcoot
Inden wijch ·ix· man te voet
Eñ ·c· en ·xxx· ridders goet;
Maer van dien regene / wetet wel /
Die vp dien van Perſen vel /
Sone beſcedet niemen anders /
Dan die yſtorie Alexanders:
Die aldus ſeghet vort an /
Dat hi ſine dode man
Ter erden brochte met groter eeren /
Eñ dat alle die meeſte Heren
Van Aſyen / omme deſe ſchult
An hem vielen / eñ ebben gehult.

Hoe Alexander Theben velde. XX.

Hjer naer / alſe ſine yſtorie telt /
Quam hi in Grieken met gewelt /
Eñ ſoude treeken met ſinen here
Jegen Dariuſe ter were /
So dat hi moeſte Teben liden;
Maer die ſtat wildene verſtriden /
Eñ hebben hare porten geſloten.
Alexander met ſinen roten
Viel ane die ſtat / eñ danctem daſ.
Daer quam een hiet Cleadas
Met eere haerpe / eñ luudde ſoete /
En viel den Cō· yptie voete /

Eñ ſanc dit liet doꝛ ſine eere:
Ay! Coninc / alre Coningen Here!
Deſe ſtat mogeſtu vellen node /
Dies die ontſteruelike gode
Maecten / of daer in waren geboren:
Liberbacus / alſe wijt horen /
Entie grote god Hercules mede
Waren bede ut deſer ſtede.
Anfioen maecte deſe veſte /
Van deſen ſo ſijn alle de beſte
Comen van dinen gheſlachte.
Deſen zanc een twint niet achte /
Alſo was Alexander ōſteken /
Hi deedſe al bernen eñ breken.
Athenen belach hi daer naer /
Die mettien Perſen openbaer
Ghekeert was / bi Demoſteneſ bone /
Entie oec van Lacedemone;
Want Demoſtenes adſ gehat
Vele gouds eñ groten ſcat.
Ethines die gaf den raet /
Datmen an Alexandere gaet;
Maer Demoſtenes ontriet dat /
Eñ wille / dat men verwere die ſtat /
So dat men haerre beeder raet
Demoſtenes bidt / dat men verſtaet:
Echines raet ſo prijſdi voren /
Dus eſ hi daer toe vercoren /
Dat hi die boodſcap ſelue jaget /
Eñ Alexander ene crone draget
Van goude / dat hi gerne dede.
Alſe Athenen verſoende die ſtede /
Verſoende mede Lacedemone /
Eñ ſenden mede eene crone.
Juſtinus ſeget / dat dit gevel /
Entie vite ſeghet alſo wel /
Eer hi in Azien voer / of reet /
Of eer hi jegen Dariuſe ſtreet.

Deſe Cleades / die hir voren ſtaet /
Sprac eene ſproke / die niet was quaet /
Alſe mi mijn vrient te leenne bat /
Doe ict / latict / merket dat /
Ic hebbene euwelike verloren /
Nu kieſ die ſcade entien toren.

Hoe Alexander Dariuſe echt verſochte. XXI.

Nu ſet Alexander ſine vaert
Anderwaeruen te Dariuſe wert /
Eñ heeft enen ſwaren woch beſtaen.
Darius die lach ſonder waen
Optie Tybre met ſinen here /
Eñ hadde in ſiere were
cccc m. man te voet /
Eñ .c m. ridderen goet /
Alſe ons Juſtinius bringet vort.
Alexander / die dit verhort /
Riet te vechtene ſijn here
Omme gewin / niet om were /
Eñ alſe hi daer waert henen tijt /
Een Perſien daer mettem rijt /
Gewapent nadie Griexe zede /
Eñ alſe hi ſtonde ſach eñ ſtede /
Waent hine doot ſlaen: maer die palette
Makets hem daer eene lette.
Hi wart altehant gevaen /
Eñ brocht vorden Coninc ſaen /
Die hem vragede / wat hi hem wete ?
Here! ſprac hi / in eenen vermeten
So bem ic comen te verre noot /
Haddic v geſleghen doot /
Eñ danne mettien liue ontgaen /
Ic hadde van Dariuſe ontfaen
Siere dochter / eñ ſekerlike
Een deel van ſinen Conincrike.

Doe

Doe prijſde Alexander die daet;
Eñ heet / dat hi vri henen gaet.
Doe hi Dariuſe began naken /
Dedi wonderlike ſaken /
Beeſten hi verſamen dede /
An horne eñ an ſterten mede.
So dedi hem binden riſe /
So dat ſi quamen in eens wouds wiſe /
Eñ metten riſen die ſi toghen /
Waden ſi ſtuuen vanden droghen /
Hoghe indie lucht / die moude /
Om datmen there niet kennen ſoude.
Den wijch beſtontmen daer ter ſtont /
Elc Coninc wart daer gewont.
In twifele was lange die zeghe /
Onthier eñ Darius vlo en weghe.
Daer lieten die Perſen dan
lxi. duſentech man
Liggen van haren voet here /
Eñ .x. duſent ridderen ter were /
Eñ .xl. duſent man ghevaen.
Alexander / ſonder waen /
Verloos vanden here te voet
C. eñ .xxx. manne goet
Eñ ridderen .l. eñ hondert. /
Dus eiſt vergaen / wien ſoes wondert.

Hoe Alexander wan Darius lant, ende. oec ſinen ſcat. XXII.

Alexander wan daer ter ſtat
Op Dariuſe ongetelleden ſcat:
Marke ſo menech .m. hondert /
Dats hem alle ſere wondert.
Hier vinc hi Darius wijf eñ moeder
Eñ ſijn kint en ſinen broeder.
Deſe rijcheit dedene verkeren /
Den zin verheffen jegen die Heren.

Hier

Hier naer meer ſo volgedi mede
Ouerdaet eñ weeldichede.
Eñ leide an wijf ſine zinne/
Alſo dat hi ſine minne
An eene leide/ haddi ghevaen/
Hiet Berſenes/ hebben wi verſtaen;
Maer wt ſcone was die ghone.
An hare wan hi enen ſone/
Dien hi Hercules heten hiet;
Maer doch en vergat hijs niet/
Dat Darius in liue noch was.
Permennione hiet hi das/
Dat hi voere vptie Perſe zee/
Eñ hine dade anders mee/
Hine vp hilde die ſcepe daer.
Die Baroene verre eñ naer/
Die vernamen van deſen wighe/
Quamen iegen hem te prighe/
Eñ gauen vp goet eñ lant/
Dat ſette Alexander in hant
Sine vrienden/ die hi woude/
Eñ gaf hem rijcheit menechfoude/
Nadien dat ſi hem wert dochten/
Eñ ſi vriendſcap an hem ſochten.

Hoe Alexander vrijede de Jueden. XXIII.

Comeſtor in Scolaſtica
Seget/ dat Alexander hir na
Eerſt int lant van Surien quam/
Eñ Damas te ſire hant nam
Eñ Sapette/ die oude ſtede;
Tyrus eñ Gaſen mede
Vellede hi/ eñ ſette ſinen vaert
Ter ſtat van Iheruſalem waert/
Omme die te vellene met gewout;
Want ſoe Dariuſe oint was out.

Jadus was doe Biſſcop daer/
God trooſtene / doe hi hadde vaer/
Eñ hietene iegen hem vte gaen/
Biſſcop cledere wt ghedaen/
Eñ andere der Biſſcop papen mede
Ghecleet na wettelike zede.
Jadus heuet aldus gedaen/
Eñ alſi dus wt quamen gegaen/
Eñ dien Alexander bekant/
Beette hi/ eñ quam te hant
Ten Biſſcop/ eñ heeſten geheert.
Menech waende/ dat verkeert
Die Cō· ware/ alſt quam aldus/
Alleene ſprac Permenius/
Omme wat dingen/ om wat pleghen
Hij den pape hadde gheneghen?
Hi ſprac: in neech den pape niet;
Maer hem/ wies Biſſcop dat hi hiet;
Want ic Gode in drome ſach
In Machedone/ daer ic lach/
Alſic penſede/ oft ſijn mochte/
Dat ic al Aſyen veruochte.
Doe was hi in dit abijt/
Eñ hiet mi ter ſeluer tijt
Seker ſijn/ hi ſoudi mi
Dat lant gheven van Perci/
Eñ mijn volc vordren nacht eñ dach.
Nv eſ deerſte/ dat ic ſach
Sine ghelike/ om deſe gebode
Anebedic in deſen Gode/
Eñ oec getrooſtic mi indien/
Dat mi aldus ſal gheſcien.
Dus ginc die Coninc indie ſtat/
Eñ offerde inden temple dat/
Dat den papen goet dochte weſen.
Doe ſo togedemen hem van deſen
Daniels bouc/ daer dit in ſtoet/
Dat een Griec noch al dat goet

Van Perſen ſoude winnen eñ alt lant.
Dat ben ic / ſprak hi / altehant /
Eñ gaf den Jueden hare vrijhede /
Die hem wilen Othus nemen dede.

Hoe Alexander voer te Ammons temple XXIIII.

Sijnt voer Alexander hir na
Te Ammonſ temple / in Lybia /
Om dat hi wilde maken mare /
Dat hi van eenen god gewonnen ware /
Eñ ſiere moeder quite maken
Van haren lachterliken ſaken.
Sine boden hi voren ſent /
Eñ met hem den papen proſent /
Om dat men mettem lyen ſoude /
Eñ hem antwordden / dat hi woude.
Selue quam hi inden lande /
Eñ reet dordie zee van zande /
Daer hi ſiere liede een deel
In verloos; maer ſelue geheel
So quam hi daer eñ al gheſont.
Die papen groetene tiere ſtont /
Eñ ſeiden dat al openbare:
Dat Jupiter ſijn vader ware /
Diemen daer Amon heet int lant /
Nadie tale / diemen daer vant.
Darius / alſt hier te voren ſtaet /
Indien wijch / daert hem quaet
Gheviel / eſ ontreden ſcone
Indat lant van Babylone /
Eñ hi verneemet dat / eñ leert /
Dat Alexander es gheкeert
Van Amons temple / eñ hi thant
Van Egypten naecte tlant /
Alexandrie / houet vanden rike.
Lettren ſendi omoedelike

Aen Alexandere / die hem baden /
Dat hi hem wilde beraden /
Dat hi hem die gevangene gaue /
Eñ namer af ghelt eñ haue.
Alexander eeſchſte / ouer tgelt /
Van ſinen lande aldie ghewelt.
Doe ſcreef hem Darius weder /
Dat hi leide dorloghe neder /
Eñ name ſiere dochter te wiue /
Hi wille hare te ſinen liue
Van ſinen rike geuen een deel.
Alexander die eeſchet gheel;
Want et ſijn ware alte ſamen /
Eñ hi eñ ſijn volc te hem quamen
Omoedelike / alſe dies hem onnen /
Eñ alſe diet wel ebben gewonnen.

Hoe Darius eñ Alexander hem beeden onderſcreuen. XXV.

Darius / alſe Juſtinius ſeget /
Siet / datter niet ane leghet /
Dat hi omme vriendſcap bit.
cccc. duſent neemt hi naer dit;
Liede te voet / eñ oec mede
c. duſent ridders tors tier ſtede /
Eñ maectem henen int gevecht
Jeghen Alexander echt.
Inden woch ſo quam hem mare /
Dat ſijn wijf doot bleuen ware /
Eñ Alexander hare doot
Beweende met rouwen groot /
Eñ hiſe eerlike grauen dede
Eñ niet dor eenege dorperhede
Sone dedijt / noch dor minne;
Maer dore houeſcheit van zinne;
Want hi als eenſ te hare ginc /
Sindent dat hiſe eerſten vinc /

Eñ

Eñ ſine kinderen dieſ gelike /
Plach hi te trooſtene vriendelike.
Doe dochte Dariuſe openbare /
Dat hi al verwonnen ware /
Omme dat hine na dat gevecht /
Met dogeden onderdede echt
Eñ dinct hem weſen grote eere /
Dattene verwinnet ſulc ·i· Here /
Sindent dat hi moet tonder bliuen.
Echt ſo doet hi an hem ſcriuen /
Eñ danctem / dat hi noit en dede
Den ſinen quaet / noch dorperhede /
Eñ boot hem ſijns landſ vele meer /
Eñ ene andere dochtere / dan eer /
Eñ ouer dat gevanghene couent
xxx· duſenterch talent.
Alexander die ſcreef weder:
Viants dane dien leggic neder /
Noch in hebbe / ſonder waen /
Dor minen viant niet gedaen /
Noch in orloghen / noch in vrede
Seidi / ſone ſochti mede
Ouerſpel / noch dorperhede;
Maer dedi iet dogeden / hi waeſt / diet dede;
Want hi te ſtridene ware vroet
Jeghen ſijns viantſ ouermoet /
Eñ jegen ſijn ſelues zin /
Eñ alomme der eeren ghewin.
Eñ dit mach Darius verſtaen /
Wille hi hem weſen onderdaen.
Die werelt en mach men niet berechten
Met ·ij· Heren / ſonder vechten
Sprac hi / ghelijc dat eene zonne
Verlicht al die werelt conne /
Alſo eñ dooch der werelt ghemeene
Nemmeer / dan een Here alleene.
Hier omme neeme ſulken raet /
Dat hi ſaen in hant gaet /

Of ten naeſten daghe betide/
So gereede hem echt ten ſtride.

Hoe *Alexander met Dariuſe at.* XXVI.

Alexanders ſcare langhe
Lagh op een water/ dat heet Strange/
So dat hi te rade waert/
Dat hi ſelue wille andie vaert
Varen ſpreken Co. Daris.
Eumeniduſe neemt hi naer dis/
Eñ eenen anderen eñ vaert ſciere
Toter Stranger der riuiere
Die tuſſcen dien .ij. heren liep.
Nv vervrieſet dat water diep
Bi nachte dicken eñ bi daghen/
Dattere een geladen waghen
Ouer coenlijc mach riden.
Eumenidus heet hi ontbiden/
Eñ rijt an Dariuſe mettien/
Die ſijn here voer omme zien.
Eñ alſene Alexander ontmoet/
Naden lants zede hine groet/
Eñ ſeide mi heuet hier geſent
Alexander/ op ſulc couent/
Dat ghi mi ſegt den dach van ſtride;
Want men ſeget verre eñ wide/
Dat mijn here uv no node ſtrijt;
Want hi vermoet eſ terre tijt/
Dus loet hi mi ſine wort,
Mettien Darius antwort:
Ic wane du ſelue ſijs Alexander;
Want ſo ſtoutelike gheen ander
Ons van ſtride an en ſprake,
Alexander loochende der ſake/
Eñ ſeide: hi ware bode gheſant,
Doe namene Darius bider hant/

Eñ

Eñ leeddene in ſine tente na dat/
Daer hi mettem ſat eñ at/
Eñ emmer dranc hi vter ſcale
Dien wijn/ diere in was altemale/
Eñ ſtacſe in ſinen boeſem dan.
Dit heuet ghemercket daer een man/
Diet Dariuſe weten dede/
Eñ ſeide/ hi dade dorperhede/
Dat hi hem ſinen nap name.
Hi ſeide: Here! hens ghene ſcame
Te Alexanders houe dit;
Want die te ſinen banken ſit/
Die nappe ſijn ſine d' hi vte drinct.
Mettien paſſages hem bedinct/
Dat dat Alexander ware;
Want hi haddene openbare
In Phillips huſe dicken geſien.
Dit mercte Alexander mettien/
Eñ eſ mettien coppe ontſloen.
Die ſijn ors hilt/ die garſoen
Stac hi mettien ſwerde duere/
Eñ ontreet der auentuere;
Want hem niemen volghen mochte.
Darius meſbaerde onſochte/
Dattem ſijn viant ſo ontran.
Alexander quam onder ſine man/
Die verſament waren eñ ſeget hem dat/
Hoe dat hi met Dariuſe at/
Eñ togedem lijctekijn ghenouch/
Dat hi hem ſinen nap ontdrouch.
Vro waren ſi om deſe eere/
Eñ Darius was droeue ſere.

Hoe Darius eñ Alexander vochten. XXVII.

Des anders daghes trac mettervaert
Darius te wighe waert.

Eñ Alexander adde daer jegen
Langhe in ſorghen gheleghen/
So dat hi ſlapen niet en conde.
Voert quam an die margijn ſtonde
Eñ ſliep onthier eñ ſijn here
Gheſcaert was eñ ghereet ter were;
Maer dat hem haer Cō · gebrac.
Permennio quam/ eñ ſprac:
Twi hem die ſlaep ſo ſoete ware?
Eñ tijt ware te ſine in vare.
Alexander antwordde met vlite:
Ic bem grotere ſorghen quite;
Want ic up aldie mogenthede
Vechten ſal alhier ter ſtede/
Die Darius gheleeſten can.
Vloe hi/ eñ ic volghede an/
So waert wel ſorghens tijt/
Nu ſiet dat niemene en lijt
Die riuiere; maer laetſe varen
Ouer hare met haren ſcaren/
Eñ ic ſal ſaen ſijn ghereet.
Binnen dien Darius ouer leet
Teere bruggen met ſinen here/
Eñ Alexander quam ter were.
Daer wart die wijch ſtarc eñ groet.
Menech menſche bleuere doot;
Maer die Perſen hadden meſſal/
Si beghonſten wiken al.
Selden was daer te voren/
In eenen wijch meer volcs verloren.
Doe Darius die ſine ſach ondergaen/
Wildi hem ſeluen verſlaen/
Of met hem ſteruen/ eer hi vliet/
Ne maer dattem een ſijn vrient ontriet/
Diene weder wiken dede
Ouer die brugge teere ſtede/
Eñ hiet die brugge breken ontwee.
Neen/ ſprac hi/ dat en wort nemmermee/

Het ware alte grote ducht/
Den anderen bedaerf wach ter vlucht,
Menech verdranc indie Stranghe/
Diere in vielen bi bedwanghe/
Dat vp gheene brugge was.
Alexander was blide das,

Hoe Darius an Alexandere ſcreef omme ghe-naden. XXVIII.

Nu heuet Darius die hope verloren/
In ſiere zalen/ alſe wijt horen/
Viel hi neder vptie aerde/
Jammerlike hi meſbaerde/
En daer naer ſo ſcreef hi vort
Alexandre deſe wort:
Alexander/ minen Here/
Darius ſaluut eñ eere.
Het ware ghevoughe daden/
Wildſtu hem doch doen ghenaden/
Dien de auenture vpt velt
Di heuet ghegheuen mit gewelt.
Ic bidde/ dat di ontfaerme doch
Miere moeder eñ mine kindere noch/
Alſe die betaemet/ eñ alſe du ſout/
Eñ duſe mi weder geven wout.
Voer deſe doghet geloue ic datte/
Dat ic al mine vorders ſcatte
Di gheuen ſal/ dor dine werde/
Die verborgen liggen in derde.
Trike van Perſen eñ van Meden
Gheve ic di metten rijcheden.
Alexander ſprac: hine daetſ niet,
Mettien Darius ontbiet
Porruſe/ Coninc van Endi/
Dat hi in ſiere hulpen ſi

Jeghen Alexandere / hi wille om dat /
Hem geven ongetelleden ſcat.
So dat Alexander vernam /
Eñ hi haeſte hem / dat hi quam /
Eer Darius voer in India /
Ten porten van Caſpia /
Dats dor tgheberchte ·i· clene gat /
Eñ men vant buten ghenen pat /
So coene eſ gheen man diere lijt
Inden ſconen ſomer tijt ;
Want daer ſerpente vele ſijn jn /
Al nochtan meer no min
Eñ eſ met yſere beſloten
Jegen here eñ jeghen roten.

Hoe Darius wart ghevaen van ſinen lieden. XXIX.

Joſephus doet ons verſtaen /
Alſe Alexander wilde voren gaen
Dariuſe / die porte van Caſpia /
Trachte hi dore Panphilia /
Eñ eene zee moeſte hi liden /
Doe verſciet aldaer ten tiden
De zee / eñ hi reet vpten gront /
Hi eñ ſijn here tiere ſtont ;
Want hi wilde mettem wreken /
Entie macht van Perſen breken.
In deſen wighe / ſcriuet Juſtinius /
Eñ oec mede volgeſ Oroſius /
Nam Alexander / met mogentheden /
Trike van Perſſen eñ van Meden ;
Want niemen dorſte voort mee letten /
Noch oec jeghen hem iet ſetten /
Hier wan hi ſtede eñ roof /
Meer dan jemen heuet geloof.
Perſopolis mede wan hi /
Thouet van altemale Perſi /

Die lange hadde geſtaen in vreden/
Die al vul was ouder rijcheden/
Dier hem niemen en bewant/
Dat quam al in ſine hant.
Nv vliet Darius van ſteden te ſteden/
Eñ waent nieuweren ſijn in vreden/
Nv waren mettem ·ij· Baroene/
Valſch eñ van quaden doene:
Beſſus eñ Naerbaſines/
Ouer een ſo droughen ſi des/
Dat ſi Dariuſe daer begaen/
Daert eenlijc was/ eñ ſine ſlaen/
Eñ lietene liggen/ alſo gewont/
Eñ vloen en wech eene ſtont/
Tote dien/ dat ſi wel verſtaen/
Waer die dinc ſal henen gaen.
Alexander heuet wel verſtaen/
Dat Darius dus was ghevaen/
Eñ gheſpannen vanden ſinen
In ghuldinen vingerlinen/
Daer waert reet hi metter haeſt/
Daer hi weet die ſtraten naeſt;
Eñ hi ſaghene nochtoe leuen.
Darius heuet vp gheheuen
Die handen/ eñ namene biden knien/
Eñ ſprac alſe hi mochte nadien.

Darius wort vor ſine doot. XXX.

Alexander nv ter hure/
Alſe mi gheſet heeft dauenture/
Eiſt mi eene trooſtelike doot/
Dat ſulc een Here/ eñ ſo groot/
Te minen ende weſen ſal/
Hier bi biddic di voer al/
Dattu mi bringhes ten graue/
Daer mine vorders/ met groter haue/

Die

Die Coningen ghedoluen ſijn.
Wes oec mede ter vtfaert mijn/
Met dinen Grieken/ mettien Perſienen/
Laetſe te miere vtfert dienen.
Rogodunes/ miere moeder/
Oxatreus/ minen broeder/
Mijn kint Darius beuelic di.
Ic bidde/ dat Roxanes/ ſi/
Mijn dochter/ dijn getroude wijf/
Eñ mettien endde hi dat lijf.
Andere jeeſten ebben beſcreuen/
Dat Darius adde gehent ſijn leuen/
Eerne Alexander ſach.
Sulc jammer/ ſulc hant geſlach
Dreef Alexander openbare/
Alſe oft ſijns ſelues vader ware.
Ter erden ſo halp hine mede
Eerlike/ na dien Perſiene zede.
Oroſius doet ons verſtaen/
In dien drien wighen/ ſonder waen/
Die Alexander vp hem wan/
Dattere in bleuen man
l·hondert duſentech doot.
Juſtinius die ſcrijft al bloot/
Dat Alexander al ommetrent
Deelde ·xiij· duſent talent
Sinen gheſellen/ die mettem waren.
Dus coemt die bliſcap na dat ſwaren
Eñ ·c· eñ ·xc· duſentich mede
Dedi voeren in die ſtede
Ecbatenus/ die ſere was goet/
Daer hi Here af weſen doet
Permennioene/ den ſtouten man.
In ſinen ſeſten jare wan
Alexander Darius lant/
Eñ daer endde alte hant
Trike van Perſen/ eñ ſtont vorwaer
Hondert eñ ·xxxi· jaer/

Van

Van Cyrus tiden/ diet eerſt began/
Tote Dariuſe/ den leſten man.

Van Aneximines. XXXI.

Teſen tiden was Anaximineſ
Van groter dinc/ ſijt ſeker des/
Die Alexandere/ in ſire joget/
Leerde wijſheit eñ grote doget.
Van hem geſciede teere tijt/
Dat Alexander in eenen ſtrijt
Vellen wilde eene ſtat/
Daer hi metter wone in ſat.
Anaximines ginc vter ſtede/
Omme hem te biddene ene bede.
Doe ſwoer die Cō·/ doe hine ſach/
Dat hi altoos vpdien dach
Niet en dade/ wat hi hem bade.
So biddic dan/ ſprac die wiſe van rade/
Dattu velleſ deſe port.
Alexander hilt ſijn wort.
Dus bleef bi eens manſ wijſede
Staende gheene grote ſtede.
Epycurus was doe mede
Tote Athenen/ indie ſtede/
Een philoſophe van groter name;
Maer ſine wort ebben ſom blame.
Hi ſeide: datſ vleeſch weeldichede
Ware dupperſte zalichede.
Eñ deſe dolinghe hi vort brochte/
Dat God der werelt niet en rochte.
Eñ oec ſeide die keptiue/
Dat die ziele ent metten liue.
Oec ſprac hi ſomech wort oec wel/
Alſe die ſpreect indit biſpel:
Wie ſo die wijſhede begaren/
Moeten weelde laten varen.

Eens

Eene edele dinc entie goede/
Dat eſ/ dat blide aermoede.
Djent ſine clene dinct ſekerlike/
Nemmermeer en wert hi rike.
Leueſtu nader naturen recht/
Dune werdſ nemmer aerm echt
Sulc eſ vander aermoede
Comen te wel groten goede/
So begonde eerſt ter ſtede
Eerſten ſine keytiuechede.
Alſe du eten ſoudſ teere ſtat/
Eer ſie/ met wien/ eer du weetſ wat.
Dbegin/ dat ſalecheit angaet/
Datſ dat een kenne ſine meſdaet/
Eñ hi altoos niet en winke/
En ſi dat hi omme ſteruen dinke.
Ouer dranc/ noch ouer ate/
Noch vrouwen van ſconen gelate/
Eñ andere weelde/ dit eſ beſcreuen/
Eñ geuen el niet/ dan ſoete leuen/
Eñ nemen wijſheit eñ mate:
Van weelde coemt dicke onbate/
Euele/ quale eñ meneghē mort.
Hier enden wi Epycurus wort.

Hoc Alexanders zeden verkeerden. XXXII.

Hjer naer/ alſe Darius doot was bleuen/
Heeft Alexander vp geheuen
Die Perſe clederen/ die Perſe crone/
Eñ liet die zeden van Machedone.
Dit ſelue dede hi mede pleghen
Sinen Baroenen/ diere ſeiden jeghen.
Hi hadde vele wijf eñ amien/
Die ſcoenſte/ die hi conde gevrien/
Daer ghinc hi toe van nachte te nachte/
Alſe hi wilde/ ent hem goet dachte.

Eñ wart ouerdadich van ſpiſen /
Om dat hi wilde in ghere wiſen /
Dattem die luxurie ontſonke /
Of hi te lettel ate / of dronke.
In ſiere werſcepe maecti ſpele /
Eñ vergat ſiere wijſheit vele.
Hine achteſ niet / dat die rijchede
Verſmorde ſine reine zede.
Den ſinen wart hi een tyrant /
Niet Coninclike / alſe een wigant /
Eñ balch / alſemen begreep dat /
Dat an hem qualike ſat.
Toren haddijs eñ verdriet /
Datmenne Phillipſ ſone hiet /
Eñ men hem meſſprac / eñ ſeide /
Dat hi ſine lant zeden verleide.
Filotas ſtaerf omme dit doen /
Eñ ſijn vader Permennioen.
Dus en maect rijcheit niemen goet;
Maer ſoe verderuet reinen moet.
Hier naer heuet hi de Syten geſocht /
Eñ met ſtride onder brocht /
Eñ oec alle die lieden aldus /
Die onder dien berch Caucaſus
Parentare ſijn gheſeten /
Die wilt ſijn / eñ lettel weten /
Eñ nooit man te voren dwanc /
Al wan hiſe an ſinen ganc.
Mettien quam hi daer na
Ten berghe van Caſpia /
Daer die ·x· geſlachte van Iſrael
In gevaen laghen / alſe ghi wel
Hier te voren leſen moget /
Hoeſe God omme hare ondoget.
Dien van Aſſyrien liet vaen /
Dieſe daer in ebben gedaen.

Hoe Alexander ſloot die van Iſrl'. XXXIII.

Scolaſtica ſeget doe tfolc vernam/
Dat Alexander ghinder quam
Sendden ſi boden/ eñ baden/
Dat hi hem ſoude beraden
Orlof te ghevene / wt te vaerne/
Eñ alſe hi dit ſoude doen gaerne/
Vragedi / omme welke meſdaden
Si waren in al ſulkere ſcaden?
Men ſeide: ſi adden Gode verleit/
Eñ oec ſoe waert hem vorſeit/
Dat ſi nemmermeer wt en quamen.
Doen beſloot hiſe alle te ſamen
Met dicken muren die Cō· daer/
Eñ bat Gode al openbaer/
Oft ſijn geheele wille woude/
Dat hiſe daer in beſluten ſoude.
Daer gingen die berghen tſamen
Al wildemen/ dat ſi niet vt en quamen.
Of God dit dor een quaden dede/
Wat ſal hi doen dor deſ goetſ manſ bede?
Nv ſetti hem henen metter vaert
Ter porten van Caſpien waert.
Solinus doet ons verſtaen/
Hoe die porten ſijn ghedaen.
Hi ſeghet/ hetſ een gehouwen pat
viij· milen lanc/ een nauwe gat/
Cume magere een wagen liden /
So ſijn daer an beeden ziden
Roetſen gehouwen neven de wegen/
Die altoos te traenne pleghen
Van zouten watre/ dat verhart dare/
Wel na gelijc oft hijs ware /
En ditſ ſo glat / dattie inganc
Te moylijc ware eñ te ſtranc.

Nochtan buten an beeden ziden
So eſ ·xiiij· milen lanc dat liden
So ſandich/ datmen indien pat
En vint en ghene ſaken nat.
So comere ſerpenten gecropen
Voer tgat/ men can hē ontlopen/
So dattere niemene an en lijt/
En ware anden winter tijt.
Alſe Alexander dat beſochte/
Datmen els waer niet en mochte
Die porte liden van Caſpia/
Riep hi ſine ridderen bet na/
Omme dat hi wilde verſtaen/
Wie Dariuſe hadde verdaen.

Die wrake van Darius doot. XXXIIII.

Ghi Heren/ ſprac hi/ ic ben vro/
Dat mi comen eſ alſo/
Dat mijn viant Darius eſ doot/
Eñ ic ben hem danc ſculdich groot
Den ghenen/ die dor mi dit daden/
Hem willic bidden eñ raden/
Dat ſi hem hier nv openbaren/
Ic maecſe hoghe Heren te waren.
Dit ſprac hi/ eñ vro waren des
Beſſus eñ Narbaſines/
Eñ quamen beede tſamen vort
Eñ lyheden gheerre mort.
Beede hiſe hoghen hanghen hiet/
Eñ ſeide; hine ware verſworen niet;
Want hi hem een wort niet en looch/
Hi maketſe beede ghader hooch.
Een ander wart ghevangen mede/
Die den raet gaf/ entie mort dede
Van Dariuſe. Omme deſe ſaken
Gaf hine Darius broeder te wraken.

Doe dede Alexander ſciere
Op Caudis/ der riuiere/
Een vtermaten ſcone graf maken
Van Dariuſe/ omme deſe ſaken/
Eñ eene veſte hire maken hiet.
binnen ·xij· daghen/ eñ langer niet/
Maecti eens muurs omme ganc/
Al omme eñ omme ·vi· milen lanc.
Volc nam hi wt ſomeger ſtede/
Die Cyrus wilen maken dede/
Die hi aldaer wonen hiet.
Eñ/ alſomen beſcreuen ſiet/
Maecti ·xij· Alexandrien/
Die hi veſte/ eñ dede vrien.
In ſomen liet hi van ſinen here/
Dje onnutte waren ter were/
Of die alte pijnlijc waren.
Eñ inden muur dedi te waren
In Griex houwen: eñ dat ghone
Sprac Alexanders/ Jupiterſ ſone.
Aldus dedi in elke ſtede.
Dit was dulle behendichede/
Dat hi der menſcheit vergat/
Eñ hi nochtan dranc eñ at.

Hoe Alexander Clituſe doot ſlouch in dronkenſchepe. XXXV.

Eens ſat hi in eene feeſte/
Eñ dranc/ eñ mettem de meeſte/
So dat hi al dronken waert/
Eñ ſomech ander Prince vermaert/
So dat ſi calleden allegader
Om Philippe ſinen vader.
Si begonſten den vader louen;
Maer hi trac hem vele bouen

Eñ

Eñ verhief hem harde ſere.
Dat meeſte deel was mettien Here
Alſe die ſmekers noch pleghen.
Clitus die was hem daer jegen/
Eñ peinſede/ dat hi ſpreken ſoude;
Want hem die Cō· beſt horen woude/
Eñ was vele an Phillips zide.
Die Cō· wart bevaen met nide/
Eenen ſpiet hi geprant/
Dien een knecht drouch in ſine hant/
Eñ ſtiueldene daer vptie ſtede/
Die out was eñ vromech mede.
Doe riep hi/ daer hi doot lach:
Sie! wat di Phillip helpen mach.
Deſ anders dages/ doe hi nuchter waſ/
Eñ hi hem bedochte das/
Wildi hem hebben ghedoot/
Eñ cuſte ſine wonden root/
Oec haddi hem ſeluen verſleghen;
Maer ſine vrient die ſtonder jeghen;
Want hi hem bedochte das/
Dat ſijn ſuſter ſine amie was/
Eñ hi Permennione eñ Filoten
Doot hadden vten ghenoten.
Een groot deel dit ginc hi claghen
Hieromme en at hi binnen ·iij· daghen/
Onthier eñ hem there bat des/
Entie wiſe Caliſtenes/
Die Ariſtotiles jongre was/
Eñ mettem in ſcolen las/
Eñ niewinghe te hem was comen/
Omme te radene te ſire vromen.

Hoe Alexander Caliſteneſe doodde. XXXVI.

Waer naer/ alſe hi them ſeluen quam/
Eñ hi den moet van orlogen nam/

Verwan hi twerande liede /
Die hem op gauen / eñ brochten miede.
Doe gheboot hi daer ter ſtede /
Datmen ouer god anebede.
Caliſtenes lachterde hem dat /
Eñ ſeit: dat hem dat meſſat.
Dus wart Alexanders gram /
Eñ teech hem / alſe hijt vernam /
Dat hine wilde daer verraden /
Eñ dedem / ſonder ghenaden /
Af ſniden alle ſine lede:
Neſe / lippen eñ oren mede /
So datſ elken man aſdochte /
Diene anſcouwen mochte.
Nochtanne ſlootmen tiere ſtonde
In eene hutte met eenen honde /
Datmen ſien mochte daer in /
Omme te vervaerne der lieder zin.
Doe Liſmarus dit verſach;
Want hi ſijn meeſter te weſene plach /
Ontfaermetſ hem / dat hine onthoget
Aldus ſach omme ſine doghet /
Omme te cortene ſine pine /
Gaf hi hem den cop met venine.
Alexander balch omme dit doen /
Eñ dedene werpen vor eenen lyoen /
Dienen nochtan liet leuen.
Dus heuet hem Alexander verheuen.
Hiertoe vele der hoghere Heren
Waren ontſet van haerre eeren /
Eñ ouer verraders verdaen;
Want ſine ouer god niet wilden ontfaen.

Hoe Alexander jn Indya tijdde. XXXVII.

Hjer na ſette ſine vaert /
Alexander te Indien waert /

Dat meeſte lant eſ ſekerlike
Van alder werelt namelike.
xliiij· manieren van lieden
Heuet in/ horen wi bediden/
Eñ ·vm· grotere ſteden
Hadt/ vul ſere van rijcheden/
Al ſonder teylant Tamperbaen/
Daer ·x· ſteden binnen ſtaen.
Dieſ hilt die meneghe ſekerlike
Vor terden deel van erderike.
Daer ſijn der wondere in ſo vele/
Dat het gaet al vten ſpele:
So hoghe bome/ dat gheen man
Eſ/ dieſe ouerſcieten can.
Alſe Alexander quam int lant/
Quamen hem te gemoete thant
Porrus boden/ die brieve brochten/
Die aldus ſpreken dochten:
Wies vermeetſtu di dompelike/
Dattu moyen wildſ mijn rike?
Ic rade di/ in alre wijs/
Dattu peins/ dattu menſce ſijs/
Eñ en doe niet ieghen die gode.
Du mogeſ weten bi onſen gebode/
Wie dat wij ſijn/ wel ter cure/
Op ons mach niet die auenture.
Hier omme hetic di metter vaert/
Dattu keers te Grieken waert/
Eñ laet di daer mede genoeghen;
Want hat ons moghen gevougen/
Het waere langhe/ ſonder waen/
Van onſen vorders onder ghedaen;
Maer want onwert eſ/ alſ ·i· ſlijc/
Eñ onſer rijcheit ongelijc/
Ne ſochten wijt niet/ noch en ſoeken.
Alexander en wilde niet roeken
Deſer brieuen; want hi wale
Kende dreghen eñ ouertale.

Hoe Alexander eenen ſone wan. XXXVIII.

Juſtinus ſcriuet / dat hi vernam /
Doe Alexander in India quam /
Dedi ſine ridders gheſmide
Entie ſcilden an hare zide
Eñ h' arnarſch ſeluerijn maken /
Sciere daer na began hi naken
Ere ſtat / die Viſa hiet /
Die en wilden hem weren niet.
Op haren god Liberbacus
Verlieten ſi hem / eñ lietent dus.
Dies hiet die Cõ. / dat mer vermede /
Vort daer bi leden ſi trere ſtede
Alt ſolc / daer een berch leghet /
Die men bi namen heilech ſeghet /
Eñ lach niet verre vander port.
Ghene berch eſ / alſemen hort /
Met wedewinde met wijngaerde.
So ſcone gheleert eñ ſo waerde /
Sonder toe doen van helpe van manne.
Vandier ſteden voer hi danne
In eere Coninginnen lant /
Die Cleopholis was ghenant.
Soe gaf hare vp eñ al haer rike;
Maer ſoe vrijede hare cortelike:
Want ſoe ſConinx wille dede /
Dus wart ſoe vri eñ haer lant mede.
Oec wan ſoe an hem enen ſone /
Hiet Alexander / entie ghone
Was ſijnt Coninc van Ynden.
Porus / alſe wijt beſcreven vinden /
Eſ comen met groten here
Op Alexander / alſe ter weren.
Eñ Alexander / metter vaert /
Eñ ſijn volc traken darewaert /

En

Entie ſcaren vielen te ſamen /
Die grote ſcade daden eñ namen;
Maer ten beghinne / ditſ meſſal /
Wart daer dorſcoten Bucifal /
Alexander lieue paert
Van Porrus hant. Doe wert verwaert
Menech Griec eñ droeue ſere.
Te hulpen quamen haren Here
Die Grieken / daer hi ſtoet te voet /
Daer ſtorte menech man ſijn bloet;
Doch holpen ſi hem alſonder dere.
Alexander liet alle were /
Eñ nam biden ſterte ſijn paert /
Eñ ſlepet ter ziden waert;
Want hi ontſach / des ghelouet /
Dat dJnden ſouden ebben gerouet /
Eñ dat en wildi om geen goet /
Hi trac achter ouer voet.
Eñ men maecte daer te hant
Van ·xxx· daghen een beſtant
Tuſſcen den Heren. Binnen der ſtonde
Machmen geneſen de gewonde /
Entie dode / na haerre werde /
Bernen / eñ bringen ter erde.

Alexanders Camp iegen Porruſe. XXXIX.

Binnen deſer tijt heeftem beraden
Alexander arde wel bi ſtaden /
Dat hi Porruſe / met prighe /
Beſtaen wille met eenen eenwighe /
Eñ ontboet hem / en ware geen ere /
Dat lantſheren alſo ſere
Auenturen een groot here;
Maer elc come vp anderen ter were.
Porrus was blider / dan gheen ander;
Want hi hopet / dat Alexander /

Ne was maer ·iij· cubitus lanc/
Eñ hi ·v·/ ſtacre eñ ſtranc/
Eñ heuet den camp daer gelouet/
Op auenture/ wient coſt ſijn houet.
Alexander/ eer dit leet/
Heuet hem ontekent / eñ ontcleet/
Eñ es comen jn Porrus caſteel/
Alſe oft hi wilde wijns een deel
Daer copen/ eñ vleeſch daer mede.
Porrus vragedem tier ſtede/
Wat Alexander dade te waren?
Eñ hoe out hi ware van jaren?
Alexander weder antworde ghevet;
Ghelijc den ouden dat hi leuet
In ſine tente / naer ſine maniere/
Waermt hi hem bi eenen viere.
Doe wart hi vro/ omme dat hi ſoude
Vechten iegen eenen van groter oude;
Want hi jonc was eñ vertwaent.
Watſ dat Porrus/ dattu waent/
Dat hi dus merctẹ ſine jaer.
Alexander antworde daer naer/
Dat hi een mate ridder ware/
Eñ en wiſte niet al clare/
Wat dat Alexander dade.
Porrus wart al daer te rade/
Dat hi hem heuet enen brief ghegheven/
Daer groot ghedreech in ſtont geſcreuen/
Eñ belouedem grote haue/
Opdat hine Alexandere gave.
Eñ hi ſwert hem ſaen mettien/
Dattene Alexander ſoude ſien.
Daer naer/ alſt ten campe quam/
Eñ men den eenwijch ane nam/
Was in twifele elke ſcare
Langhe/ wie int ſcoenſte ware;
Maer Alexander was vptie hoede/
Eñ Porrus ſoude met ſtouten moede

Op

Op ſijn volc ſien / die waren vro /
Eñ Alexander ſtakene do
Metten zwerde / dat hi vel /
Eñ hi op hem wan dat ſpel;
Want die wonde was ſo groot /
Dat volc van Inden op ſcoot,
Eñ wilden wreken dat /
So dat Alexander hem bat /
Dat ſine eene wile horden /
Eñ verwan ſo met worden /
Dat ſi hem worden onderdaen /
Eñ ſijn hem in hant ghegaen.

Porrus macht eñ rijchede. XL.

Alexanders yſtorie ſeghet
Vanden campe / alſt hir leget;
M' Juſtinus doet verſtaen /
Dat jndien wighe / ſonder waen /
Daer Bucifal ſtaerf / dat d' terſtont
Porrus wort harde ſere gewont;
Want hi van Alexandre gevaen waſ /
Eñ ſo ſere droeue das /
Datmen an hem cume verbat /
Dat hi hem ganſen liet eñ at.
Eñ doe hi al was geneſen
Dat hem Alexander met deſen
Sijn lant weder gaf in vreden /
Eñ hi hem maecten twee ſteden:
Alexandrie eñ Bucifalline /
Inde eere ſijns ors / dat jn de pine
Porrus doodde / eñ daer na
Was geheeten Nycia.
In Porrus here was te voet
xiiijm· volx / ſtout eñ goet /
Eñ ·ix· hondert waghenen groot /
Eñ alle gebatelgiert ter noot /

Ghemannet / eñ in elker ziden
Met ſcaerpen ſickelen / die ſniden /
Mede te dorriden een here.
cccc. olyfanten ter were /
Alle met torren ſtaerc eñ groot
Ghewapent / eñ geſpiſet ter noot /
Eñ daer inne liede met geſcote /
Dit was eene ſtaerke rote.
Porus die hadde eene zale /
Daer in waren weetmen wale
xxx. colummen groot eñ lanc /
Machijs ſijn goudijn / niet gemanc.
Die weeghe met goude verdect /
Vingers dicke al dore getrect.
i. goudijn wijngaert / machijs de branken /
Goudine bladen / goudine ranken /
Die druuen gemaket wale
Van mirauden / van criſtale.
Waerdereuben / cameren vele /
Die weeghe vul van allen ſpele.
Carbonkelen eñ margariten.
Die dueren / leeſtmen inder viten /
Waren yvorijn alle ghemeene /
Die balken waren van eykene /
Met cypreſſe verhemelt al.
Beelden vele groot eñ ſmal /
Fijn goudijn / eñ niet hol nochtan
Eñ indie hant elc goudijn man
Enen nap / oec goudijn / drouch.
Enen platanus / oec groot genouch /
Al ſijn goudijn / jndier gebare /
Oft ene guldine linde ware.
Nappen van precieuſen ſteenen /
Kerſtalijn / ſachmer menech eenen.
Scatſ was daer vele vten lude /
Diere gheſteente / diere crude.
Dit eñ meer / alſict bevant /
Vant Alexander in dat lant.

Van

Hoe Alexander ſpranc in ene ſtat. XLI.

Nu dede Alexander ſijn here
Met goude al decken / na ſinen ghere /
Alle ponpoenen / alle banieren
Hiet hi ſijn goudijn viſieren.
So vele gouts was daer ten ſtonden /
Dat die ridderen gevoeren en conden
m. elpendieren te waren
Voerden den ſcat metten ſcaren.
Al was goudijn dat gheſmide
Vanden beeſten / die bleeten wide.
Alle die waghenen vanden here
Waren ghezeghelt vandier were.
Daer waren .xij^{c}. kerren /
Die hem volgeden van verren /
Eñ .xxx. duſent ridderen op orſſen /
Stout / ghenendech inder porſſen /
Eñ .ccc. m. volx te voet /
Die ter were waren goet.
l. mulen ſtaerc eñ raſch
Die voerden des Coninx arnaſch /
Eñ .iij^{m}. kemelen mede /
Die voerden ridders arnaſch ter ſtede.
Kemelen / buffelen / drommedaris
ij^{m}. / die altoes / dat waer js /
Achter there voerden ſpiſe /
Die laſt was niet te telne liſe.
  Doe voer hi vort metter baniere /
Eñ dwanc an hem lande viere.
Mettien wilden alle die Heren
Van Grieken te lande weder keren;
Maer Alexander ſprac hem ſo an /
Dat ſi hem gheloueden dan
Te vaerne / daer hi wilde varen.
Doe quam hi teere riviere te waren /

Daer hi bi voer indie zee /
Daer in dwanc hi lieden mee /
Die wilen Hercules / die ſtoute man /
Doe hi tlant van India wan /
Daer gheſet adde eñ gelaten.
Vreſelijc eñ vtermaten
Quamen ſi hem int ghemoet /
Mit ·lxxx m· mannen goet /
Eñ ·lx· duſent ridderen vp orſſe;
Doch verwan hi hare porſſe /
Entie hem ontronnen mede
Belach hi in eene ſtede /
Die Subdracas bi namen hiet /
Daer clam hi vp vor al tgediet /
Eñ ſpranc vanden mure mede
Midden indie vaſte ſtede /
Daer hi hem werde alleene
Jegen menegen man ghemeene;
Maer aldaer wart hi gheſcoten
Van eenen vander Indſcher roten
Met eenen ſpiete / beneden der ſpeene
Dien loeſte hi van hem alleene.

Hoe Alexander die Indſche zee beſtont. XLII.

Vter ſtat hebbene ghedraghen
Sine vriende eñ ſine maghe /
Eñ alt volc verſleghen doot
Vander ſtat / cleene eñ groot;
Maer ſwaerre was in gere ſtede
Die erſatre / dan die wonde.
Hier ſeidi / eñ bekende wale /
Al ſeghet alt volc met eere tale /
Dat Jupiter mijn vader ſi /
Deſe wonden ſeget mi /
Dat ic bem een ſteruelijc man.
Swaer waeſt hem / eer hi geſonde gewan.

Ja doch / alſe hi was gheneſen /
Ghereeddi hem ſaen naer deſen /
En ſendde weder in Babylone
Polipericon met here ſcone;
Want hire mede was verladen.
Selue heuet hi hem beraden /
Dat hi te ſcepe ginc mettien /
Eñ wilde die grote zee beſien /
Wat landen daer gelegen ſijn.
Eñ alſe ons ſcrijſt Sente Auguſtijn /
Heuet hire eenen hooft rouere ghevaen /
Die hiet bi namen / alſe wijt verſtaen /
Dyomedes. Alexander hem vraghet /
Wat verwoetheit dattem jaghet /
Dat hi rouet emmermee /
Alſe hi vaert neven der zee.
Met deſen worden ſo antwordi:
Wat duuel ſo jaghedi?
Dattu die werelt roues aldure:
Ne maer omme dat ict auenture
Met cleenre menechte / heetmen mi /
Rouere eñ dief daer bi /
Eñ di heetmen Coninc eñ Here /
Omme dattu heves lieden mere.
Sente Auguſtijn lijet des mede /
Eñ ſeit / doet woch gerechtechede
Soos Conincrike / na mijn geloef /
Grote dieſte eñ groot roof /
Eñ heet rouers naer dit wort /
Die cleene rouen eñ geven vort.

Van Canday der Coninghinnen. XLIII.

Binnen deſen es die mare gelopen
Van Alexandere in Ethyopen /
Eñ Canday / die Coninghinne /
Die behendich was van zinne /

Heuet eenen maelre gheſent /
Die alle dingen te ſcrivene kent /
Eñ heet hem ſetten daer ane /
Dat hi Alexanders ghedane
Wel beſcriue eñ ſonderlinghe /
Eñ hi hare dat beelde bringhe ;
Want Alexander hadde daer te voren
Hare gheſent / alſe wijt horen /
Letteren vp vriendelichede /
Eñ ſoe hem weder alſo mede /
Eñ proſente oec niet cleene :
Hout eñ gout eñ diere ſteene /
Selſiene voglen eñ diere
Van harde menegerande maniere.
Hier binnen dit ghevallen es /
Dat haren ſone Candales
Sijn wijf afghenomen waert.
Ghevloen quam hi an die vaert
Tote Alexander / omme ontſet /
So dat Alexander ſet
Tholomeus in ſine ſtede /
En ſeide van hem ſeluen mede:
Dat hi Antygonus ware /
Een mate ridder van diere ſchare.
Tholomeus in Coninx ghebare
Seide: Antygonus! nv vare /
Eñ ſtaet deſen man in ſtaden.
Alexander was ſaen beraden.
iijm· ridderen teere ſcaren
Nam hi / eñ es woch gevaren /
Eñ ontſette die joncurouwe.
Candaulus quam vp goede trouwe /
Eñ danckets Tholomeuſe ſere /
Die doe antwordde alſe Here /
Dat hi ſiere moeder wilde ſien;
Maer eert quam alſo te dien /
Wilde hire ſenden Antygonus /
Dies was blide Candaulus.

Dus

Dus voer Alexander aldare/
Ghelijc oft Antygonus ware.
Alſt die moeder heuet vernomen/
Eſ ſoe iegen den ſone comen/
Eñ helſede Alexander ſere/
Eñ leeddene om hem te doene ere
In hare cameren tallen ſteden /
Eñ togedem vele rijcheden.
Alexander antwordde te dien /
Hi hadde meerre wonder geſien
In Grieken vele/ dan daer ware.
Doe ſprac die Vrouwe openbare:
Ic wane du Alexander ſijs.
In ben/ ſprac hi/ in gere wijs.
Doe leedde ſoene in eere ſtede/
Daer ſoe hem ſijn beelde ſien dede/
Eñ ſeide: ſpiegle di hier inne/
Eñ merc dan/ dat Candax/ die Coninginne/
Vroeder/ dan Alexander ſi.
So ſere ontſteken wert hi daer bi/
Dat hi clagede openbare/
Dat hi ſonder ſwert daer ware.
Neen! ſprac ſoe/ die Coninginne/
Nv wes onveruaert van zinne/
Du hiltſ trouwe minen ſone/
Eñ jc ſal di lonen dat ghone.
Antygonus heete di een ander;
Maer du beſt mijn Alexander.
Soe brochtene weder in ſijn gewout;
Nochtan wildene met gewout
Die joncſte ſone doen vanden liue/
Die Porus dochter adde te wiue.

Alexander vaert dor de Indſce woſtine. XLIIII.

Dit was al bin eenen jare/
Dat geviel dusdane mare;
Want in den meye bleef Darius/
In julius daer na verlooſt Porus/
Eñ inden oeſt; die daer na quam/
Alexander mettem nam
c. eñ .l. heren van Inden/
Die de corte weghe kinden/
Eñ tijdde weder/ alſe die wilde
Beſien die grote zee/ die wilde/
Dor die heete droghe zande/
Die Cerces ſijn eñ vele lande/
Dat ſijn lieden/ ſeggen clerke/
Die eerſt wiſten van zijdwerke.
Indien weghe hadde noot
Die here van dorſte groot;
Maer een ridder water gewan
Eenen helm vul/ entie man
Brochten Alexandere gedragen/
Alſe dies eere wilde beiagen.
Dje ghoot die Cō. ut voer there
Eñ benam menegen den ghere.
Daer naer quamen ſi tere riviere
Van alſo bittere maniere/
Dat no man/ no beeſte en mochts
Daer bevant men/ eñ beſochte

Dat

Vs. 25. mochte.] Niet mogen is hier *ergens eenen afkeer van hebben. ergens geenen ſmaak in vinden.* KILIAEN; Moghen eenighe ſpijſe. *delectari cibo aliquo.* Niet moghen. *aduerſari cibum.* Men denke niet dat dit woord in dezen zin den Nederlanderen geheel onbekend is; want in Overyſel en miſſchien op vele andere plaatzen is het tot heden in algemeen gebruik.

Dat een man meer dogen mach/
Dan enech menſche onder den dach.
Sulcke lecten/ dor dien noot/
Tout yſer/ eñ ſulc loot.
Some nutten ſi/ dor pine/
Olye/ eñ ſulc haer orine.
Omtrent noene quamen ſi twaren
An eenen berch doe geuaren/
Daer volc naect was van leden.
Alexander heuet ghebeden/
Dat ſi hem water wiſen wouden;
Maer ſi ſchuulden alle behouden.
Ouer dwater ſcoot hi hem naer;
Maer emmer decten ſi hẽ daer.
Doe hiet hi ſijns volx twee werf ·c·
Ouer ſwemmen/ wants hem wondert/
Eñ alſi twee deel ouer waren/
Worden ſi verſwolgen te waren
Vanden water paerden daer/
Die hem maken daden meſbaer.
Alexander balch hem dan
Eñ dedere ſinen leetſ man
c· neemen/ entie ſciere
Werpen mede indie riviere.
Altehant worden ſi verſlonden.
Doe ſaghen ſi ten ſeluen ſtonden/
Die hem wijſden/ water goet.
Alſi quamen toter vloet
Hadden ſi ghenouch den nacht te doene/
Hem te verwerne iegen die lyoene/
Tygren/ paerden/ linx eñ beren/
Daer ſi hem ſware iegen verweren.

Vanden ſerpenten, diene vreeſden. XLV.

Alſe Alexander aldaer quam/
Daer hi ſoete water vernam/
Slouch hi ſijn getelt gereet/
viij· milen lanc eñ ·viij· breet/
Eñ ontſtac ·xvc· viere;
Want dat ontſien bitende diere.
Doe quam daer menech ſcorpioen/
Ceraſten/ die noch leedere doen/
Daer na ſerpente menegertiere/
Nv blaeuwe/ geluwe/ rode nv ſciere/
Nv wit/ nv ſwart/ nv goudijn huut/
Alt lant wart van hẽ geluut.
Daer naer ſijn comen ſerpenten/
Op thouet gecammet/ vptie tenten/
Som met eene houede/ ſom met drien/
Haer ogen blecten in haer ſien.
Eñ Alexander die viſiert/
Datmen there batelgiert/
Al omme met ſcilden ſtaen ter weren/
Met ſcaerpen ſpieten eñ met ſperen.
Hi verloos in deſen gevechte
Dertich ridderen eñ ·xxx· knechte.
Lyoene wit quamen daer naer
Groot/ alſe oſſen/ ouer waer.
Die ſlouchmen met ſpieten doot.
Daer naer quamen eyteren groot/

Eñ

Vs. 26. eyteren] Dit woord is uit eene verkorte ſchrijfwyze verbaſterd; want denkelijk is er eertijds in andere Handſchriften gelezen eẏberen/ waer uit naderhand gemaakt is eyteren; 't geen zeer gemaklijk heeft kunnen geſchieden, dewijl ẏ zeer veel gelykenis heeft met y en b, met t, voornaamelijk in oude HSS. Welke giſſing veel waarſchijnlijkheid bekomt uit de

Ver-

Eñ menege grote panthere.
 Daer naer quam vp dat here
Bleder muſe/ met groten ſcaren/
Alſe groot alſe duuen waren.
 Daer naer quam daer een dier/
Meerre / dan een elpendier/
Met drien hornen eñ zwart.
Eert aldaer gevellet wart
Heuet ·xxxvi· Grieken doot/
Eñ vertreden cleene eñ groot/
iiij· andere mede/
Die verloren hadden die lede.
Cume waeſt met ſpieten dorſteken.
 Muſen quamen daer na geſtreken/
Meerre/ dan voſſen/ alſe wijt weten.
So wat beeſten dat ſi beeten/
Dat moeſte altehant doot weſen;
Maer lieden mochter af geneſen.
Hier omme dede Alexander dan
Naetbraken ſinen leetſman/
Omme dat/ datſe twilt vertere;
Want ſi verderuen wilden ſijn here.

Hoe Alexander vort voer in Indien. XLVI.

Van deſen lande ſo quam vort
Alexander toter port/

Daer

Vertaling in onrijm f. 93. c. *eñ na deſe quamen tegen haer ſeer grote* beeren, *die* Apri *ghenaemt ſijn.* en dus zal euerberen hier beteekenen *wilde Zwynen.* KILIAEN: Euer/ euer-ſwijn. j. beer. *aper, verres ſilueſtris.*

Vs. 28. quam] Lees quamen. De afſchryver zal zich mooglijk hier vergist hebben, door dien het enkelvoudig quam drie regels verder voorkomt.

Daer die portren hem ontboden/
Dat menſe met wapine conde gedoden.
Doe ſchoten ſi gevenijnde pile/
Dat ontgouden vele ter wile/
Eñ Tholomeus wart gewont;
Maer Alexander was tier ſtont/
In drome/ ghewijſt een cruut/
Dat alt venijn dreef wt.
Doe quam hi vp te hoghen ſteene/
Doe waren groot eñ cleene
Lieden ghevloen/ men ſeide hem/ dat
Dat Hercules wilen beſat/
Eñ met eere groter erdbeuen
So was hi danen verdreuen.
Alexander wañt metten ſinen/
Al quaemt hem te grotere pinen.
Vort quam hi/ daer ſtonden de pale/
Fijn goudijn/ eñ niet van ſtale/
Die Liberbacus eñ Hercules
Daer ſetten/ alſt beſcreuen es;
Want ſi tlant ſo verre wonnen.
Daer wildi weten eñ connen/
Weder dat die beelden waren
So hol/ ſo vul/ doe vant hi twaren
Dat ſi maetchijs waren goudijn fijn
Doe quam hi metten here ſijn
Daer hi een dier ſach/ ſonder ſaghe/
Den rigge getant/ alſe ene zaghe/
Met tween houeden ſtaerc eñ groot/
Dat beet hem twee ridderen doot
Dat was met hameren doot geſlegen
Want geen ſpiet eñ dochter jegen
Daerna quamen ſi teere riviere
Alſi aten quamen elpendiere
Gelopen vele ten ſeluen male
Doe hiet hi dien van Teſſale
Dat ſi vp hem ſouden varen
Eñ vele verkine eñ zwine twaren

Vor

Vor hem driuen; want ſi ontſien
Den luut daer af / dat ſi vlien;
Dus ſloeghen ſire aldaer ter ſtede
viijc. eñ .lxxx. mede
Hare tande namen ſi ouer proye
Eñ keerden weder met groter joye.

Vanden wonderen van Indien. XLVII.

Het vort quamen ſi indien dagen /
Daer ſi ru volc eñ naect ſagen /
viij. voete lanc: hare maniere
Die was altoos in die riviere
Water drinken / eñ ro viſch eten.
Alſi bet naer troeken omme weten
Hebben ſi hem onder dwater ghedect
Van danen ſijn ſi vort getrect
In een lant / aldaer ſi vonden
Lieden met houeden van honden.
Hare tenten ſloughen ſi daer /
Eñ maectent van viere claer.
Mettien een groet ſtorem wt brac
Die de tenten ontwee ſtac
Entie brant vloech vptie paerde
Alexander bat dat hem niemen veruerde /
Eñ ſeide: hetſ die tijt vanden jare /
Herfſt eñ winter ſceden zware
Hen doen ons die gode niet
Mettien hi tfolc eten hiet
Doe viel vp hen die ſnee ſo groot
Dattere ſi .vc. in bleuen doot.
Mettien viel vanden hemele neder
Gheheel vier eñ zwaer weder.
Noch binnen drien daghen d' naer
Ne ſaghen ſi die zonne claer.
Die ridderen ſeiden entie boden /
Het ware die gramſcepe vanden goden

Dat

Vs. 1. Het] lees bet zo als vs. 6. gelezen wordt.

Dat een man hem onderwonde des/
Liberbacus eñ Hercules
Couerlidene ſo verre.
Hier omme ſo wart hi erre.
  Daer na ten berghe van Etyopen
Quam Alexander daer vant hi open
Libers hol/ wie ſore in quam/
Ten derde daghe hi ende nam
  Hier naer eſ Alexander comen
Daer hi volc heuet vernomen
Ghecleet met hude van pantheren.
Daer vant hi/ dat en eſ geen ſceren/
Edele balſeme eñ wierooc;
Wantſ daer vele waſſet ooc.
Indat lant/ addi genomen goom/
Stont der zonnen enter manen boem.

Vander zonnen enter manen boem. XLVIII.

Alſe Alexander daer bi quam/
Sach hi comen/ eñ vernam
Den pape vanden bedehuſe daer/
x· voete wel lanc/ datſ waer/
Swart getant/ alſe een hont/
Oren dore bort/ daer talre ſtont
In ringhen met perlen hingen.
Ten Cō· ſprac hi vandien dinghen/
Waer hi reine/ ſo mochti gaen,
Wel aldaer die bome ſtaen.
Hem allen hiet hi oec afdoen
Hare dierheden eñ hare ſcoen.
Die boſſch ſtont bin enen mure
Beloken/ die en was niet dure/
Daer ·ij· bomen ſtonden tſamen/
Die men heilech hiet bi namen.
Die Coninc deder in ſinen ganc/
Eñ ſach die bome ſcone eñ lanc.

Daer

Daer ſwoer die pape openbare/
Datter nie reghen vp comen ware/
No dier/ no voghel/ no ſerpent/
Diere vele waren daer omtrent/
Eñ alſe verginge zonne of mane/
Dat die bomen lieten trane.
Ter zonnen vpgange/ heeſtmen gehort/
Der zonnen boem ſeggen dit wort:
Alexander! ſonder gelike/
Eenech Here van erderike!
Leuende/ dat ſi di becant/
Eñ keerſtu nemmer in dijn lant.
Nauondſ/ alſe die mane vpginc/
Sprac der manen boem deſe dinc:
Alexander! vul ſijn dine jaer
Ten naeſten jare in meye/ datſ waer/
Saltu ſteruen in Babylone/
Dien du betrouweſ/ ſal doen de hone.
Deſ anders dageſ die zonne vpginc/
Der zonnen boem ſprac deſe dinc;
Wiet di doen ſal/ willic niet wroegen/
Hem ſoude die redene niet genoegen/
Laet di ghenoegen eñ varen hen
Met dinen here te Faſiaten.
Dijn moeder ſal doen ſware doot/
Eñ liggen onbegrauen bloot.
Dine zuſtre lange zalich weſen:
Laet di genoughen met deſen.

Noch vanden wonderen van Indien. XLIX.

Waer na die Cō· eñ ſijn volc al
Quamen geuaren in een dal/
Daer ſerpente waren genouch/
Dat elc an ſinen halſe drouch
Mirauden menech ſcone eñ fijn/
Diere van veletierre ſijn.

Daer naer quam hi onder diere/
Gevoet na lyoens maniere/
Eñ vogle gripen quamer mede/
Eñ daden hem grote pijnlichede.
Beede met ſpere eñ niet geſcote
Werde hem deſ Coninx rote
Dapperlike eñ met crachte.
Twee hondert man lietſi daer eñ ·viij·
Beeſten ſloughen ſi clene eñ groot
xviij m· ghinder doot.
Daer naer/ alſe tgeent leden was/
Quam hi vpt water/ dat heet Ecclinaſ/
Eñ heuet ·ij· milen andie wide/
Groot riet ſtont daer an elke zide/
Geent riet vul olyfanten lach/
Meerre/ dan men noit bome ſach/
Die Alexandere/ no ſinen here
Altoos en daden ghene dere.
Twater leet hi eñ ſine liede
Met ſcepen/ gemaect van riede.
Alſe ghinder ouer quamen
Ontfingene lieuelike alteſamen
Ghene Heren/ die wilde hinden.
Wilde wijf ſi ghinder vinden
In een water/ met langen hare/
Wit/ ſcone/ ghehwt ſo clare/
Die dicken plaghen man te vane/
Eñ te verſmorne/ of te verſlane/
Of met haerre luxurien groot
Brocht ſoeſe dicke wile ter doot.
Deſer vinc Alexanders twee/
Wit gehuut/ alſt ware ſnee.
Van danen quamen ſi alle ſciere
Op Ganges/ die grote riviere/
Die de Bible Fiſoen heet/
Eñ vten Paradiſe gheet/
Die eſ ſo wijt men can dien
Van hoeuere vander zide niet geſien.

Daer naer quam hi onder diere /
Dien vten houede eene maniere
Van hornen ragheden / ſonder zaghe /
Getant rechtſ / alſe eene ſaghe /
viijm. ſloughen ſire doot ter ſtede
Eñ .iiijc. eñ .l. mede.

Van Alexanders verweenthede. L.

NV heuet Alexander dor ſtreden
Wilde Yndia / eñ es leden /
Eñ quam aldaer hi Porrus vant /
Te Faciaten in een eylant /
Die ſijns mettem here ontbeet.
Alexander ghinder oec heet
Hem / dien hi hadde indie hant
Beuolen al Perſen lant /
Dat hi hem dade maken
Columnen goudijn / eñ ſine ſaken
Daer in alghader ſcriuen dade.
Die voerdemen bi Poſrus rade
Int vpperſte Yndia altemale /
Verre ouer Liberbacus eñ Herculeſ pale /
Eñ .x. voete hoghere / dan die hare;
Want hi vorder comen ware.
Omtrent .m. eñ .l. man
Verloos hi / alſe hi twonder dor ran
Vanden Indſcen Conincrike.
Van ſiere condecheit ſpreect ſekerlike
Seneca in diere maniere:
Coninc Alexander / die fiere /
Ginc bouen alle menſcelichede /
Hi waende den hemel ebben mede /
Alſe hi erderike adde verwonnen /
Quam hem in ſijn hooft geronnen /
Dat Demetricus te waren
Seide / dat vele werelden waren.

Doe ſprac hi: ay mi! keytiue!
Dat ic noch in minen liue
Niet en hebbe gewonnen al/
Datſ dat mi langhe rouwen ſal
Nv heuet hi in Yndia gelaten
Eenen Bailliu / eñ vaert ſire ſtraten
Tote Babylonien waert.
Daer ſo dwanc hi andie vaert
Amaſonia/ der mageden lant/
Dat ſi hem cheins gauen te hant.
Boodſcap quam hem inden wege/
Dattem brochten deſ landſ zege
Die boden van al Afferike/
Van Carthago/ der ſtede rike/
Van Spaengen/ van Cycile/
Van Gallia/ van ouer menege mile/
Van Sardayne eñ van Ytale/
Eñ deſe boden altemale
Beiden ſijns in Babylone/
Met meneghen proſente ſcone.
Doe haeſte hi hem d' ten perlemente/
Alſe die alle die couente
Vander werelt wilde ontfaen/
Alſe hem te ſine onderdaen.

Hoe Alexander te Babylonen quam. LI.

Teerſt/ dat hi der ſtat bi quam/
Een warſagere hem benam/
Dat hi niet voere inde port;
Want daer laghe an ſine mort.
Hier omme heeft hiſe gelaten
Eñ voer ouer ter Eufraten/
In eene ſtat/ die Burcia hiet;
Want men daer doe en woende niet.
Ataxarcus ſeide daer ieghen:
Men ſoude ghene waerſagerſ plegen/

No haren worden gelouen niet;
Want mer vele loghenen ziet.
Om deſe wort eſ hi te waren
Te babylonien in gevaren.
Doe ſprac die waerſagere Corbareſ:
Taerchſte / dat anden menſce es /
Datſ dat elc man menech weruen
Plomper eſ te ſiere bederuen /
Dan hi eſ in eens anders doene.
Alſe binnen quam die degen coene /
Eñ hi ten gerechte daer zat /
Clagheden ſi vor hem dat
Groot volc ouer ſine bailliuwe /
Eñ vragedẽ / twi menſe ſo verduwe?
Altehant voer alle die boden /
Hiet hi dat menſe ſoude doden.
Te wiue ſo nam hi daer na
Darius dochter ene / hiet Staura.
Enten edelen Grieken mede
Hiet hi nemen / daer ter ſtede /
Van allen lande die edele magede
Entie ſcoenſte / die elke behagede.
Doe riep hi ſijn ridderſcap te ſamen /
Eñ elken galt hi bi namen /
Eñ gaf hem ſcat eñ ander goet
Vele eñ ghenouch / alſe hem beſtoet.
Die oude ridderen ſcalt hi quiete /
Eñ heuet vervullet / met vlite /
Hare ſteden met jongelinghen /
Die hier ieghen ſere ghinghen /
Omme dat hi die oude verliet
Eñ baden / verlaet omme niet;
Want hijs altoos niet en dede
Dor vriendſcap / noch dor bede.
In deſen ſijn hem lettren comen
Vander moeder / die hem nomen
Antipater ouer verrader /
Eñ ſoe bidt / dat hi hem algader

Voer

Voer hem wachte; want ſoe ontſiet/
Dat hi hem lichte ſcaden ſal iet.
Om dit Alexander ontboot
Antipater/ dat hi om ghene noot
Ne late/ hine come vort
Tote Babylonen indie port.
Antypater die was des gram
Eñ inden weghe/ daer hi quam/
Dedi maken een venijn/
Nen mochte geen ſtaerker ſijn.

Van Alexanders verraneſſen. LII.

In deſen voer weder eñ vort
Alexander buten der port.
Doe ontſtaerf hem ·i· Eſiſioen/
Dien hi minde voer alle baroen;
Want hi was ſo dore ſcone/
Datmen/ onder ſine crone/
Jongelinc ghenen vant ſijn gelike.
Dien beweendi langhe vriendelike.
Een graf dedi maken den man/
Daer hi vele ſcats leide an/
Dat coſte ·xiim· talent/
Nochtan gheboot hi d' omtrent
Hem allen vp ſwaer gebot;
Datmen dien hilde ouer god.
Van danen keerdi na dat
Te Babylonien/ indie ſtat.
Daer lach hi ledich en ſijn meeſte/
Eñ maecten werſcap eñ feeſte/
Eñ ontfinc van vele landen
Die ſlotelen in ſinen handen.
Entie ghiſten/ die men hem ſende/
Nacht no dach maectijs geen ende.
No adde Antipater ſonen drie:
Caſſander/ hieter een/ leſen wie/

Phillip eñ Jollas / dander twee.
Deſe plaghen min no mee /
Dan emmer te drinkene voren /
Eñ daertoe waren ſi vercoren /
Dat die Cō · den nap ontfinc /
Eñ dranc na den jongelinc.
Antipater hadde ſijn venijn
So ſtaerc / dat hi wilde ſeker ſijn /
Eiſt / datſ die Coninc iet geſmaect /
Dat hem emmer die doot naect;
Want men mochte gehouden dat
In copere / no in yſerijn vat /
No in gheen vat opter aerde /
Dan in die ore van enen paerde.
So ſekere was hi an tgone /
Dat hi Caſſandre / ſinen ſone /
Voren ſendde ſekerlike /
Omme Macedone te houdene trike.
Hi haddem alſo voer ſien /
Dat Teſſalus / die phiſicien /
Sinen raet wiſte ende ſine kinder /
Dus was die mort geviſiert ghinder.

Hoe Alexander was ghevenijnt. LIII.

Alexander was ghebeden
Tetene in eere ſteden
Met Theſſaluſe / diene ontfinc
Hem en al dat mettem ghinc.
Daer was feeſte / meer dan feeſte
Eñ gherechten / die alre meeſte
Entie dierſte / diemen vant /
Den wijn hadden inde hant
Phillips en Jollas / ſijn broeder /
Die der mort waren vroeder;
Want hem die vader hadde geleert /
Alſe hi van wine ware verkeert.

Alexan-

Alexander ſcincte die een/
Die ander procuerde/ alſt wel ſceen
Den wijn/ die van venine waſ reine/
Eñ doe dropere in die fonteine/
Daer tfenijn in was gheminct/
Mettien ment den Coninc brinct/
Dien indien toge ter middewaerde
Een ſteke quam/ diene veruaerde;
Want het ginc hem inden liue/
Alſe die ſteke van enen kniue.
Hi creeſch van groten meſbare/
Die ſine waenden/ dat het ware
Van dronkenſcap eene nope/
Eñ bleuen indie hope;
Maer het was mort eñ laghe.
Hi heet dat menne woch draghe/
Alſ doot was hi doemenne wech drouch/
Zwaerlike getorment genouch/
Eñ was van ſteken ſo verſwaert/
Dat hi dicken bat om een zwaert/
Omme te cortene ſinen torment.
Sine vriende/ die hem omtrent
Stonden/ eñ hare hant an hem daden
Dochten hem alſo ſere ſcaden/
Of alſine hadden gewont/
Nochtan addem/ in cortere ſtont/
Dat gedromet/ daer hi lach.
Alſt quam anden vierden dach
Wart hi geware/ ſonder waen/
Dat ſijn leuen ware ghedaen/
Eñ ſeide: ic kenne mijn gheval:
Mijn geſlachte al meeſte al/
Dat van Achilleſe eſ comen/
Heuet ſinen ende ghenomen
Omtrent ſine ·xxx· jaer
Eñ metten euele harde ſwaer.
Die ridders ſeiden hi waren verraden/
Eñ riepen met ouerdaden

Be-

Beſtu ons aldus met morde
Gherooft / die dit geſelſcap ſcorde
Saelt menegen coſten doen dat leuen.
Want dine gelike waert nie verheuen.

Coninc Alexanders doot. LIIII.

Mettien hem Alexander dede
Draghen in een hoghe ſtede /
Daerne mochten alle die ſine
Sien liggen in ſiere pine.
Daer hiſe alle hiet comen te heme /
Eñ hiet / datment niemen beneme.
Men liet hem cuſſen ſine hant /
Daer quam menech ſtout wigant /
Met heeten tranen / met naten ogen /
Dje Jammers vele moeſten gedogen.
In dat vterſte hi bat /
Dat menne dragen ſoude na dat /
Met ſpecien gebalſement wel /
Sinen lachame / eñ nienweren el /
Dan in Lybia / int monſter ſcone /
Aldaer Ammon ſtaet metter crone.
Sine vrienden ebben hem gevraget /
Wie hi wille dat crone draghet
Na hem in ſijn Conincrike /
Sint hem ſtaet dus jammerlike.
Hi ſeide : den beſten / eñ nadien
Ne noemde hi deſen / no dien /
No weder Hercules / ſijn kint /
No ſinen broeder / no een twint /
No tkint / dat Roxanes drouch /
Die doe ginc ſwaer genouch ;
Want het dochtem ſijn onnere /
Dat ſulc een Prince / ſulc een Here
Maken ſoude eeneghen here /
Hine ware werdich alre eere.

Sulc

Sulc goet addi te latene ōmare
In Jemene / dieſ onwerdich ware.
Ten ſeſten daghe ontfiel hem de tale /
Doen nam hi midſ indie zale
Sijn vingerlijn / eñ gaeſt Perdiken /
Dies waerre vele vanden riken /
Die wanen wilden openbare /
Dat hi naer hem Coninc ware /
Eñ dat Alexander wilde dat.
Scolaſtica ſpreect teſer ſtat /
Dat hem gaf die zuſter ſijn
Drinken dat ſtaerke venijn /
Eñ dat / doe hi verlooſ de ſprake /
Dat hi ſelue ſine ſake
Beſcreef eñ al ſinen wille;
Want hine wilde lude / no ſtille /
Dat emmermeer oec ſijn gelike
Quame in ſijn Conincrike.
Maer ·xii· coos hi ſiere geſellen /
Die hem int herte beſt bevellen /
Eñ gaf elken daer ſijn deel
Van ſinen Conincrike geheel;
Maer dit was niet / et moeſte keren;
Want ·iiij· alleene bleuere Heren.

Den prijs van Alexanders vromecheden. LV.

In hoymaent / die Julius heet /
Staerf Alexander / alſement weet /
In ſijn ·xxxiij·ſte jaer.
Bouen allen menſchen moede / dats waer /
So was hi van herten meeſt /
Daermen af heuet verheeſt.
Bouen allen menſcen mogenthede /
So behilt hi die vpperſte ſtede.
Die ſinen ridderen met ſinen trooſte
In grotere vreſen ſo verlooſte /

Al

Al haddi al puur naect geweſen/
Hem dochten ſi waren geneſen/
Wel tijt ſo ſine ane ſaghen.
Noint geſciede in ſinen daghen/
Dat hi beſtont eeneghen man/
Hine was die ghene/ diene verwan.
Noint beſtont hi veſte/ no ſtat/
Hine maketſe moede of mat.
Noint volc quam hem te gemoete/
Hine waerpt al onder voete;
Verwonnen wart hi doch int ende/
Niet met wighe/ no met genende;
Maer verradenlike vanden ſinen/
Diene dus daden veninen.
Men leſet dat hi hadde eenen ſteen/
Dattem fenijn altoeſ en gheen/
Wie ſone drouch mochte geſcaden;
Maer/ alſe hi dus was verraden/
Wart hi hem deſ nachtſ beſtolen/
Omme dat die mort bleue verholen/
Eñ alſt tfenijn was indie aderen/
Enter naturen was geen vergaderen/
Was hi hem weder an ghedaen/
Dus es hem die auenture vergaen.
Alſe te Babylonien was mare
Sine doot al openbare/
Indie bloeme van ſiere joghet/
Ende int beſte van ſire doghet/
Wart droue eñ ſtille aldie ſtat;
Sine wilden niet gelouen dat
Die lieden/ die verwonnen waren/
Dat dat waren vraye niemaren/
Eñ waenden in haer gedochte/
Dat hi ſteruen niet en mochte;
Want ſine in ſo menegher laghen
Verloſſet vander doot ſaghen;
Maer doe ſi wiſten wel al bloot/
Dat hi ſekerlike was doot/

So beweenden ſine alle gader
Ghelijc / oft hi ware haer vader.
Doe Darius moeder wiſte dat /
Daer naer ſoe nemmermeer en at;
Maer ſine geborne Griexe maghe
Sine maecten en ghene claghe;
Maer ſi waren in ſulkere ghebare /
Alſe oft haer viant doot ware.
Darius dochter oec / ſijn wijf /
Die nam ſiere amien lijf /
Omme dat ſoe hare ſeide an /
Na ſine doot te nemene man.

Alexanders ſepulture LVI.

Rouwe groot eñ hant geſlach /
Menech weenen eñ geclach /
Daer dat Rommans af ſpreket ſcone /
Maecten die van Babylone /
Eñ dat es geueinſde ſake;
Want ic ſegt in waerre ſprake:
Die doden en heuet ghenen vrient;
Want al datmen ter werelt dient /
Datſ algader omme ghewin /
Eñ anden doden eſ meer no min.
Die naer Alexandere bleuen
Saghen / hoe dat ſi bedreuen
Hare dinc ſo ghemeenlike /
Waer bi dat ſi bleuen rike;
Doch ſo ſtreet men daer een vre /
Omme deſ doden ſepulture.
Die Grieken wildene te hant
Ouer voeren in haer lant /
So dat ſi ouer een deſ draghen /
Dat ſi Jupiterre deſ vraghen.
Die hiet / datmen ſoude den vrien
Grauen tot Alexandrien /

In

In Egypten/ in ſine ſtede/
Die hi ſelue maken dede.
Aldus wilde der Jupiter.
Daer maecte Ptolomeus Sother
Een graf/ ſcone eñ diere ſere/
Alſe betaemde ſulken Here.
Nv hort van Alexanders zeden.
Menne vant van meerre wijſheden
Noint Coninc in ſinen tiden/
Haddi hem conen vermiden
Den wijn te drinkene te ſere/
Eñ hadde die grote Here
Alſo ghemate geſijn van zeden
In ſine wtnemende rijcheden/
Alſe hi was in aermoeden/
Ter noot en condem niemen bevroeden;
Maer inder weelden was hi ſot/
Eñ waende/ eñ wilde weſen god.
Emmer haddi vroe eñ ſpade
vij· manne te ſinen rade/
Alſe hem Ariſtoteles hiet/
Eñ alſe hem zwaers vp lach iet/
So nam hi elken dan alleene/
Eñ ſeidem ſine dinc al rene/
Eñ heuet ſinen raet ghehort;
Dus onthilt hi elc mans wort/
Eñ danne ſo nam hi ten leſten
Den ganſten raet enten beſten/
So hijt naeſt conde gheſien/
Eñ auentuurde dan dien.
Nv eiſt al niet/ nv es hi doot/
Die ſo ſtaerc was eñ ſo groot.
Hort van hem noch ·i· biſpel/
Wat hem mede oec ghevel.

Van Alexanders enten Bracmannen. LVII.

Doe Alexander wilde bevinden
Die wonderlike zee van Inden /
Sette hi daer toe ſine hant /
Te winnen der Bracmannen lant.
Si ſenden te hem dusdanen brief:
Wi hebben verhort / eñ etſ ons lief /
Onverwonnen Cõninc! Here!
Dine orloghe / eñ dine eere /
Eñ dijn geluc eñ dijn gevouch;
M' wat ſal hem ſijn genouch /
Dien erderike dinct te cleene.
Wine hebben rijcheide gheene /
Waer omme dattu iets wouts /
Twi du op ons vechten ſouts.
Onſe goet eſ al ghemeene /
Onſe rijcheit / dats ſpiſe alleene /
Ouer die diere cledere fine
Ghenoucht ons wel eene ſlauine.
Onſe wijf ſijn niet geblancket /
Om ons te genougene te bet;
Want wimrel / cledere eñ crone /
Datſ laſt eñ ne gheene ſcone;
Want ſcoenheide en eſ niet
Els / dan ons nature liet.
Anders huus wi noit en ſochten /
Dan hole eñ haghedochten /
Daer in wonen wi / alſe wi leuen /
Daer liggen wi / alſe wi doot ſijn bleuen.
Coninc ebben wi / danſ niet bidi /
Dat met ons enechſ rechtſ noot ſi;
Ne maer alleene omme edelhede.
Wat ſalmen rechten teneger ſtede /
Daermen altoes niene meſdoet.
Alexander / die was vroet /

Alſe hi vernam hare vite/
Liet hiſe van orloghen quite,
Doe ſcreef Alexander dus
Te haren Coninc Didimus.

Hoc Alexanders den Bracmannen ſcreef. LVIII.

Menech waerf eb wi gehort/
Van uwen zeden menech wort/
Dat u leuen niet neſ mede
Na die ghemeene menſcelichede/
Entie niemare van deſen
Dinct ons ongelouelijc weſen.
Hier omme ſenden wi die deſe brieve/
Eñ bidden di/ dor onſe lieue/
Oft waer ſi/ dat gijs ons maect vroet/
Eñ of ghijt omme leren doet.
Eñ alſe wi ſeker ſijn van dien/
Oft ons alſo mach geſcien/
Dat wire ons an mogen keeren;
Want eene vrije dinc eſ dat leren/
Eñ wijſheit en ſcaet groet no clene/
Alſemenſe bringet int gemene/
Gelijc dat niet en ſcaet den brande/
Alſemen kerſen menegerande
Ane ontſteect/ daer men af ziet/
Dan ſcaet den eerſten viere niet:
Dus eiſt bider wijſheit dan/
Alſer menech leeret an.
Didimus antworde ten dingen:
Onſe boden/ die tote di ghinghen/
Verſmadeſtu/ alſe die ommare
Van ons hadſ alſulke mare.
Nu ſoudiſtu van mi verſtaen
Alle die waerheit/ ſonder waen.

Vs. 7. die] Lees di.

Bracmanne leden ·i· ſimpel leuen/
Onrecheit eſ danen verdreuen.
Sine ſouken dinghen niet
Els/ dan die nature gebiet.
Simpel eſ onſe lijfnere/
Wine ſijn van gere groter tere/
Noch van leckeren morſelen;
Maer onder ons eten wi/ eñ deelen
Sulc/ alſe die erde geeft talre ſtont/
Ongedoluen eñ ongewont.
Wine eten ghene dinc/ die leuet/
Eñ hier bi eiſt/ dat niemen heuet
Niet ons altoos geene ziechede.
Oec eſ met onſ altooſ mede/
Dat niemen an andere hulpe doet;
Want euen rike eñ euen goet
Sijn wi alle talre tijt/
Eñ deſ leuen wi ſonder nijt.
Onder ons eſ effene aermoede/
Dus ſijn wi alle rike van goede.
Met ons en eſ gheene wet;
Wanter niemen meſdaet ne ſmet.
Aerbeit/ daer waeſdoem af coemt/
Eſ met ons al ongenoemt;
Want gierecheit eſ ſere quaet/
Wien ſo ſoe int herte gaet/
Bringet ſoe in aermoeden eñ in ſcenden;
Want haer beiach en mach niet enden/
So ſoe meer te hope trect/
So ſoe meer vp haue mect.
Alleene dat wi niet en begheren/
Datſ onſe ende/ alſonder deren.
Wi ſlapen ſonder ſorghe gheene.
Wine heeſchen groot no cleene
Dienſt van niemen/ wi ſceldent vri/
Sonder dat onſe vleeſch ſi
Onſer redenen onderdaen.
Het dinct ons ſelheit/ ſonder waen/

On

Onder te dwinghene onſe gebure/
Die ons die moeder der nature
Broeder maect/ eñ onſe ghelike/
Entie de Vader van hemelrike
Te ſiere herven geroupen heuet/
Eñ daermen euwelike in leuet.

Didimus antworde tote Alexandere. LIX.

In onſe hole leuen wi ſochte;
Want daer noit ſtorem ſcaden mochte.
Wine pleghen geere cledere diere;
Wie ſijn ghedect met paupiere/
Eñ met reenre ſcaemten mede.
Vrouwen/ niet omme onſuuerhede/
Ne willen wi hebben/ no minnen
Ne maer alleene/ omme kinder winnen/
Dus ſteruet niemen omden vader/
Eñ met ons nes alte gader
Metten doden gheene feeſte/
Hetſ al eens mindſte eñ meeſte.
Dats v doen eñ uwe zede/
Hier an leggedi uwe rijchede.
Ghine laet der erden te waren
Niet ghebruken vanden haren.
Ghine omme legget in ſeluere/ in goude
Dat vleeſch/ dat hare weſen ſoude.
Gheene plaghe in onſen lande gaet;
Want wine ontreinen met gere daet
Die lucht/ daer plaghen omme geſcien.
Die wedere/ entie winden plien/
Nadat ſayſoen vanden jare/
Genougelike te houden thare.
Met ons nes medicine gheene/
Dan cranke ſpiſe/ entie reene;
Want vaſten doet euel gheneſen/
Eñ het doet oec gheſont weſen.

Danſen / tournoye / ſpel van dieren
Ne plegen wi in ghere manieren /
No wine varen nieweren el /
Om te ſiene al ſulc ſpel.
Die werelt entie hemel mede
Geuen ons te ſiene ander ſcoenhede:
Datſ die hemel ſcone eñ claer
Met ſterren verſiert hier eñ daer.
Die zee van puerperine ghedane.
Die viſſen met ſpringen eñ met ſlane /
Spelende int water harentare /
En ſo merken wi van hare /
Hoe ſoe die erde harentare
Omhelſt / oft haer zuſter ware.
Ons genoucht te ſcouwene ane
Die merſche van groenre gedane /
Daer ſcone bloeme ſtaen onder voete /
Die ſo wel rieken eñ ſo ſoete,
Dit voet beede ogen eñ zin /
Eñ dit heuet vele ghenouchten jn.
Ons genoughen die foreeſte /
Daer grote bliſcap eñ feeſte
Die vogeline / met haren zanghe /
In driuen lude eñ langhe.
Daer ſijn der naturen ſcoenhede
Vul weelden eñ rijcheden mede.
Wiue varen bi landen no inde zee /
Omme ghene copinge nemmermee;
Want rijcheit van vremden lande
Ne doet ons nemmermeer de ſcande /
Dat ſoe verwinnet onſen zin.
Anders no meer no min
Ne willen wi vanden erdſcen goede /
Dan vri in blidere aermoede.

Noch Dydimus antworde. LX.

Wine leren niet ſcone ſpreken;
Want daer ane liggen treken;
Want logene cleetmen ſo ſcone/
Datmer bi coemt dicke ter hone.
Alſemen den meſdadegen onſchult/
Enten juge alſo verdult/
Dat die onnoſele moet vallen/
So eſ die taelman van hem allen
Gheprijſt / eñ gheheten wijs:
Dit eſ een onſalich prijs/
Die de conſcientie beſmit.
Met onſ ens algader niet dit/
Wi hebben ſimpele tale/
Die altoeſ waer ſeit eñ wale.
Wine willen ons niet ter ſcolen keren
Die niet ſekers wiſen/ no leeren/
Daer die eene paertie weten doet/
Dat eere ſi dat ouerſte goet/
Die andere die ſeghet daer bi/
Dat ghenouchte van vleeſche ſi.
Wine offeren Gode gene beeſten/
Wine verſieren met geene feeſten/
Noch geenen monſter/ no outare.
Ane v ſcijnt of God aerm ware/
Eñ hi uwer gichten adde noot.
Ditſ meſdaet eñ zonde groot.
God wille geheert ſijn; want hi es goet
Met reine dienſte/ ſonder bloet/
Metten worden inder beide
Doet hi den menſche genadicheide;
Want God die eſ ſelue wort/
Eñ dat brochte die werelt vort/
Eñ dat berecht/ eñ dat behoet
Alle dinc/ eñ oec voet.
Dat minnen wi; want onſ gegeuen
Heuet den geeſt eñ dat leuen;

Want God es ſelue geeſt eñ zin/
Eñ hier omme no meer no min
Sone windt men Godſ gemoede
Met deſen vterſten erdſcen goede;
Maer alleene in reine leuen/
Eñ hem lof eñ danc al gheuen.
Hier omme ſeggen wi talre tijt/
Dat ghi onſalich volc ſijt;
Want ghine verſtaet meer no min/
Dat vanden hemele es v beghin/
Eñ ghi met gode ghemeene
Maechſcap hebt/ die niet eſ clene;
Maer met dorpeliken ſaken
Laetti v edelheit meſmaken;
Want ghi indes vleeſchſ genouchte
Souct altemale vwe gevouchte/
Dat vander erden eſ geboren/
Eñ dit hebdi voer al vercoren/
Eñ doet ſo vele dor ſine waerde/
Dat ghi ontreint lucht/ water eñ erde.
Eñ dat nochtan ſwaerre eſ meſdaen/
Ghi ſijt van Gode al afgegaen/
Eñ eeret/ eñ anebeet die dode/
Alſe oft waren rechte gode;
Eñ het ſijn mordadege viande/
Die v bringen talre ſcande.

Alexander tote Didimuſe. LXI.

Alexander weder antwort:
Eiſt/ alſo ſeggen uwe wort/
So ſidi Bracmanne alleene/
Eñ indie werelt nes ne ghene
Dinghen/ die ſonder ſonde leuen/
Alſo alſe ghi v hier ebt beſcreuen;

Maer

Vs. 39. gemoede.] Zie hier achter.

Maer want ghi v te geere hure
Der weelden / die de nature
Heuet ghegeuen int ghemeene /
Dus ſo ſidi goden alleene /
Of ghine acht vp gode niet;
Want ghi ontſegt / dat hi v hiet.
Ditſ vet domphéit / na mijn lyen /
Dan leuen van philoſophien.
Dydimus ſprac vp deſe dinghe:
Wine ſijn gheene jmborlinghe
Van deſer werelt / maer gaſte;
Want hier bliuen wi niet vaſte;
Maer wi ſullen hi dore liden /
Alſe die willen thuuſwaert tiden /
So licht eñ ſo ontladen te waren /
Dat onſ ghene zonden verſwaren /
No met gulſecheit verladen /
No met genen anderen ondaden
Voer Gode / diet geen mantel gemaect;
Maer met conſiencie al naect /
Met aenſichte / die hẽ niet ſcamen /
Sullen wi lopen alle te ſamen /
Eñ onſen woch met haeſten liden.
Wine willen te gheenen tiden
Afgode ſijn in ghere wijs /
No Gode doen ſulken meſprijs;
Ne maer Gods houeſchede
Nutti tuwere onſalechede.
Wine ſullen oec niet verteren
Dat wi ſien / eñ begheren;

Want

Vs. 8. Der enz.] In dit vers is een woord door den afſchryver uitgelaten. Naar onze gedachten zonde het dus kunnen herſteld worden:

Maer want ghi v *te geere hure*
Ontrect *der weelden, die de nature*
Heuet ghegeuen. ——

Want en ware zin no zede/
No vulmakede rechtichede;
Want God heuet in erderike
Gemaect menege ſcone gelike;
Want die werelt els niet en dochte/
No ſonder hem geſtaen en mochte/
Die nutſcap van deſere baten
Heuet hi des menſcen wille gelaten/
Dien hi vri heuet gemaect.
Wie ſo dan ant dbeſte gheraect/
Eñ tarechſte laten heenen varen/
Die en eſ geen god te waren;
Maer daer bi winnent hi/ eñ verdient/
Dat hi wert daer bi Gods vrient.

Noch Alexander tote Dydimuſe. LXII.

Alexander weder ontbiet:
Voer ſalecheit en prijſt dat niet/
Dat ghi v lant prijſt ſo vri/
Dat bat kaerkere/ dan lant ſi/
Om dat ghi niemen en verſouct/
No dat niemene uweſ en rouct/
Dat eſ cranke ſalichede.
Ghine ſayet/ no plant bomen mede/
No en temmert huſe/ no zale/
Dit eſ al keytiueghe tale/
Eñ datſ/ dat mi gheen wonder heuet;
Want ghi beeſten leuen leuet;
Maer in weelden reine leuen/
Datſ dinc met eeren verheuen.
Dat ghi niet meſdoet met wiuen/
Wie ſal dat voer eere ſcriuen;
Uwe wijf ſijn ſo onbequame/
Dieſe begerde/ hi hads ſcame;
Maer wi/ diet altemale gebruken/
Dat erde draget/ of waſt an ſtruken/

Eñ

Eñ met vrien wille onthouden
Van ondaden / van onſcouden /
Recht eiſt / datter ons af come
Vordeel / eere eñ rechte vrome.
Dus endt dat ghedinghe danne
Tuſſcen Alexander entie Bracmamne.
Eñ hetſ waer / hi ſeide wel /
Die alſo dade eñ niet el /
Alſe hi hier int ende ſeide;
Maer hoe ſal hi die tale leide.
Didimus die was int beſte /
Beede int eerſte eñ int leſte.
Het dinct wel ſijn geloue mede /
Eñ luden na dat kerſtijnhede /
Daer vanden worde ſpreect tgedichte /
Daer God bi die werelt ſtichte.
Alexanders dinc ent hier dan.
Die vijſte bouc gaet hier an.

SPIE-

SPIEGEL HISTORIAEL.

EERSTE PAERTIE.

VIJFDE BOEK.

Hoe Alexanders rike gheſcuert wart na ſine doot. I.

Nae Alexandere wert ſijn rike
Geſcurt arde jammerlike.
Phillip / ſijn broeder / die oec hiet
Arrideus / behiltſ oec niet /
Dan dat lant van Macedone.
Lyſmacus behilt die crone
Van Tharſien eñ oec van Lyden.
Perdicas behilt / indien tiden /
Int lant van Azia een deel.
Niemene hadt al gheheel.
Tholomeus / die Socher hiet /
Behilt Egypten eñ dat diet.
Hi hilt oec te ſiere paertien /
Daer na dat lantſcap van Surien.
Dit bleef die machticſte van allen /
Eñ op deſen ſullen wi vallen.
Dat Walſch maect grote ſprake
Van ſConinx Alexanders wrake;
M' dat eſ eene geveinſde ſaghe /
Mine rouc / wiere omme vraghe.
Tholomeus Socher quam
Na Alexandere / eñ hi nam
Tlant van Egypten onder hem /
Eñ hi voer vort in Jheruſalem /

Alſe of hi ſacrificie woude
Gode maken / dor ſine houde:
Dat was vp enen ſaterdach /
Om dat hi wiſte / datter an lach
An dien dach der Jueden viere /
Eñ ſi en vochten in gere maniere /
Eñ voerdere gevaen met him /
Eñ oec diere van Gariſſim
Voerde hi in Egypten lant /
Eñ vercochtſe inder coepmanne hant.
Jadus / die Biſſcop was
In Jheruſalem / alſict las /
Entien Alexander die eere dede /
Dat hi vri maecte die ſtede /
Staerf tien tiden / alſict las.
Na hem wart Biſſcop Onias /
Sijn ſone / alſe hi ſoude doen.
Na hem die rechtre Symoen.
In Tholomeus tiden waren
ccm. porters te waren
Eñ ·lxxm· tote Rome ghetelt /
Dus groot was doe hare gewelt.
Die Coningen van Egypten lant
Bleuen voert alle Tholomeus genant
Na deſen Tholomeus alleine /
Al tote dien / dat die Romeine
Egypten wonnen / wi leſent dus.
Hoert voert van Theofrauſtus.

Van

Vs. 42. rechtre enz.] MAERLANT heeft hier den bynaam van *Simon*, die *iuſtus* was, door rechtre vertaald. VINCENT. heeft. MS. f. 114. c. *Jado pontifici ſucceſſit filius ejus Symon* Juſtus.

Van Theofrauſtus ſproken. II.

In deſen tiden was meeſter groot/
Naer deſ wijs Ariſtotiles doot/
Theofrauſtus/ die de ouerhant
Na hem behilt in Griekenlant.
Deſe ſprac: het goet/ eñ het behoeuet/
Alſemen heuet vrient geproeuet/
Vint menſe vray/ dat menſe minne;
Want trouwe vrienſcap/ die eſ dinne.
Men ſal minne indien meſpriſen/
Dat ſoe blent vonneſſe can wiſen.
Theofrauſtus ſprac goede wort/
Daer hi an leren mach/ dieſe hort/
Weder dat hi trect ter baten/
Huwelijc doen ofte laten.
Dit trac Jheronimus met ſiere pine
Vten Griexen in Latine.
Onder wilen werdet goet/
Dat die wiſe huwelijc doet/
Eſ hi dan gheſont van liue/
So comen an hem ſcone wiue/
Wel gheſeet eñ wel geboren;
Maer ane vonneſſen mach men horen/
Dat dit ſijn ſelſiene ſaken;
Maer die der wijſheit wille genaken
Hem mach ouer een niet bliuen
Minne van bouke eñ van wiuen.
Teen van beeden moet achter bliuen;
Al te vele bedaerf den wiuen/
Scone geſteente/ cledere diere/
Joncwiue eñ cameriere/
Diere allame/ grote juweelen;
Maer ſnachtſ ſo coemt die quareele:
Mine geburnede heeft alde eere/
Alt volc ſiet vp hare ſere/
Soe gaet gerleet bet alden dach/
Dan ic/ diet alſo wel vermach.

Maer

Waer ſoe ic bem vroe eñ ſpade/
Ic hebbe donwerde entie ſmade.
Dan ſpreecſtu echt : wat ſageſtu heden
So vele vp ons gebuurneden?
Wat runeſtu jegen dat joncwijf?
Du waersſter maerct/ ſech/ keytijf!
Wat dinghen ſo brochtſtu mi?
Sine conen gedogen/ dat iemen ſi
Metten man vrient of vriendinne/
Hare ſcade rekene ſi anders minne.
Neemt men eenen aermen ſonder goet/
So eiſt coſt/ dat menſe voet.
Neemt men ene met groten goede/
So eſ te fier hare ouermoede;
Maer datſ al niet/ hoe ſoot gaet el/
Eſ ſoe gheſeet qualike/ of wel/
Dul/ meſcaect/ of oec te fier/
Doof/ lelijc/ oft ongier/
Dat machmen alre eerſt verſtaen/
Alſe dat huwelijc eſ gedaen.
Een eſel/ een oſſe/ of een paert/
Oft ander dinc ne vore waert/
Dat proeftmen/ eñ copet dan;
M' een wijf togemen cume den man/
Omme dat ſoe hem niene verlede/
Eer ſi ſijn verſament beede.
Beveelſtu hare dinne ſaken/
Soe mach di lichte ſcade maken/
Sluudſtu oec voer hare iet/
Si ſeghet hine betrout mi niet/
So eiſt al ſcelden/ eñ belgen/
Eñ lichte mede ſi doen ons zwelgen
Ghevenijnde/ quade puſoene/
Dune maecſ ſaen dinen zoene.
Coepſtu hare diere merſerie
Preeſe eiſt/ of menſe di ontfrije
Eiſt dattuſe haer niet en geves/
Soe ſeget/ dattuſe onwert heves.

Wiue te wachtene datſ verloren;
Maer datſ die goede vt vercoren /
Die meſdaet noch nie endede.
Eſ ſoe van grotere ſcoenhede /
So mindſe menech bidi /
Eñ eiſt oec / dat ſoe leelijc ſi /
So ſiedſoe ſelue om haer gevouch.
Eñ hets te houdene zwaer genouch
Daer alde werelt omme vaert /
Eñ dat niemen ebben begaert /
Dat eſ eene onwerde haue /
Wie wiſte hem danc / dat menſe hem gaue.

Vanden ſeluen. III.

Eiſt oec / datmen huwelijc doet /
Omme te berechtene een goet /
Hoe vele bet ſo eſ berecht
·j· goet met eenen getrouwen knecht /
Eñ vele bet doet hi / eñ hort
Sijns Heren gebot eñ ſine wort /
Dan een wijf / die hare toget
Vrouwe te ſine eñ voghet.
Neemſtu wijf / om ſulke ſaken /
Trooſt te ebbene in ongemaken /
Hoe vele getrouweliker dient
Een ſijn maech / of ſijn vrient /
Dan ſoe / dien dat goet gaet an /
Eñ penſt om enen anderen man.
Eſ ſoe oec ſiec / daers geen ſceeden
Vanden bedde van hem beeden.
Eſ ſoe goet eñ goedertiere /
Dat ſelſiene eſ eñ arde diere /
Alſoe met kinde es beſwaert /
Eiſt recht / datmen met hare meſvert.
Die wijf oec neemt / om eenlijchede
Te beſcuwene daer mede /

Sine wijſheit die eſ cleene:
Wijs man die nes nemmer allene/
Hi heuet mettem al dat leuet;
Want hi ſinen zin vri heuet/
Eñ draechtene/ daer hi gebiet/
Eñ al en heuet hi bi hem niet/
Sijn gepens heuet al bevaen/
Eñ al ſijn hem die liede ontgaen/
Hi mach iegen gode ſpreken;
Der reinre herten mach niet gebreken.
Niet min allene eſ de goede/
Dan als alleene eſ de vroede.
Sulke ſijn die huwelic beginnen;
Want ſi willen kindere winnen/
Dat hare name niet vederue/
Eñ vp vremde haer goet niet erve/
Eñ vp dat kindere inder ouden
Hem helpen ſullen/ eñ houden:
Datſ grote dompheit/ ſonder waen/
Wat mach onſ dat in ſtaden ſtaen/
Dat men ons na onſer doot
Ghedinct cleene ofte groot ?
Wat mach dit helpen dire ouden/
Dattu voeden wilt/ eñ houden
Den ghenen; lichte die vordi ſteruet;
Het ſi hi leuet eñ vp hem ervet
Dijn goet/ eñ het ſi .i. quaet rieſ/
So es aldine pine verlies.
Hi leue eñ ghedye te manne/
Hem ſal lichte vernoyen danne/
Dat di ſo ſpade an coemt de mort.
Dit ſijn Theoſtauſtus wort:
Al ſijn ſi al kerſtijn gelijc niet/
Daer eſ doch ane leringe jet.

Van Tholomeus Socher, eñ Egypten. IIII.

Tholomeus/ leeſtmen vorwaer/
Die was Coninc ·xl· jaer.
In Tholomeus ſeſte jaer
Ghewan Azia daer naer
Antygonus/ eñ waſere Here
xviii· jaer/ met grotere eere.
Na hem was Coninc Dymetrius
xviij· jaer wi leſent dus.
Eñ daer nam ende ſekerlike
Van Azia dat Conincrike;
Want Zeleucus van Surien
Wan dat lant met ſire paertien/
Eñ hadde Dymetrius gevaen/
Dus moeſte dat rike te gaen.
In Tholomeus tiden mede
Hadde Rome groten onvrede
Jegen tfolc/ het en Samiten/
Die wilde tRoemſce rike verſliten/
Eñ ſloegen hem af menegen man/
So groot goet men vp Rome wan/
Dat hem verchierden die Samiten
Met niewen wapene/ met niewen abiten;
Want cledere eñ wapene daer
Maecten ſi al ſeluerijn claer.
Ten naeſten jare quamen ſi echt
Die Samiten/ omme gevecht
Optie Romeine/ ſi ſenden dan
Jegen hem haren ſtouten raetſ man/
Pappruſe/ met eenen here;
Maer die waerſagers ontſeiden de were/
Eñ ſeide: het ſoudem meſſallen.
Papprus ſeide: laet ſtaen v callen/
Eñ geloef hem groot no cleene.
Des wighes ſo wart hi gemene/
Entie zeghe quam hem an/
So dat hi die Samiten verwan.

Die

Die wijch was vreſelijc eñ groot:
xiijm· bleuere doot.
Maer na deſen ſconen zeghe
Quam meſſal / alſt alle weghe
Vernop coemt na groot gheual;
Want die ſtat was in vernoye al:
So grote mort quam nader feeſten
Onder tfolc / eñ onder beeſten /
So dat ſire omme daden ſoeken
Raetſ in Sybillen boeken /
Hoe men die plaghe verdriuen ſoude?
Doch endde ſoe / alſt God woude.

Van Papyruſe van Rome. V.

Papyrus / die ſtoute man /
Die de Sampten dus verwan /
Hi hadde / eert quam te deſen /
Van groter name te Rome geweſen /
Alſe te voren die grote Alexander
Op die van Rome eeſchte ·i· ander /
Dan Emulus hadde beſproken /
Die den nijt adde te broken /
Metter ghichten eñ metter crone
Daer hine mede eerde wel ſcone /
Eñ vermat hem / dat hi ſoude
Van orienten comen te houde
Te haren houf eñ oec mede
Kartago / der grotere ſtede /
So dat die raet drouch ouer een /
Dat in Rome ware ne gheen
Beter / in alſulkere were /
Jeghen alſo machtich here /
Dan Papyrus ſelue ware
Jegen Alexanders ſcare.
Macrobius die ſcriuet aldus /
Dat deſe Papyrius /

Dat hi in ſinen kindſchen daghen/
Alſo alſe andere kinderen plagen/
Ginc hi int hof met ſinen vader/
Daer die raet was altegader/
Eñ horde/ alſo ander kinder daden/
Wat dingen die Heren raden.
Pauontſ/ alſe hi thuus es comen/
Heuetene die moeder genomen/
Eñ vragedem/ omder Heren raet.
Papyrus ſeide: vrouwe! dat ſtaet
Te heelne; want dat ware meſdaen/
Lietment openbare verſtaen.
Alſt kint der moeder dus ontſtreet/
Wart ſoe tornech/ eñ heet/
Om te wetene die heimelicheden/
Met beduange eñ met beden.
Tkint dat ſiet/ eñ kan ontgaen
Haer bidden/ noch oec haer ſlaen/
Eñ heuet eene loghene gepeinſet/
Die wel eñ ſpellike was geveinſet.
Vrouwe! ſeit hi/ die ſenature
Quamen vele vp ene hure/
Welc dat beſt te baten quame/
So een man twee vrouwen name/
So eene vrouwe name ·ij· man.
Die vrouwe ſere belgen began/
Eñ heuet deſe dinc wtebrocht.
Anderen vrouwen heuet gedocht/
Dat dat ware eene ſware plaghe/
Eñ quamen ten derden daghe
Inden raet der ſenaturen/
Eñ baden/ dat men wille curen/
Dat eeu wijf hadde twee man.
Dien raet hem wonderen began/
Wanen onder ſo ſcamele liede/
Sulke onſcamelheit geſciede/
Eñ ontſaghen meerre meſſal.
Papyrius die trooſteſe al/

Eñ

Eñ telde van ſiere vrouwen /
Hoe hi met woerden ontginc een blouwen,
Die ſenature prijſden den zin /
Entie getrouwecheit daer in /
Eñ verboden vort meer ghinder
In den raet te comene kinder /
Sonder Pappriuſe / om die dinc /
Dat hi der moeder ſo ontginc.

Van Fabius, die de Samiten verwan. VI.

Nadien dat Papprius
Die Samiten verwan aldus /
Verhieuen ſi hem anderweruen gemene
Te ſtridene vptie Romeine.
Fabius Gurgus / die raetſman /
Was van Rome gheſent dan /
Dat hi vptie Samiten vochte.
Hi nam den wijch; maer hi en mochte
Niet verweren hem daer jeghen.
Sijn here hebſi hem afgeſleghen /
Eñ hem verwonnen / eñ mat
Geiaghet te Rome / indie ſtat.
Die ſenaturen dochte bet
Dat men Fabius ontſet /
Eñ men eenen anderen name /
Dan men met hem te wige meer quame;
Maer Maximus Fabius vader /
Die bat den Heren allegader;
Want hi deſ ſoens ſcande ontſach /
Dat men mede vptien dach
Metten ſone ſendde te ſtride.
Men deet / en des was hi blide /
Eñ hi eſ metten ſone ghevaren
Te wighe / metter Roemſcher ſcaren.
Die Samyten die ghinder quamen
Met haren volke alte ſamen /

Eñ met Penſius / haren Here /
Daer vachtmen vtermaten ſere /
Eñ Fabius Gurgus wart beringet
Met menegen ſpieten diemen bringet
Op hem / eñ vptie ſine algader.
Alſe dit ſach Maximus / ſijn vader /
Die goede oude ſlouch vort ſijn paert /
Mitſ indie viande hi vaert /
Om tonſettene den ſone.
Die Romeine / die ſagen tgone /
Setten alle tlijf indien waghe /
Daer vacht men ſere indien daghe /
Entie Samiten gingen onder.
Volx verloren ſi / een wonder /
xx m. man bi ghetale /
Eñ iiij m. ghevaen alſo wale /
Eñ Penſius haer Cō. mede.
Hier endde alle hare mogenthede.
lix. jaer ſtont dorloghe.
Die twee Heren verhiefmen hoghe /
Daer torloghe bi was gehent /
Entie Samiten alle gheſcent.

Van Fabius, eñ van Curius. VII.

Deſe Maximus Fabius /
Dient ſo wel geviel aldus /
Geviel grote getrouwechede;
Want ouer een wilde die ſtede /
Dat men ghenen tharen rade name /
Dan die van haren tronke quame.
Hi weret wel eñ getrouwelike /
Eñ wilde niet dat ſulc een rike
Altoos vp een geſlachte come;
Nochtan kendi den ſone vrome.
Wie eſ nv ſo hout ſiere port /
Die ſeggen ſoude ſulcke wort.

Tien

Tien tiden ſo was menechſout
Gepryjſt eere / vore gout.
Int jaer daer na / dat die Samiten
Hem aldus lieten verbiten /
Vochten die Romeinſce Latine
Op hare gheburen die Sabine /
Die al hare van Romulus tiden
Optie Romeine plagen ſtriden.
Doe ſenden die ſenaturen
Curius / haren raetſman / tier vren /
Die den wijch nam ter goeder wilen.
Daer was geſleghen / ſonder ghilen /
So vele volcſ / eñ ghevaen /
Men conſtſ geen getal verſtaen /
Eñ alder Sabinen lant
Dat viel inder Romeinen hant.
Deſe Currius / die oec Marcus hiet /
Hi minde die eere eñ tgoet niet;
Want hi ſat eens op ene banc /
Eñ at mede / eñ dranc
Altemale wt houtinen vaten /
Dat menegen wonderde vtermaten /
Eñ men ſenddem te proſente
Vele goutſ; maer ſulke rente
Sone waeſt niet / dat hi ſochte /
Scone antworde hi vort brochte /
Eñ louch / eñ ſeide: ditſ al niet /
Segt den ghonen / die mi dit biet:
Marcus Curius minnet mere
Ouer die rike te ſine Here /
Dan hi ſelue ſcat ſoude winnen.
Het datmen niene mach verwinnen /

vs. 19. al hare] Die hare ſchijnt uit het voorgaande vers in gekomen te zijn; want wat beteekent alhare? niets. Lees derhalven:

Die al van Romulus tiden.

No met ghichten / no mit ſtride.
Oec gheviel in dit getide /
Dat Pyrrus / Cō. van Europen /
Vte Grieken / met groten open /
Op Ytale quam ghevaren /
Eñ Marcus Curius te waren /
Die was ieghen hem gheſent.
Geſconfiert eñ gheſcent
Was Cō. Pirrus eñ verjaghet /
Daer was roof ſo groot beiaghet /
Dat het ghinc al vten ghetale.
Noit en wildijs tien male
An hem een vingerlijn niet trecken;
Maer algader was ſijn mecken /
Hoe hi die meentucht entie ſtede
Rike mochte maken daer mede.
Eñ alſe die ſenaturen wouden /
Dat ſi tgoet ſmal deelen ſouden /
Sone nam hi nemmeer das /
Dan die mindſte diere was.
Hi ſeide: dat hi onnutte ware /
Die dat makede ommare /
Daer hem een ander borgher mede
Liet genoughen vander ſtede.
Deſen maecte rike niet tgoet;
Maer die ombecommerde moet.

Olympias doot, Alexander Moeder. VIII.

In Tholomeus Sother tiden /
Daer wi de redene aflieten liden /
Dede Alexanders moeder /
Olympias / Philippe / ſinen broeder /
Doot ſlaen / om dat ſoe de crone
Dragen wilde van Macedone.
vi. jaer drouch hiſe nade doot
Van Alexandere. In dier noot /

Brach-

Brochtene Erudice / ſijn wijf /
Die adde een ongetrouwe lijf;
Want Caſſander / Antypaters ſone /
Was bi hare te ſlapene gewone;
Maer daer naer Olimpias
Niet harde lange vrouwe en was;
Want die Heren ghemeenlike
Hatenſe / eñ indat rike
So eſ mede Caſſandre comen /
Eñ heuet de macht an hem genomen.
Alſoe vernemet / dat hi quam
Op hare / eñ menech Griec gram /
Nam ſoe Hercules / Alexanders kint /
Eñ Roxanes / die ſoe mint /
Haer ſoens weduwe Alexanders /
Eñ dordie vreeſe Caſſanders /
So weer ſoe in eene ſtat /
Aldaerſe Caſſandere in beſat.
Maer die honger dwanc die port /
Eñ brochtſe ſo verre vort /
Dat ſoe op gaf ghene ſtede /
Behouden lijf eñ lede.
Caſſandre ſaen vraghen dede /
Wat hi doen wilde daer mede?
Alle riepen ſi: men ſlaeſe doot!
Voerwoerde en halp clene no groot.
Alſe dat vernam Olympias /
Dat tfolc op hare ſo gram was /
Dede ſoe hare pareren ſciere /
Na eere Coninghinnen maniere /
Eñ an elke zide van hare
Eene cameriere / eñ ſoe quam dare
Jegen die gewapende tehant /
Op elker joncfer ſcoudere een hant /
Eñ doeſe ſaghen / dieſe ſlaen ſouden /
Ontfaermets hem / eñ ſine wouden;
Want ſi gedochten der grotere eere /
Daer ſoe in was een lettel eere.

So

So dat Caſſandra wart geware /
Eñ ſendde andere liede daer /
Dieſe ſtaken duerenture.
Soene ſcuwede niet tiere vre /
No en verpſchede / noch en riep
Wijflike / alſemen vp hare liep;
Maer ſoe ginc dat ſteruen an /
Alſe een ſtout / gehertich man /
So dat men Alexanders gedochte
An die moeder kennen mochte.
Jae / aldaer ſoe endde mede /
Decte ſoe hare wijflike lede /
Dat menſe ſcamelike niet en ſaghe /
Aldaer ſoe ter erden laghe.

Van Surien dat beghin. IX.

In Tholomeus tiden mede /
Daer ic gewach hier voren afdede /
In ſijns riken ·xij· ſte jaer
Van Egypten / datſ waer /
Begondemen vp heffen ſeone
In Surien / in Babylone /
vi· jaer eñ een alf mede
Naer Alexanders mogenthede /
Eene nieuwe crone / een nieuwe rike /
Dat regneerde mogendelike.
Eerſt Zelencus / Nichanors ſone /
xxxij· jaer waeſt die ghone.
Antyochus Socher daer naer
Was Coninc ſider ·xx· jaer.
Doe drouch ·xv· jaer die crone
Anthyocus Theos te lone.
Doe ·xx· jaer Gallinicus /
Die oec mede hiet Zelencus.
Een ander Zelencus daer naer
Eñ was Cō· waer drie jaer.

Doe

Vs. 20. waer] d. i. maer. Zie de plaats door HUY-DS.

Doe Anthyocus/ die grote/
xxxvi· jaer. Doe die genote
Namen Zelencus / ſinen ſone /
Twalef jaer ſo waeſt die ghone.
Anthyocus Ephiphanus daer naer /
Hi regneerde ·ix· jaer.
Doe Anthyocus Eupator /
Die hilt ·ii· jaer den Coninc tor.
Doe Demetrius der jare drie.
Antyochus ſo was na die/
Eñ drouch die crone ·ix· jaer.
Demetrius Sother daer naer
xij· jaer die crone van Surien.
Alexandere/ horic lien /
Was ·x· jaer Here ·ij· jaer min /
Doe ſlougene doot in een begin
Die Coninc van Perſen lant.
Doe nam die crone inde hant
Demetrius / ſijn broeder / daer naer /
Eñ was als Coninc ·iiij· jaer.
Daer naer alſt geviel aldus
Wart Cō· Anthyocus Griffus
xij· jaer int lant van Surien /
Doe ſlougene wt met ſire pertien
Authyocus Sizecinus /
Doe verdreuene weder Griffus /
So dat ſi wel ·xviij· jaer
Regneerden / nv deen / nv dander naer.
Philip die regneerde nemmee
Daer naer / dander jare twee.
Doe quam van Rome Gabinus /
Eñ vingene / eñ verdaerf aldus
Van Surien / van Babilone
Dat Conincrike entie crone /
Doet geſtaen adde / alſemen waent /
cc· jaer ·xx· eñ twee maent.

Van

DECOPER op *Melis Stoke.* VII. vs. 281. uit *Ferguut* f. 23. aangeteekend.

Van Zelencus van Babylone. X.

Selencus / deſe ſtoute man /
Die eerſt Babylonen vinc an /
Na des groots Alexanders doot /
Die maecte die ſtede groot /
Die ſtat van Anthyochia /
Eñ gaf hare die name daer na.
Deſe Selencus hilt Babylone /
Na Alexandere. Daerna ſcone
So voer hi in Bacteren lant /
Eñ dwanct al an ſine hant /
Eñ doe hi die hadde verwonnen /
Eſ hi te Ynden waert geronnen;
Want hem mare toe was gedragen /
Dat die Ynden hadden verſlaghen
Alle / die Alexander liet
Te berechten dat ghediet /
Eñ het was waer / dat hi vernam.
Nv hoert hoet ten dingen quam.
Een hiet Sandra was gevaen
Hier te voren / ſonder waen /
Van Alexandere / eñ ware doot;
Maer dat hi nauwelike ontſcoot /
Daer hi ontran / wart hi ſo moede /
Indie vlucht / al ſonder hoede /
Dwanckene daer toe met gewelt
Die ſlaep / dat hi ſliep vp tſelt /
Eñ daer hi vpten velde lach /
Quam een liebaert vp genen dach
Groot eñ ſcone eñ vore wreet /
Entie leckede hem af dat zweet.
So dat hi ontwaeke waert /
Entie liebaert / diene ſpaert /
Heuet grotelijc orlof genomen;
Dus eſ Sandra die hope an comen /

Dat hi comen ſoude te eeren.
Deſe ſprac ten Juedſcen Heren/
Alſe Alexanders was vergeuen:
Of ſi vrilike wilden leuen?
Hi wildem alſo beraden/
Dat ſi die Grieken tonder daden.
Oec brochti an ſine ſcare
Mettem een deel rouerſ dare/
Eñ heuet den wijch beſtaen.
Een fel elpendier quam ſaen/
Vtermaten ſcone eñ groot/
Ten wighe/ daer was alde noot.
Mettien ſat hi vp dat dier
Den wijch wan hi/ die ſere was fier/
Eñ henet die Inden verdreuen/
Die van Alexander daer bleuen.
Eñ alſe hi was gheweldich Here
Dwanc hi de Jueden noch alſo ſere/
Alſe die Grieken adden gedaen.
Doen dien Zelencus adde beſtaen/
Eñ hi hem te machtich quam/
Verſoendi jegen den Here gram/
Alſo dat hi met ghewelt
Tlant van India behelt/
Tote dat Alexander wart man/
Dien groot Alexandere wan
An Cloſilis/ die Coninginne/
Alſt voren heuet de jeeſte inne.
Echt/ in Tholomeus tiden/
Die der Jueden niet wilde vermiden/
Eñ dieſe fellike/ ſonder waen/
Vercochte/ eñ hadde ghevaen/
Was ouer die Jueden Biſſcop eñ Here
Een/ hiet Symoen/ met groter eere/
Heilech eñ houeſch was de ghone/
Eñ hiet Symoen/ Eneas ſone.
Zelencus die oec drouch crone
Valre eere van Babylone

Na

Vs. 72. eere] Lees eerſte.

Na deſ groots Alexanders doot /
Gaf den Jueden vrijheit groot /
Dat ſi in al ſinen ſteden
Waren van al ſulker vriheden /
Alſe die jnborlinge waren.
  In deſere tiden oec / te waren /
Waren getelt die porters mede
Van Rome / der vaſter ſtede /
ccm · waerre vonden
Eñ · lxxm · tien ſtonden.
  Int · xl · jaer ſekerlike
Van Tholomeus Conincrike.
So was Coſtratus Tydius /
Een wijs man / die hiet aldus /
Die maecte in Alexandrien
Enen tor / dus horic lyen /
Eñ heet Pharus / dieſ groot eñ hooch /
Hen ſi dat Sente Yſidorius looch /
Die dus beſcrijft in ſinen bouken.
Die ghene / die de hauene ſouken
Bi nachte / ebbens orbore van dien;
Want ſi van verre dat vier zien.
  Ditſ der · vij · wondere een /
Dat die zonne je beſceen;
Want die tor ſtaet min no mee /
Dan · xx · paſſe indie zee
Geſondeert ſtaerc eñ fijn /
Op · iiij · krevetſe / die glaſijn ſijn.
Dit brinct menegen te dwaſe /
Hoemen mochte van glaſe /
Alſo grote creefte ghieten /
Eñ hoe dat ſijs mochten genieten /
Hoe menſe ſonder breken drouch
Indie zee / ditſ wonder genouch /
Eñ hoe mer vp mochte ſonderen /
Eñ moertere oec verteren /
Eñ zee water niet in mochte /
Dits dat ongelouelijc dochte /

Eñ

Eñ oec dat ſi den laſt gedraghen/
Men caent geweten/ al machment vraghen;
Maer/ ſonder twifel/ het eſ waer;
So menech bouc ſeghet al klaer.

Van Tholomeus Filadelphus. XI.

Tholomeus ſtaerf/ datſ waer/
In ſijns riken ·xl· ſte jaer.
Deerſte vanden Alexandrinen/
Die Egypten hilt met pinen/
Entie geweldichſte ·Cō· mede/
Die bleef in Alexanders ſtede.
Alle die Coningen naer deſen
Van Egypten moeſte weſen
Tholomeus geheeten te ſamen/
Emmer met eere ander namen.
Tholomeus Filadelphus
Wart Coninc/ eñ wi leſent dus/
Dat hi in Egypten daer naer
Regneerde ·xxxviij· jaer.
Deſe ſendde in Iheruſalem
Die heileghe vate/ die wilen hem
Tholomeus/ ſijn vader/ nam/
Eñ want hem ghene dinc bequam
Voor clergie eñ ſcriſture/
Dedi ſouken die werelt dure
Om bouke/ die te rechte dochten/
So dat ſi hem te voren brochten/
Dattie Iueden hadden wet/
Die van Gode ware gheſet/
Eñ God geboot met ſinen monde
Te houdene/ alſo alſt ſtonde/
Eñ met ſinen vingre ſcreef/
Eñ noint man geſont en bleef/
Dieſe vter Eubreuſche talen
Vte Grieken wilde halen/

Eñ niemen mochter comen an/
Hine ware Juede eñ goet man;
Want Theopompus eñ Theotectuſ
Wilden hem bewinden dus:
Deen wart blent/ eñ dander verwoet/
Sint heeſtem elc man gehoet.
Eñ omme dat Tholomeuſ woude/
Dat ſine dinc vulcomen ſoude/
So cochte hi ·c· duſent vri/
Eñ ·xx· duſent Jueden bidi/
Gode te eerne eñ oec mede/
Om te vulbringene ſine bede.

Vanden · lxxij · bedieders van Iheruſalem. XII.

Hier voren heuet hi geſcreuen dus
Den Biſſcop Eleazarus:
Wi ebben dijn volc gevrijet/
Eñ inde eere Gods gebenedijet/
Eñ want dat wi te ebben rouken
Uwe wet in onſen bouken/
So ſultu wel doen / en ſenden hare
Oude vroede van groter mare/
Die beede conen harde wale
Eubreuſche eñ Griexe tale/
Dat ſi ons eñ onſen lieden
Die wet in onſer talen bedieden.
Nu ſenden wi u te proſente/
Teere offranden/ ·C· talente
Eñ ·l· talente van goude/
Die wi willen/ datmen houde/
Te makene mede die vate onſ Herenſ
Eñ diere ſteenen/ Gode teeren.
Nu ſoutu ons weder ontbieden
Dinen wille van deſen lieden.
Doe ſcreef Eleazarus
Toten Coninc weder aldus:

Omme

Omme te doene altemale
Dinen wille/ in Griexſcer tale
Uten Eubreuſcen onſe wet
Te bediedene/ hebic gheſet
Hem ·lxxij·/ die conen bet/
Beede die tale entie wet/
Dan eeneghe/ die ic nv weet.
Alſe dijn wille eſ ghereet/
So behoert diere eerheit mede
Onſe wet te ſendene tonſer ſtede
Onſen lieden in goeden vreden/
In eeren eñ in werdicheden.
Dit eſ tfolc/ dat geheeten es/
Die ·lxxij· Interpretes.
Deſe waren met eeren ontfaen/
Eñ in onſen huſe ghedaen/
Daer ſi tranſlateerden wale/
Uten Eubreuſchen in Griexer tale/
Moyſes bouken enter Propheten
Eñ hyſtorien/ alſtem waſ geheten/
Van anegange van erderike
Toten haren tiden ſekerlike.
Deſe maecten den ·Cō· vroet/
Dat waer een God eſ/ diet al doet.

Vander byblen die ſi ontbonden. XIII. (†)

* * * *

Van Bremius eñ vanden Gallen. XIIII.

Alſi gedaen adde/ liet hiſe keren/
Scone ghegifſt/ eñ met eeren.
Eleazaruſe heuet hi geſent/
Ten temple ons Heren/ groet proſent/

Die

(†) In het H.S. wordt van dit XIII. C. niets meer gevonden, dan het opſchrift.

Diere bate / ſulc alſe hi woude /
Eñ eene tafle oec van goude /
Vinghers dicke / eñ omden cant
Diere gheſteente anden rant;
Nochtan waeſt twerc dierre alleene /
Dan beede goud eñ ſteene.
Deſe Tholomeus / deſe wiſe /
Die gewan / in ſulkere wiſe /
Die heilege Scrifture eerſt in ghemene /
Vor hem waeſt in Ebreuſch allene.
Deſe Coninc in ſijn doen
Vant vander ſterren dat regioen /
Eñ maecten boeke menechfout /
Die al noch die werelt hout.
In ſinen tiden daden die Gallen
Menegen ter erden vallen.
In Grieken eñ in andren landen;
Want ſi die wapenen altooſ vanden;
Want alſic hier voren telde /
Doe Bremius in Rome velde
Aldie macht toten capitole /
Doe voer hi vort met ſire ſcole
In des Coninx Aſſuerus tiden /
Op dat lant van Grieken ſtriden /
Eñ quam voert in Machedone
Met eere ſcaren van lieden ſcone:
Ander alſ ·m· liede met orſſe /
Eñ ·xvm· metter porſſe
Lieden te voet / eñ ſloegen al doot /
Dat jegen hem quam clene eñ groot.
Deen ginc rouen die afgode /
Eñ ſprac ſpotlike / hine deet niet node:
Hi ware aerm / die gode rike /
Dieſ moeſten ſi deelen mildelike.
Daer naer wildi te Delphoſ varen;
Want hi adde gehort te waren /
Dat die tempel rike ware.
Doe en waſ geen tempel ſo mare;

Want

Want Apollijn plach daerte geuene
Antwerde / enten berch te doen beuene:
Parnaſus heet die berch bi namen /
Daer tempel eñ ſtat op ſtoet tſamen.

Hoe Bremius in Delfoſ ſtaerf. XV.

Bremius naecte entie ſine /
Omme te rouene Apolline /
Bouen adden ſi · iij m · man /
Enten berch ſo ſteil nochtan /
Dat die op gang was te zwaer;
Want · c · man en mochten · i · haer
Niet ghedoen op enen man /
So verdoemt waren nochtan
Bremius / eñ oec die Gallen /
Dat ſijs en roeken niet met allen /
Eñ dit dede / dat ſi vernamen /
Dattere ſo vele goutſ was tſamen:
Goudine paerde / goudine man;
Omme den roof vergaten ſi dan
Den op ganc / die ſere was ſwaer.
Die van Delphos ſtonden daer
Van bouen / eñ worpen neder /
Eñ velleden menegen / die weder
Daer naer nemmermeer op ſtont /
Oec quamen / ten ſeluer ſtont /
Beede papen eñ papinnen
Vanden temple van daer binnen /
Eñ ſi ſeiden: Appollo quame /
Eñ mettem / in hulpen name /
Beede Pallas eñ Dyanen /
Dus doen ſi den lieden wanen /
Dattem die gode ſtaen in ſtaden /
Die niemen moghen beraden.
Die van Delphos wonnen den moet /
Entie Gallen den onſpoet /

So dat ſi vele volx verloren;
Nochtan quam hem doe meerre toren:
Haghele/ wint eñ ſo zwaer reghen/
Die quam hem in die ogen jeghen.
Bremius wart daer gewont/
Eñ alſe hi dat verlies verſtont
Vanden ſinen/ wart hi ſo gram/
Dat hi ſelue eenen knijf nam/
Eñ ſtac hem ſeluen doot;
Want hi den toren adde ſo groot.
Een was mettem ter ſeluer ſtont/
Die met ·xm· man/ gewont/
Uten lande van Gzieken ſtreec;
Eñ in anderen lande weec/
Daer hi dandere Gallen vant/
Die daer Bremius liet int lant.
Derre was ·xviijm· man/
Die bleuen inden lande dan.

Noch vanden Gallen. XVI.

In deſ Tholomeus jaren
Die Philadelphus hiet te waren/
Was int lant van Oriente
In wighe/ in allen parlemente
So groot die name vanden Gallen/
Dat geen Cõ· van hem allen/
Hine hiltſe te vriende/ ofte te zoude
Die Gallen/ alſe hi orloghen woude/
Eñ worde oec jemen ſlandſ verdreuen/
Eñ ghewan hi hem beneuen
Die Gallen/ hi hopede gheual
Te ebbene/ omme verwiñnen al;
Want ſi hadden tlant begrepen
Met ridderen/ entie zee met ſcepen/
Eñ waren/ alſmen ons maect wijs/
Aldaer nu Sans ſtaet eñ Parijs/

Eñ

Ēn andere ſteden in Vrancrike.
Sidert worden ſi ghemeenlike
Vanden Grieken wel na verſlegen/
Ēn diere bleuen hebben hē gedregen
Anden Coninc Bytine/
Ēn holpen hem in menege pine/
Dat hi menegen zeghe vacht.
Doe namen ſi tlant onder ſine macht/
Ēn begauen met haren ſcaren
Dat dolen/ eñ achter lande varen
Ēn met ſtride meer te leuene/
Ēn namen een lant hē beneuene/
Dat langhe Gallo Grieken hiet/
Om de Gallen/ diemen tlant liet.

Dat wonder dat in Filadelphus tiden geuel. XVII.

Nadien dat Rome/ die ſtede machtich/
cccc· jaer eñ ·lxxxvii·
Hadde geſtaen/ wet vorwaer/
In Philadelfus ·vij· ſte jaer
Gheſciede in Rome wonder groot;
Want eene blexeme neder ſcoot/
Die daer beede huſe eñ mure
Brac/ eñ bernde in eene vre.
iij· wulue quamen indie ſtede/
Eñ brochten hare proie mede/
Mitſ indie maerct/ eert was dach.
Eñ alſe tfolc die proye ſach/
Lieten ſi die proye bi ſticken daer/
Eñ vloen henen dorden vaer.
Daer bi mede lach een lant/
Daer die erde ſcuerde te hant/
Eñ daer vloech vte vier met crachte/
Dat drie daghen eñ drie nachte
Togede vreſeliken brant/
Eñ verterde ander lant

Vijf buunre / dat daer bi lach /
Eñ wart aſſcen daermen toe ſach.
Inden anderen jaere daer naer
Een raet van Rome / diemen daer
Sempinus bi namen hiet /
Alſo alſt ſenaturſcap ghebiet
Nam groot here / eñ voer ſtriden
Op lieden / die indien tiden
Pitences indiere wilen hieten /
Die hem belopen niet en lieten;
Sine quamen op hem ter were
Elke ſcare hadde groet here /
Eñ naecten met haren ſcaren.
Alſi ſo naer quamen gevaren
Deen den anderen / dat hem dochte /
Dat deen in dander ſcieten mochte /
Wart ghinder ruuſſcinge ſo groot /
Die erde verbeuede / eñ verſcoot
Alſo / dat aldaer ter ſtede
Van miracle eñ van wondere mede /
Beede die ſcaren waren verſaget /
Eñ hem dieſ ſtridens wanhaget.
Ten leſten ſetten ſi die orſſen te lope /
Eñ vielen daer te hope.
Dat was een ſere droeue ſtrijt;
Want daer bleuen in genen tijt
So menech man in beden ſiden /
Dattem vernopen mochte dat ſtriden /
Eñ het met rechte weſen mochte /
Dat om ſulken wijch onſochte
Wel die erde mochte beuen.
Lettel Romeinen / diere bleuen /
Behilden den zeghe daer /
Eñ quamen thuus van herten ſwaer.

Van Pyrrus, Cō. van Egypten. XVIII.

Tjen ſeluen tiden ſo ghevel/
Dat Cō· Pyrrus alſo wel/
Die in Epyre crone drouch/
In Machedone met eeren ſlouch
Antygonus/ die de crone
Drouch int lant van Machedone.
Na Alexanderſ elleſte jaer/
Verwan met orlogen ſwaer/
Oec dwanc hi te ſulken dinghen
Die Machedone/ dat ſine ontfingen.
Deſe Pyrrus was ſere vroet
Lant te winne eñ goet;
Maer hine conſte/ no en dochte
Niet/ hoe hijt behouden mochte
Want hi hadde gewonnen Ytale/
Eñ daer vte geſlegen altemale
Marcus Curius/ eñ verdreuen/
Alſe hier voren eſ beſcreuen.
In philadelphus ·xv· ſte jaer
Was Eraſtratus/ datſ waer/
Van fyſiken ſo ſere vroet/
Dat hi anden puls verſtoet/
Of een menſce was ziec van minnen.
Eñ dit dede hi bekinnen/
Daer hi teens Coninx tafle ſat/
Eñ hi met ſinen ſone at/
Die ziec was/ haddi talre ſtont
An ſinen puls den vingher/ omme cont
Van ſinen euele te ſine.
Nv mercti/ alſe hem pine
Anegine/ ſlouch hem de puls ſere/
Eñ alſe nv ſette hi hem ten kere/
Eñ wart ſachte eñ goet/
So dat die wiſe man verſtoet/

Alſe deſ Coninx wijf vte ghinc
Mercti / dat dien jongelinc
Sijn puls was ſachte eñ goet /
Eñ alſoe dan in comen beſtoet /
Verſcoot hem die puls harde ſciere /
Rechtſ nader herten maniere.
Doe maecte hijs den vader vroeder /
Dat hi minde die ſtiefmoeder /
Entie vader gaf hem twijf /
Die hi minde / alſe ſijn lijf /
Eñ adde twijf lieuer te verlieſene /
Dan ſijns ſoens doot te kieſene.

Vanden ſtride van Kartagho. XIX.

In Philadelphus ·xx· ſte jaer
So wart viantſcepe zwaer
Tuſſcen Rome eñ Cartagho /
Dieſ menech man wart onvro.
Die van Rome ſtreden met ſcepen /
Eñ verſloegen / eñ begrepen
Die van Carthago / eñ wonnen mede
Op Affrike / met mogenthede /
c· ſteden ſeget Euſebius;
Maer dorloge beſceet aldus
Oroſius / eñ vertellet al /
Dat die oude Hanibal
Met ·lxx· grotere hooft ſcepen
Ytalen hadde al begrepen /
Eñ woeſtet bider zee / eñ bi na al /
Eñ in Rome wart groot geſcal.
Een Azina Cornelius
Eñ een Gapus Duilus
Waren raetſmanne vander ſtede /
Eñ droughen aldie mogenthede.
Deen ſeide ten Heren al /
Dat men ſcepen maken ſal /

Omme hem te verdriuene te bet.
Duilus wort hier toe gheſet/
Eñ heuet die zee begrepen
Met ·c· eñ met ·xxx· ſcepen/
Die binnen ·lxxx· daghen waren
Gereet/ datmer in mochte varen.
Cornelius die haddere mede
c· eñ ·xvi· tiere ſtede/
Eñ voer in Lippera met deſen/
Daer hi vernam Hanibal weſen/
Die hem ane ſpreken dede
In manieren van vrede.
Daer beginc Hanibal dorperlike/
Na die valſcheit van Affrike/
Corneliuſe/ eñ heeſtene gevaen/
Eñ in vangneſſen ghedaen.
Gayuſ Duilus horde dit/
Hi ghebiet mede/ eñ bit
Al dat hi geleeſten mach/
Eñ heuet/ vp eenen dach/
Haniballe aldaer begrepen
Met ·c· eñ ·lxx· ſcepen
So dat ſi quamen ſi twee/
Eñ vochten vptie zee
Met ſcepen eenen zwaren wijch.
Aldaer wart in ghenen prijch
Hanibal onder ghedaen.
Van ·lxx· ſcepen/ ſonder waen/
Wartere ·xxx· ghevaen alleene/
Dandere worden alle ghemeene
Some verdronken/ ſome verbrant.
Tfolc wart verſleghen metter hant
iij· duſentech daer/ eñ ghevaen
Alſo vele/ alſe wi verſtaen.
Hanibal eſ cume alleene
Ontfaren met eenen bote cleene.
Van deſen Duilus ſo ſeghet
Iheronimus/ diene pleghet

Dwe-

D'wellus te noemene al /
Dat hi / hem eerſte dat gheval
Vant met ſcepe te winne lof
Eerſten in den Roemſchen hof.
Men gaf deſen eene maghet /
Alſe hi out was eñ ghedaghet /
Die ſuuerſte verre eñ na /
Eñ hiet bi namen Ylia;
Nochtan was hi inde ſtede
Eñ ghenen meſprijs men aen h' leide /
Eñ deſe hilt haer oint onbeſmet /
Hare reine / na mageden wet.
Deſe alſe hi wart out eñ te broken /
Wart hi van eenen verſproken /
Dat hem qualike roke de mont /
Thuuſ quam hi ter ſeluer ſtont /
Eñ ſeide tſinen wiue: twij
Ne haddi geſeit tote mi /
Dat mi deſe lac ane laghe?
Ic hadt gebetert in enen daghe.
Minne / ſprac ſoe / ic hadt gedaen;
Maer ic waende / al ſonder waen /
Dat alle der manne monde
Alſo roke talre ſtonde.
Dit wijf ſalmen priſen danne /
Die dus lettel wiſte van manne.

Van Regulus van Rome. XX.

Hjer naer quam Regulus van Rome /
Dien bevolen was / alſic gome /
Dat orloghe van Affrike /
Eñ quam ghevaren ridderlike
Metten Romeinen op eene rivieren /
Alſemen daer na die maniere
Watren ſoude na dien noot /
Een ſerpent / utermaten groot /

Hee-

Beeſter daer veele verſwolgen.
Regulus die wart verbolgen/
Eñ hietere al tfolc vpgebieden;
Maer het doodde vanden lieden/.
Eñ ſo ſtaerc was hem ſijn vel/
Dat men altoos niewet wel/
Met ghenen ſpiete can dorſteken.
Doe hiet hijt den lieden breken
Met enen werke/ dat mer toe ſteldè/
Alſo dat men die beeſte velde/
Eñ men hem die leden brac/
Eñ onder inden buke doot ſtac.
Sijn vel was te Rome gheſent
Ouer een ſelſiene proſent/
Eñ was lanc/ dus eiſt bekent/
Hondert en ·xx· voete mede.
Regulus hadde ſinen onvrede
Jeghen drie Heren emmermeer/
Dat waren Haſdruballe twee
Eñ Hamiſcar/ die mede dor das
Vte Cyſilien ontboden was.
Jegen deſen dat hi vacht
Vreſelike met ſiere cracht:
Hi ſlouch af jndien wighe dan/
Dien van Cartagho ·xvij^{m}· man;
v^{m}· vinc hiere met machte/
Eñ daer toe olyfante hachte.
Oec dede hi onder met mogentheden
lxxxij· grotere ſteden.

Hoe Regulus wart gevaen. XXI.

Die van Carthago dit verſien/
Si moeten den Romeinen ontflien/
Of hẽ verweren/ dus ſtaet onſcone.
Xantipus van Lacedemone
Hebben ſi ghenomen ouer hoeft man/
Eñ in Spaengen ebſi nochtan/

Om

Omme groot ſoccoers geſent /
Eñ in Gallen al ommetrent.
Exantipus die nam den ſtrijt /
Die vijf duſent ridders adde ter tijt.
Die Romeine inden nijt ſpele
Verloren daerbi alte vele;
Want hare lieden waren ghevelt
xxxm. daer vpt velt.
Regulus die edele vorſte /
Diet al auenturen dorſte
Wart mettem .I. ſten ghevaen /
Eñ in vangneſſen ghedaen.
Deſe zeghe van Kaerthago /
Dieſ ſi waren ſeere vro /
Dit was indit .x. ſte jaer /
Dat ſi eerſt orloghe zwaer /
Optie Romeine beghonden.
Exantipus ontſach tien ſtonden
Die wandele auenture te waren /
Eñ liet den ſtrijt / eñ eſ thuus gevaren;
Want hi vruchte / eñ dochte /
Dat dauenture keren mochte.
In deſen tiden was gheſien
Catoron / die philiſophien /
Die vele goetſ te gader brochte /
Eñ enen ſtic goutſ d' mede cochte /
Eñ warp indie zee aldat /
Eñ ſeide: vare verdoemet ſcat;
Ic ſaldi verdrinken te voren /
Dattu nu niet en ſoutſ verſmoren.
Omme dat hi niet ſinen moet
Indie leringhe eñ indat goet
Ghehouden conſte vroe no ſpade /
Hine moeſte int ende nemen ſcade.

Hoe

Hoe Paulus vechten voer vp Affrike. XXII.

Alſe die mare te Rome quam /
Menech was erre eñ gram /
Omme tmeſſal van Regulus.
Doe wart Paulus Emulus /
Eñ een / die Fuluius hiet mede /
Douerſte raet vander ſtede /
Die doe beſt geboren waren.
Die ſenaturen hietenſe varen
Met ſcepen eñ met groten here
In Affrike / te doene were.
ccc· ſcepen hebben ſi ghenomen /
Eñ ſijn tote Clipia comen /
(Ditſ in Affrike eene ſtede)
Hem quamen te gemoete mede
Die van Kartago / al ſi mochten /
Die evenvele ſcepe brochte.
Daerne was verſte te genen tiden;
Men moeſte daer te ſcepe ſtriden.
Die van Kartago worden begrepen.
c· eñ ·iiij· van haren ſcepen /
Die worden in den ſtrijt verdaen /
Eñ ·xxx· wordere daer ghevaen /
Eñ ·xxxv· duſent man
Bleuen daer verſleghen nochtan.
Die Romeinen die verloren
Daer ·ix· ſcepe / alſe wijt horen /
Eñ ·xi· hondert man tier tijt.
Echt gheviel daer naer een ſtrijt
Bi Clipia / die ſelue ſtat.
Die van Affrike worden mat
Eñ lieten inden ſtride dan
Anderwaerſ ·xim· man.
Daer naer ſouden die Roemſche Heren
Te Rome metten roue keren /
Eñ worden indie zee vervondert.
xx· ſcepe eñ twee hondert

Lic-

Lieten ſi inder zee vloede
Metten volke eñ metten goede;
lxxi· quamer ant lant
Die vte worpen metter hant
Alt goet/ dat ſi hadden in/
Eñ alomme des lijfs ghewin.

Van Mettellus eñ Haſdrubal. XXIII.

Na dit verlies/ na deſen toren
Hebben die van Kartago vercoren
Haſdruballe tenen niewen Here/
Om te wrekene van haren ſere/
Eñ ghauen hem te helpen ſciere
c· eñ ·xxx· elpendiere
Eñ ridderen ·xxxm· mee/
Eñ ſendetſe ouer die zee.
In Ceſile/ daer vptien dach
Mettellus metten Romeinen lach.
Te hant ſo nam hi den ſtrijt.
Mettellus/ die ſijns niet vermijt/
Die vant eenen goeden raet/
Eñ heet datmen teerſten ſlact
Die olyfante eñ verjaghe;
Dus wan hi vp ghenen daghe
Den ſtrijt met behendichede.
Entie van Kartago/ der ſtede/
Lieten daer ·xxm· man.
Indien ſtrijt bleuen nochtan
Elpendiere geſleghen doot
xxvi· ſtaerc eñ groot/
Eñ gevaen hondert eñ viere.
Doe leedemen die elpendiere
Dore dat lantſcap van Ytale/
Omme mare te makene eñ tale/
Dat ſulke diere die Roemſce Heren
Optie van Kartago wonnen met eeren.

Haſ-

Haſdrubal die eſ te waren
Cume met lettel volx ontfaren /
Eñ alſe Kartago wiſte die mare
Daden ſine bannen openbare
Vten lande / omme dat verlies /
Al en mochte hi niet dies.
Nv ſijn die van Kartago moede /
Eñ peinſden / om pays / alſ de vroede.
Regulus wilden ſi ſenden daer /
Dien ſi ghevaen hadden · v · jaer /
Met anderen boden vander ſtede ;
Maer eer daden ſi hem ſweren mede /
Dat hi weder ſoude keren ;
Eñ hadde hijt ontſeit den Heren /
Hi waers wel achter bleuen /
Dus en was hire niet toe verdreuen.
Dus eſ hi te Rome gevaren
Metten anderen / inder ſcaren.
Daer was geſproken onderlinge /
Omme vrede eñ omme vele dinge /
Eñ men die ghevangene gaue /
Deen omme dandere / of om haue.
Regulus ſprac openbare
Vorden raet van Rome dare:
Wattan / al ben ic ghevaen /
Daer omme ſone laet niet gaen.
Deene ghevane omme dandre /
Hoe els die auenture wandre ;
Want hennes orborlijc / no goet
Der ſtat van Rome / ſeit mijn moet.
Hier ane hilden hẽ die ſenature.
Nv mochte Regulus wel ter cure
Ghebleuen te Rome ſijn na deſen /
Haddi loghenare willen weſen.
Neen hi / hi keerde in Affrike /
Daer hi ghedoot was bitterlike /
Omme den raet / dien hi riet ;
Wantmen een hout halen hiet /

Daer hi cume mochte ſtaen /
Al daer in ſo dedemenne gaen.
Dat was met nagele dorſleghen /
Al omme ſinen liue jeghen /
Dat hi te gheere zide en weke /
Hine moeſte ebben menegen ſteke.
Die oge lede ſneden ſi hem af mettien /
Dat hi waken moeſte / eñ zien;
Dus dede Regulus zware doot
Doer eere / eñ dor trouwe groot.

Van Filadelphus mogenthede. XXIIII.

Alſe Filadelphus adde geweſen
In Egypten / alſe wi leſen /
Conint ·xxix· jaer
Drouch in Surien crone / datſ waer /
Conint Teos Anthyocus
xv· jaer / wi leſent dus.
Deſe hadden wijch eñ parlemente
Met alden volke van oriente.
Doe deſe ſtrijt lange adde geſtaen
So waſer een ende an gedaen;
Want Philadelphus ſiere dochter gaf
Antyochus / dus ſtonden ſi af
Des orloghens / eñ hadden vrede.
Philadelphus / leeſtmen mede /
Die was mogender / alſict las /
Dan Sochet / ſijn vader / was.
Die yſtorie ons te wetene doet
Dat hi orloghers te voet
Hadde twee hondert duſent man /
Eñ tors ·xx· duſent nochtan /
Eñ ·ijm· waghenen ghereet /
Daer men mede tien tiden ſtreet /
Eñ oec ·ccc· elpendiere /
Die hi na die Indiſce maniere

In Ethyopen alre eerſt cochte/
Eñ int lant van Egypten brochte/
Eñ ·v· hondert galeiden mede/
Eñ ·l· daermen mede ſtrede/
Alſe hem dorloghe begrepe/
Eñ daer toe duſent ſpiſe ſeepe.
Van goude eñ van ſeluere ſo rike/
Dat het was ongelike.
Van coren rente ſo voerſien/
Dat gheen wanen was te dien.
In Philadelphus ·xxxviij·ſte jaer
Geſciede verlies harde zwaer
Tote Rome/ indie port.
De Tybere wies weder eñ vort;
Want ghereinet adde ſo vele/
Dat het ginc al vten ſpele.
Soe vellede die huſe ter neder
Die voert ſtonden eñ weder
In dat pleine vander ſtede.
Hier naer eene andere plage mede:
Een brant/ dieſ men en wiſte wane/
Die begonſte vp te ghane/
Eñ verbrande huuſ eñ man/
Kindre eñ wijf nochtan/
Eñ maecte taſſchen ente ſtoue
Tgoet dat met groten loue/
Eñ met zeghe/ eñ met prighe
Gewonnen was in menegen wighe.
Indie maerct ſtont een tempel binnen/
In Veſten eere/ der godinnen/
Die Eneas van Troien brochte/
Soe was die haer ſeluen en mochte
Haer ghehelpen vorden brant;
Maer Metallus/ die gheprant
Hare Biſſcop/ hare eñ andere gode;
Want hi lietſe verbernen node/
Eñ ontdrouchſe altehant;
Doch was hals eñ aerm verbrant.

Van Evergetes Philadelſus broeder. XXV.

Doe Tholomeus/ die Here groot/
Die Philadelfus hiet/ was doot/
Wart Tholomeus Evergeteſ
In Egypten Here/ ſijt ſeker des/
Eñ was Philadelphus broeder.
Deſe wart ſijns lands behoeder;
Want hi dorſtreet/ eñ onderdede
Surien eñ Azia mede/
Eñ oec haelde deſe Evergetes
Die goden/ die wilen Cambices
Int lant van Egypten nam.
Dit was dat den lieden bequam/
Eñ brochte die gode en groten roof
Ute Perſen/ des ebt geloof.
xxvi. jaer te lone
So drouch hi de Coninc crone.
In ſijn .xix. ſte jaer
So reeſ een orloghe ſwaer
Tuſſcen Rome enten Gallen;
Maer die Gallen moeſten vallen;
Want ſi verloren oec wel daer
xl. duſent volx wel naer.
Oec in ſijn .xxiiij. ſte jaer
Begonde echt orloghe ſwaer
Tuſſcen Rome eñ Kartago/
Dieſ menege vrouwe wart onvro.
Vorden coemſt vanden nijt ſpele/
Geſcieden vortekene vele/
Die ſom beſcriuet Oroſius/
Eñ ſom Sente Valerius.
Te Rome ſo ſprac eene coe/
Eñ het reinde vleeſch daertoe/
Doe quamen voglen diet namen
Eñ dat liggende bleef te ſamen

Ne rooc niet/ noch ontkeerde cleene.
In Pyſeinen reindet ſteene·
In Gallen ſtaerf een wijf daer toe
Eenen man tſwert vten ſcoe
In Ceſile/ alſict verſtoet/
So zweetten ·ij· ſcilden bloet.
En daermen coren ſneet/ datſ waer/
So wart bloedich daer elc haer.
Sente Auguſtijn lyet das/
Dat die coe ſprac/ alſict las/
Eñ ſoe ſeide: merke/ eñ ghome/
Eñ hoet di noch nauwe Rome.
Oec ſpreect hi te deſen ſaken/
Dat die kindere worde ſpraken/
Al daerſe die moeder drouch/
En dat oec binnen en wijf genouch
Hanen worden eñ man.
No naket hier grote plage vort an.

Van Hanibal van Carthago. XXVI.

In Euergeteſ ·xxvi· ſte jaer
Was eene erdbeue ſo ſwaer
In Rodos/ dat Coloſus vel/
Eñ was een beelde gemaect wel/
Mettalijn/ datſ de werelt wondert/
xxvi· voete hooch eñ hondert/

Ho

Vs. 37. ſtaerf een enz.] Dit vers is niet weinig bedorven. Lees:

In Gallen trac *een* wolf *daer toe*

VINCENTIUS MS. f. 123. a *fertur* —— —— *in Gallia* lupum *vigilii e vagina gladium* abſtuliſſe. —— De *Vertaling* in *onrijm* f. 111. a *In Gallien quam eenen* [l. *een*] wolf, *die eenen man, die wakende was*, *zijn ſweert uit zijnder ſceyde* nam.

Hoement gerechte vp eñ neder /
Hoement gegoot vort eñ weder /
Sine grootheit / ſine lingde beede
Wanic dat nie man beſceede.
Dat es der ·vij· wondere een /
Dat oint die zonne beſceen.
Int ſelue jaer quam Hanibal
Van Kartago / berch eñ dal
Woeſte hi in Spaengen lant /
Hi wilt al hebben in ſire hant.
Sagunſen / eene edele ſtede /
Beſat hi inden lande mede
So dat hem die ſpiſe ontgine /
Doe aten ſi / datſ vremde dinc /
Hare dode ſi / die daer leuen ;
Nochtanne eñ willen ſiſe niet vp geuen ;
Maer ſi maecten enen brant /
Midden indie ſtat te hant /
Daer in worpen ſi hare dode /
Alſo gewillichlike eñ niet node
Verbernden ſi hem ; want ſi na deſen
Niet gevangen wilde weſen:
Hier toe heeſſe Hanibal verdreuen.
Sente Auguſtijn heeſt beſcreuen
Doe te Rome quam die mare /
Dat Hanibal ſo machtech ware /
Senden ſi hare boden daer /
Onwerdelike eñ openbaer
Meſhandelt ſo ſenden ſiſe dane /
Dus gaet Rome dorloghe ane.

Van Filopater Cō. van Egypten. XXVII.

Euergetes die verſtaerf /
Eñ tlant van Egypten verwerf
Een ſijn ſone / die hiet aldus
Philopater Tholomeus /

Eñ was ·xvij· jaer
Coninc int lant / wet vor waer.
Deſe Philophator met ſinen genoten
Vacht jegen Antyochus / den groten /
Die Coninc van Surien was
Eñ van Azia / alſict las.
Eñ Antyochus die verwan /
So dat hi af nam den man
Der Iueden lant: dus mincti trike
Van Egypten ſere jammerlike.
Deſe Anthyocus die nam al wt
Vanden Iueden den tribuut /
Die Philadelphus quite ſcout /
Eñ dede pine menechfout
Dien lande / ſo dat die clage quam
Te Rome / eñ ment daer vernam;
Want Rome begonſte in deſen
So groot eñ ſo machtich weſen /
Dat die Heren van ouer mere
Ontſaghen dat Roemſce here.
Doe waren over zee gheſint
Twee vrome Roemeine / wel bekint:
Deen was Cypio Affricaen /
Eñ dander Cypio Naſcicaen /
Die ſo machtech quamen int lant /
Dat ſi hem ſweren daden te hant
Sine orloghe te beghevene /
Eñ omme in ſekerheit te levene /
Namen ſi van hem ghiſel / om tgone /
Silencus / ſinen oudſten ſone /
Dien hi ſijnt verwiſſelen dede
Eñ ſendde te Rome / in die ſtede /
Te wiſelne ſijn joncſte kint /
Antyochus / eñ verbint
Ghiſel te ſine al ſijn leuen /
Wildmen hem den oudſten geven
Hier na Antyochus / de grote /
Voer in Perci eñ ſine genote /

Omme te winne lant eñ ſcat/
Eñ alſi quamen teere ſtat
Inden tempel Nance/
Belouenden hem die papen mee
Scatſ/ dan geloueđe ſijn moet.
Doe ſoudi in gaen beſien tgoet
D' bleef hi doot/ eñ ſijn raet mede;
Want ſi ontledene daer ter ſtede/
Eñ worpen die ſticken den here/
Dat danen keerde ſonder were.

Hoe Hanibal te Rome waert trac. XXVIII.

Hannibal die noit/ van kinde/
Die ſteden van Rome ne minde;
Ja doe hi out was ·ix· jaer/
Leeſtmen/ dat hi ſprac vorwaer/
Daer dat mul vptie erde lach/
Goet pays ſal ſijn vptien dach
Tuſſcen Rome eñ Carthago/
Alſe deſe ſtat es gemaect ſo
Te puluere clene/ alſe dit ſant/
Dat hi tart aldaer vp lant.
Nv ſo trac hi metter vaert
Van Spaengen te Rome waert/
Eñ heuet ſijn volc doen leeden
Ouer die berghe/ die verſceeden
Spaengen ēn tlant van Gallen/
Die jeghen hem waren met allen/
So dat ſi vochten inder waerde;
Maer hi hilt den wech metten ſwerde.
Binnen ·x· daghe quam hi wale
Toten berghe van Ytale.
(Dat ſijn die berghen van Moniv.)
Hi verſtreet/ dat ſeggic v/
Die Gallen/ die anden berghe ſaten/
Eñ maecte ſine ſtraten

Met

Met viere eñ met yſere mede;
Want hi die roetſe verhouwen dede.
In die montaenge was hi · iiij · daghe/
Inden wijſten/ dans gene ſaghe/
Quam hi weder inden dale/
In dat pleine van Ytale.
Hondert duſent eñ · xx m · mede
Haddi voet hers daer ter ſtede/
Eñ tors · xx m · man.
Doe Hanibal tplein gewan/
Quam hem Cypio te gemoete
Metten Romeine/ ſonder groete/
Eñ vacht op hem bi Pauien;
Maer die Romeine moeſten lijen;
Want al meeſt haer grote here/
Dat bleef doot daer indie were.
Sypio wart ſelue gewont/
Eñ ware doot bleuen daer ter ſtont/
Hen hadde alleene ghedaen
Sijn neve/ Cypio Affricaen.
Echt daer naer op ere riwieren
Quam die Cypio met banieren/
Eñ began noch eenen ſtrijt/
Eñ bleef verwonnen in corter tijt/
Eñ al meeſt ſijn here doot/
So dat hi ſelue cume ontſcoot.

Hoe Sempronius den wijch verloos. XXIX.

Sempronius lach tiere wilen
Met groten here in Cycilen/
Eñ horde ſijns gheſellen verlies/
Droeue ſere was hi dies/
Eñ es wt Cycile gevaren/
Vachten ieghen Hanibals ſcharen/
So dat hi Haniballe vant
Opde ſelue riuiere/ op tſelue lant/

 Daer

Daer dander wijch ghevochten waert.
Hi beſtont den wijch metter vaert/
Eñ verloos al dat hi brochte/
So dat hi cume ontriden mochte
Alleene/ eñ daer vp die ſtont
So wart Hanibal ghewont.
Daer naer ſo ſoudi henen riden
Met ſinen here/ in lentijn tiden/
Ouer die berghen Appennijn/
Aldaer wart dat here ſijn
Beede van couden eñ van tempeeſte/
Menech man eñ menege beeſte/
So bedoruen binnen tween daghen/
Dat ſi daer vervorſen laghen.
Sijn olpfanten/ ſtaerc eñ groot/
Bleuen bi naer alle doot.
Binnen deſen dat|dit meſſal
Lach vpdien van Rome al/
Eñ Cypio/ die ſtoute Here/
Twee waeruen was geſconfiert ſere/
Was een ſijn broeder met groten here
In Spaengen/ daer hi oec vant were/
Eñ verwan daer menegen ſtrijt/
Eñ vinc daer ter ſeluer tijt
Magoene/ enen Here van Affrike/
Hanibals vrient/ die ſere was rike.
Eñ doe was te Rome/ indie ſtede/
Niewe tekene geſien mede;
Want die zonne minderen dochte/
Dat wonder eſ/ hoet weſen mochte.
Oec ſach menech man daer ane
Dat die zonne vacht entie mane/
Eñ oec ſachmen wonders mee:
Indien daghe manen twee.

Van Flamineus eñ Hanibal. XXX.

Acht ſo ſetten hem ter were
Jegen dat Affrijcſce here
Die Romeine/ eñ ebben geſint
Flaminium/ enen Here bekint
Van wijſheden eñ van mogentheden,
Eñ Hanibal/ vul van ſcalcheden/
Heuet vernomen/ waer hi lach/
Eñ haeſtem nacht eñ dach/
Hoe hi comen moge te dien/
Dat hine beſta onverſien.
In den lentijn/ ten beghinne/
So miet hi in ſinen zinne/
Op hem te comene al raſch/
Dor brouc te vaerne eñ dor maraſch/
Bi eere rivieren/ die Samos heet;
Maer hine proeuet/ noch eñ weet/
Dat die brouc eſ diep eñ ſochte.
Sijn here hi vpten wech brochte
Entie merſche roken begonde/
So dat deen den anderen en conde
Vanden roke niet geſien.
Dieſ ſo moeſte hem geſcien/
Dat hi verloos daer/ vptie ſtede/
Vele beeſten eñ volx mede/
So dat hi vp enen olyfant;
Want hire els mee en adde int lant
Vten roke ontreet vpt droghe;
Doch verloos hi daer een oge/
Daer hi ziec in adde geweſen.
Dus ſo wart hi blent in deſen
Van wakene eñ van ander pine.
Teerſt dat hi quam bi Flaminine
Bernde hi omme hem dat lant;
Want hi wilde ſinen viant

Doen

Vs. 1. Acht] Lees Echt/ *postea*.

Doen vechten / eñ comen te ſtride.
Doe worden die Romeine onblide;
Want Hanibal entie ſine
Hadden omme ringet Flaminine /
Eñ ſloughent al vp cleene eñ groot /
Die Prince bleuer ſelue doot
Met ·xxv· duſent man /
Nochtanne vinc hire vort an
vi m· / eñ hine verloos nemmee
Hanibal / dan ·m· eñ twee.
Oroſius ſcrivet / datmen vacht
Deſen wijch met ſo groter cracht /
Eñ daertoe met ſo groten moede /
Dat des niemen en nam hoede
Van der erdbeuen / die geſciede;
Want dat wiſten vele liede /
Dat ſtede vielen / eñ berghe ſcuerden /
So ſere ſijt beede auentuerden
Dat die heren cleene eñ groot
Niet en wiſten van deſer noot.
Alſe te Rome quam die mare /
Entie wijf liepen harentare /
Gemoete een wijf haren ſone /
Hi was hare doot geſeit de gone.
Doe ſoene ſach / van bliſcepen groot
Helſedſoene / eñ bleef daer doot.
Oec geſciede al tſelue mede
Ere andere vrouwen vander ſtede.

Van Hannibal eñ van Lucius. XXXI.

Omme dit verlies / om dit gevecht
En bleef niet / ſine ebben echt
Dje Romeine den ſtrijt beſtaen.
Hanibal die hadde bevaen
Met ſinen heren Spaengen lant.
Si ſenden daer waert te hant

Enen/ die hiet Lucius/
Eñ eenen Paulus Publius
Eñ Terencius Verroene/
Heren wijs eñ coene/
Met wel naer al meeſt de macht/
Die doe hadde de Roemſce cracht;
Want meeſt alle die ſenature
Eñ alle die edele gebure
Van Rome waren in deſen ſtrijt/
Die gevochten was tontijt/
Eñ vele bi Verroens haeſtichede/
Dies daer ſinen wille dede.
Indien ſtrijt bleuen doot al reine
xliiijm· Romeine/
Eñ oec nam daer Hanibal
Vanden ſinen ſwaren val.
D' bleuen ·xx· raetſmanne doot/
Heren mogende eñ groot/
Senatnren/ ſonder waen/
Onder doot eñ gevaen/
Bleuenre ·xxx· vp dat velt.
Die ouer vri edel getelt
Waren/ bleuenre ·ccc· man/
Eñ ridderen te voet nochtan
Bleuenre ·xl· duſent doot.
Ridderen tors eñ heren groot
Bleuenre ·iijm· eñ ·v· hondert.
Verro ontflo / deſ menech wondert/
Mettem ·l· alleene.
Hanibals joie en was niet clene/
Te lijctekene van ſinen zeghe
Senddi te Carthago en wege
iij· mudden vingerline van goude/
Die hi af wan met gewoude
Den edelingen/ diere doot waren
Bleuen inder Roemſcer ſcaren.
So fier wart hi indit doen/
Dat vort in ſijn pauwelgoen

Sijn lantſman niet mochte gaen/
Eñ ſoude jemen antworde ontfaen/
Dat was bi eenen anderen man;
Selue en ſprac hi hẽ niet an.

Hoe nauwe dat te Rome ſtont. XXXII.

Die Romeine droeueden ſere/
Eñ coren enen Junium here/
Die gaderde here tſinen doene/
Als coeps maer ·iiij· legyoene/
Alſe elc hadde getellet an
vim· ·vi^{c}· ·lxvj· man/
Eñ dit waren gegaderde ſcaren;
Want eigine knechten/ die ſcone waren
Eñ ſtaerc/ heuet hi gemaect vri/
Eñ ſome/ die oec gecocht ſi/
Heuet hi gevrijet ſaen/
Eñ dedem ridderſcap ontfaen.
Wien aernaſch oec gebrac/
Die tempelen men vp ſtac/
Eñ wapenen/ die der gode waren/
Gaf hi ſinen naecten ſcaren.
Die van quaetheit waren gevaen/
Of om ſcout in priſoen gedaen/
Heuet hi quite al geſcouden/
Eñ ten orloghe vp gehouden.
En alſe oec die gemeene ſcat/
Die behorde toter ſtat
Verdaen was/ ginemen toten ſcrinen/
Eñ men nam der borgers ſcat met pinen/
Omme te ghevene in zoude.
Poelgen/ Calabren/ dat ſwoer oude/
Eñ dat lant van Principaet
Haniballe/ eñ an hem gaet
Steden/ lant naer altemale.
Vanden lande van Ytale.

Dus

Dus nauwe eiſt dien van Rome geſcepen /
Eñ dus heeſſe Hanibal begrepen.
Deſe wighe / dit ongheval
Gheſciede int lant van Poelien al.
Sente Auguſtijn ſpreect van deſen ſtride /
Al was Hanibal ſere blide /
Dae den Romeinen ſere was wreet /
Hem verdochte doch / doemen ſtreet /
Datmen ſo vele volx verſlouch /
Eñ ſprac doch eens : hetſ genouch.

Hoe Hanibal Rome wilde winnen. XXXIII.

Int tienſte jaer / alſict vernam /
Dat Hanibal in Ytalen quam /
Trac hi int lant van Principaet :
Op Rome ſtont al ſijn raet.
Eñ quam · iij · milen nader ſtede /
Dat grote vreeſe van lieden dede.
Al waeſt verbaert / vrouwen / ſenature /
Alle liepen ſi toten mure /
Eñ daden hem ter were /
Indie gelike van mans here.
So dat hi toe trac entie ſine
Toter porten / die hiet Colline /
Eñ daer ſcaerdi ſine ſcaren.
Die raetſmanne van binnen waren
Hontſeiden hem niet den ſtrijt ;
Maer ſi ſcaerden hem tier tijt /
Eñ alſe die ſcaren ſouden ſtriden
Eñ in hopen van beeden ziden /
Omme te winne zege eñ ere
Wart het achgelende ſo ſere /
Eñ reinde ſo vtermaten /
Waeſt lief / of leet / ſi moeſtent laten /
Eñ elc en wiſte wat anders doen /
Dan ſouken ſtat eñ pauwelioen.

Echt /

Vs. 37. Dae] Lees Die.

Echt/ alſe dat weder verghinc/
Eñ elc te ſinen wapene vinc/
Eñ weder trocken te velde/
Reinet ſo met ghewelde/
Dat dat weder dochte verbieden
Die mogentheit vanden lieden;
Eñ elc here/ ſere veruaert/
Trac te ſinen behoude waert.
Doe ſeidemen/ dat Hanibal
Dit den goden tijede al/
Eñ ſeide: alſic mochte jn woude/
Alſic Romen winnen ſoude.
Alwas Rome dus altemale
Eñ dat lantſcap van Ytale
Van Haniballe dus verladen/
Eñ gevallen in deſer ſcaden
Si adden grote mogenthede
In Grieken eñ in meneger ſtede
Daer ſi met groten volke ſtreden
Optie lande eñ optie ſteden.
In Spaengen waren ·ij· Cypioene/
·ij· Romeine van hogen doene/
Gebroederen met here groot/
Die ſlouch Hanibals broeder doot/
Die Mago bi namen hiet.
Dat Roemſce volc dit weten liet
Te Rome/ eñ baden met genende/
Datmen hem enen voghet ſende.
So dattere twee waren genomen;
Maermen cons niet te houede comen/
Wie beſt ware te ſulken doene.
Men coeſ den jongen Cypioene/
Die doe hadde ·xxvij· jaer/
Entie doe ſeide al openbaer:
Deen es te aerm/ dander te vrec
Lichte mochte in een ſtrec
tRoemſche rike hier mede vallen.
Deſe raet was geprijſt van hẽ allen.

Van

Van Cypioenſ vaert te Spaengen. XXXIIII.

Een nam Sypioene te waren/
Dat hi ſoude in Spaenyen varen
Wreken die twee Cypioene
Op Hanibals broeder Maghoene:
Deen was de oem/ dander ſijn vader.
Doe drougheñ ſi ouer een algader/
Datmen alſo beſt nederen ſal
Den ouerdadeghen Hanibal;
Want hi ſo machtich waſ in Ytale/
Men mochtene weder ſtaen niet wale.
Solinus ſeget in ſinen doene
Van deſen jongen Cypioene/
Dat hi was vter moeder geſneden/
Eñ hi/ bi alſulker reden/
Eerſt Ceſar gheheten was/
Eñ wille mede lijen das/
Dat kindere/ die ſo ter werelt comen/
Gheluckich dicken ſijn ter vromen.
Deſe was vromech eñ gerecht/
In Spaengen voer hi om gevecht/
En tRoemſcē here/ dat lach in tlant/
Quam hem altemale in hant.
Eene ſtāt wan hi ten beghinne/
Die rijcheit groot hadde jnne/
Die niewe Carthago hiet/
Daer wrac hi tRoemſche diet/
Sinen oem eñ ſinen vader.
Seluer/ gout nam hi algader/
Dies daer vele was tſinen doene.
Hi vinc aldaer oec Maghoene/

Han-

Vs. 1. Een] Dus ſtaat er in het HS. Echter lazen wy liever Men; want deze *Scipio* wierd niet door eenen; maar door den gantſchen Raad tot *Proconſul* verkozen. Zie ook 't volgende 6. vs.

Ee

Hannibals broeder / eñ menegen man /
Eñ ſendedſe alle te Rome dan.
Maer eene maget was d' ghevaen /
Scone eñ oec wel ghedaen /
Daermen groot goet omme boot /
An hare dedi doghet groot ;
Want / ſoe was eene edele joncvr̄ /
Gaf hiſe in wetteliker trouwe
Eenen edelen jongelinc
Vandien landen / dien hi vinc /
Bider joncurouwen maghe rade.
Hine wilde niet / datmen meſdade
In ſine here met ſulker joget.
Oec gaf hire mede / dor ſine doget /
Hare den ſcat / diemen hem brochte /
Daermenſe hem mede ōtcochte.
Hier mede brochti al dat lant
Ghewillike tſire hant.

Van Valerius eñ Hanibal. XXXV.

Binnen dien dat Cypio
In Spaenyen wan nuwe Cartago /
Quam Valeriuſ wt Macedone /
Van Grieken met enen here ſcone ;
Want hem mare was cōmen al /
Wat gedaen hadde Hanibal /
Eñ es comen in Cycile /
Daer hi wan in corter wile
Agrigentum / eene vaſte ſtat /
Daer wan hi volc eñ groten ſcat
Eñ vinc Aninoene vromechlike /
Eenen Prinche van Affrike.
lx · ſteden dat hi wan
Optie van Affrike eñ menegen man /
Eñ · xxvij · heeft hire gevelt /
Eñ te broken met gewelt.

Op dit gheluc van deſen doene
Van Valerius / van Cypioene
Waren die Romeine blide;
Maer Hanibal / an dander zide /
Ne liet hem wantroeſten niet /
Noch omme broeder / noch om verdriet /
Hine lach vaſte in Ytale
Alſo dat tien ſeluen male
Fuluius / van Rome een raet /
Eñ ·xi· Princen van hogher daet
Eenen wijch namen vp Hanibal /
Daer ſi tſpel verloren al;
Want die ·xij· Heren groot
Bleuenre mettem ·xvij^{m}· doot.
Maer Marcellus Claudius /
Die tſpel ſach verloren dus /
Die gaderde aldat hi mochte /
Eñ vacht vp Haniballe onſochte.
iij· dagen vochten ſi ridderlike:
Ten eerſten daghe euen gelike
Vochten ſi met groter gewelt;
Want elkerlijc behilt ſijn velt.
Ten anderen daghe die Romeine
Worden geſleghen vanden pleine.
Ten derden daghe quam dat meſſal
Opten ſtouten Hanibal;
Want hi lieter vp dat velt
viij^{m}· man te doot ghevelt /
Eñ moeſte dor noot woch ſtriken /
Eñ in ſine tenten wiken.
Dit lach hem in therte ſware;
Maer daer na ten naeſten jare
Alſten nieuwen gerſe quam
Elkerlijc ſijn here nam:
Marcellus ende Hanibal.
Daer wart af geſleghen al
Marcellus met ſinen here;
Want Hanibal vantſe in cleenre were /

Alſo nauwe adde hijs belaghet /
Dit was te Rome ſere geclaghet.
Cypio die / met groter cracht /
In dat lant van Spaengen vacht
Optie Heren van Affrike /
Slonch vten lande vromelike
Haſdruballe / in eenen ſtride /
Die was van Hanibals zide.
Daer toe wan hi ·lxxx· ſteden /
Diemen hem ſom vp gaf met vreden /
Eñ ſom wanhiſe met gewelt.
Al dat lant / plein eñ velt /
Vanden berghe / die heeten Pyrene /
Die Spaengen eñ Gaſcoengen gemene
In tween deelen / alſemeñ weet /
(Ic waent nv Porchiſers heet.)
Heuet hi gewonnen / eñ beſet /
Eñ gebrocht ter Roemſcer wet /
Eñ ſettem weder in dat keren
Te Rome waertſ met groter eren.

Hoe Cypio in Affrike voer. XXXVI.

Alſe Cypio te Rome quam /
Die gemeene raet daer nam
Hem eñ Liuius eñ Craſſus
Te raetſmanne / het ſtont hē dus /
So dat Cypio gaf den raet /
Datmen Haniballe Ytalen laet /
Eñ men in Affrike vare /
Eñ men die lande alſo verſware /
Dattem aldus / hoe dat gaet /
Niemen van daer in ſtaden en ſtaet
Dus ſal emmer ſijn here dwinen /
Eñ hem ſal vernopen der pinen;
So dat ſi volgeden in deſen doene /
Eñ ſenden in Affrike Cypioene.

Daer beſtont hi harde vromelike
Hamonne den Prince van Affrike/
Eñ ſloughene doot in enen ſtride.
Sijn here wart gheſpaerſet wide/
Som gheſleghen/ ſom ghevaen/
Som geiaget/ ſom ommeʒ gedaen.
lx. duſent bleuere doot
Indien ſeluen wighe groot
Van den Heren van Affrike.
M' en gheviel niet deſer gelike
Den ghenen/ die in Rome bleuen;
Want ſi hebben hem verheuen
Anderwaerf vp Haniballe.
Cempronius met ongevalle
Die houet man was vander ſchare/
Die verloos vele eñ ſware;
Want ſi ebben tfelt begeven/
Eñ worden jndie ſtat gedreuen.
Maer Cypio was die dorreet
Affrike/ dat ſere eſ breet/
Eñ waer ſo hi verhorde mare/
Dat enech here verſament ware/
Daer wart ſette hi ſine vaert.
So dat hem ontboden waert
Dat Haſdrubal/ die Keyſer ware
Van Cartago/ eñ menege ſcare
Hadde verſament groot here/
Eñ mettem was indie were
Sifax van Nvmidia/
Sypio trac hem ſnachtſ na/
Eñ heuet die logen in beeden heren
Ontſteken daer ter eerſter weren.
Die Numidiene entie Affriken/
Alſi ſagen den brant bliken/
Bewaenden hem niet van vianden/
Eñ liepen tſier bluſſcen te handen/
Ongewapent eñ bloot/
Daer ſloughenſe die Romeine doot.

In beeden heren altehant
Onder verſleghen eñ verbrant
Lieten ſire ·lxm· man/
Eñ ·vm· ghevaen nochtan.
Die Here Siſax eñ Haſdrubal
Waren daerna verbornen al/
So dat elc nauwelike ontflo.
Haſdrubal quam te Carthago/
Als een droeue keyſer ontreeden;
Doch verſaemde ſi daer ter ſteden
Hi eñ Siſax echt groot here/
Eñ quamen vp Cypioene ter were.
Cypio hadde mettem ·ij· Heren/
Orlogers van groter eeren/
Maſſimiſſa eñ Lelyus/
Eñ quamen ter were daer aldus/
Eñ wonnen den wijch/ eñ ſconfierdent al
Siſax eñ Haſdrubal.
Lelyus eñ Maſſimiſſa
Volgeden Siſaxe na/
Eñ ebbene al daer gevaen.
Dat ander volc dat wart ondaen/
Eñ volgheden met ſcepe in Creta.
Hem volgeden Maſſimiſſa/
Dieſe onder dede alle/ ende vinc
Siſaxe/ den wiſen Coninc/
Sendde Cypio te Rome ghevaen
Eñ Lelyuſe/ eñ/ ſonder waen/
Menegen riken priſoniere
Eñ meneghen roof rike eñ diere.

Hoe Cartago Haniballe ontboot. XXXVII.

Carthago/ die rike ſtede/
Die/ om der werelt mogenthede/
Jegen die Romeine ſtreet/
Siet dat hare onſiene ſteet.

Die ſenaturen ginghen te rade /
Eñ ontboden / al waeſt te ſpade /
Haniballe / dat hi quame /
Eñ waer ter ſtede name.
Daer mochtmen ſien den groten Here /
Beſwaert van rouwen harde ſere /
Weenen / eñ claghen alſo ſwale /
Dat hi rumen moeſte Ytale.
Die hem volghen niet en woude /
Alſe hi Ytalen rumen ſoude /
Eñ van danen was gheboren /
Dien dedi doden / alſe wijt horen.
Ten zeile ginc hi ſere veruaert /
Eñ voer t'Afferike waert.
Alſe hi den lande waent weſen bi /
Eenen clemmere ſo hiet hi
Opten maſt gaen / eñ hi hiet
Hem ſeggen / wat lande hi ſiet.
Dander riep daer neder af /
Ic ſie een te broken graf.
Haniballe meſquam dit wort /
Eñ keerde tſeil / eñ voer vort
In eene hauene daer ter ſtede /
Daer hi ſijn volc ayſieren dede /
Eñ daer naer / alſt quam alſo /
Trac hi binnen Cartago.
xxvj. jaren / alſe wi leſen /
Haddi wt Cartago geweſen;
Want hi jonc met ſiere moeder
Daer vte voer eñ Mago / ſijn broeder.

Hoe Cypio Haniballe verwan. XXXVIII.

Hanibal / na deſen doene /
Die ontboot an Cypioene /
Dat hi mettem wilde ſpreken
Sonder eeneghe loſe treken.

Men ſwoer dit ſo in beeden ziden/
Datter elc wel toe mochte tiden.
Daer mochtmen ſien ·ij· grote Heren
Hem jegenlijc tanderen waert keren/
Eñ wonderlijc met fieren ogen
Elc anderen ſijn ghelaet toghen/
Eñ ſpreken menech hoge wort.
Die paps die en ginc niet vort;
Want elkerlijc was ſo coene/
Niemen en wilde onſcone ſoene.
Dus moeſten ſi ſceden ſonder vrede/
Te wighe ſetten ſi hem bede
Met groter macht eñ wiſelike;
Want elc was ſijn ſinnes rike.
Daer vachtmen lange ſere eñ vele/
Noch in ghenen nijtſpele
Ne was met wapenen bet gedaen/
Al was ſulc wijch ſonder waen/
Daer meer volcſ in was verſleghen;
Doch wart meeſter des zeghen
Cypio metten Romeheren.
Die Cartagiene met onneren
Verloren ·xx· duſent man.
Eñ ·v· hondert daer toe nochtan.
lxxx· elpendieren groot
Waren ſom ghevaen/ ſom doot.
Hanibal/ die met alre macht/
Eñ met alre wijſheit vacht/
Met eere cleenre menechte ontflo
Indie ſtad van Caerthaga/
Midſ dordie vianden eñ dorden ſtrijt/
Alſe die noch andere viande ontbijt.
Teerſten dat hi quam jnde port/
Quamen die ſenaturen vort/
Eñ ſijn te rade gegaen/
Wat ſi beſt mogen ane gaen.
Hanibal die ſeghet wel:
Hine weet anders ontſet geen el/

Dat

Dan men ſouke pays eñ vrede
Tuſſcen Rome en hare ſtede.
Eñ Cypio die ſendde mare
Te Rome daer af al openbare;
Wat den ſenaturen beſt dochte/
Weder men paijs wilde / of dat men vochte?
Sodat biden ſenaturen
Pays gemaect was d'ter vren/
Eñ omden ſtouten Cypioene/
Die omdie eere vandien doene/
Dat hi Affrike eeſt ondergedaen/
Hiet hi Cypio die Affricaen.
Doe die pays e tie vrede
Was beſproken daer ter ſtede/
Heuet Affricanus Cypio
Ghenomen die ſcepe van Cartago/
Groot eñ ſtaerc ·v· hondert eñ mee/
Eñ deedſe voeren indie zee
Vor die porte/ eñ ſtac tehant
In die ſcepe eenen brant/
Eñ berndeſe/ daer ſi toe ſaghen.
Doe voer hi in ghenen daghen
In Cartago met groter eeren/
Alſe die Here was vanden Heren/
Eñ men ontfinc den edelen man/
Alſe den Prence/ diet al verwan.
Dit grote orloghe/ eñ dit ſtriden
Gheſciede in Philopaters tiden/
Die Coninc in Egypten was/
Alſic hier voren gewouch das/
Die iegeñ den groten vacht
Antyochus met ſire cracht.

Van Ephifanes van Egypten. XXXIX.

Philopater Tholomeus
Regneerde/ wi leſent dus/

In Egypten ·xvij· jaer.
Naer hem ſijn ſone/ wet vorwaer/
Tholomeus Ephiphanes
xiiij· jaer/ wi leſent des.
Plautus was in ſinen daghen/
Die maecte vele ſcoenre ſaghen/
Daermen nu hier af ſal noemen
Van ſinen ſproken/ van ſinen bloemen.
Ghelt es ſake eñ houet
Van alre ſorghen/ des gelouet.
Wiltu geheert ſijn in dinen liue/
So wandele altoos onder die keytiue.
Dune ſoutſ genen ſot te vriende beiagen;
Wantmen mach bet vanden ſot verdragen/
Dat hi hem onheimelijc ſi/
Dan die hem dicken ware bi.
Menech man eſ in ſijn lijf
Sonderlinghe eñ keytijf.
Dje niene gedoghet openbare/
Dat iemene ſine ghelike ware/
Hi verſmaet ſinen onderſaten/
Die bouen hem ſijn moetti haten/
Eñ verſmaden dorperlike/
Entie oec ſijn ſine gelike/
Mettem en can ſake en gheen
Niet gedraghen ouer een.
Indes Ephifanes tiden
Begonſte dalen eñ liden/
Dat Alexanders wilen was ſcone/
Dat rike van Machedone/
Dat Alexander ſo adde verheuen/
So dat ſi den Romeinen geven
Hare ſteden indie hant/
Eñ ſiſe ſonder enegen bant
Vrilike hilden/ eñ ſaten.
Hieromme was ſo vtermaten
In Grieken die bliſcap groot/
Dat noint man ſach deſ genoot.

Van-

Vanden Gallen enten Romeinen. XL.

In deſen tiden quamen die van Gallen
Met crachte ouer berch geuallen /
Om tRoemſce rike te verſlane /
Eñ verloren te Meilane
x. duſent man in enen ſtrijt.
Doe quamen ſi teere ander tijt
Optie Romeinen aldaer int lant /
Eñ lieten ligghen daer int zant
x lm. man / vp dat velt /
Eñ ſi ſloughen af met gewelt
Dien Romeinen .vm. man.
Nochtoe lach den Romeinen an
Anthyocus / die in Surien
Hem hilt met ſire partien ;
Want Hanibal was an hem comen /
Eñ haddene te hulpen genomen.
So dat die Romeinen vernamen /
Eñ ſi teenen rade quamen /
Eñ coren ieghen Haniballe /
In auenturen eñ in geualle /
Anders niemen in ghenen daghen /
Dan Scypioene eñ ſine maghen.
So dat men nam te rade do
Eenen Lucius Cypio /
Affricaen die was ſijn broeder /
Die ouder was eñ vroeder ;
Maer Rome en wilde nẽmere
Dat een man te lange ware Here.
Om dat ſo namen ſi deſe twee /
So dat ſi wilden dat emmermee
Antyochus daer omme dinke /
Eiſt / dat Hanibal iet ſcinke
Dattie ſtoute Scypioene
Den dranc ſijn tontſane coene.

Deſe

Deſe voeren in Surien
Met ·lxxx· ſcepen eñ hare pertijen /
Datmen hiet gedecte ſcepe /
Eñ met groten ridderſcepe
Al daer was Sypio Affricaen.
Boden gheſent / eñ ontfaen
Van Antyochus den groten /
Eerlike met ſinen genoten /
Eñ alſemen om pays ſpreken ſal
So quam ghinder Hanibal /
Die ſijn ſpel hadde verloren
Jeghen Sypioene te voren.
Daer wies die fierheit eñ de nijt
Alſo / dat in ghere tijt
Dat perlement te nieute quam /
Eñ Affricaen orlof nam /
Eñ voer weder toten ſinen.
Antyochus ſiet / dat ſijn pinen
Jeghen die Romeinen niet en dochte /
Eñ verdroughet ſware eñ onſochte /
Eñ voer in Perſen naer das /
Aldaer hi verſleghen was /
Alſomen hier te voren ſcreef.
Der Romeine ſcare / die int lant bleef /
Wonnen die eylande in de Zuntzee /
Was Haniballe wel oft wee.

Hoe Theodorus Gods tempel wilde rouen. XLI.

Int ·xvij· de jaer / merket des /
Dat Tholomeus Ephiſanes
In Egypten drouch die crone /
Staerf Antyochus onſcone.
Na hem Selencus / ſijn ſone /
Die ſo nam na hem die crone /
Eñ was Coninc in Aſya
xij· jaer / noch verre noch na

Eñ

Ne was aerger/ dan hi was.
In ſinen tiden / alſict las /
Sendi in Iheruſalem
Helyodorus / eñ hiet hem /
Dat hi den tempel rouen ſoude
Van ſeluere / van ſcatte eñ van goude.
Hi voer doen ſijns Heren wort /
Eñ alſe hi terden ſoude bet vort
Inden tempel / omden ſcat /
Gaf hem dingel Godſ enen plat /
Dat hi daer door ter neder lach.
Alſt Grimas / die Biſſcop / ſach /
Verbat hi onſen Here das /
Dat hi vp ſtont / eñ genas /
Eñ keerde te ſinen Here thant /
Eñ ſeide: heueſtu enegen viant /
Sentene omden heilegen ſcat /
Nemmermeer onteerſtune bat.
In deſen tiden ghevielt dus /
Dat Lucius Emilius
Van Rome was in Spaengen geſent /
Eñ hi eñ al ſijn here gheſcent
Van den Spanyoelen / eñ al verſleghen.
Doe ſenden die Romeinen d' jegen
Lucius Belius / die bleef doot
Bi Meilanen. Clene no groot
Sone ontginc der auenture /
Deſe mort daden die Lygure.
Het ware al verholen bleuen;
M' dat die van Maerſcaelie ſcreuen
Den Romeinen deſe niemare.
Ter ſeluer tijt nam ene ſcare
Vanden Romeinen een hiet Fuluius /
Eñ voer die Grieken dwingen dus.
Die Gallen Grieken / die ſtoutelike
Streden vpden Roemſcen rike /
Si waren te ſamen ghetoghen
Op Olympen / den berch hoghe /

Met

Met wiue eñ met kindere mede.
Hi ſochtſe daer ter hoger ſtede ;
Maer met ſteene eñ met geſcote
So quetſten ſi die Roemſce rote
Sere van bouen nederwaert ;
Doch die Romeinen metter vaert
Worden mettem deſ ſtrijtſ gemene /
Eñ ſloeghere onder / groot eñ cleene /
xl· duſent man te doot.
Die Romeine haer ſcade groot
Ghedochtem vanden Lyguren /
Eñ ſenden daer ter ſeluer vren
Marcus / met enen groten here /
Die verloes daer in die were
iiij^{m}· man / eñ moeſte wiken
Indie tenten / eñ ſo ontſtriken.

Hanibal deſ fieren doot. XLII.

Hier binnen / dat dit gheſciede /
Eeſcheden die Roemſche liede
Haniballe / die in Surien
Orloghede met ſire paertien /
Dat die hem vp gheuen ſoude /
Eñ want hijs niet doen en woude /
So moeſti Surien begheuen /
Eñ es in Creta verdreuen /
Daer hi langhe lach in vreden.
So dat hi vernam daer ter ſteden
Dat menne haette omme dat ;
Want hi hadden ſo groten ſcat /
Doe maecti vaſte vate dare /
Alſe offere ſijn ſcat in ware /
Daer dedi bli in ouer gout /
Dat dedi draghen met gewout

In

Vs. 15. bli ouer gout.] d. i. *loot voor goud.* Blij / blye

Inden tempel vrouwe Dyanen.
Dus dedi der ſtede wanen /
Dat hi leide in hare were
Sinen ſcat eñ ſine lijſnere;
Maer hi dedi beelden maken /
Entie hol omme die ſaken /
Dat hire in ghoot al ſijn gout /
Eñ ſo henen om ſijn behout
Toten Coninc van Bytine /
Die orloghe groet eñ pine
Hadde ieghen den Cō· Eumene /
Die in Ponten waſ Here niet cleene.
Prucias / Coninc van Bithine /
Adde verloren entie ſine
Eenen volcwijch vp dat lant.
Doe riet hem Hanibal te hant /
Dat hi met ſcepe vechten ſoude;
Want hi hem zeghe belouen woude.
Hanibal hadde veel vtermaten
Serpenten in erdinen vaten /
Die dedi werpen met handen
In die ſcepe der vianden /
Die teerſten maecten hare ghile /
Om ſule orloghe / om ſulke pile;
Maer doen ſi hem ommetrent
In haer ſcepe ſo menech ſerpent
Sagen / vloen ſi woch te handen /
Eñ weken daer den vianden.
Te Romen quam mare van deſen /
Sine wilden nieweren laten weſen
Haniballe eñ ſendden dare
Ridderſcap / eñ grote ſcare /

Dje

blye is by KILIAEN lood *plumbum*. Zie WACHTER in BLEY. VINCENTIUS MS. f. 126. c. *amphoras* plumbo *plenas in templo Dyane* —— *depoſuit. Vertal. in onrijm* f. 117. c *eñ hier om goet hi ſommighe vaten vol loots.*

Die deſe Coningen vercoenen ſouden /
Wouden ſi oft en wouden /
Eñ Haniballe vpdoen gheuen /
Ofte vaen / oft nemen tleuen.
Doe Hanibal vernam die mare/
Nam hi venijn al openbare /
Eñ endere mede / als een keytijf /
Sinen toren eñ oec ſijn lijf.
Dus ſo ſtaerf die grote here /
Die meneghe ſware onneere
Eerſt dede den Roemſcen rike /
Die wilen gheweldichlike
Vanden Roemſchen lachamen
Ouer dammede mede tſamen
Gello / eene ſtaerke riviere /
Eñ dede / in diere maniere /
Sijn here daer ouer varen /
Met groter ouermoet te waren.

Deſ ſtoutſ Cypioens doot. XLIII.

Haniballe eiſt dus vergaen.
Den ſtouten / vromen Affricaen /
Hi diene eerſt onder dede /
Eñ tlant van Rome ſuuerde mede /
Sine vianden ſi beniden
Sijn welvaren eñ ſijn ſtriden /
Eñ wrougedene vorde ſenature /
So dat hi wart indier hure
Ghebannen van Rome / vter ſtat /
In een ſtedekijn / dat bet af ſat /
Wart hi gheſent / dat hiet Lincherne /
Daer hi / ſinen vrienden te ſcerne /
Henet gehent daer ſijn leuen.
In ſijn graf ſo was beſcreuen /
Alſo alſe hijt ſelue hiet:
Onhoueſch lant gedincti niet /

Dat

Dat ic di met minen liue
Verloſte / alſtu / keytiue!
Onder voeten laghes in wene /
Dune hadſ ſelues niet de vene.
Dit was in Tholomeus daghen
Ephiſanes / daer wi af ſaghen /
Die ·xxiiij· jaer drouch crone
Int lant van Egypten ſcone /
Eñ gedoot was met venine.
Naer hem quam die ſóne ſine /
Filometor Tholomeus /
Eñ was Cō· / wi leſent dus /
In Egypten ·xxxv· jaer.
In ſijn vijfte / wet vorwaer /
So wart Cō· in Surien
Eñ in Azien / met ſire partien /
Antiochus Ephiſanes /
Die broeder was / gelouet des /
Zelencus / die hier voren ſtaet.
Deſe was ſtout eñ ſere quaet
Eñ hadde te Rome gyſel geweſen /
Alſe wi hier te voren leſen.
Sijn vader / die grote Antyochuſ /
Dje gauene te ghyſele aldus /
Doe hi pays van ſinen ſaken
Jeghen Rome moeſte maken.
Dit was die ſelue Antyochus /
Daer jegen Judas Machabeus
Eñ Mathatias / ſijn vader /
Jeghen vochten beede gader /
Daer ghi die wighe af van deſen
Hier naer wel ſult horen leſen.

Van Anthyocus Ephiſanes XLIIII.

Anthyocus Ephiſanes /
Alſ hi Coninc worden es /

Da Wil

Wildi winnen Egypten lant/
Eñ gheviel/ alſict bevant/
Datmen te Jheruſalem ſach
xl· daghen/ op elken dach/
Ridders ſtriden indie lucht
Nu indie jacht/ nu indie vlucht/
Beede met ſwerden eñ met ſperen/
Nu ſlaen/ nu vlien/ nu hem verweeren.
Hier omme was die ſtat veruaert/
Antyochus ſette ſine vaert
In Egypten. Alſe hi daer quam
Eñ hi die waerheit vernam;
Want het hem was doen weten/
Dat die meeſte waren beſeten
t'Alexandrien/ eñ/ alſict las/
So quam daer Marcus Popilius Leuas/
(Deſe drie namen was een man)
Eñ gheboot den Coninc dan/
Dat hi Egypten rumen ſoude/
Eñ alſene Anthyocus cuſſen woude
In vriendſcepen/ alſemen doe plach/
Sprac hi: dat weſen niet en mach/
Voer dat hi ter vriendſcap quame
Van Rome; want et ware blame.
Doen ſeidi hem aldaer ter uren
Den willen vanden ſenaturen.
Alſe Anthyocus van deſer dinc
Met ſinen vrienden te rade ginc/
Entie raet een deel lanc was/
Marcus Popilius Leuas
Hadde eene roede in die hant/
Eñ maecte eenen rinc thant
Omtrent den Cõ· enten raet/
Eñ hiet dat niemene wt en gaet
Eer hi antworde/ daer ter ſtede/
Den ſenaturen ſtrijt of vrede.
Doe was Anthyocus veruaert/
Eñ ſprac; nadien dat aldus vaert/

Eñ

Eñ het willen die ſenature /
Wi willen pays nv ter vre.
Dus liet hi Egypten lant /
Eñ es ghevaren altehant
In Jheruſalem / eñ heeft gerouet
Tfolc / dat aen Gode ghelouet /
Enten tempel / eñ altehant
Keerdi dus weder in ſijn lant.

Hoe Anthyocus rouede Jheruſalem. XLV.

Waer naer ſo bedochti hem /
Dat die van Jheruſalem
Eenen andren Here mochten ontfaen /
Eñ quam / eñ heuet die ſtat beuaen /
Eñ ſlorghere in ·lxxxm· man /
Eñ vercochtere oec nochtan
·xlm· in meneghere ſtat /
Eñ nam aldes tempels ſcat /
Eñ hiet / eñ ſeide: dat hi woude /
Dat men Jupiter anebeden ſoude.
In deſen tiden verloos ſcone
Tlant van Machedone die crone /
Daer Alexander in was geboren /
Die allen Heren ginc te voren /
Eñ meer dan anderalf hondert jaer
Naer hem ſtont / telt ons twaer;
Want een / hiet Perſes / van ſinen geſlachte /
Hilt Machedone met machte /
Eñ hadde volc / hieten Baſterne /
Die met roue hem generden gerne /
Alſo dat ſi hem dies ghetrouwen /
Dat ſi ouer der Dunouwen /
Die int lant van Hyſter gheet /
Rouen willen varen ghereet /
Op dat ſoe doe was vervroren.
Alſe ſi vpt ijs waren die doren /

Scorde die riviere ontwee/
Daer hadde menech harde wee;
Want al na doot bleef cleen eñ groot/
Dan ſomich een/ die ontſcoot/
Die quamen met geſcorden liue
Vten yſe/ alſe keytiue.
Te deſen tiden begonden mede
Die Romeine hare mogenthede
Te toghene vp Machedone.
Perſes/ die daer drouch crone/
Nam te helpen ieghen die Romane
Die Sordiſen/ die Hyſtoriane/
Entie Deenen/ entie Gallen.
Die Deenen waren/ horen wi callen/
Sonder lantſcap volc geheeten/
Eñ gheboren vanden Geten/
Diemen ſidert Goten hiet/
Daermen wonder hier na af ziet.
Deſe Deenen hadden do
Eenen Heere/ hiet Orolo/
Eñ hadden enen wijch verloren
Vptie Baſterne/ alſe wijt horen.
Dit dede hem haer Cj. voeten/
Eñ moeſten haer hooft ten vrouwen voeten/
Alſi ſliepen leggen neder/
Tote dat ſi verwonnen weder
Wijch met haerre vromichede/
Eñ haren wiuen dienen mede.

Hoe trike endde van Machedone. XLVI.

Van Rome quam die raet aldus/
Dat daer Paulus Emelius
Ghecoren was den ſtrijt tontfane/
Eñ vp Machedone te gane.
Alſe hi hier toe was ghenomen/
Eñ hi daer thuus es comen

Quam

Quam hem ſijn dochter te gemoete /
Eñ hi cuſſedſe met gegroete /
Eñ vernamſe in ſinne zware.
Doe vragedi / wat haer ware?
Soe ſeide: Perſſe / mijn hondekijn /
Eſ doot / dat was die feeſte mijn.
Paulus quam thant inden moet /
Dattem die boetſcap ware goet
Eñ was in hope vort alle weghe /
Dat het meende ſinen zeghe
Van Perſes van Machedone /
Des avondſ vorden wighe ſcone
Verwoer die mane. Doe ſeide tfolc al:
Dat het meende dongheval /
Dat dat Griexe rike ſoude inden /
Entie Romeine ſoudent ſcinden.
Die wijch was vpten naeſten dach
Daer was geſlegen menech ſlach.
M' Marcus Cato Euaters ſone
Wan den prijs / eñ was die gone /
Die midſ onder die viande vacht /
So dattene vellede die cracht
Vanden orſſe / die ridder goet
Vacht alſe een leeu te voet /
Eñ hi was al omme beſtaen:
Men riep vp hem / men ginckē ſlaen
Daer waende ſine te ſticken houwen.
Men mochte daer dorſteken ſcouwen
Menech ors eñ menech man.
Alſe al there dus vp hem ran /
Ten leſten ſlouch hi enen groten
Vpten helm vandien genoten /
En tſwert ontſpranc hem vten handen /
Inden trop vanden vianden.
Doe decti hem metten ſchilde /
Der vuuſt ſlage was hi milde /
Eñ brac dus der viande zwerde /
Eñ nam tſine / daer tlach vp derde /

Daer ane ſagen bede die ſcaren /
Eñ eſ den vianden dus ontfaren /
Sere meſmaect eñ ghewont.
Sine ſtoutheit gaf daer ter ſtont
Den Romeinen daer den zeghe.
Perſſes die Cõ· vloe en weghe
Eñ Gneus Octavius volgede naer /
Eñ vinghene al vliende daer
Met Phillippe eñ Alexander /
Sine twee ſonen eñ menech ander.
Oroſius ſpreect / daer bleuen dan
Indien wijch ·xx· duſent man.

Van Mathatias eñ ſinen kinden. XLVII.

Dit gheviel int ·xij· ſte jaer /
Dat Filometor / wet vorwaer /
In Egypten Cõ· was /
Eñ int ·viij· ſte jaer / alſict las /
Dat Anthyocus Ephifaen
Die crone van Azien adde ontfaen /
Eñ vanden lande van Zurien.
Deſe Anthyocus eñ ſine partien
Wart biden Romeinen verdreuen
Vte Egypten / alſ wi eer ſcreuen /
Eñ maecte grote mort
In Iheruſalem / als ghi eerſt hort /
Eñ wilde aldie Iueden dwinghen /
Dat ſi heidijnſcap ontfinghen ;
Maer Mathatias eñ ſine kinder
Weder ſtonden ſine machte ginder /
Eñ ſloughen ſine Bailliuwe doot,
An hem ſo viel menechte groot /
Dis eer wilden laten tleuen /
Dan ons Heren wet begeven.
·j· jaer hilt Mathatias vogedie
Ouer die Ioedſche paertie /

Eñ

Eñ ſtaerf heilechlike. Na tgone
Wart Judas Machabeus / ſijn ſone /
Biſſcop eñ Hertoghe gheſet
Ouer aldie Joedſche wet.
Deſe ſlouch Appoloniſe doot /
Die Hertoghe was eñ Here groot
Ouer die Samaritane /
Eñ wan ſijn ſwert / eñ vort ane
Vacht hire mede al ſijn leuen.
  Seron heuet hem oec verheuen /
Die Hertoghe van neder Surien /
Dien ſlouch hi met ſire partijen.
Beede Gorgien eñ Liſien /
Die van Anthyocus partijen
Hertoghen waren / quamen hem jegen /
Die heuet hi vten lande geſlegen.
Ons Heren tempel maecti reine /
Dien die heidine ghemeine
Ontreent adden achter een ·iij· jaer /
Eñ maecter eene feeſte daer.
  Thimoteus hi oec verwan /
Die vp hem brochte menegen man
Van Amon / daer hi af was Here.
Meneghe wt nemende ere
Gheviel hem / die hier niet en ſtaet;
Hi was der Jueden toeverlaet.

Anthyocus Ephiſanes doot. XLVIII.

Hier binnen Anthyocus Ephiſaen
Heuet verhort eñ verſtaen /
Dat in Perſen ·i· tempel ware
So rike. Om dus dane mare
Wille hire varen / eñ nemen tgout;
Maer men verdreuene met gewout.
Sodat hi keerde met ſcanden /
Mettien quam hem mare te handen /

Hoe Judas Machabeus ſijn here
Verſleghen adde met groter were.
Doe voer hi henen / eñ vermat hem
Te deſtruweerne Iheruſalem.
Alſe hi hem vermat dit doen /
Quam hem ane dat torſioen /
Eñ vt ſinen vleeſche mede
Cropen wormen te meneger ſtede /
So ſere hi ſtinkende wart mede.
Doe bekendi ſine cranchede /
Eñ ſeide: hets recht / ſonder waen /
Datdie menſche ſi onderdaen
Gode / die es bouen al.
Hi belouet / dat hi ſal
Die Jueden vrijen / mach hi ontgaen /
Eñ Juedſche wet ſelue ontfaen /
Eñ ſcreef den Jueden houeſce brieue /
Eñ bat / dat ſi / doer ſine lieue /
Sinen ſone waren hout.
Anthyocus / die niet was out /
Al quellende verloos hi tlijf
Indie montaenge / als een keytijf.
Liſias verhorde deſe mare /
Eñ maecte Coninc dare
Anthyocus / ſinen Heren ſone.
Twee jaer regneerde die ghone
In Azien eñ in Surien.
Int ·xvi· de / horen wi lijen /
Was / dat Filometor was
In Egypten Coninc / alſict las.

Judas Machabeus ſtrijt. XLIX.

Anthyocus Ephiſanes
Nam ende aldus / eñ ſijn ſone es
Cō· gemaect in ſine ſtede /
Die Anthyocus hiet / eñ mede

En

Eupator te ſine toe namen.
Ane hem quade Jueden quamen
Die clagheden ſere / alſict las /
Ouer Machabeus Judas.
Doe quam hi vp hem met groter were
Cm. voetgangers int here /
Eñ .xx. duſent ridderen fiere /
Eñ .xxxii. elpendiere:
Elc dier hadde .m. man te voet
Gewapent / die dat dier behoet /
En .v. hondert ridderen mede.
Dus quam hi voer ene ſtede /
Hiet Betſura / die hi beſat /
Bi Jheruſalem / der ſtat:
Sijn here quam in tween geſcaert /
Die eene paertie ſette hare ter vaert:
Optie berghen eñ indien dale
Trac die andere gewapijnt wale.
Judas quam hem te gemoete
Met lettel volx / met felre groete /
Eñ ſlouch hem af .vic. man.
Eleazarus ſach dit an /
Judas broeder / een elpendier
Sere groot / ſtaerc eñ fier /
Dat alre meeſte vander ſcare /
Eñ peinſde / dat die Cō. daer ware.
Dordie vianden hi daertoe brac /
Van onder hi die beeſte ſtac
Inden buke / eñ ſoe vel;
Daer bleef hi mede alſo wel.
Doe trac Judas ouer zide.
Hi entie ſine weken vten ſtride
Alſe die achter was gedreuen /
Betſura wart vp gegheuen.
Anthyocus die traect an hem /
Eñ belach Jheruſalem.
Maer Lyſias verhorde mare
Dat int lant comen ware

Philip / die was daer de Cō· ſtaerf /
Eñ hi pijnde eñ verwaerf /
Om ſouerein vanden houe tſine.
Ten Coninc ſeidi: verlorne pine
Eiſt / dat wi doen vor deſe ſtede /
Gheuen wi deſen lieden vrede /
Eñ laettem pleghen haerre wet.
Dit was beſworen eñ gheſet
Vanden Cō· entie daer waren.
Doe lietmen indie ſtede varen;
Maer te hant brac hi ſijn ſpreken /
Eñ dede des muurs vele breken /
Eñ voer t'Antyochen daer naer /
Eñ vant Phillips here daer /
Eñ wan met crachte die ſtat.
Onlanghe leuede hi na dat.

Van Demetrius eñ Machabeus. L.

Van Romen quam Sylencus ſone
Tien tiden / eñ horde tgone /
Dat Ephifaen / ſijn oem / ware doot /
Diene vten riken vercroot.
Dymetrius was hi ghenant /
Teerſten dat hi quam int lant ;
Want hi was vanden oudſten ore /
Ghauen hem die Heren die chore /
Eñ vingen Eupator Anthyocus
Eñ Liſias ; maer Demetrius
Hi ſeide : hine wildere niet ſien.
Doe ſloughen ſiſe mettien /
Eñ Demetrius die ſat
Coninc in ſijns vaders ſtat.
Doe quamen quade liede eñ fel
Vten volke van Iſrael
An Dymetriuſe / eñ ſpraken
Van Iudas loghenlike ſaken

Met hare hoeſtman Alchimus,
Hem gelouede Dymetrius ;
Eñ Alchimus ontfinc van hem
Biſſcopdoem van Iheruſalem.
Op Iudaſe ſenddi dor des
Met eenen here een / hiet Bachideſ /
Diene ſetten ſoude indie macht.
Si quamen daer / eñ daden cracht /
Eñ ſloughenre doot · lx · man.
Iudas dit horen began
Dat Bachides wech es gevarẽ /
Eñ hadde tlant heeten beware
Alchimus in ghenen tiden /
Optie heidinen liet hi ſijn ſtriden ·
Eñ ſlouch die Iueden vernoyert.
Alchimus merct / eñ viſiert /
Dat hi hem altoes op genen dach
Iegen Iudaſe verweren mach /
Eñ claget den Cō · dien torment.
Die Cō · heuet mettem gheſent
Nichanorre / omme te doene wrake,
Iudas gemoettene ſonder ſprake /
Eñ vacht op hem met gewelt.
Nichanor wan op hem tſelt /
Eñ Iudas die weec mede
Te Iheruſalem / indie ſtede /
Eñ van danen in Samaria.
Nicanor die volgedem na
Met eenen onghetelden here.
Iudas die ſette hem ter were;
Want God hadden nachtſ getrooſt
In drome / dat hi ſoude ſijn verlooſt /
Eñ hiermede trooſti ſine ſcaren
Die vervaert eñ lettel waren /
Entie heren vielen te ſamen.
Daer ſlouch hi hē af in Gods namen
· xxxm · man optie ſtede
Enten Here Nycanorre mede,

Des

Deſen dach van deſen zeghe
Vierdemen ſint alle weghe.

Van Terencius eñ ſine ſproken. LI.

In den tiden van deſen Metrius
Was te Romen een Terentius/
Die van Carthago was geboren/
Ghevaen/ alſe die ſtede was verloren/
Eñ om die wijſheit van ſinen zinne/
Dat eigijndoem/ d' hi was inne/
Was hem gequijt/ eñ af te broken.
Hort hier van ſinen wiſen ſproken.
Smeeken dat mach vriende maken/
Haetſcap coemt van waerre ſpraken.
Elc menſche haette in ſinen zeden
Weelde eñ ledichheden.
Leere die wile/ dat di mach geſcien/
Sone mach di niet dijn wille ontflien.
Hout vpdie ſpiſe entien wijn/
Dijns vleeſch luxurie ſal te minder ſijn.
Alt volc es wel naer indien/
Dat ſi nauwere vele ſien
An andere lieden hare ſmette/
Dan ſi doen haer ſelucs lette.
Scaerp recht ſonder goeden raet
Eſ dicken dorperlike daet.
Niet eſ te doene ſo lichte/ datſ waer/
Doeſtut node/ en ſi di ſwaer.
Ennes dit niet ongeval eñ quaet
Te gevene enen anderen raet/
Eñ du di no clene no groot
Ne coens ghehelpen vter noot.
Een ſot es gerne ongerecht/
Hi waent/ dat niet goet ſi echt

Son-

Vs. 1. Metrius] Lees Demetrius.

Sonder dat hi ſelue doet.
Een out woort eſ dit eñ goet/
Vriende dinc groot eñ cleene/
Die es talre tijt ghemeene.
Ghelt verlieſen te tijt eñ te ſtede/
Eſ ſomwile waſdoem eñ wijſhede.
Gevroeden es naden zinne mijn
Niet dinghen/ die vor doghen ſijn/
Te bekenne/ eñ te beſiene;
Maer dat langhe es te geſciene.
Meeſt alle wiue diemen vint/
Sijn ghemaniert na dat kint.
Welken tijt ſo di eene auenture
Te ghevoughe es ter cure/
So eiſt noot/ dat ghi v beſiet;
Wat ghi ſult doen/ alſe v meſſciet.
Alſe menech houet/ alſe menege ſede/
Eñ alſo menech zin daer mede
Men can niet ſo goet gheleeren/
Men en maget in quade verkeeren.

Van Machabeus, entie na hem quamen. LII.

Dat Joedſche rike lach ter neder
Langhe eert vp hief weder
Biden Machabeus Judas;
Want ſidert dat ghewonnen was
Vanden Here van Babylone/
Waeſt oint ſint onder die heidijnſce crone.
Maer nv hebbe die Jueden gecoren
Judas/ alſict ſeide te voren/
Biſſcop te ſine eñ Hertoghe.
Drie jaer waeſt deſe Prince hoghe.
Na hem waeſt ·xix· jaer
Jonathas/ ſijn broeder/ datſ waer/
Na Jonathas hilt Symoen/
Sijn broeder/ ·viij· jaer dat doen.

Doe Symoens ſone Jan Yrcaen
·xxv· jaer / ſonder waen.
Doe Ariſtobulus entie ghone
Hadde gheſijn Jonathas ſone /
Hi wart Biſſcop eñ Cō· mede /
Doe Iheruſalem / die ſtede /
Die crone verloren adde / dats waer /
·CCCC· eñ ·lxxxiiij· jaer /
So heuet hi die crone vp geheuen ;
Ne maer een jaer es hi Cō· bleuen.
Alexander was daer naer
Biſſcop eñ Cō· ·xviij· jaer.
Na hem Alexandra / ſijn wijf /
Was Coninghinne / al haer lijf /
·ix· jaer na haren man.
Hyrcanus die volgede hare an /
Hare ſone / eñ was daer naer
Coninc wel ·xxiij· jaer.
Hier naer die Jueden / die ſtreden
Omdie eere vander mogentheden /
Entie romeine ghauen die crone
Herodes / die niet eene bone
Eñ hadde an dat conincrike /
Eñ hi drouch crone mogendelike
·xxxvij· jaer / eñ galt der doot h' ſcout /
Alſe onſe Here was ·vi· jaer out.
Naer ſine doot / alſe wijt vinden /
Deelet Auguſtus ſinen ·iiij· kinden
Dlant / eñ Archelaus daer naer
Was Coninc ghinder ·ix· jaer.
Doe Herodes / die Baptiſte
Onthoueden dede / dat menech wiſte /
Was Coninc ·xx· jaer eñ viere
Ouer die Jueden / na ſine maniere.
Doe was Herodes Agrippa
·vij· jaer Coninc daer na.
Na hem quam Agrippa / ſijn ſone /
En ·xxxvij· jaer waeſt de ghone.

Daer

Daer endde haer coninclike doen
In ons Heren incarnatioen/
lxx· jaer eñ daertoe twee/
Heren ne wordſi nemmermee.

Judas Machabeus doot. LIII.

Nv keren wi weder ande jeeſte.
Judas horde/ eñ verheeſte/
Dat die Romeine machtich waren/
Eñ getrouwe/ eñ wilde varen
An hem/ eñ maken ſekerheds
Eñ vriendſcap andie ſtede/
Omme hulpe ieghen die partien
Van Aſpen eñ van Surien/
Entie dinc wart vaſte gemaect.
Om deſe ſake/ wat helpt ontſaect/
Dat hi ander hulpe ſochte/
Dan an Gode/ diet al vermochte/
Willemen wanen/ dat hi bleef doot
Ten naeſten wighe/ die Here groot.
Dymetrius/ dien quam de mare
Van Nichanor verſleghen ware/
Eñ ſende vp Judaſe na des
Alchimus eñ Bachides.
Die hebben Judaſe met ·ij· ſcaren
Vreſelike dore varen.
Doe quam den edelen Prince daer
Van herten den eerſten vaer;
Doch trooſti ſijn volc/ eñ ſeide:
Hetſ beter ſteruen vpter heide
Voer die vianden met genende/
Dan men ere met ſcanden ende.
In deſen heeft hi beſtaen
Die meeſte ſcare eñ õgedaen/|

En·

Vs. 22. den eerſten] Lees de eerſte.

Entie crancſte quam van bachten /
Eñ ſlouchene doot alſonder wachten /
Entie ſine lieten hem jaghen /
Daer ſi tlijf waende ondraghen.
Na hem wart Biſſcop eñ Hertoghe
Jonathas verheuen hoghe.
Dymetrius die wart verſleghen
Saen / na dat Judas / die deghen /
Sinen ende hadde ghedaen ;
Want ·i· / hiet Alexander / quam ſaen /
Eñ ſeide: dat hi ſone was
Antyochus / daer men af las /
Dien Dymetrius verſlaen dede /
Sijns oems ſone. Hem quam mede
Van Surien menech man /
So dat hi Dymetrius af wan
Beede ſijn leuen eñ ſijn lant.
Hi nam te wiue alte hant
Filometors dochter Cleopatra.
Indie ſtat / te Tholomaida /
Diemen nv hort Akers nomen /
Wart dat huwelic vulcomen.
Deſe Alexander eerde ſere
Jonathaſe / eñ mindene mere /
Dan noit Cõ· van Surien
Jemen vander Juedſcer pertien.

Hoe die Romeinen echt Afferike beſtonden. LIIII.

Filometor die verſtaerf /
Eñ tlant van Egypten verwaerf
Tholomeus Evergetes /
Alſo alſe geheten es
Een ander / die hier voren ſtaet.
Deſe Evergetes / die hier angaet /
Regneerde ·xxix· jaer.
In ſinen tiden wart echt ſwaer

Dor-

Dorloghe/ eñ dat grote gevecht
Tuſſcen Rome eñ Cartago echt.
Die ſenaturen bringen vort/
Eñ willen/ datmen velle die port:
Maer Sypio Naſcica
Dinct beter/ dat die port ſta.
Hi lijede wel ſekerlike/
Dat ſoe ſwaer ware den Roemſcen rike;
Maer hem dinct/ eiſt/ datmenſe velt/
Ledicheide/ weelde eñ ghelt
Sal verſlapen doen de zinne/
Daer dat Roemſce here lach inne.
Hi wilde luxurie verduwen
Met zwaren orloghen eñ met nuwen.
Cato wille dat menſe velle/
Mettem waes menech geſelle/
Entie meneghe verwint ſekerlike.
Dus ſendemen in Affrike
Eenen Lucius Senſorine
Eñ Marcus eñ Maulus/ geſellen-ſine/
Eñ oec Naſcica Cypioene.
Deſe Heren wijs eñ coene
Vielen verre vander port/
Eñ ſenden hare boden vort
Ter ſtat/ eñ eeſchſten vander ſtede
Hare wapene eñ h' ſcepe mede.
Daer brochtmen vter ſtat gedragen
So velen wapine/ hẽ dochte/ diet ſagen/
Datmer mede ſekerlike
Wapenen mochte al Afferike
Daer na hieten die Romeinen dat/
Dat ſi alle rumen die ſtat/
Eñ henen traken verre tier wilen
Vander zee oec ·x· milen.
Hier omme vielen ſi in wanhopen/
Alſi dus waren belopen;
Want ſi verloren ſaghen de ſtede/
Eñ pijnden hẽ alle te ſteruen mede/

Eñ coren te Heeren alle
Onder hem ·ij· Haſdruballe.
Tytlijc maecten ſi menechfoude
Haernaſch van ſeluere eñ van goude ;
Want al haer yſer was verloren.
Nv ſuldi van Cartago horen.

Hoe Carthagho wart ghevelt. LV.

Cartago / tellet dauenture /
Hadde ommeganc van mure /
·xix·M· paſſe tier ſtede /
Alſe elc pas ·v· voete dede /
Eñ wel naer waeſt in ſijn ſtaen /
Alomme metter zee bevaen ;
Dan een deel an deene zide
Eñ hadde ·iijm· paſſe indie wide.
Daer was die ſtat geveſt ter cure /
·xxx· voete dicke die mure /
Eñ ·xxx· ellen hooch ten tinnen.
Een tor ſtont daer / men conſte bekinnen
Cume hoe hoghe dat hi was /
Die hiet Bierſa / alſict las /
Eñ ſtont ter zee waert vp ·i· hoec /
Die zee hietmen daer een brouc.
Die Romeinen vochten ſture /
Eñ braken een groet deel vanden mure.
Die Cartagiene hebſe verdreuen.
Sypio ſach hem de vlucht geuen /
Eñ quam hem tontſettene om dat /
Eñ dreef die vianden in die ſtat.
Ginder worden verſlegen dan
Vanden Affrikers ·x lm· man
Eñ ·vim· ghevaen.
Haſdrubal vlo / hi was ondaen /
Die raet waerpen doot vander ſtat
Mettene ſteene / daer men vp ſat ;

Want men hem aenteech de mort/
Dat hi verraden adde de poꝛt.
Doe viel men an de ſtat gereet/
Eñ men ſtac/ eñ men ſtreet
Achter een .vi. dage eñ .vi. nachtē
Gewillichlike/ met groter crachte.
Die Cartagiene ſere baden/
Datmen haers adde genaden.
Eerſt gaf hem vp/ voꝛ dandere al
Diere leuede/ dander Haſdrubal.
Doe quamer voꝛt droeuer keytiue
Teere ſcare .xxxviii. wiue/
Eñ daer naer ſo volgeder an
Teere ander .xxxiii. man.
Haſdrubals wijf nam ghinder/
Eñ waerp in een vier hare .ij. kinder/
Eñ ſpranker in ſelue nochtan/
Omden rouwe van haren man.
Dus ſtaerf dachterſte van Cartago
Coninghinne/ eñ deerſte alſo.
Deerſte was Dydo/ die hare verbrande
Omme Eneaſe van grotere ande:
Eñ dit was die achterſte vrouwe/
Die hare verbrande omden rouwe.
xvij. daghe achter een
Bernde die ſtat/ dat wonder ſceen.
Een ſwaer biſpel gaf ſoe den man
Die den zeghe al ginder wan/
Dat dit werelike gheval
So ongeſtade es ouer al.
Vandien mure alle die ſteene
Wreefmen daer te puluere rene.
vijc. jaer/ ofte mere/
Hadde ſoe geſtaen met groter ere.

Van Jonathas, Machabeus broeder. LVI.

Alſe deſe dinc aldus geſciede/
Alexander eñ ſine liede

Dje Aſien hilt eñ Surien
Eñ met ſire ſtaerker partien
Dymetriuſe vten lande ſlouch /
Wies crone hi met rechte drouch
Wart vten rike al verdreuen;
Want van Dymetrius eſ bleuen
Een ſone / die Demetrius hiet /
Die quam van Creten / en verſtiet
Alexandere altemale.
Euergeteſ alſo wale
Van Egypten ſiere dochter nam
Alexandere / eñ quam /
Eñ gaffe Demetrius te wiue.
Doe wart gerouet vanden liue
Alexander / eñ gheſent
Sijn houet ouer een proſent
Euergetes / dies vro was daer /
Des derds daghes ſtaerf hi d' naer.
Dus wart die jonge Demetrius here /
Eñ waeſt ·iij· jaere eñ nemmere
Ouer Aſien eñ Surien.
Een van Alexanders paertien /
Die Trifoen hiet / mercte / eñ ſach /
Datten ridderſcepe verwach
Des Coninx Demetrius zeden.
In Arabien es hi gereden /
Om Coninc Alexanders ſone /
Eñ brochtene int lant die gone
Eñ maectene Coninc ſonder were.
An hem quam te hant dat here /
Dat Demetrius was ontſprongen.
Anthyocus hiet men den jongen.
Demetrius heuet hi verdreuen :
Antyochen wart hem vp gegeuen.
Deſe ſcreef an Jonathas /
Die Biſſcop eñ Hertoghe was
Te Iheruſalem / in die port /
Vriendelike / ſcone wort

Eñ

Eñ ſenddem diere proſente van goude ;
Want hine te vriende ebben woude /
Dat Jonathas wel gerne ſach:
Oec ſo ſenddi hem vpdien dach
Jonathas bode mettem Roemheren /
Om te vernieuwene metten Heren
Die vrientſcap / die gemaect was
Metten Machabeus Judas.
Dat wanic corte ſine daghen.
Trifoen wilde leggen laghen /
Om Antyochus den jongelinc ;
Maer hi ontſach hem ene dinc /
Dat hem Jonathas helpen ſoude /
Dies peinſdi / dat hi dien eerſt woude
Vermorden / ſo mochti te bet
Den Coninc ſlaen ongelet.
Dus es Jonathas vermort /
Entie jonge Anthyocus vort /
Eñ Trifoen wart daer na
Coninc ghemaect in Azia.
Maer jn Surien wert / wi leſent duſ /
Coninc Sedices Anthiocus;
Demetrius broeder / die wart verdreuen /
Alſe wi hier te voren ſcreuen.

Symeoens Machabeus doot. LVII.

In deſen tiden ſo bleef doot
Attalus/ die Prince groot/
Cō· van Azia / dat cleene.
Al ſijn rike gaf hi gemeene
Der ſtat van Rome / dat ſijt berechte /
Eñ hi ſtaerf gelijc enen knechte.
Na Jonathas coren te hant
Die Jueden / in haer lant /
Symoen teenen Here ſijn broeder /
(Tien tiden was niemen vroeder.)

Die wart Hertoghe eñ Biſſcop mede
Te Jheruſalem indie ſtede /
Eñ regneerde ·viij· jaer.
Anthyocus / wet voerwaer /
Die Sedices bi namen hiet /
Hi liet Trifoen gheruſten niet ;
Hine volghede hem emmer na /
Eñ jaghedene vte Azia.
In Surien liet hi here
Jeghen die Jueden ter were /
Eñ ſende Cendebons daer mede
Jeghen Jheruſalem / die ſtede.
Symoen heuet deſe dinc verſtaen /
Eñ nam ſine twee ſonen ſaen :
Eenen Judas eñ eenen Jan /
Eñ gaf hem ·xx^{m}· man /
Om te beſcermen dat lant.
Die beſtonden den ſtrijt te hant /
Eñ riepen hulpe an onſen Here /
Eñ God die gaf hem daer die ere ;
Want Cendebons wart verdreuen /
Eñ daer ſijn der ſiere bleuen
Twee duſentech vpten velde ;
Dus wonnen die Joden met ghewelde.
Cortelike daer naer het vort
Wart die goede Symoen vermort /
Eñ ſijn ſone Jan Hyrcaen /
Heuet die heerſcapie ontfaen /
Eñ was ·xxvi· jaer
Biſſcop eñ Hertoghe daer.

Vanden Gallen, enten Romeinen. LVIII.

Oroſius ſpreect / te deſen ſtonden
Die Gallen orloghen beghonden
Optie Romeine / eñ niet te ſcerne /
Entie Coninc van Abierne /

Bituitus / hi was haer Here /
Die gereetſceep hadde mere
Te orloghene / dan die Roemheren ;
Nochtan eñ wilſi niet dat keren.
Fabius die quam ghevaren
Van Rome met eere ſcaren /
Eñ ghetrecket bider Rone.
Bituitus quam arde ſcone
Mettem ·Cm· man
Eñ ·lxxxm· mee nochtan.
Eñ teerſten dat hi ſach ſine grote /
Eñ alſo clene die Roemſce rote /
Seide hi : dat cume een mael ware
Den honden van ſiere ſcare.
Bituitus dochte te cleene
Ouer die Rone ene brugge alleene /
Eñ dede noch eene maken
Van houte eñ van ſtaerken ſaken /
Eñ met vaſten ketenen binden.
Daer ouer hem te gane bewinden
Die Gallen / eñ ouer dander mede.
Sere vachtmen daerter ſtede
Eñ langhe ; doch moeſt meſſallen
Int ende dien van Gallen ;
Want ſi verloren dat velt /
Eñ vloen heenen met ghewelt
Ouer die brugge die ontwee brac /
Daer menech af hadde ongemac.
Onder verſleghen eñ verſmort /
Alſemen dware beſcreuen hort /
Waerre ·Cm· vanden Gallen
Eñ ·lm· / dus eiſt ghevallen.
Oec ghevielint ſelue jaer /
Scriuet Oroſius ouerwaer /
Dat Quintus Marius van Monio
Van Rome quam / leſen wi nu /
Eñ heuet die Gallen begroet /
Die ſaten andies berghes voet /

Dat ſi Rome waren onderdaen.
Niemene en wildere in hant gaen ;
Maer ſi roueden vanden liue
Hare kindere eñ hare wiue /
Eñ worpenſe in eenen brant /
Eñ liepenre in ſelue te hant.
Doe hem dat die Romeine benamen /
Eñ ſi ſome leuende bequamen /
Eñ ſiſe vinghen die kaptiue /
Noint een wilder bliuen te liue.

Vanden jongen Alexander. LVIIII.

DJe verdreuene Dymetrius /
Die die jonghe Anthyocus /
Bi Trifoens rade verdreef /
Eñ daer ic te voren af ſcreef /
Eſ weder comen in Surien /
Eñ regneerde / horic lijen /
Ander waeruen · iiij · jaer.
In Jan Yrcaens derde / dats waer /
Doe verhief hi hem te hant
Jegen Evergetes / die in hant
Hadde Egypten / doe hijt verſtont /
Maecte hi in corter ſtont /
Dat in Syrien quam een ander /
Diemen daer hiet Alexander /
Eñ wart Coninc met ghewelt.
Hulpe / troeſt eñ groot gelt
Wart hem van Egypten geſent ;
Dus wart Dymetrius geſcent ;
Want Alexander heeftene verwonnen,
Dymetrius begonſte wanconnen
Beede ſijn wijf eñ ſine kinder /
Dus wart hi verdreuen ghinder /

Eñ

Vs. 2. Die die] Lees Die dien.

Eñ es tote Surs ghevloen /
Daer dedene die Bailliu verdoen.
Alſe Alexandere / teſere ere /
Bi Evergetes quam den Here /
Begonſti vp hem verſetten /
Eñ Evergetes begonſten letten /
Eñ maecte eenen Anthyocus /
Die getoenaemt was Affricus /
Coninc in Surien thant /
Die Alexanderen / ſinen viant /
In eenen wighe heeft verdreuen.
Daer nae es hi ghevaen bleuen
Van rouers / eñ alſe · i · proſent /
Den Cō · Affricus gheſent /
Die hem deede neemen tlijf.
Affricus bleef Here ſonder blijf /
Eñ was Coninc / wet vorwaer /
In Surien · xij · jaer
Dymetrius adde geſijn ſijn vader /
Die twee waeruen tlant verloeſ algader /
Eñ Evergetes / die was broeder
Cleopatroen / ſire moeder.

Van Griffus Anthyocus. LX.

Grippus die Antyocus hiet /
Was vro / dat hem dus was geſciet ;
M' ſijn moeder nauwe dochte /
Hoe dat ſoene ontliuen mochte /
Eñ ſoe vrouwe bleue vanden goede ;
M' ſelue was hi in ſiere hoede.
Eenſ ſoene willecome hiet /
Eñ mettien den nap ſoe hem biet /
Die getempert was met venine.
Drinct ſelue / ſprac hi / moeder mine !
Alſe of hijt dade dor hare ere.
Drinct ghi / ſprac ſoe / ſone Here!

Neen ſprac hi / lieue moeder Vrouwe!
Drinct voren of gijt meent vp trouwe.
Die moeder ſcaemde hare / eñ en weet
Neghene ontſculde ghereet /
Eñ dranc ſelue genen dranc /
Eñ viel doot daer eer iet lanc;
Dus regneerde in ſijn rike
Grippus een deel ſekerlike.
Deſe Anthyocus Grippus
Seghet Scolaſtica aldus /
Dat hi beſat Iheruſalem /
Alſemen daer ſeghet van hem.

Hoe Fiſcoen ſinen broeder verdreef. LXI.

In Hyrcanus ·xv· ſte jaer
Adde Anthyocus / vorwaer /
·lx· jaer crone ghedraghen
In Surien / in ſinen daghen:
Eñ Evergetes / ouerwaer /
In Egypten ·xxix· jaer.
Doe quam Tholomeus Fiſcoen /
Sijn broeder / eñ menech baroen /
Eñ hebbene deſ landſ verdreuen.
Fiſcoen wart Cõ· verheuen
In Egypten / eñ drouch crone
xvi· jaer met ſulkere hone.
Die ghenote gauen hem trike /
Eñ te wiue dies ghelike
Sijns broeders wijf eñ ſire ſuſter mede;
Want het was heidijnſce zede.
Maer teerſt dat hi quam tAlexandrien
So dedi hi van ſoens partijen /
Die ſijn broeder hadde gewonnen
Andie zuſter / al ontgonnen /
Entien ſone ſlaen te doot.
Hine liets niet dor de feeſte groot /

No dor ſijn wijf / die moeder mede
Van den huwelcke / dat hi dede.
Ja diene brochte andie crone /
Dien gaf hi die doot te lone.
Hi liet ſire zuſter / ſijn wijf /
Eñ vercrachte / alſe een keytijf /
Haerre dochter / eñ met ghewelt
Hare in huwelike helt.
So fel was hi / dat ſine liede
Rumpen tlant / als dit geſciede.
Lelijc was hi / cort eñ vet /
So dat hi ſceen beeſte bet /
Dan Coninc / ſonder alleene
Dat ſine cierheit niet was clene.

Den ſtrijt van Rome vp Jugurta. LXII.

Ten deſen tiden rees die ſtrijt /
Die gheduurde langen tijt
Tuſſcen den Cō · Jugurta /
Die crone drouch in Yndia /
In dat lant van Afferike /
Eñ dien vanden Roemſcen rike.
Oroſius ſeghet dat geen ſtrijt
Vreeſelikere in ghere tijt /
Noch ſwaerre den Romeinen was ;
Want Jugurta / ſijt ſeker das /
Was wijs / moghende eñ rik
Eñ conſte ſo ſcalckelike
Met ſcone worden valſceit decken /
Eñ ſine mordaet ſcone vertrecken.
Oec haddi vernomen een wort /
Dat te Rome / indie port /
Recht eñ onrecht te cope ware /
Des maecte hi vele vrienden dare
Met ſcatte / die hire toe heeft geſent /

Vs. 11. rik] Lees rike.

Dit heuet Rome bina geſcent.
 Jugurta plach te ſeggene dit wort:
Ay Rome! Rome! valſce port!
Hoe ſaen waeſtu verdoruen/
Waren copers/ diere omme verworuen.
Int ende was int lant geſent
Mettellius/ die heuet geſcent/
Eñ wan hem af Mynudia.
Maurius die quam daerna/
Alſe Jugurta was geweken
In Getulya/ eñ met treken
Den Cō. Boetus ſo beginc/
Dat hi mettem den ſtrijt ontfinc.
Daer quamen ſi teenen ſwaren ſtride
Die Romeine aen deene zide/
An dander zide die Getuliene/
Eñ met Jugurta die Numidiene
Dlant was heet eñ ſeere droghe/
Dies ſtoof daer die moude hoghe/
Dat die zonne verdonkerde al/
Eñ daer toe was ſo ſwaer die val
Van ſchichten eñ van quareelen/
Die die Barbarienen deelen
Optie Romeine/ in elke zide/
Daerne was geen wiken inden ſtride/
Eñ niemen mochte inder roten
Iet geſcuwen vanden ſcoten:
Daer toe was die hitte ſo groot/
Eñ van duerſte ſo grote noot/
Dat altemale tRoemſche here
Verderuen waende ſonder were.

Hoe Jugurta wart verwonnen. LXIII.

Alſt aldus jammerlike ſtont
Den Romeinen/ quam tier ſtont
Een reghen al onverſien/
Dieſe lauede mettien/

Eñ

Eñ vercoelden vander hitte.
Den Barbarienen was quaet al ditte;
Want hare peeſen worden ſlac/
Daer hem dat ſcieten bi ghebrac/
Eñ hare ſcilden alſo wel;
Want het waren olifants vel/
Daerſi mede waren verdect/
Eñ dat zughet water/ eñ treet
Ghelijc oft eene ſpongie ware;
Doe wart hem die laſt ſo ſware/
Dat ſiſe geheffen niet en conde.
Boetus en Jugurta/ tien ſtonden/
Die vloen henen met ghewelt/
Entie Romeinen behilden tfelt.
Daer ſloeghen ſi/ eñ verloren
Meneghen man wt vercoren.
Echt verſaemden ſi een here
Deſe twee Coningen ter were
Op Maurius entie Romeine.
Daer verloren ſi indien pleine
Boetus metten Getulienen
Eñ Jugurta metten ſinen/
Maurius die vinghene vort/
Eñ brochtene te Rome indie port
Met tween kinderen ghevaen/
Eñ was in eenen kaerker gedaen/
Daer hi in verworget was;
Dus endde die Here/ alſict las.

Hoe die Jueden drougen crone. LXIIII.

In Coninc Criſons derde jaer
Was Jugurta verwonnnen daer/
Eñ in ſijn ·xii· ſte jaer ſo ſtaerf
Jan Hyrcaen/ eñ doe verwaerf
Ariſtobolus/ Jonathas ſone/
dBiſſcopdoem/ eñ was die gone/

Die eerſt in Iheruſalem
Crone drouch/ ſident datſe hem
Nabugodonoſor eerſt nam.
Quaet was die gene/ fel eñ gram:
Hi doodde met hongre ſine moeder/
Eñ dede ontliuen ſinen broeder
Antygonus/ den Iongelinc/
Eñ hier omme/ om deſe dinc/
Staerf hi met torment zwaer/
Eñ was Coninc maer een jaer.
Alexander/ ſijn broeder/ ontfinc
Na hem die crone/ eñ wart Coninc
Eñ Biſſcop vander ſtede.
Dit was dalre quaetſte mede/
Die weſen mochten van felheit groet:
Hi ſlouch ſinen broeder doot
Eñ ·l· duſent goede man;
Want ſi niet geſcouwen an
Sine grote quaetheit conden.
Den Iueden vragedi teere ſtonden/
Hoe hi beſt hare hulde verworue?
Si ſeiden: Op dat dat hi ſtorue.
Hier omme dedi hanghen dan
In Iheruſalem ·dccc· man/
Eñ daertoe dedi ontliuen
Hare kinderen metten wiven.
Coninc eñ Biſſcop was hi daer
Quaet eñ fel ·xxvij· jaer.

Vanden Duutſchen, enten Romeinen. LXV.

In Trifons ·xvij· de jaer
So geſciede ſcade ſwaer
Vanden Duutſcen vpte Romeinen/
Si waren comen inden pleine
Van Ytale ouer Montiven/
Eñ wilden al Rome verdriuen.

Daer

Daer iegen ſo vacht Maurius
Eñ gaf hem dauenture aldus/
Dat hi hem den wijch af wan/
Eñ ſlouch hem af ·CCm· man/
Eñ heeſtere ·lxxxm· ghevaen
Met haren Coninc Eurowiaen.
·CCC· edele vrouwe waren
Gevangen met haerre ſcaren/
Die nachtſ alle hare kinder
Metten handen vermorden ghinder/
Eñ verworgeden hem ſeluen mede;
Want het dochtem edelhede.
Dit ſcriuet Sente Jheronimuſ/
Voert ſo ſeghet Oroſius/
Dat die Duutſce anderwarf quamen
Ouer die berghe alle te ſamen/
Eñ wonnen tlant eñ vele ſteden
In Ytale eñ vele rijcheden.
Echt was iegen hem geſent
Maurius eñ ſijn covent/
Dieſe beſtonden onverſien;
Want ſiſe waenden doen vlien/
Beede die Duutſce metten Gallen/
Die te ſamen waren geuallen.
Daer wart den Roemheren afgeſlegen
Menech ridder/ menech deghen;
Maer die Duutſche adde de ſcende
Entie Gallen alle int ende/
Die wijf daden die meeſte weren:
Si hadden met waghene h' here
Al beringet/ eñ verdreuen
Dje Romeinen/ die hẽ waren beneven;
Maer in tleſte die Romeine
Wonnen tſelt vp hem al reine.
Doe gingen onderlinge die vrouwen
Elke andere ſteken eñ houwen;
Oec ſo waerre daertoe vele/
Die eens line an hare kele.

Teerſten daden eñ daer naer
An haers paerds beene daer /
Eñ ſtoruen alſo tien ſtonden.
Eene vrouwe ſi daer oec vonden /
Eñ hare twee kinderen aen h' been
Ghecoppelt / dat wonder ſceen /
Eñ ſoe metten alſe ant paert ;
Dus ſtoruen ſi drie an die vaert.
Die baroenen onderlinghe
Slouch elc anderen ſonderlinge.
Borax eñ Luigius /
Twee Coningen / die hieten aldus /
Bleuen vpten velde doot.
Twee andere Coningen groot /
Ceſſorix eñ Claudius
Worden ghevaen / wi leſent dus.
In deſe tween wighen eſ gevallen
Vanden Duudſchen / enten Gallen
CCCm. doot tier ſtede /
Eñ daartoe .xlm. mede /
Eñ .Cm. waerre ghevaen
Eñ .xlm. / ſonder waen /
Sonder wiue eñ kinder /
Die bleuen ongetellet ginder.

Hier wart trike van Surien Rome onderdaen.

LXVI.

Op tſelue jaer dat meſſallen
Den Duutſce was enten Gallen /
So wart Tholomeus Fiſcoen
Van Egypten / om ſijn meſdoen /
Van ſiere moeder ſlands verdreuen /
Entie crone wart gegheuen
Tholomeus Alexander.
In Surien wart oec een ander
Coninc na Anthyocus Grippus /
Dats Techines Anthyocus /

Die was Coninc ·xviij· jaer
Na hem was Coninc/ datſ waer/
Phillip/ eñ waeſt jare twee;
Want die van Rome en wilden nemme
Ghedoghen die ouerdaet/
Dattie Coninge ſo menech quaet
Van Aſieñ eñ van Surien daden/
Eñ worden anders beraden/
Dat ſi Pompeiuſe ſenden int lant/
Die veriagedſe altehant/
Eñ Anthyocuſe hi verdreef/
So dat hi ſijn gevane bleef.
Doe moeſte Phillip Cō· ſijn/
Doe quam van Rome Galijn/
Eñ heuet dien Phillip gevaen.
Daer naer ende/ ſonder waen/
Dat Conincrike vañ Surien/
Eñ alt lant vañ diere partijen/
Eñ van Azien eñ vañ Babylone
Wart onderdaen der Roemſcer crone.

Hoe die meente wart iegen die Heren. LXVII.

Te deſen tiden eñ tien ſtonden/
So leſen wi/ dat beghonden
Te Rome eñ in Ytale
Die landen verroeren alle te male/
So dat tuſſchen na geſellen/
Alſe ons die yſtorien tellen/
Groot orloghe rees eñ ſtrijt:
Eñ dat begonſte in ghere tijt/
Alſe ons tellet Oroſius.
Een Liberinus Druſſus/
Die metter meentocht was in deſeñ/
Om̄e dat ſi emmer vri wilden weſen/
Brochten in werringen die ſtede.
Doe gheſciede wonder mede;

Want men te zonne vpgange vernam/
Dat daer vten noꝛden quam
Een groot vier met groten lude/
Daer af veruaerden hem die lude.
Tote Tarenten inder ſteden/
Alſe die lieden haer broot ſneden/
Liepere wt dbloet alſo clare/
Alſe of wt eere wonden ware.
·vij· dage vielen ghemeene
Haghel/ ſcerue eñ ſteene
Van den hemel vptie aerde/
Daer quam wt vier/ dat veruaerde
Menegen menſce/ diet ane ſach.
Oec ſo ſachmen vpdien dach
Een ſwerc/ alſe gout gedaen/
Vanden hemele neder gaen/
Eñ ter erden comen neder/
Eñ meerre vp riſen weder/
En oeſt waert ter zonnen trecken/
Entie altemale verdecken.
Druſſus quam hier met in vare/
Wat hier mede betekent ware?
Eñ wart vermort/ dat men en weet
Van wien dat quam ghereet.
Alle die bedwonghene lande/
Die onder die Roemſche bande
Int lant laghen van Ytale/
Worden in roere altemale/
Alſe of ſi wilden ontbreken
Den Romeinen was haer ſpreken.
Die ſenaturen hem genenden/
Dat ſi eenen bode ſenden
Tote Aſſcalon/ indie ſtede/
Die hem vermaenden trouwelichede.
Dien ſloughen die ghemeente doot/
Daer naer al cleene eñ groot
Die Romeine vander ſtede
Hebben ſi verſleghen mede.

Van Pompeius van Aſcaloen. LXVIII.

Pompeius wart vter ſtede
Van Rome geſent/ om den onvrede
Te wrekene/ eñ oec de mort
Op Aſcalum/ die grote mort;
Alſo dat hi langhe beſat
Aſcalun/ die vaſte ſtat/
Eñ hine hadſe niet lichte verwonnen/
En haddi geenen luſt geronnen;
Want ſo vele hi doch dede
Met ſiere grotere vendichede/
Dat hi vander ſtat vpt velt
Vt dede comen/ eñ met gewelt
Beſtont hiſe buten mure.
Bi dus gedaenre auenture
Slouch hi hem af ·xviijm· man/
Eñ Franken/ haren Cō· nochtan/
Eñ ·iiijm· wordere ghevaen
Andere ·iiijm· waerre ontgaen/
Eñ verſmorden inden ſnee/
Van couden eñ van andren wee.
Opten ſeluen dach worden mede
Verwonnen die van Preſenne/ der ſtede.
Doe Dalicius oec haer Here
Sach verloren goet eñ eere/
Bat hi te ſamen ſine meeſte/
Eñ maecte werſcap eñ feeſte/
Eñ alſi alle waren vroe/
Nam hi doe venijn alſo
Voer hem alle/ eñ dranc/
Eñ ſtaerf alſo daer eer iet lanc/
Om dat hi lieuere doot ware vri/
Dan hi leuende eygijn ſi.
Alle prijſde ſine daer;
Maer niemen wildem volgen naer.

Noch

Vs. 8. luſt] Lees liſt.

Nochtoe/ eer de meentucht was
Geſtillet/ alſemen hire voren las/
So rees te Rome indie port
Tuſſcen die Heren ſtrijt eñ mort.
j· Here/ hiet Cilla/ was daer ·i· raet/
j· jonc/ haeſtich/ ſtout in ſine daet/
Hem waren beuolen ·iiij· legioene/
Alſe elc hadde in ſinen doene
·vim· vic· eñ ·lxvi· man/
Omdat hi ſoude ſtriden an
Van Ponten Cō· Metridaet/
Die den Romeinen dede quaet.
Doe wilde Maurius ouer recht/
Dat men hem loede dat geuecht.
Hier omme viel Cilla vorde ſtat
Met ſinen here te keerne dat/
Eñ heuet Maurius boden geſlegen/
Die hem boetſcap brochten gedregen.
Doe quam hi in met gewoude/
Alſe diet verderuen ſonde.
Maurius vloe int capitole/
Daer quam Cilla met ſire ſcole/
Eñ heuet dat vp hem gewonnen/
So dat hi cume es ontronnen.
Die raet vander ſtat was met Cillen;
Want Maurius wils te vele willen.

Van Maurius, eñ van Cilla. LXIX.

Maurius vloe vter ſtede/
Eñ hem volgede volc groet mede/
Dat mettem al daer ontliep.
In lieſſchen/ in modren ſloep hi/ eñ ſliep/
Al daer in wart hi ghevaen.
Al ſo ontreint/ eñ ſo ontdaen
Ledemene onder tfolc te handen
Hem te ſcenden/ eñ te ſcanden/

Eñ

En waerpene in eenen karcker echt.
Daer ſendde Cilla eenen knecht/
Hem tonthouedene metter vaert.
Die knecht brocht ·i· getrocken ſwert;
Maer alſe hi Maurius ſach in dogen/
Die hi ſo edelen/ eñ ſo hoghen
Beede kende/ eñ hadde verſien/
Wart hi verſaghet/ eñ ginc vlien;
Dus wart geverſt ſine doot.
Mettien Maurius ontſcoot/
Eñ es ontfaren in Affrike/
Eñ gaderde volc haeſtelike/
Eñ gewan helpe te Rome binnen
An enen raets man/ hietmen Chinnen.
Haer here deelen ſi in vieren/
Eñ raden/ eñ oec viſieren/
Hoe ſi Rome/ die edele ſtat/
Gedeſtruweren/ eñ maken mat.
Die ſenaturen ontboden ter were
Pompeius met ſinen here/
Dat hi der ſtat in ſtaden ſtonde.
Alſe Pompeius comen begonde/
Omme te helpene der ſtat/
Gaf hem dauenture dat/
Dat hi vp eene van Maurius ſcaren
Onverſien quam gevaren/
Daer jammerlijc was gevochten;
Want ſijt beede ſware becochten/
Entie nacht an beeden ziden
Die benam hem dat ſtriden.
Alſet dach was een ridder ſach/
Waer ſijn broeder bi hem lach/
Dien hi doot hadde geſleghen/
Sijn ſelues ſwert heefti verdreghen/
Eñ dodere hem ſeluen mede
Biden broeder/ daer ter ſtede.
Pompeius ſlouch die donre doot/
Die mort verdaerf ſijn here groot/

Wel ·xi· M· man bi getale.
Maurius pijnde hem altemale/
Hoe hi ghedoen mochte groet quaet/
Luxurie/ roof eñ overdaet/.
Eñ wan porte eñ menege ſtede/
Daer hi die goede liede in verdede/
Entie verraderen liet hi gaen/
Alt goet liet hi te roue ſtaen.
Daer naer met ſinen geſellen Chinnen
So quam hi te Rome binnen:
Die alre edelſte eñtie beſte
Slougen ſi doot binnen der veſte/
Eñ maecten hem ſeluen Heren/
Waeſt met ſcanden/ of met onneren.
Doch bleef in ſine quaetheit doot
Maurius/ die ſcade dede groot.
Eñ Chinna/ die wart daer na vort.
Van ſijn ſelues volke vermort/
Alſe hi vp eenen dach in die ſtede
·viijm· man ontliuen dede.

Van Mitridateſ, den groten Here. LXX.

Te deſen tiden ſo began
Mitridates/ die mogende man/
Sine orloghe vptie Roemheren/
Alſe hi ·xxiij· jaer met eeren
Crone gedreghen adde/ dats waer/
Eñ orloghede ·xl· jaer
Optie Romeinen/ eer hi ſtaerf/
Eñ meneghen zeghe vp hẽ verwaerf.
Juſtinus ſcriuet/ dat die ſterren
Sine geboꝛneſſe van verren
Eñ ſine roemſte daden verſtaen;
Want die Comete/ ſonder waen/
Datſ eene ſterre/ diemen ſiet ſelden/
Eñ moeten Coningen ontghelden/
Dje ſachmen claer/ gelijc der zonnen/
Int jaer/ dat hi was ghewonnen/

·lxxx· daghe achter een/
Eñ daertoe die ſelue ſteen
·lxxx· daghe int ſelue jaer/
Dat hi Coninc wart/ dats waer.
Doe hi kint was/ die ſijns tochten/
Pogheden/ hoe ſine gedoden mochten/
Eñ dadene riden felle paerden/
Eñ leerdene ſcieten; maer hi verhaerde
Sine meeſters alle metter pine.
Doe worden ſi hem an met venine.
Alſe hi vaer hadde van deſen doene/
Nutte hi triacle eñ puſoene
So vele/ eñ ſo menech waerf/
Dat ſindent/ als hi gerne ſtaerf/
Eñ hi out oec was van jaren/
En mochtem geen vinijn daren.
Helynandus ſcriuet/ dat hi las/
Dat Mitridates couſtume was
Dat hi voer des venijns ſcade
Elx daghes at ·xx· rute blade
Nuchterne eñ ·ij· okernoten.
Eñ ·ij· kaerſken/ datten ſtoten
Altoes mochte geen venijn.
Mitridates hi waent ſijn
Verſlaghen/ vermort/ eñ verraden/
Alſe hem venijn niet conde geſcaden/
Eñ wart jagende in foreeſte/
Datmen in ·vij· jaren ver reſte
Dat hi in dorp oit quam oft ſtat.
Int foreeſt ſliep hi eñ at/
So dat niemene en wiſte das
In wat lande dat hi was/
Eñ leuede algader bider jacht/
In foreeſten dach eñ nacht;
Dus hoedi den lachame ſine/
Eñ vougedene talre pine.

Van (*) *Mitridateſ wan vele lande.* LXXI.

Alſe Mitridates crone adde ontfaen /
Dwanc hi eerſt die Syten ſaen /
Ponten eñ Capadocia mede /
Daer naer wart hi penſende ter ſtede /
Omme dat rike van Azia /
Hoe dat hijt winnen beſta /
Eñ ontſloep vten lande ſtille.
Hi ſeide ſinen heimeliken wille
Somegen vrient / eñ voer mettien
Al Azien dorentore bezien /
Dat niemen wiſte ſinen ſin.
Alt lant entie ſteden daer in
Heuet hi gheſien eñ gemaerct /
Hoe dat ſi waren gheſtaerct.
Doe ſoe quam hi in Bithine /
Eñ alſe des waenden die ſine
Dat hi verloren mochte weſen.
Quam hi te lande binnen deſen.
Mitridates verroert gemeine
Al Azien vptie Romeine /
Gallen / Duutſce / die Sermaten
Gallo Grieken / Baſcaernaten
Heuet hi te hulpen ghenomen:
Sijn here dedi vte Syten comen
Eñ heuet cleene Azien al reine
Al gewonnen vptie romeine.
Tote Effeſuij dedi ghebieden
Van Azien allen den lieden /
Datmen vaſte in elke port
Alle die Romeinen ver mort /
Waer ſi porters / waerſi gaſte;
Dus orloghedi ſere eñ vaſte.

Ar-

(*) *Van*] Lees *Hoe*, zo als de korte inhoud van het geheele Werk ook heeft.

Archelaus/ ſijn Hertoghe/
Voer met banieren / gebonden hoge/
Eñ mettem ·Cm· man/
Eñ ·xxm· voert nochtan/
Eñ wan Grieken eñ Moreie,
Eñ Athenen/ met groten geſcreie/
Was oec vp ghegheuen mede.
Cilla quam al daer/ ter ſtede/
Van Rome met ſinen here/
Eñ heuet met grotere were
Archelaus daer beſeten.
In eene veſte / alſe wijt weten/
Met ·viij· Muren geveſt reene/
Eñ dits die hauene van Athene/
Daerne condijs niet gewinnen.
Doe wildi die waerheit kinnen/
Offet hem iet nutte ware/
Dat hi naer Mitridates vare
In Azia/ eñ dede vraghen
An Jupiterre tgene in den dagen,
So dat hem Jupiter ontboot/
Sijn afgod/ dat hem eere groot
An Mitridates ſoude geſcien;
Want hine verdriuen ſoude nadien.

Van Mitridates, eñ Cilla. LXXII.

Cilla es is Azia gevaren/
Eñ wan enen wijch te waren
Op Mitridates/ daer hi mede
Hem afwan grote mogenthede;
Maer hem luſte ſo te wrekene
Sine toren/ die hem bi ſprekene
Comen was te wetene daer/
Hoe ſere pijnlijc eñ hoe ſwaer
Chinna eñ Maurius mede
Hadden gheſijn Rome/ der ſtede/

Dat hi daer waert henen trac/
Eñ ſinen toren an ſomegen wrac;
Want hi eñ ſine vianden beede
Hadden ſcade/ eñ vochten met leede;
Doch behilt Cilla tfelt.
Maer hi balch hem ſo met gewelt/
Dattem die zege ſo ſwaer ontſtoet/
Dat hi ghemanc lijf eñ bloet
Vte warp van moede groot/
Eñ bleef vptie ſtede doot.
Van Mitridates laten wi bliuen/
Eñ moeten ander dinc beſcriuen.
Hier na ſullen wi ſcriuen al.
Sine auenture/ eñ ſijn meſgeval.
In deſen tiden/ alſt es beſcreuen/
Fiſcoen/ die Cõ·/ die verdreuen
Vt Egypten was bider moeder/
Eñ Coninc gemaect ſijn broeder/
Tholomeus Alexander/
Die ·ix· jaer onder een eñ ander
In Egypten crone drouch/
Quam weder in ſijn ghevouch;
Want hem was die crone gegeven/
Eñ Alexander die wart verdreuen.
Doe regneerdi ·viij· jaer/
Hi ſtaerf/ eñ Cõ· wart daer naer
Een/ hiet Tholomeus Denijs/
In Egypten/ in ſulker wijs/
Eñ was Coninc ·xxx· jaer.
In ſijn derde/ wet vorwaer/
Van Lucillus Lucius
Aermenien/ wi leſent dus/
Eñ Meſopotania mede/
Eñ dwancſe onder de Roemſce ſtede.

Van

Van Luçillus, eñ Mitridates. LXXIII.

Mitridates ſendde ter were
Jegen Lucillus groot here /
En ſendere ·ij· Hertogen ſine:
Eunacuſe eñ Marrine /
Die vochten tote Calcedone
Sere vptie Roemſce crone /
Daer ſi beede bleuen doot /
Eñ mettem een here groot.
Lucillus die heuet vernomen /
Dat hi met ſinen here eſ comen /
Aldaer Mitridates ſat
Voer Athenen / die vaſte ſtat.
Der ſtat ontboot hi daer ter ſtonde
Met eenen man / die ſwemmen conde /
Dat ſi hem niet en vervaren.
Selue beſat hi te waren
Mitridates in derre wiſe /
Dattem gebreken mochte ſpiſe.
Doe minderdi ſijn here te waren /
En hietſe henen thuus varen.
Dit heuet Lucillus verſtaen /
Eñ ſlouch hem af / ſonder waen /
·x vm· man vpt velt;
Aldus moeſte met ghewelt
Mitridates die ſtede laten
Eñ henen varen ſiere ſtraten;
Want die Romeine verre eñ wide
Vochten hem an in elke zide.
In deſen tiden ſo ſtaerf mede
Te Jheruſalem / indie ſtede /
Alexander / alſic voren las /
Die Biſſcop eñ Coninc was.
In deſen tiden wart geboren
Virgilius / alſe wijt hore

Bi Manten/ in een doꝛp niet groot/
Die noint ſint en hadde genoot,
Ten ſeluen tiden was alſo
Marchus Pontus Cato/
Die menege wijſheit heeft beſcreuen.
Hi ſprac dit woꝛt: deſ menſcen leuen
Slacht den yſere talre tijt/
Alſement claer maect et ſlijt/
Eñ laet ment ledich et roeſt dan.
Hi ſpꝛac dus ſinen ridderen an:
Peinſet om te doene weldaet;
Want die aerbeit/ die te gaet;
Eñ weldaet en mach niet enden.
Eñ volget di oec quaetheit eñ ſcenden
Corte ghenouchte eſ ſaen vergaen/
Eñ quade woꝛt ſullen lange ſtaen.
Catho ſcreef enen bouc van zeden/
Dien vintmen in vele ſteden
In Dietſch gemaect/ dieſ latic bliuen
Hier/ dat icker af ſoude ſcriuen,

Hoe Mitridates ſtaerf. LXXIIII.

Binnen deſen tiden Pompeius/ die grote/
Die dien Roemſcen ghenote
Beſette tlant van Armenien
Eñ meneger partien/
Colcos eñ Capadocia mede/
Eñ in Surien meneghe ſtede/
Eñ voer doꝛ Ponten in Perſi/
Eñ quam in dedele ſtede vri/
Ogbathanus/ die ſere eſ rike
Eñ houet vanden Conincrike.
Mitridates was in tlant/
Dat Boſſarus eſ ghenant/
Eñ wart daer erdbeue ſo groot/
Dat menege grote ſtat verſcoot/

Daer

Daer bi verdoruen alte hant
Borghen eñ oec ackerlant.
Caſtor / Mitridates rechtre /
Wart te hant vp hem een vechtre /
Eñ wan hem af ene vaſte ſtede /
Eñ ſlouch hem vele volx af mede /
Eñ vinc hem daertoe ·iij· kinder /
Eñ ſendetſe den Romeinen ginder.
Mitridates hi wart gram /
Sinen enen ſone hi tleuen nam.
Te voren ſo haddi enen doot;
Maer Famates dies ontſcoot /
Dje derde ſone / omden vaer.
Daer ſendde die vader naer
Met groten here / dat ſine vingen;
Maer ſi lietene verdinghen /
Eñ ſwoeren met hem vpten vader
Eñ belaghene allegader
In eene ſtat / die hem wel dochte /
Die men houde niet en mochte.
Mitridates ten mure ſtont /
Eñ riep ghenade daer ter ſtont
An ſinen ſone alomme niet.
Doe ſeidi: mi es gheſciet /
Dat mijn ſone om mine doet wacht /
Ghi gode! of ghijs ebt de macht /
Noch moetti dat ſelue vinden /
Eñ horen van ſinen kinden!
Vanden mure ginc hi cliuen
Te ſinen dochtren / te ſinen wiuen /
Eñ gaf hem allen venijn dranc /
Daer ſi met ſtoruen eer iet lanc.
Selue dat hire af dranc mede;
Maer geen quaet et hem dede /
Dat was hem vtermaten leet.
Mettien braemen den muur gereet /
Eenen ridder hi verſiet
In comen / die Gallus hiet /

Eñ

Eñ hi boot hem die kele thant;
Aldus ſtaerf daer die tyrant.
·lx· jaer in ſinen daghen
Haddi Conincklike crone ghedragen/
Eñ ·xl· jaer alomme met eren
Vacht hi vptie Roemſce Heren.

Hoe Pompeius wan Surien LXXV.

Hjer binnen die Cō· Triganis
Op Pompeius gepoꝛret js/
Om oꝛloghe; maer als hi ſach
Dat hi dorloghe niet en vermach/
Quam hi Pompeius te genaden
Eñ knielde hem vor met ſtaden/
Eñ heuet hem geſet mettien
Sine crone vp ſine knien.
Pompeius die eeſſe ontfaen/
Eñ gaſſe hem weder ſaen/
Eñ ſeide: het ſcijnt gelike ſaken
Coninc verwinnen eñ maken.
Hi heerdene; maer ſom ſijn lant
Nam hi hem daer vter hant/
Eñ daertoe ·vim· talenten/
Om dat hi ſtrijt eñ perlementen
Sonder redenen eñ ſaken
Optie Romeine ſoude maken.
Alſe Alexandra was doot/
So wart ſtrijt eñ werringe groet
Te Iheruſalem onder h' kinder.
Al was Ariſtobolus minder/
Hi verdreef den broeder Yrcane/
Eñ vinc dat lantſcap ane/
Eñ wilde ſijn Cō· met gewelt.
Hyrcanus moeſte rumen tfelt/
Eñ voer te Damas/ toter ſtat/
Aldaer Pompeius in ſat

Eñ

Eñ Antipaterre/ ſijn raet/
Die Ircane in ſtaden ſtaet;
Want hi was wijs eñ vroet.
Alſt Ariſtobolus verſtoet/
Quam hi daer oec met gewelde:
Want hi vriende adde met ghelde
Gemaect/ eñ balch hem ſere;
Want hem Pompeius gene eere/
Alſe eenen Cõ· hadde gedaen/
Eñ es danen geſceeden ſaen/
Sonder groeten/ in eene veſte/
Die vanden lande was die beſte/
Eñ van danen in Jheruſalem.
Pompeius/ die grote/ volgede hem/
Eñ indien weghe quam hem mare/
Dat Mitridates ſelue doot ware/
Daer hier voren af ſtaet de dinc/
Hoe ſine auenture verginc.
Alſe Ariſtobolus dat vernam/
Dat Pompeius ſelue quam
Met here vp Jheruſalem/
Die ſtat te winne eñ hem/
Quam hi wt/ eñ liet hem vaen.
Pompeius beſat Jheruſalem ſaen/
Die ſtat was gedeelt in tween:
Die eene paertie wilde ouer een/
Die Ariſtobulus waren hout/
Dat men die ſtat houde met gewout:
Ircanus partie wildſe ontdaen
Hebben/ eñ Pompeius ontfaen.
Deene paertie ondede die ſtat;
Als dander paertie ſach dat/
Sijn ſi inden tempel gegaen/
Die ſere vaſt was/ ſonder waen;
Maer Pompeius wan na dat
Beede tempel eñ ſtat;
So dat die heidine Romeine
Maecten dat Gods huus onreine.

Hier

Hier omme ſeget men ouer waer /
Dat nemmermeer eñ vacht d' naer
Pompeius / hine verloes den zege /
Te voren verwan hi alle wege.

Hoe Craſſus was ghedoot met goude. LXXVI.

Pompeius ſaghere groten ſcat /
Hine namer no dit no dat;
Maer hi ſette vptie ſtede /
Eñ vp die Jueden tribuut mede /
Eñ gaf dBiſſcopdoem Yrcane.
Ariſtobolus voerdi dane
Ghevaen te Rome / in die ſtede /
Eñ oec ſine kindere mede.
Surien enter Jueden lant
Gaf hi Scaurus in die hant /
Eñ lietene here / om dat hi bet
Dat lantſcap hebbe beſet.
In Scolaſtica mogedi leſen
Vele eñ meer dingen van deſen.
Yrcanus regneerde / datſ waer /
Te Iheruſalem ·xxxiiij· jaer.
In ſinen tiden quam Craſſus /
Na den groten Pompeius /
Te Iheruſalem gevaren
Van Rome met ſinen ſcaren /
Om te winne Perchen lant.
Aldien ſcat / dien hi vant /
Inden tempel / ſeluer eñ gout /
Nam hi / omme te geldene ſijn ſout:
Ontaen wart hie eñ ſine roten /
Eñ hem indē mont ghegoten
Wallende gout / eñ gheſeit:
Du minnes gout eñ gierecheit /
Nu drincſ genouch omme dat /
So dat duus werds vul eñ ſat.

In

In deſen tiden daden pinen
Die Romeine Katelinen /
Eenen edelen Romein; want hi woude /
Datmen Here maken ſoude /
Eñ trac te gadere een ghemene
Enter Heren ſo menech eene
Van Rome heimelijc eñ ſtille /
Omme te vulbringene ſinen wille.
Die ſenaturen wordens geware /
Eñ maectene ballinc eñ ſine ſcare
Vter Roemſcher mogenthede.
Doe trac hi woch vten onvrede /
Eñ wille ouer berch in Gallen
Wel gewapent mettem allen /
Dies hem hilden an ſinen raet;
Want hi peinſt / hoe ſoet gaet /
Eiſt dat hi in Gallen coemt /
Dat hi Rome al vp verdoemt.
Die Romejne wordens geware /
Eñ ſenden vten Rome dare /
Wille Cateline oft en wille /
Die hem dien woch vorleiden ſtille.
Dus moet hi emmer wijch ontfaen /
Oft hem vpgheven ghevaen.
Dies hi en hadde wille no gere;
Maer Kateline troeſte haer here
Eñ ſeide: Heren! die hier wiken
Hier ſaelt openbare bliken /
Wien dat indie herte vertreget /
Dat ons Rome eſ ontſeget
Sonder redene eñ recht.
Wi proeuent ſo indit gevecht /
Dats onſe vianden werden onblide /
Oft wi bliuen inden ſtride.
Mettien vielen ſi te ſamen /

Eñ

Vs. 56. haer] Lees ſinen.
Vs. 59. Vertreget.] Zie onze aanteek. I. I. XLVIII. vs. 33.

Eñ alſt die ballinge vernamen /
Dat Ciſero den zeghe verwan /
Eñ weer daer niemen ſinen man /
Noch daers niemen die vlien can;
Maer elc den ſinen ſere op ran:
Elc proefdem ſo indie tornoie /
Dat die zege was ſonder joie.
Catcline die was vonden
Doot / eñ dorſteken met wonden
Midden onder ſine viande.
Die ſine laghen anden zande /
Diere geen ontginc / als wijt horen /
Waren ſi alle gewont van voren.
Daer bi mochtmen merken wel
Datter ne geen vliende en vel.
Daer na hadde Rome wijch ſwar /
Eñ verloren vele volx / datſ waer.
Na Tholomeus / die hiet Denijs /
Wart Cleopatra / ·i· vrouwe wijs /
In Egypten vrouwe / wet vorwaer /
Eñ drouch crone ·xxij· jaer.
In haer derde jaer verginc
Harde ſere die Roemſce dinc;
Want Julius wart enech Here
Eñ Keyſer / datſ noch mere /
Alſe u die bouc hier na verclaert
Die vijfte endt hier / hoe ſoet vaert.

AANTEEKENINGEN
OP DEN
SPIEGEL HISTORIAEL
VAN
JACOB VAN MAERLANT.

I. P. Prol. 1. Afdeel.

Vs. 1. **Die de werelt**] De dichter is hier zeer naauwkeurig; maar indien men niet met aandacht zijn zeggen nagaet, zoude men hem ligt verkeerd begrypen, en meenen, dat hy ons woord **wereld** afleidt van **werren**. welke afleiding, of ſchoon door anderen wel aangenomen, en niet geheel van grond ontbloot, echter niet voor de waare te houden zy. MAERLANT geeft het alleen maar als eene gisſing op, van waar het woord **werreld** zynen oorſprong ontleend kan hebben, dus uitdrukkelijk vs. 4.

> —— *bider meſdaet van Adame,*
> *Daer hi Gode omme vererrede,*
> *Entie werelt al verwerrede,*
> *So es hare die name comen.*
> *Werrelt machmen die werelt nomen.*

machmen beteekent hier *kanmen*, of *zoumen kunnen* Dat hy deze afleiding niet aannam is te zien uit zyne eigene woorden vs. 3. daar hy zegt, dat **werrelt** *byna* de rechte naam was, dus door hem

niet goedgekeurd, en zyne onderſcheiden ſpelling geeft blyken van afkeuring. zie vs. 1. 7 en 8. — Daar men al van vroeger tyden af noopends den oorſprong van dit woord verſchillende gevoelens gehad heeft, hoewel by onze eerſte Nederduitſche ſchryvers altijd **wereld**, gelijk men ſchryven moet, gevonden wordt; heeft evenwel in lateren tijd dit verſchil over de afleiding dezes woords meer nadeel toegebracht, als zijnde daar door eene verſchillende en willekeurige ſpelling ingevoerd; want zommige ſchryven *werreld*, *weereld*, *waereld* ook *waareld*; andere wederom en beter, *wereld*. Die de eerſte ſchrijfwyze houden, leiden het woord af van *Werren*, *Warren*, *verwarren*. Eene afleiding die de ſchryver in de *Taelk. Bydrag.* I. D. bl. 371. zegt natuurlijk en krachtig te zijn, om ons wereld gebouw toen het woest en ongeſchikt was te omſchryven, en aan te duiden, en die ook, dat wy hier byvoegen, niet onaanneemlijk zijn zoude, indien men hier, om den misdaet van den eerſten wereld bewooner, waar van onze Dichter gewaagt, te denken had: deze afleiding echter is met recht te verwerpen, wanneer men in acht neemt, dat ons woord *wereld* het zelfde beteekent al het Gr. κόσμος en Lat. *mundus* beteekenende eene *verſiering* of *optooijing*. Het is dierhalven noodig, dat men den oorſprong van ons woord elders zoeke, en wel in het verouderd **weren** *durare*, *perdurare*, waarmede het H-D. **wären** overeen komt. Deze afleiding wordt zo door het gevoelen onzer ſchranderſte Taalkenners, als door de volſtandige ſpelling der ouden beveſtigd. Het zoude overbodig zijn, indien ik hier eenige voorbeelden wilde opgeven, daar men geen werk der ouden kan opſlaan zonder hier van terſtont eene menigte aan te treffen. [C.]

I. P.

I. P. Prolog. 2. Afdeel.

Vs. 1. **Dien dan**] Het ſchijnt, dat onze Dichter weinig of niet heeft opgehad met zodanige *Romans*, als in zynen tijd veel gelezen wierden, en waar van hy er hier eenige opnoemt; want over al waar hy maar eenigſins kan, neemt hy de gelegenheid waar, om van dezelve als met eenige verachting te ſpreken. Op gelyke wyze, als hier, maakt hy ook gewag van eenige dergelyke *Romans* in den *Prologhe* van het *Leven van S. Franciſcus* HS. alwaar men deze woorden vindt:

Cume es hi van mi bekent
Die nu leeft ende w'heit mint
Mer triſtram *ende* lanceloot
Perchevael *ende* galehoot
Ghevenſde namen eñ ongeboren
Hier of willen de lieden horen
Truffe van minnen eñ van ſtride
Leeſtmen dor de wel't wide
Die ewangelie es ons te zuaer
Om dat ſoe recht ſeit eñ waer.

De **boerde vanden Grale**, daar hy hier van ſpreekt, is eene *Beſchryving* van eene zeer vermaaklyke en aangenaame plaats. Den inhoud van deze *Beſchryving* geeft ons VELDENAER in den *Faſcic. Tempor.* hoofdzaaklijk op, ſprekende f. 322. b. van eenen zekeren ridder met naame *Helyas*, die uit deze aangenaame plaats gekomen zoude zijn: *Sommighe cronijcken ſegghen dat deſe ridder helyas quam wt dat* grael *dat een eenrehande paradijs hiet op eertrike Mer ten is dat heylighe paradijs nijt Mer het is een ſond'linghe plaetze eñ hiet* grael *daermen mit groter*

ter auentueren ī coemt eñ mit groter auentueren eñ ghelucke weder wt coemt daer veel off te ſcriuen waer.

Percheval is een der ridders van de *Tafelronde* geweest, waar van op eene andere plaats breeder zal geſproken worden. — De *Roman* of *vertelling* van de wonderlyke gevallen van dezen ridder is in het Walsch, gelijk de meeſte van die Stukken zijn, in dichtmaat opgeſteld, door eenen zekeren MENESSIER of NENESSIER, die, volgends LA CROIX DU MAINE, geweest is „ Orateur et Chroniqueur de Madame Jeanne, „ Comteſſe de Flandres". Zie *Biblioth. François.* Tom. II. p. 142. Daarenboven is het leven van dezen beroemden ridder nog door eenen onbekenden Dichter beſchreven; maar die men nogthans gist te zijn zekere RAOUL de BEAUVAIS. Zie *Discours ſur quelq. Anciens Poet.* etc. *par* M. GALLAND in het II. D. van de *Memoires de l'Academie des Inſcriptt. et Bell. Lett.* p. 675. Deze *Roman* zal denkelijk ook in het Nederduitsch ten tyden van MAERLANT zijn overgezet geweest, gelijk heden nog voorhanden zijn de *Romans* van *Walewein*, *Ferguut*, *Floris en Blancheſleur*, en meer diergelyke. [S.]

I. P. Prolog. 2. Afdeel.

Vs. 6. **Ouer**] Het voortzetſel **ouer** beteekent hier BOVEN. *ſupra*, of VOOR. *ante*. De Dichter zegt, die geen behaagen ſchept in alle die vertellingen en fabelen van *Perchevale* en *Lenvale*, die moet even wel dezen *Spiegel Yſtoriale* verre boven zulke ſchriften ſtellen. Meermaalen vindt men het woord **ouer** in dien zin by de Ouden gebruikt, en wy nemen het heden daags nog dikwils in die beteekenis, en welke ook niet de eenige is, die oudtijds

aan

aan dit woord gehecht wierdt. Te recht ſchrijft WACHTER, dat het H-D. **uber**, het welk 't zelfde is, als ons **over**, van veelerlei beteekenis zy. [Zie zijn *Gloſſar. Germ.* h. v.] By onzen Dichter komen er verſcheiden beteekeniſſen voor, welke ik met voorbeelden uit andere ſchryveren, en uit de overeenkomst der verwandſchapte taalen bevestigd, den Taalminnaaren hier wil mededeelen.

I. **Over**. d. i. BOVEN. *prae*, *ſuper*. en in dezen zin, als een teeken van uitnemenheid en magt. by onzen Dichter I. I. XV. VS. 11.

> *Eñ deſe hadden*, *alſe wijt horen*,
> Ouer *hem drie Heren vercoren.*

I. II. XI. VS. 21.

> *Hertog*ᵉ *was hi*, *wet vorwaer*,
> Ouer *tfolc* ·*xxvi*· *jaer*.

In deze beteekenis vindt men ook het M-G. 𐌿𐍆𐌰𐍂. en het A-S. ofer. *Luc.* XIX. vs. 14. 𐌽𐌹 𐍅𐌹𐌻𐌴𐌹𐌼𐌰 𐌸𐌰𐌽𐌰 𐌸𐌹𐌿𐌳𐌰𐌽𐍉𐌽 𐌿𐍆𐌰𐍂 𐌿𐌽𐍃𐌹𐍃. A-S. þe nyllað þæt þer ofer ur rixie : .

Hier van ook ons **overhooft** voor **opperhooft** by MARNIX *Byencorſ*. f. 179. b. *Item leerde datter noch* overhooft, *noch ſuperioriteyt*, *noch obedientie en is*. „ OBAR, zegt JO. IHRE in *Lexico* „ *Suio-Goth.*, notat *eximius*, et Uplandis Dalecar- „ lisque est frequens." Zie ook zijn *Swenkst Dialect Lexicon* p. 123. — Voor **over** *'t volk koning zijn* lees ik ook in den *Bybel* 1477. **bouen** III. *Reg.* VI, 1. *dat is die ander maent ſconincs ſalomons* bouen *iſrahel*. Zie ook 't voorgaande IIII. Cap. vs. 1.

II. **Over** d. i. BOVEN. *ſupra.* en zomtijds ook OP. Eng. *Upon.* I. II. III. vs. 15.

> *Want God hiet hē ſlaen een lam,*
> *Eñ dat bloet men daer af nam*
> *Eñ tekender die dore poſten mede,*
> *Eñ de* douerſte *dorpele,*

Ghetyden Boek van onze L. V. Parys 1533. *Hij vervroechde hem ſeere te lope den wech als een reſe ſijn vutganc – was uan den* ouerſtē *hemel. Broeder* GHERAERT *Verhandeling over de Natuurkunde* HS. bl. 29.

> *Ghelike dat water wallet*
> Ouer *tſier alſo gheuallet*
> *Dat menſchen bloet wallet dan.*

Oude Bybel, Job. I. *Eñ die man was groot* over *alle die van Orienten.* — Op gelyke wyze gebruikten ook de M-Gothen hun 𐌿𐍆𐌰𐍂𐍉. en 𐌿𐍆𐌰𐍂. *Luc.* X, 19. 𐌰𐍄𐌲𐌰𐍆 𐌹̈𐌶𐍅𐌹𐍃 𐍅𐌰𐌻𐌳𐌿𐍆𐌽𐌹 𐍄𐍂𐌿𐌳𐌰𐌽 𐌿𐍆𐌰𐍂𐍉 𐍅𐌰𐌿𐍂𐌼𐌴. en *Matth.* X, 24. 𐌽𐌹𐍃𐍄 𐍃𐌹𐍀𐍉𐌽𐌴𐌹𐍃 𐌿𐍆𐌰𐍂 𐌻𐌰𐌹𐍃𐌰𐍂𐌾𐌰. A-S. ofer. *ſuper. Matth.* VII, 24. bið gelic þam wiſan were ſe his hus ofer ſtan getimbrode. By KERO in *Regul. S. Bened.* Cap. LVIII. lees ik 't Al. UBARI ook in de beteekenis van *boven* genomen; *uberi kiquetana. ſupra dictam.*

III. **Over** gebruikten de oude Dichters ook zeer dikwils, (hoewel ons **voor** hun niet onbekend was) ja by na altyd, daar wy tegenwoordig ons **voor** bezigen. Als eene gisſing moet ik hier ook byvoegen, of niet wel ons **over** door letterverzet-

ting

ting zoude veranderd zijn in oulinks **voer** nu **voor** In de verwandſchapte taalen vind ik, dat dezelfde letterverzetting, als by ons, plaats zoude kunnen hebben.

In den zin van VOOR. *pro.* neemt het onze Dichter I. IV. XXV. vs. 33. ſprekende van de aanbieding van *Darius* aan *Alexander*, om onderling te vereenigen:

Eñ boot hem ſijns lands vele meer
Eñ ene andere dochtere, dan eer,
Eñ ouer *dat gevanghene couent*
xxx. duſentech talent.

Voeg hier by 't 49. vs. van 't XIII. C. I. III. B. Aanmerkelyk is de plaats van onzen Dichter in zynen *Rijmbybel*, daar verſcheiden maalen het woord **over** in den zin van VOOR. *pro.* in het II. B. f. 23. d. voorkomt:

Oghe ouer *oghe tant* ouer *tant*
Wonde ouer *wonde brant* ouer *brant*
Niit ouer *niit. dit gheboed God.*

MELIS STOKE *Rijmkron.* II. B. VS. III.

Peternelle gaf vele haven
Daer, over *de ziele van haren man.*

Vertal. van OVIDIUS *Conſte van Minne* bl. 26.

Ic en hebbe over *my geen ghelt.*

Vertaling van BOETHIUS f. 78. d.

Vergaue God dat onſe iaren
Nv ouer *deerſte verwiſſelt waren.*

In de beteekenis van 't Latijnſche *Pro* i. e. *loco*, nog in den *Rijmb.* I. B. f. 11. b.

Achter waert ſach Abraham,
Ende ſacher enen ram,
Die verwernet mitten horne
Ghinder hinc in die ſcarpe dorne,
Dien offerdi ouer *den zone.*

De *verſio vulgata* heeft deze plaats *Geneſ.* XXII, 13. aldus: *Levavit Abraham oculos ſuos, viditque poſt tergum arietem inter vepres, haerentem cornibus: quem aſſumens obtulit holocauſtum* pro *filio.* In onze *Bybel-vertaling* leest men *in ſijnes ſoons ſtede.* Zo ook in zyne *Deſtructie van Jheruſalem* f. 135. c.

Lieghen hilt hi ouer *ghevroeden,*
Eñ ouer *doghet hilt hi valſchede.*

Bybel 1477. *Gen.* IIII. *God heeft mi ghieſent een ander ſaet* ouer *abel, die cayn dode.* [Voor *die* lees *dien*, hoewel er meer plaatzen in dezen Bybel gevonden worden, daar **die** in ſtede van **dien** gelezen wordt: als *Gen.* II. *Eñ die here God had vanden beghinne gheplant dat paradijs der weeldicheit, daer hi* den menſche *in dede* die *hi gheformeert hadde.* — *Gen.* XXIX. *Sach* enen put — *want uit* die *plach dat vee te drinken.*]

In den zin van VOOR. *pro.* vinden wy by onzen Dichter ook nog **ouer** *iemand bidden. Rijmbyb.* II. B. f. 16. a.

Pharao ſprac die here groot,
So gaet ghi ende uwe man
Niet verre in die woeſtine dan
Ende doet ouer my *uwe bede.*

Het

Het geen hy hier zegt **over** *my* is eenige verzen lager **voor** *my* f. 16. c.

Pharao die riep ſaen
Ende ſeyde ic hebbe miſdaen
Bidt voer mi *Gode*, *ic laet v varen*.

Zie ook de ſpreekwijs **over** *iemand bidden* in zynen *Spieg. H.* I. I. XLIX. vs. 30. **over** en **voor** worden met elkander verwisſeld by een 't zelfde *Verbum* in het *Lev. van S. Franc.* HS. C. XXIV. vs. 410.

Bidt vor *iacoppe diet dichte*
Eñ over *janne diet ſchreef*.

Op gelyke wyze hebben onze *Bybelvertalers* ook dit oude **over** in plaats van **voor** gebruikt; als *over iets danken*, waar voor wy nu *voor iets danken. Epheſ.* V, 20. *Danckende alle tijt* over *alle dingen Godt ende den Vader*. Integendeel heeft myne *Vertaling van het N. T.*, naar IS. LE LONGS gedachten een der *Oudſte Handſchriften* van het zelve [Zie zyne *Boekz. der Nederd. Bybels* bl. 291.] op deze plaats **voor**: *Altoes doet danc* voor *alle dinc*.

IIII. **Over** wierd oudtijds ook in de beteekenis van het Latijnſche *ut*, *velut*, *inſtar*. by ons ALS, GELIJK. genomen. In dezen zin vindt men het by onzen Dichter I. I. XIX. vs. 40.

Hi (Nembroth) *leerde den lieden*, *als* ·*i*· *zod*
Vier anebede ouer *god*,
Noch eeren ſi eñ anebeden
Ouer *god die zonne noch heden*.

Dus ook in het LIII. C. vs. 25.

Nv ſeghet Vincent, die Seraphis
Was ander ſake, dan Apis,
Eñ beede hilden ſiſe ouer *god*

Van welken *Apis* hy nogthands in 't 73. vs. van dit zelfde *Cap.* zegt.

Dat ſi voer *god anebeden.*

I. I. III. vs. 38.

Hem volgede nijt, ſcalcheit eñ ouerde
Ouer *die edele gaue ons Heren.*

In de I. I. XXVIII. vs. 41. vindt men in dezen opzichte **over** *waerheid houden.* als mede **over** *truffe* in III. II. XXIII.

Eñ heuet ſinen wiue getelt,
Diet oec ouer *truffe helt.*

Dat hier MAERLANT **over** *truffe* noemt, is in zynen *Rijmbyb.* **over** *ghile. Euangel.* f. 129. a.

Sulke waerre diet ouer *ghile hilden,*
Ende dies ghelouen niene wilden.

Bekend is de plaats van M. STOKE IV. B. vs. 1477. daar hy in den zelfden zin **over** *ſpel* ſchrijft, als MAERLANT **over** *truffe*, en **over** *ghile.* Doch ongelukkig heeft men deze woorden veerkeerdlijk, uit onkunde onzer taale, opgevat,

en den jammerlyk om het leven gebragten Graaf *Florens* den V. uit dezelve van **overſpel.** *adulterium.* beſchuldigd, gelijk VERWER in zyne *Idea Ling. Belg. Gram.* Cap. X. p. 33. vel 55. *Edit. Nov.* zeer wel aanmerkt, zeggende, *Verſiculum hunc allegare juvat quod hic perperam intellectus poſteris* UNICE *anſum praebuerit putandi, Comitem noſtrum cum uxore Gerardi Velſii Equitis in adulterio vixiſſe: quod tamen inde non conſtat.* — Opmerkelijk is het, dat men meest altoos het woord **overſpel.** *adulterium.* ſchoon de Ouden dikwils de te zaemgezette woorden van een ſcheidden, aan een geſchreven vindt. — Vergelijk met deze opgenoemde ſpreekwyzen, die van **over** *eene fabele houden. Vertaler* van BOETH. *de Conſolat. Philoſ.* f. 185. c. *Dit moghen de zommighe willen zij, merken die onderwijlen lichtelic ghenouch ſprekende, de helle niet dan* ouer *eener fable houden.*

Zeer duidelijk is de beteekenis van ALS. *ut.* by onzen Dichter I. IV. XXXVI. vs. 33.

> *Hiertoe vele der hoghere Heren*
> *Waren ontſet van haerre eeren,*
> *En* ouer *verraders verdaen.*

Zie ook I. I. IX. vs. 34. en I. IV. XLVI. vs. 45. — In den *Clare Spieg. der Waracht. Chriſtel. maechd.* Antw. 1569. leest men bl. CCXV. *Wy ontſinnige eñ verdoelde menſchen achteden haer leven* ouer *dwaesheyt eñ hare wanderinghe als ſotheyt. Pelgrim.* 1498. bl. 21. *ic ken u* over *mijn meeſterſſe.* — Gebruiklijk was oudtijds ook de ſpreekwyze *iemand* **over**

Ko-

Koning, *Heere*, *Paus groeten*, *houden*, *ontfangen*
Rijmbybel. VIII. B. f. 51. a.

Chuſi quam te Ihrl'm in die ſtede,
Eñ groeten ouer *Coninc mede*.

Groeten d. i. groeten hem, te weten Abſalom — LOD. VAN VELTHEM. *Sp. Hiſt*. I. B. V. Cap. vs. 33.

Eñ houdene ouer *haren Paus*.

III. B. v. C. bl. 194.

Entie lande ſijn an hem geronnen,
Eñ hebbene ouer *Here ontfaen*.

Dit zelfde vers vindt men ook by M. STOKE. II. B. vs. 210. — In deze opgegeven beteekeniſſen N°. III. en IIII. vindt men niet dat M-Gothen, A-Saxen, of Alemannen hun 𐌿𐍆𐌰𐍂, oꝼeꞃ, UBAR gebruikt hebben.

V. **Over** d. i. VOOR, *ante*, VELTHEM. VI. B. XVII. C. vs. 65.

Si ſelen doen alſe men pleget
Ende ouer *menich iaer es geſeget*.

Vaderboek. 1490. f. 54. a. Ouer *vele jaren ſo hoorde ic*. GESCHIER *des Werelts Proefſteen* 1643. bl. 11.

Dat

Dat hy veel geſchiedeniſſen
Wiſte, ſonder eens te miſſen,
Oock wel over *hondert jaer*
Hier ghebeurt en weder daer.

Deze beteekenis van **over** hebben wy nog behouden in ons **overtreffen**. *antecellere.*

VI. **Over** d. i. NA. *post.* Onze Dichter I. I. x. vs. 32.

Ouer ·*xv*· *iaer daer na*
Wart gheboren die goede Abel.

MELIS STOKE II. B. vs. 421.

Eñ Vrederic quam in ſine ſtede,
Coninc eñ Keiſer mede,
Eñ wort over *twee iaer daer ane*
Vanden Pauwes Adriane,
Tote Rome ghebenediet.

Dezelfde VII. B. vs. 973.

Ic ſeg u, datmer of mach
Spreken over *duſent iaer.*

De woorden **daerna** en **daer ane** in de twee eerſte plaatzen zijn hier overtollig, doch van zulke *pleonaſmi* zijn de ſchriften der Ouden en voornaamlijk der Dichteren, om het rijm, vol. —— In de beteekenis van NA. *post.* gebruikten de M-Gothen niet hun **nfar**. A-S. ofer. maar **afar**. hoewel beide deze woorden van eenen oor-

oorſprong zijn, zo als wy ſtraks zien zullen. — Dezelfde ſpreekwyze van MAERLANT en STOKE, lees ik ook in den *Cod. A. Matth.* XXVII, 63. 𐌰𐍆𐌰𐍂 𐌸𐍂𐌹𐌽𐍃 𐌳𐌰𐌲𐌰𐌽𐍃 𐌿𐍂-𐍂𐌴𐌹𐍃𐌰. — want dit M-G. 𐌰𐍆𐌰𐍂 is niet ons **achter**, ſchoon TEN KATE in zyne *Gemeenſch. tusſen de Gott. Sp. en Nederd.* deze twee woorden met malkander vergeleken heeft. — Wat nu den oorſprong van het M-G. 𐌿𐍆𐌰𐍂, A-S. ofer. Al. UBAR. Zw. öfwer, Dan. over. H-D. über. N-D. over aangaat. Alle ſtammen zy naar mijn gedachten af van de M-G. *particula intenſiva* 𐌰𐍆. In het Yslandsch beteekent afa, öf, *vehementia*, *nimietas*, 't welk in *Genitivo* afar heeft, hier van afar-ord. *minae*, *verba dura*. Zie verder JO. IHRE in *Gloſſar. Suio-Goth.* v. OF et ÖFWER. [S.]

I. P. I. B. I. C.

Vs. 6. **Te vullen**] d. i. *volkomen*, *in zijn geheel.* Zoo vinden wy het by onzen Dichter hier achter I. II. XXXVI. vs. 34.

Die Cō· was, eñ niet te vulle
Ouer Asſyria; want macht eñ ere
Was ghenedert harde ſere.

Broeder GHERAERT *Natuurk.* HS. vs. 1229.

Dit coemt al bi der ſonnen craft;
Daermen dus dan dach heuet,
Bi der ſonnen dien gheuet,
Eñ die mane coemt ghegaen,
Eñ ſal aen die ſonne ontfaen.

Die

Die ſonne bedecſe dan,
Dat ſi niet beſcinen can
Te vollen, *als ſi nu daer dede,*
Eñ et wart doncker tot dierre ſtede.

[C.]

I. P. I. B. I. C.

Vs. 18. Hu] Dat de h by de Grieken voor geen letter gehouden wierd, is al te bekend om er iets van te zeggen. Het is ook naar het gevoelen van Taalkenneren zeker, dat zy in het geheel voor geen letter te houden zy; maar alleen als eene ſterkere aanblazing voor eene klinker; zoo lezen wy by WACHTER *Gloſſ. Germ.* col. 629. Ha *interjectio alte clamantis*, *Lat.* eho *naturalis magis quam inſtituta*, *quia ſpiritus clamantium in altum protruſus naturaliter hunc ſonum aut ſimilem producit.* PONTUS DE HEUITER, *Nederd. Orthographie* Antw. 1581. bl. 48. zegt: *Ha Is bide Grieken geen letter, noch van de Latinen noit met gemeen gedogē daer voor ontfaen, dan alleen voor teken om t'geluit des vocaels daer zij voor ſtont, door een lettel geblaes ſtarken en vermeerderen.* De h is dus geen letter; maar een geblaas om eenen volgenden klinker meerder kracht by te zetten. Dat mede onze ouden de h voor geen letter algemeen erkend hebben, blijkt uit zoo veele plaatzen, daar wy voorbeelden vinden, dat de h naar willekeur, naar dat men eene ſterker of zagter aanblazing begeerde, in een en hetzelfde woord wierd bygedaan of afgelaten. Menigvuldig zijn de voorbeelden, welke wy hier van by onzen Dichter aantreffen, om den Lezer de moeite te ontnemen van alle die plaatzen na te ſlaan, zal ik er hier eenige volgen

gen laten. Zoo vinden wy: **Hijs** vóór YS. *gladei* I. V. XLV.

> *Alſe ſi vpt* hijs *waren die doren*
> *Scorde die riviere ontwee.*

Nog eens II. III. XLVII.

> *So dat hi jnden winterſcen nacht,*
> *Jn enen putte al naect ſtont,*
> *Dattem* dhijs *hinc an tſel al ront.*

Hoever voor OEVER *van de zee of rivier* I. III. LI.

> *Alſe ſi ſpreken eerst an nam*
> *Vptien* hoevere *ginc hi ſtaen,*
> *Daer die zee an ginc ſlaen.*

Zoo ook by *Walewein* aangeh. door HUYDECOPER op *M. Stoke* X. B. vs. 934.

Heet voor EET of EED. *juramentum.* I. IV. VIII.

> *Dje ſine wort hilt alſo waer,*
> *Wat dat hi ſeide openbaer*
> *In ſimplen worde, ſonder* heet,
> *Dies gelouede men hem gereet.*

Zoo ook I. VII. LXXVII.

> —— *beſwoerne onder enen* heet.

Hure voor URE *hora*, *tempus* I. VI. XII.

Die verloren daer ter hure
·xii· duſentich vp dat velt.

Hoegſten voor OEGSTEN, de veldvruchten inzamelen I. I. XVIII.

Eñ men hoegſter *·ij· waeruen int jaer.*

Hechte voor ECHTE, het huwelijk I. VII. LXVI. van eenen, die het klooſterleven wilde aannemen;

Die bant van ſinen wiue
Dwanckene, dat hi metten rechte
Ne conſte gecomen vter hechte.

Hinghel voor INGEL, *angelus* I. VII. XXXVI.

Eñ hi ſeide ons gheviel tnacht,
Erdbeue, eert begonſte dagen
Mettien wi den hinghel *ſaghen*
Eñ wi hadden vreeſe, ſo groot,
Dat wi laghen ouer doot.

In het volg. vers:

Den inghel *hörden wi nochtan.*

Hachten voor ACHTEN in het zelfde Hoofdſt.

So menech ſcone tekijn beſonder,
Alſe ghi Iheſuſe ſaghet doen
Ghine hachtes *noit ·ij· oude ſceen*
Wat ſoudi ons gelouen dan.

Hup voor UP, *op* III. II. XXIIII.

Dijn wijf ſal mi ſien te nacht;
Maer ſech hare, dat ſoe niet en acht
Hier te comene, want ſaelt geſcien
Soe ſal mi hup *haer bedde ſien.*

Hu voor U, zoo als hier by onzen Dichter, komt op vele andere plaatzen voor. Zie onder anderen III. VII. XVI, en XVII.

Gehent voor GEËNT d. i. *geëindigd* by VELTHEM II. XIIII. VS. 57.

Tote dat ſi gehent *deſe ſaken*
Eñ binnen deſer ſeluer ſpraken
Quamen met enen gemeinen rade
Die vander ſtat, eñ boden genade.

by MELIS STOKE zijn van de byvoeging der **h** ook voorbeelden te vinden, die ik hier niet uitſchrijf, dewijl zy in den bladwyzer door HUYDECOPER zijn aangeteekend.

In het begin dezer aanteekeninge heb ik reeds gezegd, dat onze Ouden ook de **h** aflieten in woorden daar wy deze aanblazing gebruiken, even gelijk wy hier van de byvoeging der **h**, in woorden daar wy dezelve thands achterlaten, aangetoond hebben; doch hier van zullen wy in het volgend deel eenige voorbeelden uit onze Ouden opgeven. [C.]

I. P.

I. P. I. B. x. C.

Vs. 13. **Ontdede**] **Ontdoen** zeiden wy reeds hier voren bl. 11., dat *openen* beteekende; zoo vinden wy het by MELIS STOKE. VI. B. vs. 221.

Die brugghe de was al te broken,
Eñ de porte was gheloken,
De men ontdede *alte hant.*

Zie HUYDECOPER op deze plaats, en de daar aangehaalde voorbeelden uit de oude HSS. Van het openſnyden van eenen vis gebruikt het onze Dichter hier achter III. II. XXXIX.

Teerſt, ſi den viſch ebben ondaen
Vonden ſi die ſlotele met allen,
Die den Biſſcop waren ontfallen,

nog eens III. III. XLIII.

Eñ ten ſeluen tiden ——
Quam hem ene andere mare,
Dat die kercſlotel verloren ware.
Eñ hi ginc ter dore ſtaen,
Eñ riep an ihm̄ xpm̄ ſaen,
Eñ maecter een crûce voren,
Mettien ondaden *die doren.*

Rijmbybel f. 95. b.

Alexander voer daer na,
Jnt lant van Sicilia;
Eñ ſijn zweer quam int lant,
Gheuaren mit crachtigher hant,

Om te winnen valſchelike
Van Surien dat Conincrike.
Waer dat hi quam in elke ſtede,
Weet wel datmenſe hem ondede,
Ende quam ieghen hem vter ſtat;
Want Alexander hiet al dat.

KILIAEN vertaalt ons **ontdoen** ook door het Latijnſche *aperire.* [C.]

I. P. I. B. XIII. C.

Vs. 21. **Louie**] Dit woord is verbaſterd uit het Latijnſche *Diluvium* met aflating van de voorſte lettergreep. Anderſins behielden zy meestal het geheele woord, met verandering nogthands van de laatſte lettergreep in *e*, als **diluuie**, en zo vindt men het ook in myne *Vertaling van het N. T.* HS. *Matth.* XXIIII, 38. *tot dat die* diluuie *quam.* In het Cornwall. is het verkort in *Lyv.* Armor. *Dilus.* Irsch. *Dile.* [S.]

I. P. I. B. XIIII. C.

Vs. 39. **Benoit de Sainte More**] Te vergeefs zal men iets van dezen Schryver zoeken in de *Bibliotheque Françoiſe* van LA CROIX DU MAINE, of van FAUCHET. Was het niet de kundige GALLAND [zie *Diſcours ſur quelq. Anciens Poet. dans les Memoires de l'Academie des Inſcriptt. et belles Lettr.* Tom. II. p. 673. die ons iets van dezen *Benoit* had medegedeeld, hy was ons geheel onbekend gebleven. De naam des Schryvers van den *Roman de Troye*, is niet *Benoit*, zo als by onzen Dichter ge-

gevonden wordt; maar *Beneoit* of *Benoît*. zo als hy zelf zynen naam ſchrijft in het HS. van dezen *Roman*, dat in de Boekery van den Heer FOUCAULT in Vrankrijk gevonden wordt; alwaar op de eerſte bladzyde van dat HS. deze regels gevonden worden;

Cette eſtoire n'est pas uſée
N'en gaires livres n'est trouvée:
La retraite ne fut encore.
Mais, Beneoit de Sainte More,
L'a translaté, *et dit*,
Et a ſa maint les mots ecrit.

Op het einde van den *Roman* zegt hy ook;

Je n'enſait plus, *ne plus n'en dit*
Beneoit, *qui cest Roman fit.*

Omtrend zynen leeftijd kan men niets zekers bepalen, alzo hy het jaartal in zijn werk niet heeft aangeteekend, 't welk nogthands een byna vast gebruik was by de Dichters van die tyden, want zo vindt men achter den *Roman Le Chevalier au Lion* MS.

Mil et cent cinquante-cinq ans
Fit Maiſtre Gaſſe ce Roman.

Ondertusſchen is het zeker, dat hy voor het einde van de 13 Eeuw geleeft heeft. [S.]

I. P. I. B. XXII. C.

Vs. 24. In] Het voortzetſel in had by de Ouden, behalven de beteekenis, die wy nu aan het zelve hechten, ook die van op en tot. De oorſprong van deze beteekenis is in de verwandſchapte taalen te zoeken, alwaar wy dit voorzetſel op dezelſde wyze gebruikt vinden. Als I. in voor OP in 't M-G. *Luc.* XVIII, 13. daar ULPHILAS *het ſlaan van den Tollenaar* op *ſijn borst* vertaald heeft door: 𐌰𐌺 𐍃𐌻𐍉𐌷 𐌹𐌽 𐌱𐍂𐌿𐍃𐍄𐍃 𐍃𐌴𐌹𐌽𐍉𐍃. d. i. *maar ſloeg* in *zijn borst.* De *A-Saxiſche vertaling* heeft *Luc.* XIII, 31. ſe ðe býð on þecene. 't welk ik in myne oude *N-D. vertaling* woordlijk dus overgezet vind: *ſo wie dan weſen ſal* in *dē daken.* en *Pſalm* XXIII, 3. hƿẏlc aſtihð on munte dꞃihtneſ. d. i. *wie zal klimmen* in *den berg des Heeren.* By OTFRID. *Euang.* Lib. IV. Cap. XXII. vſ. 41. lees ik:

> *Joh ſaztun ſie imo* in *houbit*
> *thenſelbon thurninan ring.*

d. i. *En zy zetten hem* in *het hooft dezelfde doornen kroon.* In het Yslandsch ſchijnt a, dat ons in is, mede voor *op* gebruikt te worden: *Kriſtinrettr Hinn Gamli* C. III. p. 10. Ef kona verdr lettari a ſórnum vegi. d. i. *indien eene vrouwe van een kind verlost* in *eenen openbaren weg.* In het hoogdravend Noordsch gedicht van Koning REGNER LODBROG vindt men in de VI. *afdeel.*

RI-

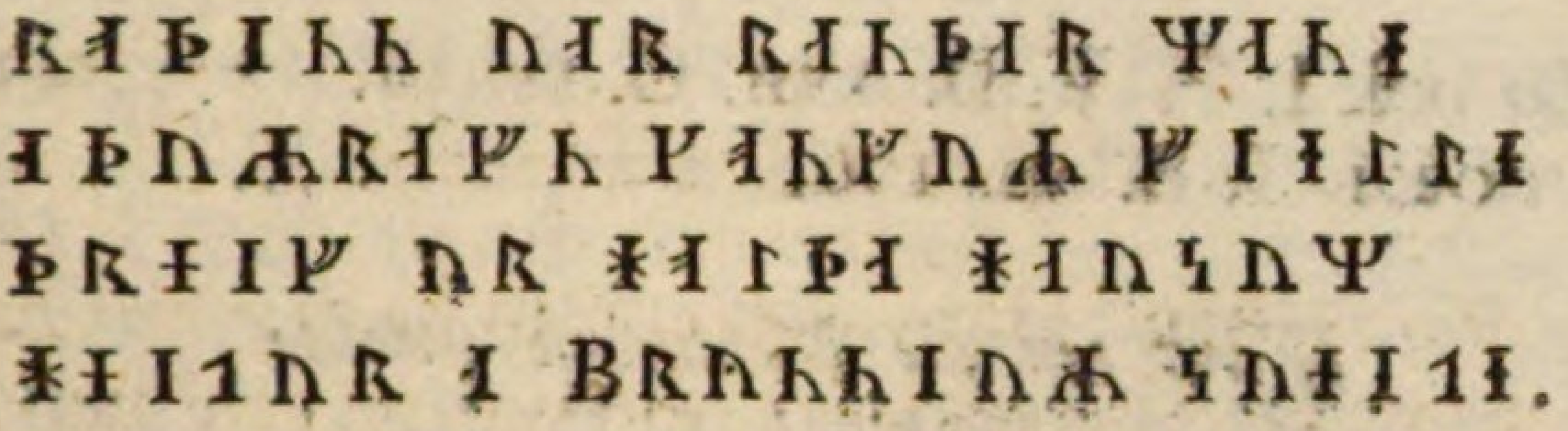

dat is:

Bloedrood was het ronde ſchild
Eer Rafn de Koning viel
[en] *Dreef uit der helden hoofden*
't Heete zweet in *de pantſieren*

Nog in het zelfde gedicht *afd.* XV.

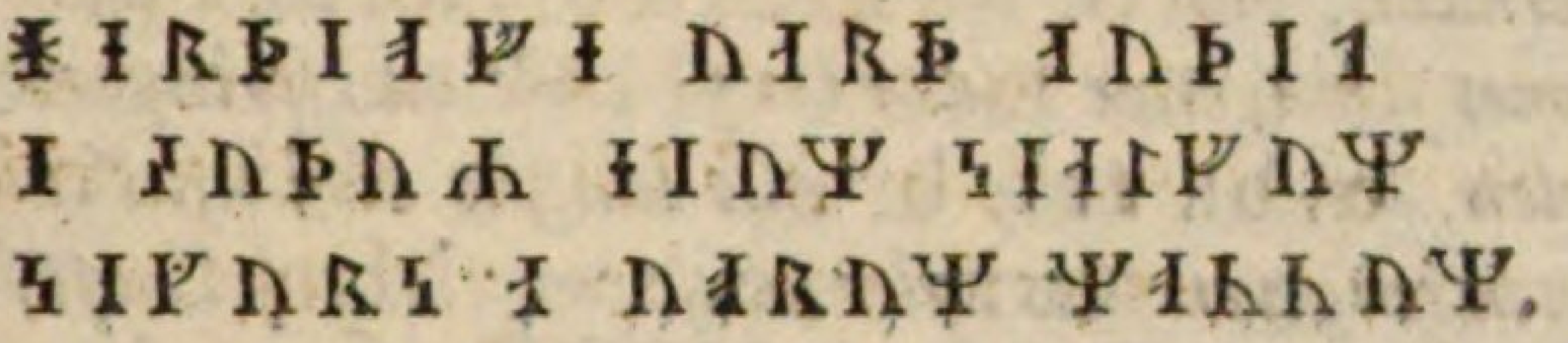

dat is:

Herthieſe gewierd geluk
In de zuider Orcadiſche Eilanden, zelf
De zegen (of overwinning) in *onze mannen.*

Het gebruik van IN voor *op* by de Taalverwanten gezien hebbende, beveſtigen wy het nu nog met voorbeelden uit oude N-D. ſchriften. Behalven de hier aangehaalde plaats van onzen Dichter gebruikt hy het nog in dien zin I. P. I. B. IX. C. vs. 31.

Eñ God, dien gheene pine en wach,
Ruſte inden ſeuenden daghe.

Zo ook I. P. V. B. XVII. C. vs. 36. — MELIS STOKE I. B. vs. 106.

Want een die Mercuriuſe wachte
Sloeghen in *ſijn hoeft onſachte.*

nog by den zelfden VIII. B. vs. 863. zo als onze Dichter ſchreef, *in den dag.*

Gherne wiſtic, mochtet mi ghesciet
Hoe menighen man, eñ wien
Si moneghedeu in *Paeſchdaghe.*

Sermoen. van S. BERNARD. HS. bl. 133. a. *Siet hi comet ſpringende* inden *bergē ende ouerſpringende die houelen.* en bl. 111. b. *alſo langhe als iheſus criſtus mit ſinen iongeren was* inder *aerde.* — Myne *Oude Vertaling van het N. T. Matth.* XXVII. f. 20. b. daar van het beſpuwen van den Zaligmaker door de krijgsknechten gezegt wordt: *Eñ ſi ſpogen* in *hem.* Nog *Luc.* VIII. f. 31. b. *Daer was een cudde van vele verken* inden *bergh weidende.* — *Clare Spieg. der waracht. Chriſt. Maechd.* bl. lxxxvij. *Aen dander ſyde ſo druypen neder die onreyne fluymen eñ ſpeeſele, dewelcke die ongenadige knechten* in *hem hadden geworpen eñ gheſpogen.*

Wat nu de IIe beteekenis van **in** aangaat, naamelijk voor TOT, daar van vinden wy in de aloudheid ook weer voorbeelden genoeg, die ons duidelijk beveſtigen, dat hier de bron is, waar uit het gebruik van dit woord in dezen opgegeven zin is voortgevloeid. Zeer gemeen was het by de Moeſo-Gothen, om IN te zeggen, daar wy **tot** gebruiken. Uit vele plaatzen zal ik er maar een uit den *Cod. Arg.* bybrengen. *Joan.* VII,

VII, 35. 𐌽𐌹𐌱𐌰𐌹 𐌹𐌽 𐌳𐌹𐍃𐍄𐌰𐌷𐌴𐌹𐌽 𐌸𐌹𐌿𐌳𐍉 𐍃𐌺𐌿𐌻𐌹 𐌲𐌰𐌲𐌲𐌰𐌽. 𐌾𐌰𐌷 𐌻𐌰𐌹𐍃𐌾𐌰𐌽 𐌸𐌹𐌿𐌳𐍉𐍃. ULPHILAS heeft het Griekſch hier woordelijk gevolgt. Myne *Oude geſchreven Vertaling* drukt het M-G. zeer wel uit: *Sal hi in die verſtroyinghe der heidenen gaen. eñ ſal hi die heydene leren*. Zie ook *Luc.* XV, 17. — De A-Saxiſche *Vertaling der Pſalm.* heeft *Pſ.* XCIII, 22. ⁊ geƿorden iſ dꞃiht me on geneꞃ ⁊ god min on fultume hẏht minne. Zie hoe de Onze dit vertaald hebben *Pſalm* XCIV, 22. —— In onze Oude N-D. ſchriften komt het ook meenigvuldig voor; als in den *Bybel* 1477. *Gen.* I, 14. *Eñ ſi ſijn* in *tecken eñ* in *tyden daghen en iaren*. XVIII, 17. *Ende die here ſeide ſal ic abraham mogen helen dat ic doen ſal. als hi te worden ſtaet* in *groet volc*. — *Vertal. van 't N. T. Joan.* XVIII. f. 54. b. HS. *Doe ſeide hen pilat9 Biſtu dan een conīc Ih's antwoorde Du ſeggheſt want ic bin een conīc* In *dien bin ic gheboren ende daer toe bin ic indie werlt gecomen dat ic* enz. VELDENAER *Faſcic. Tempor.* f. 27. a. *Deſe hyeu wert van een kint dat elyzeus tot hem zeijnde* in *een coninck ghe-ſalft*. Zo ook by denzelfden f. 247. a. in *eenen biſcop ordinieren*. Dezelfde ſpreekwijs vind ik ook in den *Spieg. Paſſion.* f. 23. c. *Eñ ſi deden ſijn bede eñ ontfengenen* in *enen monic*. Nog in het zelfde Boek f. 85. c. *Eñ — martha —— began —— deſe woerde te ſeggen ———— Hely en werde niet verlenget van my mer com en ſta op* in *mijn hulpe*. Zie meer voorbeelden van het opgegeven gebruik van **in** in de *Tael en Dichtk. Bydragen* II. D. bl. 588. — Zomtijds heeft men **in** ook wel voor *uit* gebruikt. Zie HUYDECOP. *Proev. van T. en D.* bl. 84. die nogthands en met recht de gewoone wyze van ſpreken: *iemand* in *den nood redden*. afkeurt. [S.]

I. P I. P. XXXI. C.

Vs. 75. **Sente Jorijs braes**] d. i. by MELIS STOKE II. B. vs. 912. *de arm ſente Joris.* **braes** is van het Franſche *bras*, die het noemen *le Bras de S. George.* Het is eigenlijk dat water, dat men nu de *Dardanellen* noemt, of de *Helleſpont* by de Ouden, en zo verklaart het onze Dichter zelf in het volgend XXXII. C. vs. 31.

Abidos, dat lant dat leghet,
Vp Helles Pontes, *alſemen ſeget,*
Dat ſente Jorijs braes *nv heet,*
Dat Europen eñ Aſyen ſceet.

ABRAH. ORTELIUS *Theſaur. Geograph.* „ Hel„ leſpontus — *Brachium S. Georgii* Volaterrano „ dicitur. Video aliis linguis eadem ſignificatione „ quoque ſic appellari: veluti à Gallis, *Bras de* „ *S. George;* à Flandris **S. Joris arm.**" — Zie verder de Aanteeken. van B. HUYDECOPER op *M. Stoke* I. D. bl. 549. [S.]

I. P. I. B. XXXII. C.

Vs. 26. **Geleeſten**] KILIAEN *in Diction.* **Ghelepſten** j. **leeſten** *Facere, praeſtare.* en **leeſten** *Praeſtare, ſatisfacere.* Behalven deze aangeteekende plaats, gebruikt het onze Dichter ook in I. P. V. B. XIX. C. vs. 41.

Hi

Hi (Duilius) *ghebiet mede, eñ bit*
Al dat hi geleeſten *mach.*

Rijmbyb. f. 87. b.

Ene maent hilt hi die feeſte,
Oec ontboot hi datmen gheleeſte,
Eñ datmen tlant vore al dure,
Alſo langhe als die feeſte ghedure.

VELTHEM. *Spieg. Hiſt.* VII. B. XI. C. vs. 23.

Een luperd comt daer oec geſprongen,
Met al dat hi geleeſten *mach*
Op dat velt; ——

Hiſtor. Leu. en regym. van Alex. Ic ſal ſtaden om alle die heerſcappie te winnen die Darius gheleeſten *mach* —— *Gulden Troon* f. 88. c. *Mer want ons nv ihūs criſtus die alre grootſte vrientſcap vertoent heuet ſo ſeldi minnende ſiel* —— *weder* —— *die alre grootſte vrientſcap die ghi* gheleyſten *moghet hem billix vertonen.* Het *ſimplex verbum* **leyſten** leest men ook in het zelfde werk f. 23. c. *ſi waghen lijf ende goet ende ſiel ende eer ende al dat ſi* leyſten *moghen om gods willen.* —— **Volleeſten** is ook by KILIAEN *perficere; abſoluere, efficere. Spelen van Sinne* Antw. 1562.

Die dlant wel beſtieren // door hun wijs regieren
Men behoortſe te vieren // ſonder ſchoffieren:
Want ſulck Violieren // alſment wilt volleeſten
En groeyen niet in alle foreeſten.

De

De verwandſchapte taalen hebben mede dit woord gebruikt. als A-S. Læꞅꞇan. [Zie LYE in *Gloſſar. Anglo-S.* h.v.] By WILLERAM. in *Cant. Cant.* Cap. VI. vs. 2. lees ik: *Minemo trute* leiſt *ih triuuua unte min uuine* leiſtet *mir gnada.* —— In het H-D. is hedendaags **leyſten** nog in gebruik in dien zin, daar wy ons **geleeſten** hier by onzen Dichter in vinden. —— Zie verder wat ik omtrend de grondbeteekenis, van **leyſten** in het M-G. 𐌻𐌰𐌹𐌸𐍄𐌾𐌰𐌽. *ſequi.* te vinden, heb opgemerkt in het 4. *Stukjen* van onze *Taelkund. Mengel.* bl. 335. [S.]

I. P. I. B. XXXII. C.

Vs. 35. **Moyſes**] Het is te verwonderen, dat den afſchryver hier *Moſes* is in de gedachten gekomen —— De Geſchiedenis van *Xerxes*, en het ſlaan van deze brug over den Hellespont verhaalt onze Dichter breedvoeriger in het III. B. XXI. C. van deze *Paert.* Zie van deze brug verder HERODOT. *Hiſtor.* Lib. VII. C. 56. p. 536. [S.]

I. P. I. B. XXXII. C.

Vs. 62. **Eñ ander**] Niemand denke, dat hier een regel, die op dezen regel rymen moest, door den afſchryver is overgeſlagen: dikwils vindt men in onze oude Dichters; dat zy hier en daar regels lieten op zich zelven zonder de volgende regel er op te laten rymen. Eene menigte van voorbeelden zal hy aantreffen, die zulks gade ſlaat, voor al in den *Spiegel Hiſtoriael* van LOD. VAN VELTHEM. Die plaatzen daar zulke enkele regels

gels by onzen Dichter voorkomen zullen wy behoorlijk overal aanteekenen. By M. STOKE zal men ook voorbeelden vinden. Zie hier eenige uit *Broeder* GHERAERT. *Natuurk.* HS. bl. 5. ſprekende, *hoe hoeghet es van artrike tot elcker planeten*,

Als ptholomeus eñ affraen
In hoeren boeken doen verſtaen
Diet by redene proeuen wel
Bij der dicte van aertrike
Proeuen ſijt al ſekerlike.

In het zelfde werk bl. 10.

Noe die arcke alſoe mat
ccc. cubitus was lanc dat vat
Eñ .l. cubitus wijt
Eñ xxx hoech des ſeker ſijt
C. ſcreden eñ viueeñtwintich
Ouer een ghemeten dat ſich
Aldus ſetten groet klerc
Mar elc lanſcap wet
Heeft ander ghemeet nu gheſet.

Ja zelf vind ik in dat zelfde werk twee regels, die op malkander volgen zonder rijm bl. 26. en 27. Hy ſpreekt *van den cirkel daer die twaelf teyken in ſtaen.*

In twalf delen deſen cirkel
Deelt men effene ende wel
Elc deel heet een teyken
Des ghij noch vroeder zult ſijn

Die

Die ſeuen planeten haren ganc
Som cort ſom lanc
Lopen enz.

Deze voorbeelden dunken my genoegzaam, om het gezegden te beveſtigen. — Wat aangaat de .c. ander coloſus, daar hier van geſproken wordt, men kan PLINIUS *Hiſt. Nat.* hier over nazien, die eene menigte Standbeelden van eene buitengewoone grootte in Libb. XXXIV. en XXXVI. optelt: en welke ook den naam van *Coloſſen* gehad hebben. [S.]

I. P. I. B. XLVII. C.

Vs. 37. **Groet**] dit woord is in het HS. by verkorting aldus geſchreven **g°et**. doch, dewijl het buiten twyfel is, wat deze verkorting beteekene, hebben wy dezelve zo hier, als elders, waar men eene juiſte zekerheid had, weggelaten. Uit dezen regel kan men leeren, dat de verkorting **g°et** niet *goet*, (waar voor het door onkundigen zoude genomen worden.) maer *groet* beteekent. dewijl er anders in dit vers tweemaal een en het zelfde gezegd zoude worden, daar het byvoeglijk naamwoord *goed.* op het einde van dezen regel gelezen wordt. Voeg hier by het 58. vs. uit dit zelfde Hoofdſt. daar het woord **groten** aldus in het HS. ſtaat **g°tē**. Ook vind ik het noch eens hier achter IV. I. XLIX. VS. 69.

Dat niemen wiſte **g°et** *no clene.*

klein is wel het tegendeel van *groot*, maar geenſins van *goed*; dierhalven beteekent **g°et** hier mede buiten twyfel **groet**. [C.]

I. P. I. B. XLVIII. C.

Vs. 37. **Trone**] **Troon** is hier voor den *hemel* genomen. In deze beteekenis is het niet by KILIAEN bekend, die het maar neemt voor 't Latijnſche *thronus*, *ſolium*. —— Het is even wel onze Dichter niet alleen, die het hier en IIII. P. I. B. LVII. C.

Int ander jaer ——
Geſciede ene ſelſienlike dinc.
Te noenen es die zonne vergaen
Eñ wart ſo donker, ſonder waen,
Datmen ſterren ſach anden trone.

gebruikt heeft, om er den *hemel* mede aan te wyzen; maar de overige ſchriften der Ouden leveren ons er ook voorbeelden van op. *Verhandeling over de Natuurk.* [in *onrijm*] HS. geſchreven 1300. f. 16. b. *Nu marc voert dat in midden den* troen *ſijn twee aſſen daer dat firmament in omgaet.* —— ANNA BIJNS *Gheeſtelyck Refereyn Boeck.* Antw. 1602. Voorred. f. 2. b. *ſendende wt den hoogen* troon —— *Chriſtum zynen Sone ſeer bemint, als een verloſſer.* Ja zelf vind ik de woorden **troon** en **hemel** te zamengevoegd om den *hemel der hemelen* uit te drukken: *Geſta Roman.* Cap. CX. *Dijn aelmiſſen ſijn doer die wolcken gedrōghen eñ inden ouerſten* throō *des hemels voer mijn oghen ghecomen.* [S.]

I. P. I. B. LIII. C.

Vs. I. **Plinius die wille ghien**] De plaats van PLINIUS, op welke MAERLANT hier het oog heeft, vindt

vindt men *Hiſtor. Natur.* Lib. VIII. Cap. 46. Wat dezen Apis zelven aangaat, is het thands genoeg te zeggen, dat het een Afgod der Egyptenaren geweest is, gelijk men breeder zienkan zoo by PLINIUS en meer andere oude Schryvers, als by onzen Dichter. Ik bepaal my hier alleen tot de beteekenis van het woord ghien, het welk my tot hier toe nimmer, by eenen van onze oude Schryvers voorgekomen is, dan alleen op deze plaats. Wy vinden dierhalven hier een woord, welks beteekenis niet gemaklijk te ontdekken, doch het welk om deszelfs zeldzaamheid onzer byzondere opmerking dubbel waardig was. Ik durf echter de beteekenis nu bepalen, ghien beteekent SPREKEN, ZEGGEN, *loqui*, *dicere.* Dit blijkt, vooreerst, uit het Latijn van VINCENTIUS MS. f. 37. d. *erat autem apis vt* ayt *Plinius*, *qui et teſtatur ſe eum vidiſſe.* Hier is ons ghien door MAERLANT gebruikt, om het Lat. *ajo* te vertalen.

Ten anderen wordt ons gevoelen beveſtigd door het oude Hoogduitſche gen, gehen, dat in de *Brunswijkſ. Rijmkronijk* op de volgende plaatzen gevonden wordt. Cap. 55. vs. 2.

An deme ſommer na der tit
Koning Filippus, *ſo men* git,
Sammede aver eyn michel her;
Wo over krefftig dat et wer,
Dat was gar ane mate.

dus volgends het HS. der Wolfenbuttelſche boekery, by LEIBNITS. *Scriptor. rerum Brunsw.* Tom. III. doch in de uitgave van J. GOBLERUS leest men het tweede vers aldus:

Kö-

König Philips, *ſo mann* geit.

Vs. 190.

We leifflik, *horde ek* gein,
Under eyn ander ſe ſek untfengen, [l. *untfingen.*]
Unde wo ſe toſamen gingen.

Cap. 61. vs. 12.

He ſamede, *horde ich* gen,
Vil Ritter, *knapen unde Heren*,
De toſamen henne keren
Weder den Keiſer up eynen ſtrit.

Cap. 62. vs. 88.

Darnach ſtarff der Keiſer truvve
An bicht unde an groter ruvve,
Alſo men an mynſchen mag ſpen,
Alſo ſine bichteger gen.

In de drie laatſte plaatzen heeft GOBLERUS *jehen*, dat men vindt by SCHERZIUS *Gloſſ. Germ. Medii Aevi* col. 726. en door hem vertaald wordt *loqui*, *dicere*. Zie daar, het geen ik noodig vond hier optegeven, om het geheel onbekend **ghien** verſtaanbaar te maken; in hoe verre ik hier geſlaagd ben zal de Lezer zelf moeten oordeelen. [C.]

I. P. II. B. v. C.

Vs. 6. **Maiſire**] Dit woord gebruikt onze Dichter nog eens in dit zelfde Boek C. XXVI. vs. 38. ſprekende van de wijdte en grootte der deure des tempels te Jeruſalem:

> *Eñ was die duere van manieren*
> *Wijt van* mayſieren *te* mayſieren.

Uit welke plaats duidlijk blijkt, dat MAERLANT dit woord genomen heeft in de beteekenis van dat, het welk wy nu *muur* noemen, en wel voor den *muur* van een gebouw: doch eigenlijk beteekent het maar eene *hegge* of *afſchutſel;* en dus vindt men het woord MAISURE, dat het zelfde is, als ons **mayſiere**, ook verklaard. *Dictionaire de La Langue Romane:* „MAISURE, haye, *ſepes.*" en in de *Diction. Roman, Walon, Celtique et Tudesque.* Bouillon 1777. lees ik ook: „MAISIERE, „ haie, ſéparation d'héritage, de jardin: *mace-* „ *ries.*" Deze beteekenis van *hegge*, *afſchutzel* of *heining* blijkt ook duidlijk uit de plaatzen die DU CANGE in zijn *Gloſſar. Med. et infim. Latin.* v. MACERIA uit twee Franſche *Romans* heeft by gebragt: uit de *Roman de Vacce* MS.

> *Un ſarcuel fiſt appareillier*
> *Lez la* Meſſiere *du monſtier*
> *A meitre apreuf ſa mort ſon cors*
> *Sous la goutière de defors.*

Roman de Pyramus et Tyſbé MS.

Mai-

Maiſiere trop pareſtes fiere
Que n'ouvrez par ma proiere.

Het Franſche *Maiſiere* is verbaſterd van het Latijnſche *Maceria*, dat ook altoos gebruikt wordt voor *omheiningen* of *afſchutſels* van tuinen of wijngaarden. TERENT. in *Adelph.* A. V. S. VII. vſ. 10.

Atque hanc in horto MACERIAM *iube dirui.*

d. i. *En laat deze heining* of *ſchutting in den tuin omver werpen.* Zie wyders over 't Latijnſche *Maceria* MARTINIUS *in Lexic. Philol.* h. v. en MENAGE *Diction. Etymol. de La Lang. Franc.* V. MAISIERES [S.]

I. P. II. B. VI. C.

Vs. 28. **Ode**] Onder alle de verouderde woorden is er byna geen, dat men minder aantreft, dan ons **ode**; ten minſten HUYDECOPER merkt aan, dat hy het niet meer dan eens by MELIS STOKE en eens in den *Rijmbybel* gevonden heeft; men leest het by MELIS STOKE IV. B. vs. 1492.

Gheraert van Velſen trac mettien
Sijn Zweert, eñ ſwoer bi Gode:
Ghi moghet dat ghemaken ode;
Ic ſal u tſweert tote inden tanden.

HUYDECOPER (in zyne *aanteek.* op deze plaats) zegt, dat **ode** beteekent *lichtelijk;* en een ieder, die de plaats uit den *Rijmbybel* aandachtig nagaat, zal dit moeten toeſtemmen. Men vindt by

HUYDECOPER deze plaats uit zijn HS. aangehaalt, Ik zal dezelve uit mijn HS., dat in de lezing eenigſins verſchilt hier bydoen f. 31. a.

Mettien die wiſe Balaam
Aenden Coninc orlof nam,
M' int gheſceit gaf hi hem raet,
Die hem beyden zeder was quaet,
Hi hiet hem, dat hi magheden name,
Die ſcone waren ende bequame,
So dat ſi van groten ſconen
Die jonghelinghe mochten honen.
Ten tenten ſoudſi maken ganc,
Draghen ſpiſe te coep ende dranc;
Die jonghelinghe ſoudſe begaren;
M' niet ſoudſiſe ontfaen twaren
Eer ſi aenbeden hare gode.
Dus machmenſe verwinnen ode;
Want haer God die ſalſe laten.

Andere plaatzen, daar dit **ode** voorkomt; heb ik tot heden by geenen van onze Schryvers kunnen ontdekken; het zy ons thands genoeg, dat wy de ware beteekenis van dit woord echter hebben leren kennen. [C.]

I. P. II. B. VI. C.

Vs. 36. **Veghade**] Dit woord zou men hier bepaaldelijk nemen kunnen voor *vercieren;* doch daar men, en met veel recht, de beteekenis dezes woords algemeener ſtelt, denk ik dat men het hier

hier ook alzoo hebbe op te vatten. **Begaden** is, gelijk HUYDECOPER op *M. Stoke* II. B. vs. 92. zegt, een onverſchillig woord; want dan eens leest men **begaden** *met goud* d. i. *vergulden*, dan wederom **begaden** *met ſlijk* d. i. *vuil maken*. niet tegenſtaande deze beteekenis, van het oude **begaden**, zo onverſchillig is, heeft men echter een woord zoeken uit te denken dat, zo niet in alle, ten minſten in de meeſte gevallen, het denkbeeld, dat de oude aan het woord **begaden** hechtten, konde uitdrukken. De Heer ALEWIJN *Taalk. Aanmerk.* inde II. *Proev. van het Genootſ. D. A. O. M.* bl. 27. heeft hier voor genomen het woord *toeſtellen*, dat naar ons gevoelen zeer wel te pas komt, gelijk uit de volgende voorbeelden, welke wy tot nader bewijs zullen bybrengen, blyken zal. Onze Dichter hier achter III. VII. I.

Dit ſijn die chierlijcſte ghewaden,
Daer hem keyſer met moge begaden.

Met *cierlyke ghewaden* **begaden** is hier *prachtig aankleeden*, *prachtig toeſtellen*. Integendeel lezen wy by den zelfden Dichter iemand *als eenen dief* **begaden** III. VIII. II.

Maer ſidert hi indie ordine ginc,
So ſach hi den ſeluen man,
Eñ ginc hem ſo met beden an;
Dat hijt vor ſine zonden dade,
Dat hine alſe enen dief begade.

dat is, dat hy hem zo ſlegt *behandelde*, of *toeſtelde* als een' dief, 't welk hier beteekent, als een' kwaaddoender;

der; want *dief* wordt by de ouden in algemeener beteekenis, dan by ons, gebruikt, waar van elders nader. Vergelijk verder met deze plaats de woorden van onzen Dichter III. VIII. LVI.

In den volſtrekſten zin van ons *toeſtellen* vinden wy het oude **begaden** by onzen Dichter III, VIII. XXI.

—— Alſe hi doot was, namen d' naer,
Die Bertoene ſinen lachame,
Eñ goten een beelde bequame
Van copere, dat ſi ſo begaden,
Dat ſire ſinen lachame jn daden.

Hier mede kan men vergelyken de plaats, welke HUYDEC. heeft aangehaalt uit den *Roman* van *Limborg* VI. B. f. 71. c. (op *Stoke* I. D. bl. 356.) daar hy **begaden** verklaart door *laaten maaken*; doch, naar onze gedagten, kan ons *toeſtellen* hier ook zeer wel plaats vinden. Zoo kan het ook genomen worden in de woorden van MELIS STOKE, II. B. vs. 92.

Eñ offerden daer Miſſe ghewaden,
Eñ gout, daermen mede ſoude begaden
Sint Aelbrechts ſcine ——

Meer dan eens komt ons **begaden** voor by VELTHEM *Sp. Hiſtor.* wy zullen ons echter thands alleen by eene plaats bepalen III. XLII. vs. 11.

Sine

Sine liede, eñ ſine cnapen mede
Die dreuen grote ſerichede
Ende begadene *na ſinen doot;*
Eñ brachtene met rouwen groot
Te Brucele binnen ——

HUYDECOPER *Byvoegſ.* op *M. Stoke* I. D. bl. 606. zegt niet te weten, wat *begaden* hier beteekenen zal, De Heer ALEWIJN *Taalk. Aanmerk.* hier voren aangehaald, tracht deze woorden uit eene plaats van M. STOKE V. B. vs. 85-95. te verklaren, en toont te gelijk aan, dat de verandering in de lezing, door HUYDECOPER opgegeven, geen plaats vinden kan. Dat de Heer ALEWIJN in zyne uitlegging zeer wel geſlaagd is, kan de volgende plaats uit MAERLANT *S. H.* IV. I. XXVII. nader beveſtigen.

Dien lachame van Roelande
Dedi begaden *te hande*
Met balſemen, met aloe
Eñ dede ſine wtſaert in groten we.

Hier uit blijkt dan, dat men **begaden** by VELTHEM te nemen hebbe voor het *toebereidden* of *toeſtellen* van het lijk, voor dat hetzelve ter aarde beſteld wierd, op welke wyze deze toebereidſelen dan ook mochten verricht worden.

Voor *toebereiden*, *toeſtellen* wordt het ook gebruikt in den *Rijmbybel* f. 44. a. van de ſpijs welke Saul voor zijn volk zoodanig toebereidt, dat zy dezelve, zonder tegen het gebod te zondigen, konden gebruiken.

Sauonts was dat volc ſo moede,
Dat ſi vleyſch aten mitten bloede:
Eñ dat was yeghens die wet;
Mer Saul deet begaden *bet,*
Hi deet hem perſen op enen ſteen
Tbloet vut, ſuuer ende rene.

Vergelijk met deze woorden den *Bybel* 1477. 1 *Kon.* XIV, 33, 34. [C.]

I. P. II. B. XLI. C.

Vs. 30. **Sniemen**]. **Sniemen** beteekent *ſpoedig ſchielijk, ras.* Dit woord wordt zeer zeldzaam by onze oude Schryvers gevonden, het is echter van eene zeer oude herkomst. het M-G. 𐍃𐌽𐌹𐌿𐌼𐌿𐌽𐌳𐍉 is door LYE *Diction. Sax. et Goth. Lat.* vertaald *feſtinanter cito.* men leest het in den *C. A. Marc.* VI. 25. en *Luc.* I. 39. En na het my voorkomt ſtemt hier mede over een het A-S. Sneome by LYE te vinden, en door hem vertaald *confeſtim, illico.* VERELIUS in *Ind.* heeft ſnemma, *cito.* De F-Theut. ſchreven SNIUMO, SCIUMO, SLIUMO het eerſte heeft SCHILTER in *Gloſſ. Teuton.* en LIPSIUS in *Gloſſ.* Het laatſte vindt men by OTFRIDUS *Euang.* I. XVII. vſ. 95.

Sliumo *duet ouh thane* [l. *thanne*]
iz mir zu uuizzanne.

SCHILTERUS vertaalt deze regels aldus:

Confeſtim *facite etiam abinde*
ejus me certiorem.

An-

Andere plaatzen uit dezen Schryver gaa ik voor by, alleen merk ik nog aan, dat het ook gevonden wordt in het V. B. Cap. x. vſ. 46. en dat het woord daar door SCHILTER verkeerd *ferme* vertaald is; beter is de vertaling van SCHERZIUS, door het Latijnſche *repente*. SLIUMO komt ook voor by NOTKERUS Pſ. VI. 11. en aldaar *velociter* vertaald. WACHTERUS in *Gloſſ. Germ.* merkt aan, dat het H-D. ſchleunig zynen oorſprong heeft van het verouderde *ſleun*, *ſlaun*, *ſlon*, dat met de taal van OTFRIDUS en NOTKERUS zeer veel overeenkomst heeft. Zie verder WACHTER op *ſchleunig*. eene aanmerking zal hier niet ongepast komen, namelijk dat het uit dit woord duidelijk te zien is, dat de taal onzer voorouders hier nader komt by het oorſpronkelyke en dierhalven minder verbaſterd, is dan vele andere talen, welke met de onze uit den zelfden wortel voortkomen, dewijl vele de N. in L. veranderd, daar integendeel onze Ouden de N. behouden hebben. Doch, niettegenſtaande deze verwisſeling, zijn echter die woorden van dezelfde beteekenis, dewijl N. en L. *Litterae mutabiles* zijn. zie WACHTER *Proleg. ad Gloſſ. Germ.* Sect. III. Dit zy genoeg over de verwanſchapte talen, ik zal nog uit de weinige plaatzen in de Schriften der Ouden, daar dit woord voorkomt, de opgegeven beteekenis, beveſtigen. Wy vinden dit woord by WALEWEIN f. 55. a. (*aanteek.* van HUYDEC. op *Stoke* II. D. bl. 142.)

Den ſcilt hilt hi bi den riemen
Eñ liep vp den ſwarten ſniemen.

Sniemen is, volgends HUYDECOPER, hier *ſnel*, meermaalen, zegt hy, komt dit woord in die

 wer-

werken voor, dit blijkt uit de *aanteek.* op het IX. B. vs. 928. III. D. bl. 310. daar hy uit dezen *Roman* nog drie plaatzen opgeeft: eene zal ik er hier uitſchryven. f. 52.

Dat wi ſcepeden, waert iu wille.
Sine hilden doe niet langher ſtille,
Eñ reden daerwaert harde vaſte,
Snieme *ſaghen ſi die maſte*
Vanden ſcepen in die zee.

Noch vind ik ons *ſniemen* in een *Fragment van zekeren ouden Roman, geſchreven op pergament.*

Hier ōme ben ik tote v comen
Te clagene, als ghi hebt vernomen,
Tſernoy, dat mi int herte ſwert,
Als dte uwe minne gert
Ende uwen troeſt op recht omoet,
Alſo die hert dat water doet,
Als hi verwacrmt es ende moede;
Ende bidde v des joncſ' goede
Ghenadelike, op rechte trouwe,
Dat v ontfarme mijn rouwe,
Ende ghi mi doet in uwer mīnen,
Ende doet mi ſniemen *dit bekinnen.*

Ik heb deze woorden hier wat breeder willen uitſchryven; op dat de beteekenis uit den zamenhang te beter zoude blyken. [C.]

I. P.

I. P. II. B. XLI. C.

Vs. 40. ð.] Deze verkorte ſchrijfwyze hebben wy behouden, en, zoo alsze in het HS. gevonden wordt, doen drukken. ð. beteekent *Denier*, eene munt by de ouden zeer gemeen. Ik zal my met de waardy, welke de munt, onder deze benaming voorkomende, by onderſcheiden volken, van tijd tot tijd gehad heeft, niet ophouden. Het zal tot mijn tegenwoordig oogmerk, dat is. tot verklaring der woorden van onzen Dichter genoeg zijn, te bewyzen, dat ð hier voor *Denier* genomen moet worden. MAERLANT ſpreekt hier van Numa Pompilius, den tweeden der Romeinſche Koningen, van wien wy by de geſchiedſchryvers lezen, dat hy het aller eerst koperen munt heeft doen ſlaan, deze koperen munt, of dit geld drukt MAERLANT uit door *Denier*. VINCENTIUS MS. f. 68. b. heeft op deze plaats: *Congiarium dedit* aſſes *ligneos et corticios.*

Dat men nu deze verkortende ſchrijfwyze voor *Denier* gebruikt hebbe, vinden wy by WALTHERUS *Lex. Diplom.* col. 65. en nader bewijs, dat ook onze voorvaders zich van deze verkorting voor *Denier* in hunne ſchriften bediend hebben, lees ik by J. LAMBRECHT, *Nederl. Spell.* Ghend. 1550. bl. 15. ð, [beteekent] *der*, *in Nederlandſche*, — *pennijng: Denier* Het komt my voor dat MAERLANT hier niet op deze of geene byzondere gangbaare munt het oog gehad heeft; maar veel eer aan dit woord eene ruimer beteekenis zal gehegt hebben; waarom ik van gedagten ben, dat *denier* hier in het algemeen *geld* beteekent; op dezelfde wyze vind ik dit teken ð.

we-

wederom voor *denier* in dezelfde ruime beteekenis gebruikt, by onzen Dichter hier achter III. VIII. LXXXII. vs. 47.

— Die Coninc Deſidere
Van Lumbardien, eñ ſijn here
Daden hem [Paus Adriaan I.] *ſo ſwaren pant,*
Hine conſte behouden tlant.
Van elken houede vander ſtede
Hieſſch hi enen zwaren ·ð· *mede.*

Deſiderius Koning der Longobarden, het Pauslijk gebied belegerende, eiſcht van elk hoofd van de ſtad eenen zwaren *Denier*, dat hier beteekent eene zware *ſchatting*, welke Deſiderius begeerde dat de Romeinen hem zouden opbrengen: het zoude dwaas zijn hier om eenen eigenlyken *Denier* te denken. [C.]

I. P. II. B. XLII. C.

Vs. 39. **Eren**] Aangaande de beteekenis van dit woord, heb ik breedvoerig gehandeld in onze *Taalk. Mengel.* bl. 30. en volg. daar heb ik door verſcheiden voorbeelden, uit onze oudſte Schryvers, getoond, dat *het land* **eeren** beteekent *het land ploegen*, en dit alles op het voetſpoor van den Heer HUYDECOPER. Ik zoude dus volſtaan kunnen met den Lezer naar die plaats te wyzen, zoo ik niet eene dwaling, toen begaan, hier aantoonen en verbeteren wilde. Ik hield in navolging van dien grooten Taalkenner, het woord **eeren** toen voor verouderd, doch, gelijk ik naderhand gezien heb, ten onrechte; dewijl de ſpreek-

ſpreekwijs *het land* **eeren** voor het land *ploegen* geensſins verouderd, maar integendeel heden nog gebruikelijk is by de Landlieden in den Bommelerwaard en in de Betuwe, in welke ſtreek niemand is, die deze ſpreekwijs niet verſtaat.

Het land **eeren** is dierhalven wel eene echte, oude, doch niet verouderde Nederduitſche ſpreekwijs. Dat **eeren** voor *ploegen*, (om dit hier nog in 't voorbygaan te zeggen) zuiver Neêrduitsch is, blijkt uit *Broeder* GHERAERT *Natuurk.* HS. vs. 750.

Et tander teyken heyt ſtier;
Want dan die heitte meerret hier,
Om dat die ſtier is ſtarckel vele,
Dan die ram, ſoe ſeytmen wele;
Men gaet dan eeren *berch eñ dal*
Mitten ſtieren oueral.

De meeſte, zoo niet alle de ſchriften der Ouden, uit welke men de voorbeelden genomen heeft, zijn overzettingen uit het Latijn, en hier op was het bewijs voor den *Latinismus*, in deze ſpreekwijs, naar het gevoelen van V. LEEUWAARDEN te vinden, gegrond. Maar het rijmwerk van *Broeder* GHERAERT, hier aangehaald, is, voor zoo verre men weet, geene vertaling, maar oorſpronglijk in het Nederduitsch geſchreven, en dus kan het woord *eeren* althands hier niet door het Latijnſche *colere* ingeſlopen zijn.

Onze Ouden ſchreven ook voor **eeren** *eerien*. wy lezen het by onzen Dichter I. VI. xv. Ik zal de woorden hier, kortheidshalven niet uitſchryven, het is het zelfde verhaal dat wy ook vinden in den *Rijmbybel*, in mijn HS. f. 99. b. in de *Taalk.* *Men-*

Mengel. bl. 39. reeds aangehaald. Een gering verſchil in de lezing der beide handſchriften zal men by de vergelyking dezer plaatzen kunnen zien. [C.]

I. P. III. B. IX. C.

Vs. 14. **Heelden**] Niemand denke, dat **heelden** hier om 't rijm voor **helden** ſtaat. Menigmaal vindt men het buiten het rijm by de Ouden dus geſchreven. MELIS STOKE. VII. B. vs. 44.

Doe rede hem menich heelt *coene.*

Zie aldaar HUYDECOP. Onze Dichter in zynen *Rijmbyb.* f. 40. a.

Doe ſprac ſamſon die heelt *bout*
Voert meer en iſt niet miin ſcout
Dat ic ieghen die philiſtene bem.

Het zijn ook niet alleen de Dichters van dien tijd, die **heelt** ſchreven voor **helt**; maar zelf vindt men het in ſchriften in onrijm. Dus ſtaat er in den *Gulden Troon* f. 71. b. *Mer het ſijn nv leyder veel menſchen die de godlike leer niet en achten* —— *eñ oec ſegghen van* heelden *eñ van ſtriden eñ van lieden* —— *die al ſijn tegens die heilige ſcrijft leer eñ conſte.* —. Op gelyke wyze vind ik ook de **e** verdubbeld in **veelden** voor **velden** en **ſneel** voor **ſnel** in eene *Reisbeſchryving* gedaan in den jaare 1398. door JOHAN VOET *Prieſter vten gheſticht van vtrecht.* HS. f. 2. a. *eñ by deſen* veelde *leghet die vloet marach.* f. 3. b. *Dat loept een riuier doer te mael*

mael ſneel *ende gheringhe alſoe dat daer groete ſtene mede doer lopen.* — Verſcheiden afleidingen van ons woord **Held**. [A-S. Hæleð. F. Th. HELIT. Zw. **Haeled**, **hjelte**. Dan. **Heldt**] hebben ons L. TEN KATE, WACHTER en JO. IHRE aangeteekend. De laatſte heeft wel naar ons oordeel de beſte en de waarſchijnlijkſte opgegeven, te vinden in het *Gloſſar. Suio-Goth.* col. 807. [S.]

I. P. III. B. XIIII. C.

Vs. 26. **Vrijthof**] Dat onze Dichter hier **vrijthof** noemt, daar de VII *Magi* van Perſie op hunne paarden in zouden komen, om eenen Koning te verkiezen, is in zynen *Rijmbyb.* daar dezelfde geſchiedenis verhaald wordt, het *palaes* en *ſconinx zale.* —— Wat **vrijdhof** eigenlijk zy leert ons KILIAEN, verſcheiden beteekenisſen van dit woord opgevende: **vrijdhoof**, *Cohors, hortus concluſus: hortus ſiue hortulus aedibus contiguus: clauſum vel ſeptum in anteriore domo vel villa:* et *Colonia:* et *Atrium:* et *Coemiterium:* et *Aſylum.* — Dat men het hier by onzen Dichter nemen moet voor, *Atrium* dunkt my, ſchynen de aangeh. woorden uit den *Rijmbyb.* te kennen te geven. —— Het geen onze *Bybelvertalers Exod.* XXVII, *voorhof* overgezet hebben, wordt in den *Bybel* 1477. **vrihof** of **vrijthof** genaamd: *Du ſuls oec maken een* vrihof *vander tabernakel.* —— *Mer in die wijde des* vrijthoues *die ten weſten waert ſcouwet ſo ſullen tentē weſen.* —— *Du ſuls* —— *beide die ſtaeken vanden tabernakel eñ vanden* vrijthof *maken van copere.* —— Tusſchen het Griekſche *ϛοὰ Hand.* III, 11. en V, 12. en *αὐλὴ Openb.* XI, 2. hebben de *Overzetters vanden*

S. B.

S. B. geen onderſcheid gemaakt; doch voor het eerſte heeft myne *Oude Vertaling van het N. T.* HS. op beide de plaatzen *halle*; de *Vulgata* heeft *porticus*: voor αὐλη, waar voor in de *Vulgata* ook *atrium*, leest men in dezelfde *Vertal.* vrijthof. — Voor het *paleis* zelf vindt men FRITHOF by OTFRIDUS *Euang.* Lib. III. C. XXV. vs. 12. ſprekende van de raadsvergadering, die de Joden hielden, om den Zaligmaker te dooden. Zie *Joan.* XI, 47.

Thie Euuartôn allê
quamun zi themo ringê,
Sie ni dualtun es tho drof,
in kaiphaſes frithof:

d. i. volgends de vertaling van SCHILTER door SCHERZIUS verbeterd: *Sacerdotes omnes veniebant ad hunc concesſum) non cunctabantur tum hac in re) in Caiphae Palatio.* Het Latijnſche *Praetorium*, door onze *Overzetters Rechthuis* vertaald; noemt TATIANUS ook FRITHOFF in *Harmon.* IV. *Euangel.* C. CXCII. vs. 3. over welke plaats men zie PALTHENIUS in *not.* — In de eerſte en eigenlyke beteekenis van *hortus concluſus* leest men het in den *Spieg. Paſſion.* HS. f. 84. b. *Eñ haer* [Simplicius en Fauſtus] *lichamen worden geworpen inden tyber Mer beatris haer ſuſter haeldeſe weder vter ryuiere eñ groeſſe eerlic Eñ doe deſe maget haren* vrijthof *omme muerde Doe deedſe* enz. — *Hier na ginc lucreſius in dat* vrijthof *eñ makede ſinen vrienden een werſcap.* — Zo als hier een omheinde tuin of hof, *hortus concluſus*, een vrijthof genoemd wordt, hiet M. STOKE *vrijdgers* I. B. vs. 938. een omtuinde weide:

In

In ſijn vrijdghers *hi berechte*
Seſtien onſen penninghe mede.

Het geen door VAN LOON op *Kolijn* vs. 789. naar onze gedachten zeer wel door *vrye beemt* is verklaard, ſchoon HUYDECOPER deze uitlegging evenwel niet ſchijnt goed te keuren. Ik zie niet waarom men een afgeperkt en omtuind ſtuk weiland geen *beemd* zoude kunnen noemen. **Beemd** vertaald KILIAEN immers door *pratum*. Zie verder 't *aangeteek.* door HUYDEC. op *deze pl.* en HALTAUS in *Gloſſar. German. Med. Aev.* V. FRIEDHOF. [S.]

I. P. III. B. XIIII. C.

Vs. 85. **Nijede**] Om het te doen rymen op **wijen** ſchreef MAERLANT hier **nijen** voor **neyen**, dat de rechte ſchrijfwyze is, en zo als wy het op andere plaatzen van dezen *Spieg. Hiſtoriael* en by andere Schryvers ook vinden. —— **Neyen** is, volgends KILIAEN in *Dictionar.*, *hinnire.* Waar voor wy nu zeggen **greniken**, **hinniken**, **rinniken**, ook **wrenſchen**, **wrinſchen.** Het is een woordt dat alleen van paarden gebruikt wordt. PLANTIJN *Theſaur. Theut. Ling.* zegt **Neyen gelijck een paerdt.** *Hennir comme un cheual. Hinnire.* Behalven deze plaats van onzen Dichter komt het ook nog voor in IIII. III. B. XVIII. C.

Een dau dieſe lauede ſo wel
Manne eñ paerde tien ſtonden
Dat die paerden neyen *begonden.*

Rijmbybel f. 85. b.

Eñ wies orſſe eerſt neye *daer,*
Weſe coninc ewelic daer naer.

en, eenige regels tusſchen beide zijnde, die hier niets ter zaake doen, f. 85. c.

Het (ors) neyede *eñ hi wert coninc daer.*

Het geen men in dit vers vindt, maakt in den *Spieg. H.* op de boven *aangeteek. pl.* vs. 103. 3 verſen uit:

Eñ wart neiende *te hant*
Eñ .*vi*. *vielen neder int ſant*
Eñ groetene Coninc eñ Here.

Faſcicul. Tempor. f. 41. a. *Deſe Darius was een van die ſeuen wiſen Ende bi dat* neyen *ofte gheruſt van een peert vercreech hi ſubtijlike dat rijck.* — *Hiſtor. Leven en regym. van Alexand.* f. 4. b. *hi* (Alexander) *hoorde dat ors* neyen *zeer vreeſelick doe vraechde hi iſt een Lybaert of een paert, dat ick daer hore* neyen. Onze Dichter heeft in dit verhaal van *Bucifal* zich niet bediend van het woord **neyen**; maar heeft enkel 't woord **horen** gebruikt. Zie I. P. IV. B. VII. C. vs. 20. — Dit, by ons verouderd, **Neyen** is by de Engelſchen nog heden in gebruik *to Neigh.* A-S. Hnæȝan. *hinnire.* de ȝ is by ons *Euphoniae cauſſa.* veranderd in onze **y**. in 't Zw. is het **gnäggia**. In 't Yslands is by VEREL. *in Indic.* **gnegg.** *hinnitus.* Van dit **Neyen** is ons **Negghe** by KILIAAN *equus pumilus* Eng. *Nag.* Al. NAKE, HNAKE. Waar van in het oud Franſch is HA-

QUET.

QUET. *Dicton. de la Laugue Rom.* „HAQUET.„ petit cheval, *equulus.*

„ Et paenſez le petit *haquet*
„ Et lui fais ſa litiere."

Waar voor vervolgends *hacquenée* gezegt is. Die meer over het woord *Nag*, *Nack* begeert, hy zie WACHTER in *Gloſſar. Germ.* V. NACK [S.]

I. P. III. B. XIX. C.

Vs. 14. **Eelkerlijc**] dat is, gelijk duidelijk uit deze plaats van onzen Dichter te zien is, *elk hunner, een ieder. Rijmbybel* f. 25. d.

Moyſes riep: nv coemt tot my
Aldat comen is van Levy;
Entie Gode heuet waert:
Elkerlike *die neme ſiin zwaert,*
Ende ga al dore dit here groot,
Ende elc ſla ſinen vrient ter doot.
Die gheteykent is mit den goude.

Zie by deze plaats van MAERLANTS *Rijmbybel* onze vertaling *Exod.* XXXII, 27. daar voor het oude **elkerlijc** gelezen wordt, *een yeder, yegelick, elc.* MELIS STOKE IV.B. vs. 888.

—— *ſi ſcieden met goeden vreden,*
Eñ elkerlijc *voer te lande*
Als hi wel mochte, ſonder ſcande.

SEGHELIJN *Hiſtor. van Jheruſ.* 1517. f. 30. b.

Elckerlijc *hadden opten ſchoot*
Een ſwaert leggende aldaer.

Merk op, dat hier ons **elkerlijc** als een *Nomen collectivum* gebruikt wordt, daar in alle de andere voorbeelden het werkwoord in het enkelvoudig geſlacht geplaatst is.

Van dezelfde beteekenis als ons **elkerlijc** is *haerlijc of harelijc*, dat men vindt by *Broeder* GHERAERT *Natuurk.* vs. 1117.

Doe ſeiden ſi dat waren gode,
Eñ hielden van hem ghebode;
Eñ maecten den haerlijc *een autaer,*
Eñ aenbedenſe zeer daer.

Haerlijc is hier *elc hunner, ieder van deze Goden.* Zoo ook by MELIS STOKE IV. B. vs. 80.

Haerlijc *woude weſen voghet*
Vanden kinde eñ tlant berechten.

HUYDECOPER in zyne *aanteek.* op deze plaats van *Melis Stoke* zegt, dat de ouden voor *haerlijc* of *haer gelijc*, dat het zelfde is, ook gebruikten *een yeghelike*, of *yeghelike.* Dat wy vinden by LAMBERTUS GOETMAN *Spiegel der iongers Leyden* 1488. f. 7. a.

Hier om ſo rade ick v, wats geſchiet,
Dat yegelijc *ſuuere ſijn mondekijn.*

Zoo ook by onzen Dichter I. V. xxxviii. vs. 7,

Daer mochtmen ſien .ij. grote Heren
Hem jegenlijc *tanderen waert keren*
Eñ wonderlijc met fieren ogen
Elc anderen ſijn ghelaet toghen
Eñ ſpreken menech hoge wort
Die pays die en ginc niet vort
Want elkerlijc *was ſo coene*
Niemen en wilde onſcone ſoene

Hier worden zelfs *jegenlijc* en *elkerlijc* verwisſeld, ten blyke dat beide deze woorden van dezelfde beteekenis zijn. [C.]

I.P. III.B. xxxi.C.

Vs. 33. **Chaertere**] Indien dit woord door de afſchryvers op deze plaats niet bedorven is, ſchijnt het, dat MAERLANT het Latijn van VINCENTIUS hier niet wel begrepen heeft; by wien gelezen wordt: *In heraclea fuit* theatrum *illud mirabile, quod inter ſeptem miracula mundi quintum ponitur. Theatrum* is geheel iets anders, dan **chaertere** waar van onze Dichter gewaagt; want **chaertere** is het Franſche *chartre*, het welk eene *gevangenis* beteekent. *Roman de la Roſe* vs. 12224.

Car je ne mentiroye mye
Se j'en dévoye perdre la vie,
Ou eſtre mys contre droicture
Comme ſaint Pol en chartre *obſcure*
Ou eſtre banny du Royaulme.

Zie ook *Dictionaire de la Lang. Rom.* en het *Gloſſaire ſur les Poëſies du Roi de Nav.* — Beter heeft de *Vertaling* van VINCENT. in *onrijm* f. 68. d. *Eñ in deſe* [Heraclea] *was die wonderlike* ſale, *die dat vijſſte wonder onder die ſeuen wonderen vander werelt geſtelt wordt.* Welk woord *ſale*, ſchoon niet juist, evenwel nader komt aan de beteekenis van *theatrum*, dan *gevangenis* hier door onzen Dichter gebruikt. [S].

I. P. III. B. XXXI. C.

Vs. 37. **kervetſen**] Dit woord gebruikt MAERLANT ook in zynen *Rijmbybel* f. 89. c. dezelve beſchryving gevende van dit wonder der wereld. Met eene kleine letterverzetting, die zeer gemeen is, van *re* voor *er* [zie *Nieuw. T. Dichtk. Bydrag.* I. D. bl. 17.] vindt men dit woord by KILIAEN, die ons zegt: **kreuiſſe, kreuitſe.** *Fland. Zeland* j. **kreeft.** *Aſtacus, cammarus.* 't **kreuitſe**, zoo als men by KILIAEN vindt, ſtaat by den *Vertaler van* BOETIUS. f. 35. c.

Als int creuits *de zonne clemt*
Eñ ouer al haer hitte zendt
Die dan te ſaeyen wilt beghinnen
Sijn land gaen ackeren eñ winnen
De god d' vruchten zalne ghecken.

Dit

Dit **creuits** wordt vervolgends in de uitlegging in onrijm *creiſt* genoemt: *Int cāc' als de ſonne clemt: of als int* creift *enz.* Uit welke woorden blijkt, dat **kreeſt** en **krabbe** beide voor het Latijnſche *cancer* gebruikt zijn, ſchoon KILIAEN dezelve onderſcheiden vertaalt. In de *Natuurk.* van *Broeder* GHERAERT HS. f. 28. wordt ook dit hemelsteeken, 't welk hier **creuits**, **creiſt**, *cancer* genoemd is, **crabbe** geheeten:

> *Et vierde teyken dat is waer*
> *Heet* crabbe ——

In het A-S. is het ook cnabba. [zie LYE *Diction. Angl. Sax.* h. v.] Ons oude **kreuets**, **kreuits** is nog in het Zw. **kråfwetа** zichtbaar. Zie verder over de afleiding van het woord **kreeſt** WACHTER in *Gloſſar. Germ.* v. KREBS en IHRE in *Gloſſ. Suio-Goth.* v. KRABBE. [S.]

I. P. III. B. XXXIIII. C.

Vs. 33. **kelnare**] De *vertaling in onrijm* van VINCENTIUS heeft f. 70. a. dit woord ook behouden, doch voor **ſcaerpe**, ſtaat er *male: zijn male was zinen* kellenare. **Kelnare**, **kellenare** is 't zelfde als **keller**, **kelder**. *cella penaria* by KILIAEN. **Kelnare** vindt ment ook Pelgrim. 1498. bl. 37. *tempeest doet ſijn coren waſſen, peſtilentie vullet ſijn* kelnaren. De THEUTHONISTA heeft **kelner**. *cellerarius*, *penarius*. Zie over de afleiding van dit woord, *de Tael en Dichtk. Bydrag.* II. D. bl. 229. [S.]

I. P. III. B. XXXVI. C.

Vs. 35. **Gadoot**] **Gadoot** is eene *ſchielyke dood*, ook *eene groote ſterfte.* Zoo vindt men op deze plaats in de *vertaling in onrijm* f. 71. a. *Eñ hi vergaderde in Cecilien een groot heyr volcx te ſchepe eñ te lande, eñ daer wan hi twee ſtriden mede, eñ hy nam oeck zommige ſteden van Cecilien inne. Eñ daer na quam onder zijn heyr* alſo grote ſterfte *dat hy dat meeſte deel van ſinen volcke verloos.* Wy vinden dit woord ook gebruikt in *oude Statuten van Bremen* van het Jaar 1303. (in de uitgave van OELRICHS bl. 26.) *Hadde en man kindere unde nen wif. ofte en vrowe. kindere unde nenen man. unde the kindere unmundich weren unde ſtorve the* goihes dothes *alſo dat ſe nemende tho theme rechten vormunden ghecoren hadden. So ſcolen the ratmanne —— ther kindere gut truweliken bewaren.* Dezelfde *Statuta* van het jaar 1433. (by OELRICHS bl. 456.) hebben hier ook: *unde ſtorve de* goyes dodes. OELRICHS in *Gloſſar. ad Statut. Bremenſ.* p. 55. verklaart *Geye dod* door het Latijnſche *ſubita mors.* en leidt het af van GAHEN, *properare.* dat SCHERZ. in *Gloſſ. Germ. Med. Aevi. accelerare* vertaalt. Van GHEN', komt GAHUN *properanter*, *confeſtim*, dat men leest by OTFRIDUS *Euangel.* I. XVII. vſ. 109.

Sie blidtun ſih es gahun,
far ſinan giſahun.

dat is:

Gaudebant confeſtim
ſimulac illam videbant.

In gahi is by denzelfden *in yle*, *in haast*, *ſubito*, *repente*. I. VIII. vſ. 25.

> *Er thahta imo ouh* in gahi,
> *thia managfaltun uuihi*.

dat is:

> *Cogitabat ſecum etiam* derepente
> *multiplicem benedictionem*.

Zie WACHTERUS *Gloſſ. Germ.* v. *gach*. KILIAEN, heeft gaye dood, dat is, zegt hy, *gaychliche dood*, het welk hy vertaalt door het Lat. *ſubita mors*. MAERLANT gebruikt ons *gadoot* meermalen, wy lezen het III. VII. XLII.

> *Vpten ſeuenden dach daer an*
> *Staerf vander* ghadoot *die man*,
> *Eñ wart begrauen na den zede*.

III. VIII. XXXIV.

> *In quaetſ conſtantijns* ·*xi*· *ſte jaer*,
> *Viel vanden trone groot eñ claer*
> *Vier hier neder vptie liede*
> *Daer grote plaghe na geſciede;*
> *Want jnden ſomer wert plage groet*
> ·*iij*· *maent achter een vander* gadoot

dat is eene plage van eene groote ſterfte onder het volk. Byzonder beveſtigen ons gevoelen de woorden van onzen Dichter, welke wy vinden I. VIII. LI.

Wel dinct hi mi vergeten ſere
Die cranke menſceit, in allen kere,
Die ten eerſten den vaer ane vaet,
Alſe deen ſlach den anderen ſlaet.
Ontfliet hi daer, ſo waent hi leuen;
Twine peinst hi, dattem ſijn beneven
Die knijf, *die* GHADOOT *eñ dat* ſwert.
Men ſal ſteruen onveruaert,
Eñ altoeſ daer toe ſijn gereet.

hier wordt **ghadoot** te zamen gevoegd met den *Knijf* en het *Zwaard* als met deze het zelfde uitwerkzel hebbende, *zwaarden* en *mesſen* nu zijn, gelijk men weet, beide middelen, waar door den mensch in *korten tijd* het leven benomen kan worden, en van alle deze drie, hier zamengevoegd zaken ſchrijft de Dichter in het volgende vers.

So corter doot, *ſo ſachter geſceet.*

De *vertaler van* BOETIUS 1485. *Prolog.* f. I. c. van het ſterven van Theodoricus Koning der Oost-Gothen, *ſo dat hij, ten hende ontſanghende na ſijnre ghewerken loon, metter* gayer doot *gheſlaghen ward.* Dit komt hier zeer wel te ſtade, daar Theodoricus, gelijk de geſchiedenisſen ons leeren, verſcheiden gruweldaden pleegende, in het midden derzelver door eene hevige ontſteltenis, in zware krankheid viel, en, na weinige dagen den geest gaf. [C.]

I. P.

I. P. IV. B. XII. C.

Vs. 21. **Lanken**] KILIAEN zegt, dat **Lancke**, *Ilia*, *inguen*. beteekent; dus zegt MAERLANT hier, dat Philippus ſynen vyand ſtak door de *darmen*. Maar behalven de beteekenis door KILIAEN aan dit woord gegeven, kan men het ook vertalen, door het Latijnſche *coſta* en *lumbus*, in welke laatſte beteekenis het gevonden wordt in het *Boek der Medicinen* HS. f. 3. b. *Somwijl coemt (vrine met bloet) vanden ſteen mit vtſlorten van zandeken eñ dan heeft die ziec zericheit in ſinen* lanken *eñ der blaſen.* — *Vrine daer etter in driuet beteкent perſe van verhouden ſteen inder blaſen eñ dan heeft die ziec zericheit inder blaſen eñ inden* lancken. — Nu zoude men zeggen *pijn in de lenden.* — Het woord **lancken** gebruikt KAREL VAN MANDER ook in zijne *Landtwerk* 1597. bl. 121. om het Latijnſche *latus* te vertalen in de volgende plaats van VIRGILIUS *Georg.* III. vſ. 54. daar hy eene beſchryving geeft van eenegoede Koe:

——— ——— ——— optima torvae
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix
Et crurum tenus a mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri *modus: omnia magna,*

dat is:

Een grimmich Oſſ' gheſtalt is t'beſt van velen,
Die veel necx heeft, een hooft oock leelijck ſtraf,
Wiens koor oock hanght van kin ten ſchenen af:
De lancken *lanck al buyten maet oock moeten*
Haer groot zijn al de leden.

In

In het gebruik van dit woord heeft VONDEL in zyne *vertaling van Virgilius* VAN MANDER nagevolgd. *Lincken* wierd ook gezegt voor *lancken*, zie VAN MANDER op de *aangeh. pl.* In het Alem. vindt men ook LANCHA voor het Latijnſche *renes* gebruikt. Dus lees ik by NOTKER. *Pſ.* XXV, 2. *Prenne mine* lancha, *unde min herza.* De *Overzetters van den S. B.* Pſ. XXVI, 2. *toetſt mijne* nieren *ende mijn herte.* Zie verder WACHTER in *Gloſſ.* v. LANK. [S.]

I. P IV. B. XVIII. C.

Vs. 9. **Bilen**] Dit woord is hier van **bellen** veranderd, om het rijm, in **bilen**. **Bellen** is **baſſen** *latrare.* [Zie KILIAEN.] *Basſen* heeft hier ook de *Vertaling van* VINCENT. in onrijm f. 83. d. *Want de hōden die veruaert zijn die* baſſen *luyder eñ meer dan ander honden.* BELLEN en BELFEN is in het Alem. ook *baſſen. latrare.* Het eerſte leest men in den *Rythmus de S. Annone* vſ. 693.

Mit ſiginuſtlicher ceſwe
Vbirwant iz ſich ſelbe,
Daz di gidouſtin lichamin
Vmbigravin ci worſin lagin,
Ci aſe den bellindin,
Den grawin walthundin.

dat is naar de vertaling van SCHILTER.

Vi-

Victrice dextera
Vincebat ſeipſum
Ut baptiſata corpora
Inſepulta disjecta jacerent
In eſcam latrantibus
Glaucis canibus ſijlveſtribus i. e. *lupis.*

Over het ander Alem. woord zie SCHERZIUS in *Gloſſ. German. Med. Aev.* h. v. Ons **baſſen** vindt men gebruikt van JAC. CATS in zynen *Trouring* bl. 228. edit. in 8°.

Gy ſult den Scylla ſien, die ſal beſtaen te baſſen
Met honden driemael vijf hem uyt het lijf gewaſſen.

Ons **Bellen** en **Baſſen** zijn beide woorden, welke de Spraak-kunſtenaars ὀνομαλοποιητὰ noemen. Even als dit **bellen** en **baſſen** van honden gezegt wordt, zo hebben wy ook *bulken* voor het geluid der koeijen en *grinniken* voor dat der paarden, [zie myne aanteekening over **Nepen**. bl. 49.] en *bleten* voor het geluid der ſchaapen. Dit laatſte evenwel vind ik ook voor het geloei der ſtieren gebruikt. VELDENAER *Faſcic. Tempor.* f. 39. b. *Ende ſijn ſtemme gaf een verveerlick gheluyt doer des ſtiers mont, ghelijk die oſſen* bleten. [S.]

I.P. IV.B. XXXIX.C.

Vs. 4. **Eenwighe.**] Niemand, onzer oude tale enigzins kundig, kan byna twyfelen, welke de beteekenis dezes woords zy, dewijl men, zo dra men weet, dat **wijch** *bellum*, *pugna* beteekent, ter-
ſtont

ſtont bemerkt, dat ons woord zaamgeſteld is uit **een** en **wijch**, en dierhalven een *gevecht van een' tegen een'* aanduidt. Daar dit alles zoo klaar en duidelijk is, zal men zich met reden verwonderen mogen, hoe de Heer HUYDECOPER hier hebbe kunnen mistaſten; Hy verwonderd zich, in zyne *aanteek.* op *Melis Stoke* I. B. vs. 109. dat SCHERZIUS op *Strickerus* v. 16. EINWIG door het Lat. *duellum* verklaart, dewijl hy van gedagten is, „dat *einwig* beter paſſen zou op iemand, die tegen zich zelven, „of tegen zijn ſchaduw vecht." Maar, vervolgt HUYDECOPER, *Duellum is een tweegevecht.* dat is zoo; maar **eenwijch** gebruiken onze Ouden om juist het zelfde aanteduiden. Men kan ons woord **eenwijch** niet beter verklaaren, dan uit ons oud woord **volcwijch**, dat, volgens het getuigen van HUYDECOPER zelfs, beteekent een gevecht van *volk tegen volk*, is dit zeker, dan kan **eenwijch** by mogelijkheid niet anders beteekenen, dan een gevecht van *een' tegen een'*. Wat aangaat het woord *tweegevecht*, misſchien in navolging van het Lat. *Duellum*, i. e. *duorum bellum*, en het zelfde als het H-D. **zweikampf** dat WACHTER *in Gloſſ. Germ.* noemt *nomen recens et nuper effictum*, is ook by ons een nieuw woord, den Ouden geheel onbekend, en, zo ik my niet vergis, met den aart der zake minder overeenkomſtig, dan **eenwijch**, ten opzichte namelijk der naauwkeurige bepalinge, door de Ouden in deze benaming in acht genomen; *Nam Veteres* (zegt WACHTER *l. c.*) *deſignationem ejus rei non a duobus, ſed ab* UNO *deſumebant, quia ſolus cum ſolo decertat*. De A-S hebben Anpig door LYE *Diction. Sax. et Goth. Lat.* vertaalt *duellum, certamen ſingulare*. VERELIUS in *Indic.* heeft **Einvigi**, *duellum* en IHRE *Gloſſ. Suiogoth.* ENWIG, *pugna ſingularis.* Het Alem. EINUUIGE is in het *Gloſſ.* van SCHILTER

al mede vertaalt *ſingulare certamen*. Volgends aanteekening van IHRE op *de bygeb. plaats*, zou men dit woord vinden by OTFRIDUS IV. XII. 123.

In einuuig *er nan ſtreuuita.*

dat IHRE vertaalt:

Duello *illum proſtravit.*

en er byvoegt, dat men hier aldus lezen moet *einuuig*, en niet, zo als in de HSS. gelezen wordt *ein uuigi*. Zoo als men het ook vindt by SCHILTERUS *Theſ. Antiq. Teuton*. Tom. I. p. 264. daar deze regel vertaalt wordt: *In una pugna* etc. Ik, voor my, geef ook aan de lezing van IHRE den voorrang, dewijl dezelve my zeer naauwkeurig voorkomt, en, zo ik my niet vergis, met het oogmerk van OTFRIDUS meer overeenkomſtig.

Ik gaa over om uit de ſchriften der ouden de opgegeven beteekenis van ons **eentwijch** nader te beveſtigen: voor eerst bepaal ik my by die plaats van onzen Dichter, op welke ik deze aanteekening maak; dezelve handelt over den **eentwijch** tusſchen Alexander den grooten en Porrus. Het Latijn van VINCENTIUS, door MAERLANT gevolgd, heeft hier Lib. V. Cap. 48. MS. f. 107. c. *in hijs diebus inijt Alexander conſilium vt Porum ad* SINGULARE CERTAMEN *provocaret*. MAERLANT heeft dus **eentwijch** hier genomen voor het *ſingulare certamen* dat hy by VINCENTIUS gelezen heeft: verder zijn in dit zelfde Hoofdſtuk van onzen Dichter verſcheiden bewyzen voor ons gezegden.

I. In het opſchrift zelve wordt dit gevecht genoemd

noemd de *Camp* tuſſchen Alexander en Porrus, en zoo noemt de Dichter dezen ſtrijt ook vs. 13.

> *Eñ heuet den* camp *daer gelouet,*
> *Vp aventure, wient coſt ſijn houet,*

II. *Camp* en **eenwijch** worden verwisſeld vs. 44:

> *Daer naer alſt ten* campe *quam,*
> *Eñ men den* eenwijch *ane nam*
> *Was in twifele elke ſcare*
> *Langhe, wie int ſcoenſte ware.*

III. Dat hier geſproken wordt van een *gevecht van een' tegen een'* blijkt uit vs. 27.

> *Doe wart hi vro, omme dat* HI *ſoude*
> Vechten *iegen* EENEN *van groter oude.*

IIII. Dat **eenwijch** geen gevecht is tegen zich zelven, of zijn ſchaduw bewijs ik uit vs. 51.

> —— *Alexander ſtakene do*
> *Metten zwerde, dat hi* vel
> *Eñ hi op hem wan dat ſpel.*

Stakene d. i. ſtak hem, namelijk *Porrus*, die hier duidelijk ondervond, dat hy tegen iets meer, dan zijn ſchaduw geſtreden had. Even duidelijk wordt ons gevoelen beveſtigd uit de volgende plaats van onzen Dichter III. VIII. 7. daar men van het gevecht tuſſchen Keizer *Heraclius* en den zoon van *Chotroes*, Koning van Perſiën aldus leest:

So

So dat ſi quamen teenen EENWIGHE
Op die brugge met groten prighe
Eñ wien *ſo dauenture gaue*,
Den zege den anderen *te winne ave*,
Dat hi, *ſonder ſtrijt eñ were*,
Here bleue over deſ anders here.

[C.]

I.P. IV.B. XXXIX. C.

Vs. 57. **Wile**] Hier komt ons dit woord **wile** voor in de beteekenis van een gedeelte van tijd, *Spatium temporis;* zo als KILIAEN het zelve ook verklaart, en men vindt het dus meermaalen by onzen Dichter gebruikt: als I. V. XXXV. vs. 8.

Eñ (Hanibal) *es comen in Cycile*,
Daer hi wan in corter wile
Agrigentum, *eene vaſte ſtat.*

Voor het Latijnſche *tempus* genomen, leest men het by *Broeder* GHERAERT *Natuurk.* bl. 16.

Es die lucht lanc eñ ſmal
Eñ ieghen een ſterre al
Coemt ſoe ſcijnt dat die ſterre
Dat vier ſcoet harde verre
Nochtan eſſer alle wile
Tuſchen menighe duſent mile.

Hiſtor. van Barlaam en Joſaphat HS. f. 7. b. *Die derde vrient is dat gheloue hope eñ caritate* — *die*

 voer

voer ons gaen moghen al die wile *dat wi inden lichaem ſijn.* — In den zelfden zin mede in de *Clare Spieg. der Waracht. C. M.* bl. xvij. *ghebruyct ws goets, die* wyle *dat ghy leeſt.* Nog vind ik het ook om eenen zekeren bepaalden tijd aan te duiden gebruikt *Bybel* 1477. *Geneſ.* VII, 13. *Eñ in een* wile *des daghes ſoe inghinc noe* —— *in die arcke.* Onze *Overzetters* hebben: *even op dien ſelven dach gingh Noach* enz. —— Voor *tempus vacum. ledigen tijd*, gebruikt het SPIEGHEL in zynen *Hertſpiegh.* I. B. vs. 320.

—— *zy vint gheen* wijl, *om ydelheyt ter hand Te nemen.*

In laater tyden heeft men dit woord **wyle** met het woord **tijd**, waar van nog ons tegenwoordig *by tijd en wyle*, zamengevoegd, als of het woorden waren, die onderſcheiden beteekenisſen hadden, het geen eigenlijk op het naauwst genomen wel zo is; doch door het gebruik, by wien toch volgends het zeggen van HORATIUS in *Arte Poet.* vſ. 72.

—— *arbitrium est, et norma loquendi.*

eertijds als woorden van eene beteekenis gebezigd, en bygevolg wel voor elkander, genomen zijn. In den zin van ons *tijd en wyle* lees ik by ADR. VAN SCRIECK *van den Oorſpr. ende Saeck. der Nederland.* bl. 103. *Die ſoo haest als d'orloghe roerde hun moeſten opruyſten in* tyden *en* wylen. Zo ook by GESCHIER *des Werelds Proeſſt.* bl. 7.

Dat-

Datſe noyt en wyſen aen
Wijl *oft* tijdt, *ſoo 't dient ghedaen;*
Wijſt den eenen neghen ueren,
D' ander is al verre vueren.

In het M-G. beteekent 𐍈𐌴𐌹𐌻𐌰, dat het zelfde is als ons wyle, niet alleen *ſpatium temporis*, *momentum;* maar ook die zekere bepaling van tijd, dat wy uur. *hora.* noemen. *Matth.* XXVII, 45. 𐍆𐍂𐌰𐌼 𐍃𐌰𐌹𐌷𐍃𐍄𐌹𐌽 𐌸𐌰𐌽 𐍈𐌴𐌹𐌻𐌰 𐍅𐌰𐍂𐌸 𐍂𐌹𐌵𐌹𐍃 𐌿𐍆𐌰𐍂 𐌰𐌻𐌻𐌰 𐌰𐌹𐍂𐌸𐌰𐌹. d. i. *van de ſeſte uure wierd duiſternis over al de aarde.* Zie ook het volg. 46. vs. en *Marc.* XV, 33. Deze beteekenis van *hora* gaven de Alemannen ook aan hun WILU. Zie SCHILTER in *Gloſſar.* h. v. Het A-S. hƿil, hƿile vindt men niet dan voor *momentum*, *ſpatium temporis.* gebruikt. Met recht teekent daarom WACHTER in *Gloſſar. Germ.* col. 1851. van deze beduidenis aan „ Hic ſenſus obſoleſcit." Wat nu eigenlijk de eerſte of grondbeteekenis zy van het M-G. 𐍈𐌴𐌹𐌻𐌰. A-S. hƿile. Eng. *while.* Alem. WILU. H-D. weil. N-D. wyle, daar omtrend verſchillen zeer de gedachten der Taalkundigen. JUNIUS, TEN KATE, en IHRE en uit den rang waar in KILIAEN zyne woorden plaats ſchijnt hy hier mede by te behooren, meenen, dat de beteekenis van *momentum*, *ſpatium temporis*, *tempus*, de eerſte zy, en dat hier uit die van *ruſt*, *quies*, *otium* geſproten zoude wezen. WACHTER denkt juiſt het tegendeel en wil, dat *quies*, de eigenlyke beteekenis van dit woord, en *tempus* eene onverdragtelyke zy. Hoe groot ook deze drie mannen zijn, ſchijnt het my nogthands toe, dat men hier liever WACHTER moet volgen, dan hun gevoelen aannemen, en wel om deze reden.

I. Vindt men het Yslandsch **hvila** niet voor *momentum* gebruikt; maar wel voor *quies*, *requies* [zie VERELIUS in *Indic.*] ja zelf volgends eene plaats uit HEIMS KRINGLA door IHRE in *Gloſſar.* Tom. I. col. 949. bygebragt namen zy het **bedde.** *lectum*, even als MAERLANT ons **ruſte** mede voor het *bedde* gebruikt heeft I. I. XLVII. vs. 43.

Daer was een bedde met goude gebort,
Met puerpere eñ met biſſen gedect,
Daer noit man, alſemen vertrect,
Vp ne ſat, dat was die ruſte
Van Aſſenech, alſt haer luſte.

By de Zweeden beteekent **hwyla** ook *quies*, en den *Sabbath*, of *rustdag* noemen zy ook **hwylodag.** In het Deensch zal men nog meerder te zamengevoegde woorden van **hvile** vinden.

II. Duiden de gelijkvloeijende Werkwoorden ΓΑΘΕΙΛΑΝ. *requieſcere.* **hvila, hvile.** *idem.* **verweilen** *morari*, **verwylen.** *idem.* die in het M-G. Yslandsch, Deensch, Zweeds, H-D. en in ons N-D. gevonden worden, ook aan, dat in alle die takken het woord ΘΕΙΛΑ, **hvila/ weil, wyle** de beteekenis van RUST. *quies.* gehad heeft. — Wat is nu het gevolg van het verloop van zo veel eeuwen, immers dat de oude beteekeniſſen dikwils verloren gaan en nieuwe in dezelver plaats komen. En met opzicht tot het M-G. hebben wy te weinig overig om alle woorden te te weten, Zie wat ik omtrend het M-G. ΓΑΚΑΙΛΕΙΝΣ heb aangeteekend in het 4. *Stukjen* van onze *Taelkund. Mengel.* In ons **wylen** *de-*

defunctus vertoont zich ook nog duidelijk de beteekenis van *ruſten*. De Deenen zeggen nog hvile i Gud voor *geſtorven zijn*. [S.]

I. P. IV. B. XL. C.

Vs. 10. **Ganſen**] De beteekenis van dit woord heeft HUYDECOPER in zyne *aanteekeningen* op *Melis Stoke* II. B. vs. 1365. I. D. bl. 569. zeer wel opgegeven, het beteekent *geneezen*, *gezond maken*. *ſanare*. en dat dit de echte beduidenis van dit woord is blijkt ten klaarſten uit deze plaats van onzen Dichter.

> *Dat hi hem* ganſen *liet eñ at*
> *Eñ doe hi al was* geneſen.

Daar men ook nog byvoegen kan *het Leven van S. Franciſc*. HS. C. XXII. vs. 94. van het genezen van eene vrouwe, die blind en doof was:

> *Fransz die bekende dit*
> *Dat hi des gelijx beloſ*
> *Gode wilen dede hier of*
> *Eñ ſeinetſe metter hant*
> *Eñ ſoe wert geſont te hant*
> *Van geliken evele na*
> Ganſte *hi ene vrouwe van Murſia.*

Ook nog in den *Gulden Troen*. f. 60. b. *Daer geſcieden veel teykenen eñ wonders ouer die ſieken eñ ouer die doden eñ ander behoeftige menſchen die daer te mael veel ſond' ghetal* gheganſet *worden*. — **Gan-**

ſchen vertaalt KILIAEN ook door *integrare*, hier van **ganſinge**, *integritas*, *perfectio*. dat by hem niet gevonden wordt; het ſtaat in het zo even *aangehaalde werk* f. 26. b. *Ghenade is een volbrenghen eñ een cierheid ende een* ganſinghe *alder ander doechden daer mede die ſiel voir god vindet een betrouwen.* **Gants** is ook *integer*, *perfectus*, zegt KILIAEN, waar op VAN HASSELT heeft aangeteekend, dat het ook voor *ſanatus* gebruikt wierd. Voor *integer* leest men het in den *Gulden Troen*. f. 64. d. Ganſe *eñ gerechtighe wijſheit vindt een yghelic menſche of hi wil.* Voor *Sanatus* is het in *Ferguut*. f. 18. by HUYDECOP. op *de aanh. pl.* — GANZIDA is by OTFRID. ook *Sanitas* en GANZER, *Sanus*. zie SCHILTER in *Gloſſar*. h. v. [S.]

I. P. IV. B. LVI. C.

Vs. 3. **Rommans**] Over den oorſprong van dezen naam voor eene fabelgeſchiedenis zijn de taalgeleerden het niet eens, gelijk men by WACHTERUS *Gloſſ. Germ.* h. v. vindt aangeteekend. Zommige, waar onder ook DU CANGE *Gloſſ.* in v. *Romanus*, meenen, dat deze benaming gekomen is van *Lingua Romana*, eene verbaſterde taal uit de Latijnſche voortgeſprooten, en onder den naam van *Romana Ruſtica* bekend. Dat men echter hier in den oorſprong dezer benaminge te zoeken hebbe, komt den geleerden WACHTER onwaarſchijnlijk voor, omdat het al te onbepaald, en met de waarheid niet overeenkomſtig is. Meer waarſchijnlijk komt het hem voor, dat men in de benaming van *Roman* voor *fabelgeſchiedenis* hier op het oog gehad hebbe, dat deze werken by hunnen eerſten aanvang alle in rijm geſchreven wierden,

den; dus kan *Roman*, volgends WACHTER, aanduiden een in rijm geſchreven werk. Welke benaming men zal hebben afteleiden van het Teuton. RIMAN, REIMAN, *metrice ſcribere*. Datmen hier in den oorſprong dezer benaminge zoeken wil, is juist niet van alle waarſchijnlijkheid ontbloot, dewijl men met veel zekerheid zeggen kan, dat, hoewel in het algemeen de oudſte werken in rijm geſchreven zijn, de meeſte, zo niet alle, oude fabelgeſchiedenisſen, of *Romans*, zoo wel by de Engelſchen, Franſchen, Hoogduitſchers, als by ons, in rijm zijn zaamgeſteld, en men hierom dierhalven deze werken met den naam van *Romans* beſtempeld heeft, en dat in deze werken, alſchoon dezelve naderhand in onrijm geſchreven wierden, echter deze benaming, als eens aangenomen, en by ieder verſtaan, behouden is. [C.]

I.P. IV.B. LX.C.

Vs. 23. **Monſter**] Wat dit woord by onze oude N-Duitſche Schryvers beteekene, wordt ons door den grooten HUYDECOPER op *Melis Stoke* II. B. vs. 648. geleerd: hy verklaart het ten rechte door *Tempel* of *Kerk*. Eenige voorbeelden welke deze uitlegging noch nader beveſtigen kunnen, zal ik hier byvoegen, hoewel ik echter voor af de verſchillende gedachten van eenige voornaame Taalkenners, over den oorſprong dezer benaminge, waar van men by HUYDECOPER niets vindt, zal opgeven.

Ons woord **Monſter** is buiten twyfel het zelfde met het Lat. *Monaſterium*, dat men in de middel Eeuwen zoo wel voor eene *Kerk*, als voor

een *Klooſter* gebruikt heeft, gelijk wy by DU CANGE v. *Monaſterium* vinden: *Monaſterium ſaepe ſumitur pro Eccleſia Cathedrali.* Welke nu de reden dezer benaminge geweest zy, zijn de Taalkenners het niet eens. DU CANGE zelf is van gedaehten, dat de zelve hier van zynen oorſprong hebbe, dat de moniken voorheen in de meeſte Hoofdkerken den dienſten waarnamen, en dat hier om naderhand, dit gebruik ſtandhoudende, de kerken in Duitschland *Munſters* zoude genoemd zijn. Deze giſſing zegt WACHTERUS *Gloſſ. Germ.* zoude zeer aanneemlijk zijn, zo niet *Monaſterium* eene oude benaming van een Klooſter ware. Van DU CANGE verſchillen de *Vaders Benedictyners* in hunne byvoegzels op DU CANGE, meenende, dat men dezen naam den Hoofdkerken gegeven hebbe, om dat de Kanoniken (*) die aldaar den dienst waarnamen, onder hunnen Biſſchop een leven leidden, dat van het Klooſter leven weinig verſchildde waarom derzelver wooning wel eens *Monaſterium* d. i. *monſter* genoemd wierd; en hier van zouden dan deze benaming tot die Hoofdkerken, waar toe deze Kanoniken behoorden, overgebracht zijn, gelijk van de woning der Moniken tot de Klooſterkerken geſchied is. De *Benedictyners* brengen verſcheiden plaatzen by om te bewyzen, dat zoodanige wooning der Kanoniken zomtijds *monaſterium* genoemd wierdt, onder anderen eene uit MARIANUS SCOTUS *Chron. ad a.* 1558. *Podelbrunna civitas cum duobus* monaſteriis, *id eſt*, epiſcopatus *et monachorum*, *feria ſexta ante* *Pal-*

(*) *Canonici* waren eigenlijk die genen, welke den Kerkendienst waarnamen. DU CANGE *v. Canonicus: Clerici poſtmodum, qui Eccleſiis deſerviebant*, Canonici *appellati ſunt.*

Palmas igne conſumitur. TRITHEMIUS, welke volgends deze ſchryvers het zelfde geval verhaalt, onderſcheidt hier den monſter der Kanoniken van de Hoofdkerk. Hier van daan is het, dat men leest *Monaſterium monaſticum*, of *moniken monſter*, ter onderſcheiding van den monſter der Kanoniken. Zie DU CANGE in V.

Van beide de gevoelens verſchilt WACHTERUS *Gloſſ. Germ.* col. 1103. ſtellende, dat de Hoofdkerken, ten tyde dat de moniken aldaar den dienst waarnamen, zeer na by de Kloosters, of zelfs aan dezelve vast gehecht waren, en denzelfden naam voor de Kerk, en voor hunne wooning gebruikten. (er is, zegt WACHTER een tijd geweest, waar in Münſter zoo wel de *Kerk* als het *Klooſter* beteekende. Hy bewijst het uit BENSON *Vocab. Angloſ.* Het zelfde vind ik by G. SOMMERUS *Vocab. A-Sax.* en by LYE *Diction. Sax. Goth. Lat.* v. Mẏnꞅꞇeꞃ en by denzelven Mẏnꞅꞇeꞃ-ham. *Eccleſiae domus, templum* en zoo ook Mẏnꞅꞇeꞃ-ꞅꞇop *Monaſterii locus.* Voor beide, *Kerk* en *Klooſter*, is het oude Franſche woord *Moſtier* ook gebruikt: LA COMBE *Diction. du vieux Lang. Franç.* vertaalt het *monaſtere*, *egliſe.*)

Maar (vervolgt WACHTER) dat naderhand, deze naam, velen mishagende, veranderd is, dewijl het gemeen die eensluidendheid niet duldende, deze benaming aan de *Kloosters* onttrokken, en dezelve den *Kerken* alleen toegekend heeft. — Ieder ziet ligt, dat deze, hoewel eenigzins verſchillende gevoelens der *Benedictyners* en van WACHTERUS, echter hoofdzakelijk over een komen, dewijl zy beide, en ten rechte, ſtellen dat de benaming van *Monſter* voor *Kerk*, van de Kloosters voor heen naar het Lat. *Monaſteria* Monſters

 ge-

genoemd, overgebracht is, het zy dan, om dat de inwooners der *Monaſteria*, zoo van Kanoniken als Moniken, den Kerkendienst eertijds waarnamen, het zy dan, om dat deze *Monaſteria*, of zeer naby de Kerken gelegen, of wel aan dezelve vastgehecht waren. Zeer juist is de aanmerking van WACHTER, daar hy ons leert, dat deze benaming van *Monſter* voor beide *Klooſter* en *Kerk* geen ſtand gehouden heeft, maar dat men naderhand de *Kerken* alleen **Monſters**, en de woningen der Geeſtelyke Kloosters genoemd heeft. Dit bewyzen die plaatzen, in welke men *Klooſter* van *Monſter* duidelijk onderſcheiden vindt, als onder anderen in de plaats uit *Flor.* en *Bl.* f. I. c. door HUYDEC. op *M. Stoke*, op de aangehaal. plaats, bygebracht. Zoo vind ik het ook by onzen Dichter hier achter III. V. XXI.

In deſe Conſilie was gheſet,
Bider heilegher kerken wet,
Datmen maecte in gere ſtede,
No cloeſter *no* monſter *mede,*
Dan biden Biſſcop vander ſtat,
Onder wien dat laghe dat.

Dit oordeelden wy noodig over den oorſprong der benaming van **Monſter** voor *Kerk* te zeggen, laten wy nu door eenige nadere voorbeelden, door den Heer HUYDECOPER niet aangehaald, toonen, dat **Monſter** voor *Kerk* of *Tempel* zeer gemeen geweest is.

Voor *Tempel* of *Kerk* wordt het gevonden by onzen Dichter I. II. XVIII. vs. 61.

Want

Want Parijs ſlouch ter ſeluer tijt
Achilleſe doot inden ·xix· den ſtrijt
Inden Monſtre *Appollijns*,
Aldaar hi ontbeidde ſijns.

III. VI. XL.

Dus ſtaet die monſter *na rechte lere*
In Ihc̄ xp̄c ons Heren ere.

Deze plaatzen uit menigvuldige anderen, in dit Rijmwerk te vinden, zijn thands genoeg. Voor den tempel van Jupiter vindt men het in de *diſtruct. van Jheruſ.* f. 164. d.

Daer na quam Domiciaen,
Sittende op een diere paert,
Te Jupiters monſter *waert.*

MELIS STOKE II. B. vs. 648.

Die Monſter *van Rensborch mede*
Dede ſi maken op van gronde.

Zie, by deze plaats, de *breeder aanteek.* van HUYDECOPER I. D. bl. 524. en volg. daar hy ons leert, dat men hier mede niet het *Klooſter*, maar de *Kerk* van Rhijnsburg te verſtaan hebbe,

Monſter en *tempel* worden verwisſeld in den *Rijmbybel* f. 57. a.

So keerden ſy dan altehanden
Ter piſcine, daer ſi hem dwoeghen,
Eer ſi die offerhande in den tempel *droegen;*
Want dit was buten monſter *al.*

Bruns-

Brunswijkſ. Rijmkronijk Cap. 4. vs. 43.

To Aken wart he gegraven,
In deme Monſter, *dat he hadde erhaven.*

Cap. 61. vs. 89.

Do ſtarff unde wart begraven
An dat monſter, *dat erhaven*
Hadde ſin vader Henrich.

Hier voren hebben wy reeds gezegd, dat de oude Franſchen voor *Kerk* gebruikten *Moſtier*. voeg hier ook by hun *Monſtier*, *Mouſtier*. Men leest het in de plaats aangehaald (in het *Gloſſar.* achter *de Hiſtoir. de S. Louis* par J. DE JOINVILLE,) uit *La Bible Guiot* p. 100. (*)

Moult ſont de noble contenance,
Mès il ne tiennent pas ſilence,
Il parlent bien au mengier,
Et en dortor et au mouſtier.

Zie ook het *Gloſſaire* achter *les Poëſies du Roy de Navarre*. Tom. II. p. 260. en volg. [C.]

I. P. V. B. x. C.

Vs. 32. **Liebaert.**] dat is *Leeuw*. men vindt dit woord, als zeer algemeen in gebruik geweest, dik-

(*) Zie over dit werk de *Catalogue des livres de la Biblioth. de M le Duc* DE LA VALLIERE, Tom. II. p. 166. en de additions p. 44.

dikwils by de ouden. MELIS STOKE IX. B. vs. 137. van het wapen van Vlaandren, (den zwarten *liebaert* of *leeuw*, in tegenſtelling van het Hollandſche wapen, den rooden *leeuw:*

Men warp of alſo houde
Den Swarten Libaert *onder de voet*
Eñ ſlac op metter ſpoet
Den Roden Lewe *in ſine ſlat.*

Het wapen van Vlaandren, hier den zwarten *libaert* genoemd, noemt MELIS vs. 1127 den *zwarten leeuw.*

Want ic warter in ghewarе
Den ſwarten Lewe *inde baniere.*

Overdrachtlijk gebruikt het de zelfde Dichter vs. 1267.

Die fiere Libaert, *de ſtoute her Gy,*
Lach nochtan, ſeghet men mi,
Met vijf ſcepen upden ſtroem.

Zie hier by de *aantekcn.* van HUYDECOPER. Zoo ook by VELTHEM *S. H.* III. XV. vs. 58.

Deſe ſochten alſe liebarde
Hare viande inden tweſte,
Beide int irſte, eñ int leſte.

Van het vijfde Hemelteeken. by ons thands genoemd *leeuw.* *Broeder* GHERAERT *Natuurk.* vs. 776. aldus:

Et

Et vijfte teyken heet libaert,
Die heuet enen fellen aert;
Heet is hi bouen allen dier
Eñ fel eñ onghehier.

vs. 792.

In dit teyken libaert
Staet een ſterre, diet al verclaert,
Eñ die ſterre ſi heet hont.

nog eens vs. 808.

Na half hoymaent vaert
Die ſonne in die libaert.

Libaert voor *leeuw* gebruikt MAERLANT van Daniel in den Leeuwenkuil. *Rijmbybel* f. 81. b.

Daniel toghen ſi voert,
Ende worpen zaen in enen pit
Al vol liebaerde ——

en f. 82. c. van den zelfden:

Eñ ſi daden in enen pit
Daer hi in was ·vij· daghe
·vij· libaerde, *dan is ghene zaghe,*
Waren daer inden pitte mede.

Hy verwiſſeld het met *Leeuw* f. 39. c.

Den

Den liebaert *ſcoerdi*, (Sampſon) *daer hi quam*,
Gheliic of het ware een lam

——— ——— ——— ———

——— ——— ——— ———

Ende hi ghinc beſien die ſtede,
Daer hi liet den doden lyoen
Daer vant hi een vreemt doen.
Wts lewen *monde broede byen*.

HUYDECOPER in de aangehaalde plaats zyner *aanteekeningen* op *MelisStoke* merkt ten rechte aan, dat KILIAEN verkeerdlijk ons *Liebaert* verklaart door *Luypaerd*, *Leopardus*; zie zijn *Etymol.* in *Liebaerd*; want ik vind *Liebaerd* en *Luipaerd* duidelijk onderſcheiden by MAERLANT *Rijmbybel* f. 3. c.

Menſſche merke, *oftu biſt vroet*,
Du heues verloren inden meeſten,
Dine bliſcap an ſconen beeſten,
Aen draken ende an liebaerden,
Aen tygheren ende an lupaerden.

[C.]

I. P. V. B. LX. C.

Vs. 39. **Sone windt men Godſgemoede**] **Gemoede**, dat men hier aantreft, is niet zeer gemeen by onze oudſte Schryvers, en daarom misſchien tot heden door niemand verklaard; ik acht het dierhalven niet onvoegzaam hier eene korte opheldering van des zelfs beteekenis te geven. Ik ſtelle dat **gemoede** beteekent *ontſlag*, ook zomtijds *verlof*, *toeſtemming*, HALTAUS *Gloſſ. Germ. Medii Aevi* col 652. geeft, naar mijn gevoelen, het naauwkeurigst de beteeke-

kenis dezes woords op. Hy zegt, dat het eigenlijk beteekent een *verzoek*, en ook naderhand eene *toeſtemming aan het gedaan verzoek.* In dezen laatſten zin geloof ik, dat het meest by onze oude Schryvers voorkomt, in welke woorden, hoewel eenigzins verſchillende, men echter het zelfde denkbeeld vindt; want men moet zich noodzakelijk in beide een voorafgaand verbod voorſtellen, hetwelk het tegendeel der thands geoorloofde handeling geboodt, en nu van dit verbod ontſlag geeft, toeſtemt en verlof geeft om tegen het zelve te handelen. In dezen laatſten zin vind ik het by VELTHEM *Spieg. Hiſtor.* I. IX. VS. 54.

So datter niemen liden moet,
No met ſcepe no nieweren met,
Hine hebbe van den Soudaen ontſet
Ende ſijn gemoede ——

Zeer wel verklaart LE LONG het hier door *vryheid en toeſtemming.* het Latijn heeft *licentia*, en MAERLANT *Rijmbybel* f. 79. a. en b.

Doe Daniel bediede dat,
Viel die Coninc doe ter ſtat
Neder, eñ aenbeden daer,
Ende ſeide ſekerlike, voer waer:
V God, is alre gode God.
Ic gheue v hier nv ghebod
Ouer al tlant, eñ ouer die vroede,
Oec loefdi, bi ſinen ghemoede
Daniele, dat ſine gheſellen,
Die drie, daer wi of tellen,
Buten hilden die heerſcapie.

P. CO-

P. COMESTOR *Hiſtor. Eccleſ.* heeft op deze plaats: obtinuit *autem Daniel a Rege ut tres ſocii eius principatum haberent ſuper provincias.*

By den zelfden f. 99. b. lees ik, even als hier in den *Spiegel H. iemands* **ghemoede** *winnen*

Nâ die doot van Julius
Quam die ſculdighe Craſſus
In Suryen, eñ wert daer Here,
Als hi hadde gheweest ere
Scat vergaderde hi ende here
Jeghen Octauiane, ter were,
Den ionghen Keyſer, ende Anthoniſe.
Dalre eerſte was Herodes, die wiſe,
Die hem ere dede mit goede,
Bedi ghewan hi ſiin ghemoede.

Iemands **ghemoede** *hebben* by MELIS STOKE III. B. vs. 498. en volgg.

Heer Aernout, ente broeder ſijn
Her Heinric, de van Rijswijc waren,
Liet de Grave Willam varen,
Eñ comen te haren goede,
Doe ſi hadden ſine ghemoede.

HUYDECOPER heeft niets ter verklaringe van dit woord in zyne aanteekeningen hier bygevoegd, dan alleen eene plaats uit de *Coſtuymen van Utrecht* 1342., welke onze, hier boven opgegeven, beteekenis mede beveſtigt. In den zelfden zin, als daar, is het gebruikt in de *Statut. Vetuſtit. Argent.* *circa an.* 1320. (by *Haltaus* aangehaald) *Vnſer Herrn*

Meiſter vnd Rat Schöffel vnd Amman ſint überein kommen uf den eit, das man kein Vſsburger kein gemüte *geben ſulle, er ſol ſin Burgrecht leiſten alſo reht iſt.* [C.]

I. P. V. B. LXXVI. C.

Vs. 27. **Wallende**] **Wallende gout** is *geſmolten* of *kokend goud*. Behalven dat KILIAEN ons leert, dat **Wallen / wellen** *bullire, ebullire, feruere, aeſtuare* beteekent, zo verklaart onze Dichter dit woord zelf in de III. P. VII. B. XLIII. C.

In Cycilen, datſ menegen cont,
Bernen berghen talre ſtont,
Eñ heeten die potten van Vulcane:
Dat vier waſſet emmer ane;
Want ſore meer te tormenten in vallen,
So ſi meer waſſen eñ wallen.

Nog duidlyker *Broeder* GHERAERT. *Verhandel. over de Natuurk.* HS. f. 29.

Ghelike dat water wallet
Ouer tſier alſo ghevallet
Dat menſchen bloet wallet *dan*
Van heytten die hem coemt an.

Van de choren der Engelen en haren dienst. HS. *Doe — ſijn* (Apollinaris des martelaers) *vleyſchs eñ been verſoden wort met* wallende *ſiedende water.* — Even zo als onze Dichter zegt **wallende gout** / vind ik in den *Spieg. Paſſion.* HS. f. 21. d. **wallende pec**: *Doe dede hi julicia villen eñ* wallende *pec op haer ſtor-*

ſtorten. — Het zo even by een gevoegd **wallen** en **ſieden** heeft VONDEL ook te zamen gevoegd, om het Latijn in den *Aeneas* van VIRGILIUS uit te drukken; want daar dees Lib. VII. vſ. 464. ſprekende van eenen kokenden ketel, zegt:

Exultantque aeſtu latices —

heeft gene: *die van hitte* walt *en ziedt.* Van **Wallen, wellen** is **walling, welling.** 't Eerſte is door KILIAEN alleenlijk *Bullitio*, *ebullitio.* vertaald; en het tweede *juſculum. Puls*, *pulticula;* doch het is niet onwaarſchijnlijk, dat de verandering van *klinker* in dit woord eenige verandering in de beteekenis veroorzaakt hebbe, te meer daar **wallen** en **wellen**, en mooglijk mag men hier **wollen** ook wel byvoegen, waar van **wollink.** *Farraceum*, *ex alica farris edulium*, dezelfde beduiding hebben. **Wellinghe** lees ik in het *Boek der Medicinen.* f. 19. b. HS. *Van gherſten maecmen vele dinghen die der medicinen toebehoren als gherſten* wellinghe. — *Gherſte* — *gheſoden in wat' thent wat' beghint te roden eñ te dicken dat water eñ* wellinghe *van gherſten hebben altegoede crachten in het' ſochten* [d. i. *ziekten.*] *eñ reden* [d. i. *koortzen.*] *eñ die binnen zwellen.*

De Verwandſchapte taalen erkennen ook ons **wellen, welling.** Als het A-S. alwaar de plaats uit AELFRID *de N. T.* p. 32. by E. LYE Diction. *Sax. et Goth. Lat.* zeer wel vergeleken kan worden met die van onzen Dichter, en de aangeteek. uit den *Spieg. Paſſion.* dit zijn de woorden: Se het on weallendum ele baþian. d. i. *hy hiet in kokenden oly te doopen.* OTFRID. *Euang.* Lib. III. C. II. vſ. 14. doed den hoveling te Capernaum van zynen zoon, die ziek was, zeggen:

—— *er bi noti*
lagi da uualonti.

d. i. *hy ligt geheel en al wallende.* Vergelijk hier mede de overzetting van *mens aeſtuat ira* van VIRGILIUS *Aeneid.* Lib. IX. vſ. 798. door VONDEL: *en zijn gemoet* walt op *van toorne.* als mede de boven aangehaalde plaats uit *Broeder* GHERAERT. In 't Zweedsch is wålla ook *aeſtuare*, *fervere.* Zie JO. IHRE *Gloſſ. Suio Goth.* die uit het *Chronic. Rhytm.* bybrengt:

Then kåtil i helſwetit wäller.
Die ketel, die in de hel walt.

Wälling is ook by hem *pultis liquidioris genus.* en in het Ysl. by GUDMUND ANDREAS Vellingr.
[S.]

Bayerische Staatsbibliothek München

Aug. 1999

Buchbinderei
H. Pantele
85376 Massenhausen
Tel.: 08165/80121

Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Jacob, van Maerlant, 1235-1291 / Clignett, Jacob Arnout, 1756-1826 / Steenwinkel, Jan

Spiegel Historiael of Rymkronyk

Bd.: Deel 1

Leyden 1784

P.o.rel. 6680-1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10038359-8